

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL KİMLİK ÇERÇEVESİNDE
ANTAKYA ARAP ORTODOKSLARININ
DİNSEL MÜZİK UYGULAMALARI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ **Derya KARABURUN DOĞAN**

Malatya-2015

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL KİMLİK ÇERÇEVESİNDE
ANTAKYA ARAP ORTODOKSLARININ
DİNSEL MÜZİK UYGULAMALARI

DOKTORA TEZİ

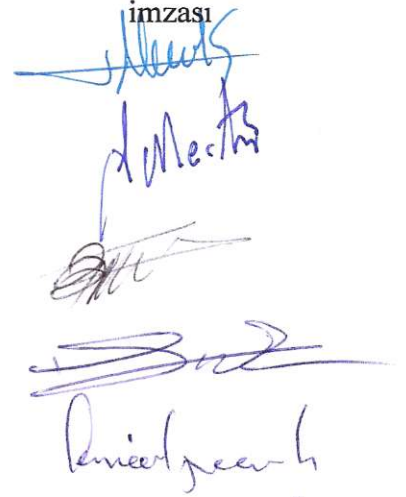
DANIŞMAN
DOÇ. DR. BANU MUSTAN DÖNMEZ

HAZIRLAYAN
DERYA KARABURUN DOĞAN

Jürimiz tarafından 27.11.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu doktora tezi (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Müzik Anabilim, Müzik Bilimleri ve Teknolojisi bilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Prof. Dr. A.Metin KARKIN
2. Prof. Dr. Feridun MERTER
3. Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ(Danışman)
4. Yrd. Doç.Dr. Barış TOPTAŞ
5. Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı GERÇEK

imzası

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
.....tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Unvan Ad Soyad
Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ'in danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım **“KÜLTÜREL KİMLİK ÇERÇEVESİNDE ANTAKYA ARAP ORTODOKSLARININ DİNSEL MÜZİK UYGULAMALARI”** isimli tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun ..2.. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

22./12/ 2015

Derya KARABURUN DOĞAN

ÖNSÖZ

“Kültürel Kimlik Çerçevesinde Antakya Arap Ortodokslarının Dinsel Müzik Uygulamaları” isimli bu çalışmada, Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodokslarının kültürel kimliklerinin, kilisede uygulamış oldukları ritüel (tören) ve dinsel müziklere olan etkisi üzerinde çalışılmıştır.

Araştırmanın gerçekleşmesinde, kaynak araştırmasında ve müzik-kültür ilişkisi konusunda birikimlerini benimle paylaşan tezin oluşumunda büyük emek sarf eden değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ’ e, tecrübesiyle tezimde bana yol gösteren, lisans, lisansüstü öğrenimim süresince beni olumlu görüşleri ile destekleyen Sayın hocam Prof. Dr. A. Metin KARKIN’a, yapıcı eleştirileri, sabrı, hoşgörüsü, bilgi ve birikimleri ile beni yönlendiren tezime büyük katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Feridun MERTER’e, Türk Sanat Müziği, makam bilgisi, notasyon konusunda bilgilerinden faydalandığım Sayın Okut. Orçun AKGÜN’e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Engin GÜRPINAR’a, Sayın Öğrt. Grv. Sinan HAŞHAŞ’a, makam dizilerinin yazımı konusunda yardım aldığım Sayın Arş. Gör. Mehmet Güneş AÇIKGÖZ’e, Kutsal İlahiler Kitabı’nın Önsöz kısmının Arapçadan Türkçeye çevirisinde yardımcı olan İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin POLAT’a,

Tezin alt yapısının oluşumunda emeği geçen sabır ve hoşgörü ile benden desteklerini, birikimlerini esirgemeyen Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Pederlerinden Sayın Peder Dimitri DOĞUM’a, Sayın Peder Jan DELULLER’e, Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Vakfı Başkanı Sayın Fadi HURİGİL’e ve Antakya Hristiyan Arap Ortodoks cemaati üyelerine,

Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü akademik ve idari personeline,

Her zaman yanımda olan aileme ve bana güvenen desteklerini esirgemeyen yol arkadaşım Engin DOĞAN’a verdikleri desteklerden ötürü teşekkür ederim.

Derya KARABURUN DOĞAN
Malatya, 2015

ÖZET

Bu çalışmada, kültürel kimlik çerçevesinde Antakya Ortodoks Kilisesi (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) dinsel müzik uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın yöntemi nitel, modeli ise kültür analizi modelidir. Verilerin elde edilmesi için literatür taraması, içerik analizi, görüşme (interview), müziksel analiz ve duyumsal (işitsel) analiz yöntemleri kullanılmıştır. Kültür, zaman geçtikçe devingen ve değişken bir yapı gösterir. Kollektif bir yapı gösteren halk (folk) kültürü gibi köklü kültürlerde değişim oldukça yavaş gerçekleşmektedir. Bu nedenle belirli bir bölgenin halk kültürünün, bölgenin dinsel müziğine yansımaları inceleyen bu tez, kültür analizinin kullanımı açısından konu ile ilgili farklı araştırmalar yapacak araştırmacılar için önemli bir örnektir. Araştırma bölgesinde, Antakya Hristiyan Arap Ortodoks cemaatinin dinsel müziğine yönelik bu bütünlükte araştırma yapılmamış olması araştırmanın önemini ve orijinalliğini arttırmaktadır.

Çalışmada öncelikle Antakya Hristiyan Arap Ortodoks Cemaati'nin Antakya'daki tarihi ve demografik dağılımı üzerinde durulmuştur. Daha sonra dinsel müzik ve kültürel kimlik ilişkisi, Antakya Ortodoks Kilisesi (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) cemaati özelinde ele alınmış, kilisede uygulanan müzik pratikleri, yıllık döngülere ve önemli toplumsal olaylara göre ayrılmış, bu dinsel müzikler performans, üslup, repertuar (dinsel metin kaynakları) ve yapı bakımından incelenmiştir.

Sonuç olarak, Antakya Arap Ortodoks Cemaati müziklerinin kilise odaklı olduğu; cemaatin makamsal bir yapıda ve kültürleri gereği Geleneksel Türk Sanat Müziğinde karşılıkları (etkileri) bulunan makamsal dizilere benzerlik gösteren ilahileri, haftalara bölerek rakamsal olarak 'nota' terimi ile farklı isimlerle adlandırdıkları tespit edilmiştir. Araştırmada veriler, gözlem, duyumsal analiz yöntemi ve konunun uzmanları ile yapılan görüşmelerle tespit edilmiştir. Kilise'de icra edilen ilahiler köken olarak Latince'dir. Günümüzde bu ilahi metinleri Yunancaya, Arapçaya ve Türkçeye çevrilmiştir. Araştırmada Arapça düz metinlerin tecvidli (entansyonlu)

olarak icra edildiği, düz metin şeklinde virgölle ayrılmış cümlelerden oluşan metinlerin ise ilahi olarak Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki bir takım makamların etkisi içerisinde icra edildiği, Türkçe metinlerin ise düz bir şekilde tecvidsiz (entanasyonlu) olarak icra edildiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antakya Arap Ortodoksları, Dinsel Müzik, Cemaat, Kültürel Kimlik.

ABSTRACT

In this study, religious music applications from Antioch Orthodox Church (Antakya Orthodox Church of Saints Peter and Paul) are studied within the framework of cultural identity. The method of the study is qualitative and its study model is cultural analysis. To collect data, the study has used methods like literature survey, content analysis, interviews, musical analysis, and sensory (auditory) analysis. Culture becomes dynamic and variable in time. This change can be very slow in deeply rooted cultures such as the folk culture, which shares a collective nature. Therefore, analysing the reflections of the folk culture of a specific region on religious music, this dissertation will be an important precedent for prospective researchers studying the use of cultural analysis. The lack of research with entirety on the subject in the region with emphasis on music increases the importance and originality of this research.

At the outset, the study focuses on historical and demographic distribution of the Antioch Orthodox Christian Arabs community in the region. Then, evaluating the relationship between "religious music" and "cultural identity" with emphasis on Antioch Orthodox Church (Antioch Saints Peter and Paul Orthodox Church) community, musical rituals, which are divided according to annual cycles and significant social events, are examined in terms of performance, style, repertoire (religious resources), and structure.

As a result, it is concluded that Antioch Arab Orthodox community music is church-centred, the community appoints hymns in certain modes, which show cultural similarities to and effects on Traditional Turkish Court Music with a modal structure, to certain calendar weeks, and that these numerically designated modes, called "notes," are given different names. The data of the research were obtained by observations, sensory analyses, and interviews with experts on the subject. The hymns performed in the Church were originally in Latin. Today, these hymns have been translated into Greek, Arabic, and Turkish, respectively. Throughout the research it has been observed that plain Arabic texts are performed with modes; that plain texts separated by commas are performed as hymns with influences from various modes from

Traditional Turkish Court Music; and that Turkish texts are plainly performed without modes.

Keywords: Antioch Arab Orthodox Community, Religious Music, Community, Cultural Identity.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar ÇİZELGESİ	xiv
ŞEKİLLER ÇİZELGESİ	xv
KISALTMALAR	xvii
TANIMLAR	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Antakya İlinin Jeopolitik Konumu, Tarihçesi, Geçim Kaynakları, Kültürel Yapısı ve Etnik Demografisine Çok Yönlü Bir Bakış.....	3
1.1.1. Antakya İlinin Jeopolitik Konumu.....	3
1.1.2. Antakya İlinin Kısa Tarihçesi	5
1.1.3. Hristiyanlığın Antakya Bölgesindeki Tarihçesi.....	10
1.1.4. Antakya İlinde Geçim Kaynakları	15
1.1.5. Antakya İlinde Bulunan Kültür Kuşakları ve Etnik Demografi.....	16
1.2. Antakya Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı’na Genel Bakış.....	25
1.3. Kiliselerdeki Görev Dağılımına Yönelik Hiyerarşik Örgütlenme Biçimi 28	
1.4. “Kültür”, “Etnisite” ve “Kültürel Kimlik” Kavramları	34
1.4.1. Kültür	34
1.4.2. Etnisite	35
1.4.3. Kültürel Kimlik.....	37
1.5. Dinsel Düşünce ve Uygulamaların Kültürel ve Sosyolojik Boyutu.....	39
1.6. ‘Kültürel Kimlik-Müzik’ İlişkisi Bağlamında Müziğin Dinsel Ritüeller İçerisindeki Yeri	42
1.7. Araştırmanın Problem Cümlesi	48

1.7.1. Alt Problemler	48
1.8. Araştırmanın Amacı.....	49
1.9. Araştırmanın Önemi	50
1.10. Sınırlılıklar	50
1.11. Sayıtlar.....	51
1.12. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilise Müziği	
Metinlerinin Kaynakları ve İcra Biçimleri Açısından Sınıflandırılması	52
1.12.1. Kilise Müziği Metinlerinin Kaynakları Açısından Sınıflandırılması...	52
1.13. Kilise Müziği Metinlerinin Müziksel İcra Biçimleri Açısından	
Sınıflandırılması	69
1.13.1. Tecvitli/Entanasyonlu İcra Geleneği.....	69
1.13.2. Makamsal İcra Geleneği	73
1.14. Antakya’da Yaşayan Farklı Kültür Kuşaklarının ve Arap Hristiyan	
Ortodokslarının Dinsel Müzik Etkileşimi	84
1.14.1. Sünni Türkler/Araplar	84
1.14.2. Nusayrîler (Arap Aleviler)	88
1.14.3. Süryaniler	89
1.14.4. Katolikler.....	92
1.14.5. Ortodoks Ermeniler	96
1.14.6. Yahudiler.....	98
1.14.7. Arap Ortodokslar.....	99
1.14.8. Antakya Medeniyetler Korusu	102
1.14.9. Tasavvuf Musikisi Korusu	103
1.14.10. Antakya Türk Musikisi Cemiyeti.....	105
1.15. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Döngüsel İbadetler/Toplumsal	
Olaylar, Bu İbadetlere/Olaylara Özgü Müzik Uygulamaları ve Müziğin	
Aktarım Süreci	106
1.15.1. Antakya’da Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi’nde	
Günlük/Haftalık İbadetler ve Müzik Uygulamaları.....	106
1.15.2. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Yıl İçerisinde	
Aylara Göre Bayramlar ve Anma Günleri.....	111

1.15.3. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Önemli Toplumsal Olaylar ve Bu Olaylara Özgü Müzik Uygulamaları: ‘Doğum’, ‘Düğün’, ‘Cenaze’	125
1.16. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	146
BÖLÜM II	153
YÖNTEM.....	153
1.17. Araştırmanın Modeli	153
1.18. Evren ve Örneklem.....	154
1.19. Verilerin Toplanması.....	154
1.19.1. Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi.....	155
1.20. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	156
1.21. Toplanan Verilerin Analizi	157
BÖLÜM III.....	158
BULGULAR.....	158
3.1. Antakyada Yaşayan Farklı Kültür Kuşaklarının ve Arap Hristiyan Ortodoksların Dinsel Müzik Uygulamaları Ortak Paydalar Taşımakta Mıdır Taşıyorsa Ortak Paydaları Nelerdir?	158
3.2. Antakya Arap Hristiyan Ortodoksların Kilise Müziklerinin Kaynakları Nelerdir?	165
3.3. Kilisede tecvitli okuma geleneği ne şekilde gerçekleştirilir?	166
3.4. Kilise Cemaati Tarafından İlahi Olarak Tanımlanan Makamsal Metinler Kendi Aralarında Kullanıldıkları Günlere ve Özel Anlamlara Göre Ayrılmış Mıdır?	166
3.5. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)’nde Hangi Kaynaklar Tecvitli İcra Edilir?.....	166
3.6. Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin Kilise Müzikleri Müziksel Açıdan Nasıl Bir Yapı Gösterir?.....	167
3.7. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Dinsel Müzik İcralarında Çalgı Kullanılır Mı?	167
3.8. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde İbadetler Hangi Döngülere Ayrılmıştır?	168

3.9. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati, Kilise Müziklerini Makamsal Olarak Nasıl Adlandırmaktadırlar?	168
3.10. Kilisede İcra Edilen Dinsel İlahiler GTSM’de Hangi Makam Dizilerinin Etkisini Göstermektedir?	169
3.11. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Cemaatin İkonalara Bakış Açısı Nasıldır?	169
3.12. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Uygulanan Dinsel Müzikler İçin Kullanılan Sayı-Hafta-Makam Algısı Nasıldır?	170
3.13. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)’nde Önem Arz Eden Bayramlar Hangileridir ve Bu Günlerde Hangi Dinsel Müzikler Hangi Kaynaktan, Nasıl Bir Müziksel Biçim İle İcra Edilmektedir?	170
3.14. Arap Ortodoks Kilisesinde Önemli Olaylar Arasında Yer Alan Doğum/Düğün/Ölüm Gibi Toplumsal Olaylarda, Kilisede Dinsel Müzik Metinlerinden Yapılacak İcralar İçin Hangi Kaynaklardan Yararlanılır? .	174
3.15. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde İlahileri Seslendiren Kişilere Özgü Bir Adlandırma Var Mıdır?	175
3.16. Antakya Arap Hristiyanlarının Dinsel Müzik Uygulamaları, İcra ve Makamsal Yapı Bakımından Orta Doğu’da Yaşayan Diğer Sami Halkları İle Benzerlik Göstermekte Midir?.....	175
3.17. Arap Hristiyanların Din Dışı Müzik Terimleri İle Dini Müzik Terimleri Uyuşmakta Mıdır?	176
3.18. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Kadın ve Erkek Dinsel Mekânlarda Birlikte İbadet Yapabilmekte Midir?.....	176
3.19. Antakya’da Yaşayan Arap Ortodoks Cemaati’nin Kilisede Uygulamış Oldukları GTSM’de Bulunan Belirli Makam Dizileri İle Benzerlik Gösteren Makam Dizileri, Antakya’da Bulunan Farklı Dinsel Cemaatlerin Dinsel Müziklerinde Yeralmakta Mıdır?	176

3.20.	Antakya Hristiyan Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın Görevleri ve Yöreye Katkıları Nelerdir?.....	177
3.21.	Antakya Arap Ortodoks Cemaati'nde Din-Dışı Düğün Müziği Geleneği Nasıldır?	177
3.22.	Antakya'da Dinsel ve Din-Dışı Müziklerin Yapılabildiği Korolar Hangileridir, Bu Koroların Yöre Müzik Kültürüne ve Yaşam Biçimine Etkisi Nasıldır?	178
BÖLÜM IV		179
SONUÇLAR		179
KAYNAKÇA		193
EKLER.....		201

TABLÖLAR ÇİZELGESİ

TABLO 1 ORTODOKSLUK İNANCINDA KİLİSENİN HİYERARŞİK ÖRGÜTLENMESİ..	32
TABLO 2 ARAP HİRİSTİYAN ORTODOKS ‘ANIŞTIRMA’DAN (ADUMBRATION)	
KAYNAKLANAN MÜZİKSEL TERİMLERİ.....	54
TABLO 3 ARAP HİRİSTİYAN ORTODOKS ‘ANIŞTIRMA’DAN (ADUMBRATION)	
KAYNAKLANAN MÜZİK PRATİĞİ ADLANDIRMALARI	54
TABLO 4 ANTAKYA AZİZLER PETRUS VE PAVLUS ORTODOKS KİLİSESİ’NDE	
KULLANILAN TÖREN KİTAPLARI VE KULLANILDIKLARI GÜNLER	57
TABLO 5 ANTAKYA AZİZLER PETRUS VE PAVLUS ORTODOKS KİLİSESİNDE	
TECVİDLİ (ENTANASYONLU) OKUNAN KAYNAKLAR VE TECVİDSİZ	
(ENTANASYONLU) OKUNAN TÜRKÇE KARŞILIKLARI.....	71
TABLO 6 ANTAKYA AZİZ PETRUS VE PAVLUS KİLİSESİNDE İCRA EDİLEN	
İLAHİLERİN İSİMLENDİRİLMESİ VE GTSM’ DEKİ ETKİSİ GÖRÜLEN MAKAM	
DİZİLERİ.....	78
TABLO 7 ANTAKYA SÜRYANİ ORTODOKS (MOR BARSAVMO) KİLİSESİNDE	
UYGULANAN MAKAMLAR VE KLASİK TÜRK MÜZİĞİNDEKİ KARŞILIKLARI..	91
TABLO 8 ANTAKYA ERMENİ ORTODOKS KİLİSELERİNDE UYGULANAN	
MAKAMLAR VE KLASİK TÜRK MÜZİĞİNDEKİ BENZERKARŞILIKLARI	98
TABLO 9 ANTAKYA AZİZ PETRUS VE PAVLUS KİLİSESİ PSALTİLER LİSTESİ.....	144

ŞEKİLLER ÇİZELGESİ

Şekil 1 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi.....	25
Şekil 2 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Sekreterlik ve Peder Odaları.....	27
Şekil 3 Antakya Arap Ortodoks Kilisesi'nde Okunan İncil	59
Şekil 4 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Kutsal Ayin Kitabı ve Gregorios Zeoloğos Bölümü	60
Şekil 5 Kutsal Ayin Kitabı'ndan Aziz Altınağzlı Yuhanna Bölümü'nün İlk Sayfası	61
ŞEKİL 6 Kutsal Ayin Kitabı'ndan Aziz Basiliyus Bölümü İlk Sayfası	61
Şekil 7 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Altınağzlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı'nın Ön ve İç Kapağı	63
Şekil 8 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Bulunan METRİ el-MURR'un İlahi Kitabı'nın Ön Kapağı.....	64
Şekil 9 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Aylara Ayrılmış Günlük Okunan Minavon Dua Kitapları'nın Kapakları.....	65
Şekil 10 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya Orucunda Okunan Tiriyodi Dua Kitabı	66
Şekil 11 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya'da 50 gün Okunan Bendikistariyon Dua Kitabı.....	67
Şekil 12 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya'da 50 gün Okunan Bendikistariyon Dua Kitabı.....	67
Şekil 13 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Okunan İman Yolu Dua Kitabı	68
Şekil 14 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Okunan Peder Hizmetleri (El - Afholloji) Dua Kitabı.....	69
Şekil 15 Uşşak Makamı Dizisi	79
Şekil 16 Hüzzam Makamı Dizisi	80
Şekil 17 Rast Makamı Dizisi.....	80
Şekil 18 Segâh Makamı Dizisi	81
Şekil 19 Buselik Makamı Dizisi	82
Şekil 20 Hicaz Hümayun Makamı Dizisi.....	83
Şekil 21 Çargâh Makamı Dizisi.....	83
Şekil 22 Antakya Katolik Kilisesi.....	94
Şekil 23 Antakya Katolik Kilisesi Ayin Kitabı.....	95
Şekil 24 Kutsal Ayin Kitabından Pazar Günü Ekmek –Şarap Kutsama Duası	111
Şekil 25 İsa Mesih'in Suyula Vaftiz Edilme Bayramı	115
Şekil 26 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Bahçesinde Yapılan Paskalya Bayramı Kutlamaları	118
Şekil 27 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Düğün Ayini.....	128
Şekil 28 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Bahçesinde Yapılan	138
Şekil 29 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Cenaze Töreni	139
Şekil 30 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Cenaze Töreni	140
Şekil 31 Vaftiz Bayramı İlahisi Giriş Bölümü	171
Şekil 32 Noel İlahisi Giriş Bölümü	171
Şekil 33 Pentakost Bayramı İlahisi Giriş Bölümü	172
Şekil 34 Paskalya Bayramı İlahisi Giriş Bölümü	172
Şekil 35 Aziz Petrus ve Pavlus Günü İlahisi Giriş Bölümü	173

Şekil 36 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Giriş Kapısı	237
Şekil 37 Aziz Petrus ve Pavlus Betimlemesi	238
Şekil 38 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Hz. İsa ve 12 Havari İkonası.....	239
Şekil 39 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisenin İç kısmı	240
Şekil 40 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisede Psaltilerin İlahileri İcra Ettikleri Bölüm	241
Şekil 41 Kilisede Pederlerin Okuma Yaptıkları İç Kısım	241
Şekil 42 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Bahçe Kısım	242
Şekil 43 15.04.2015 Arven Nikola ve Can Tomas Kertuş Kardeşlerin Vaftizi.....	243
Şekil 44 02.05.2015. Arya Hurigil'in Vaftiz Töreni	244
Şekil 45 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalya Bayramı Fotoğrafları.....	245
Şekil 46 12.04.2015 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalya Bayramı Fotoğrafları ...	246
Şekil 47 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi 21.12.2014 Noel Bayramı Kutlamaları Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan.....	247
Şekil 48 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi'nde 28.06.2014 Orçun Yıldız'ın Damat Giyindirme Töreni -Fotoğraflayan: Fadi Hurigil.....	252
Şekil 49 Kilisede Nikâh Akdi Fotoğrafları	254
Şekil 50 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesinde Kullanılan Kutsal İlahiler Kitabından Bölümler-Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan.....	257
Şekil 51 Antakya Katolik Kilisesi Giriş Kapısı	257
Şekil 52 Antakya Katolik Kilisesi Ayin- Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan	258
Şekil 53 Kilisenin İç Kısım -Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan	258
Şekil 54 Katolik Kilisesinde Bulunan Org- Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan	260
Şekil 55 Katolik Kilisesinde Ayinlerde Okunan Ayin ve İlahi Kitabı.....	260
Şekil 56 Antakya Yahudi Havrasının Giriş Kapısı Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan.....	262
Şekil 57 Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kilisenin Dış Kısım.....	263

KISALTMALAR

ATSO: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası

GTSM: Geleneksel Türk Sanat Müziği

GTHM: Geleneksel Türk Halk Müziği

TANIMLAR

Acapella: “Çalgı eşliği olmayan, yalnız ses için yazılmış müzik türü” (Sözer, 2012:7).

Altar: “Sunak, kurban taşı” (Doğan, 2008: 61).

Havari: “İsa’nın dini yaymakla görevlendirdiği on iki yardımcısı...Arapça yardımcı anlamındadır, çoğulu havariyyun’dur” (Hançerlioğlu, 2010:185).

Konfirmasyon: “*Vaftiz edilen çocuğun, takdis edilmiş bir yağla, vücudun çeşitli yerlerinin yağlanmasıdır*”(Yüz Yüze Görüşme, Dimitri Doğum).

Liturji: “Hristiyanlıkta çeşitli dini ibadet ve ritüelleri ifade etmektedir” (Yıldırım, 2005: 94).

Makam: “Bir dizide en önemli perdeler durak, güçlü ve asma karar perdeleridir. İşte makam, bir dizide durak ve güçlünün önemi belirtilmek ve diğer kurallara bağlı kalmak suratiyle nağmeler meydana getirerek gezinmeye denir” (Özkan, 2000: 77).

Durak: “Bir makamı gösteren ve makamın bütün özelliklerini taşıyan dizinin başlangıç, bir musiki eserinin bitiş sesidir. Bu ses makamdan makama farklılık gösterebilir” (Aybars, 2008: 47).

Güçlü: “Basit ana makamlarda dörtlü ile beşlinin veya beşli ile dörtlünün birleştiği, diğer makamlarda eser icra edilirken geçici bir süre kalındığı sestir” (Aybars, 2008: 47).

Yeden: “Yedinci ses, alıp götüren, bir eseri karara götüren ses demektir. Durak sesinin bir alt sesidir” (Aybars, 2008: 47).

Seyir: “Dizide makam meydana getirmek üzere gezinmeye seyir denir. Üç türlü seyir vardır” (Özkan, 2000: 77).

Çıkıcı Seyir: “Durak perdesinden, durak civarından veya durağın altındaki seslerden başlayan ve tiz’e doğru çıkıcılık gösteren seyirlerdir”(Özkan, 2000: 77).

İnici Seyir: “Tiz durak veya civarından başlayıp pes’e doğru inicilik gösteren seyirlerdir”(Özkan, 2000: 77).

İnici-Çıkıcı seyir: “Güçlü civarından başlayan seyirlerdir. Bu seyirler hem çıkıcılık hemde inicilik gösterirler”(Özkan, 2000: 77).

Türk müziğinde makamlar üç ana başlık altında incelenmektedir.

- 1. Basit (ana) Makamlar:** “Bir makamın basit makam olabilmesi için, bir dörtlü ile beşliden veya bir beşli ile bir dörtlüden meydana gelmiş bir dizi olmalı, dörtlü ve beşliler tam dörtlü ve tam beşli olmalı, güçlü perdeleri dörtlü ile beşlinin veya beşli ile dörtlünün ek yerinde olmalı, Sekiz sesli bir diziolmalı ve bu dizi makamın bütün özelliklerini taşımalıdır” (Özkan, 2000: 94).
- 2. Şed (göçürme) Makamlar:** “Şed, herhangi bir dörtlü veya beşliyi, yahut bir makam dizisini kendi yerinden, yani durağından alıp başka bir perde üzerine; yani başka bir perdeyi durak kabul ederek, aralıklarını bozmadan ve gerekli işaret değişinliklerini yaparak göçürmektir. Şed makamlar bir makam dizisinin kendi yerinden başka bir perde üzerine göçürülmesi ile oluşmaktadır” (Özkan, 2000: 189).
- 3. Mürekkeb (bileşik) Makamlar:** “Değişik çeşni ve dizilerin birbirine geçkisinden ve bu geçkilerin özel kalıplar halinde tesbitinden, yani bir kişilik kazanıp makam olarak kabul edilmesinden mürekkeb (bileşik) makamlar doğmuştur” (Özkan, 2000: 271).

İsozikon: “Ruhanilerin 1. dönüş sonrası kutsal mekâna giriş ezgisi” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Kinyonikon: “Ruhanilerin kominyon alması” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Komünyon: “Ekmek şarap ayini” (bkz. 125).

Kontakion: “O günkü ayini ifade eden ilahi” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Mezmun: “1. Peygamber Hz. Davud’un musiki ve makam ile okuduğu Zebur surelerinden her biri. 2. İlâhi, kaval ile söylenen ilâhi” (Doğan, 2008: 1137). Günümüzde mezmurlar, tapınma şarkıları olarak bilhassa Hristiyanlar tarafından kullanılmaktadır.

Ostinato: “Bir müzik yapıtında sürekli yinelenen melodi cümlesi ya da ritmik kalıp. Batı müziğinde ilk örnekleri 13. yy. belirdi. 16. yy’ dan başlayarak, bas partilerinin (basso ostinato) yinelenen ritmik yada melodik motiflerine dönüştü” (Sözer, 2012: 180). Ostinato üslubuyla uygulanan çok seslilik, daha çok Yakın Doğu halkına özgüdür.

Papaz: “Hristiyan ruhani reisi, din adamı, peder” (Doğan, 2008:1311).

Patrik: “Ortodoks ve bazı doğu kiliselerinde en büyük ruhani reis” (Doğan, 2008: 1320).

Psalti: Arap Ortodoks Kilise geleneğinde koro şefi, ilâhi söyleyen kişi.

Reçitatif: “Opera, oratoryo, kantat vb. ses için yazılmış yapıtlarda, konuşur gibi söylenen bölümler” (Sözer, 2012: 201).

Risale: “Elçisel Mektup” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Tecvit: “1. Harfleri mahreçlerine uygun şekilde düzgün söyleme. 2. Kuranı Kerim’i uygun telaffuzla, harflerinin söylenişine dikkat ederek okuma. 3. Bu şekilde okuma ilmi” (Doğan, 2008: 1595). Tecvit’in çalışmada ki anlamı Kuran’ı Kerim yerine İncil’in uygun telaffuzla, harflerinin söylenişine dikkat ederek okunmasıdır.

Teslis: “1.Üçleme, Üçe bölme, üçe çıkarma... 3. Hristiyanlıkta Tanrının üç unsurun birleşimi olduğuna inanma (Tanrı-İsa-Ruhulkuds)” (Doğan, 2008: 1626).

Trisajyon: “Risale (elçisel mektup) öncesi söylenen ilahi” (Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Troparion: Pazar gününe özgü 1. dönüş ilahileri (Pederin ve cemaatin ayin sırasında tutsü ile kilisenin içerisinde ilahiler eşliğinde dönüşü) (Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabı, 2007).

Yortu: “Hristiyanların bayramı” (Doğan, 2008: 1790).

BÖLÜM I

GİRİŞ

1879 yılında Avrupa’da gerçekleşen “Fransız İhtilali” sonucunda demokrasi, halkın yönetime katılması gibi önemli düşünce oluşumları gerçekleşti. Bununla birlikte özellikle Amerika’da meydana gelen sivil haklar konusundaki yasal düzenlemeler; farklı etnik özelliklere sahip vatandaşların eşit ve özgür bir biçimde yaşamalarına, dinlerini ve dillerini korumalarına neden oldu.

“1964’te “sivil haklar yasası” ile birlikte ilk defa siyahlar beyazlarla eşit sayıldılar. Ama seçme ve seçilme hakkı 1965’te verildi. 1960’ların dünyadaki haklar, özgürlükler, eşitlikler konusundaki genel uyanışı ve isyanı ile birlikte onlarda silkindiklerinde “neydik”, “kimdik”, “neden geldik”, “nasıl geldik” sorularına yanıt aradılar. 1970’lerin A.B.D’ deki ilk kimlik arayışı Afrikalı Amerikalıların “köklerini keşfetmek” üzere yola çıkışları ile başlar” (Somersan, 2004:143).

Özellikle günümüzde Türkiye’de farklı etnisitelere ait okullar açılabilmekte, yasalar ile vakıflar kurulup, ibadethanelerde ibadetler rahatça halka açık halde yapılabilmektedir. Bu durum bilimsel özgürlüğe yansımış, araştırmacılar farklı etnisitelere ve kültürlerle yönelik ‘etnolojik’ çalışmalara yer vermeye başlamışlardır. Özellikle ‘etnisite-kültürel kimlik’ çalışmaları her alanda ağırlık kazanmıştır. Müzik biliminde bu durum *müzikoloji* ve *müzik nazariyatı* alanlarından farklı olarak, araştırmalarda müziğe 'kültürel', 'etnolojik' ve 'sosyolojik' açıdan yaklaşılarak kendini göstermektedir¹. Müziğin üretim, tüketim, dinleme, yapımcılık, performans ve paylaşım gibi birçok yönüyle üretildiği ve tüketildiği kültür ya da toplumu anlamak adına oluşturulmuş olan müzikoloji disiplinine '*kültürel müzikoloji*' ya da '*etnomüzikoloji*'² adları verilmektedir.

¹“Müzik eserleri, sadece bir ses sistemine değil, etnolojik bir yapıya bağlı sosyal davranışlara dayanır. Pek çok müzik ürünü, bir toplumun kimliğini oluşturan kültürün, simgeler ve davranış biçimleriyle dışavurumudur” (Kaplan, 2005: 61).

² “Geçen yüzyılın başlarında, sistematik müzikolojinin bir alt dalı olarak başlayan ve antropoloji tarafından geliştirilen kavramları kullanan, etnomüzikoloji, bir insan bilimi olarak gelişmiştir.

Farklı medeniyetlere, farklı etnisitelere yüzyıllar boyunca ev sahipliği yapmış olması, Antakya'nın dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmasına neden olmuştur. Antakya coğrafi konumu ve içerisinde barındırdığı farklı kültürel yapılar ile Batı ve Doğu'nun kesişme noktası haline gelmiştir. Farklılıkları hoşgörü ile içerisinde barındıran Antakya, farklı etnik grupların huzur içinde yaşayabildikleri şehirlerdendir. Çalışmada dinsel müzik örneklerinden biri olan Hatay Hristiyan Arap Ortodoksları'nın (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaati) kilise müziği, etnisite-kültürel kimlik-dinsel ritüel-müzik ilişkisi çerçevesinde ele alınacağı ve bu topluluğa ait müzik uygulamaları kadim kültürel kökleri bağlamında betimleneceği için, öncelikle bölge hakkında jeopolitik, tarihsel, kültürel bilgiler verilecek, daha sonra 'kültür', 'etnisite', 'kimlik' ve 'kültürel kimlik' kavramları üzerinde durulacaktır. Bunun nedeni, çalışmanın bulgular ve yorum kısmında da, bu kavramlar çerçevesinde hareket edilecek olması, ilerleyen başlıklarında ise, bu araştırmanın dayandığı problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amaçları, önemi açıklanarak sonuçların elde edilecek olmasıdır.

Antropolojinin müzikle ilgili dalına ya da müzik bilimlerinin kültürle ilgili alt dalına bugün "etnomüzikoloji" veya "kültürel müzikoloji" adı verilmektedir" (Kaplan, 2005:9).

1.1. Antakya İlinin Jeopolitik Konumu, Tarihçesi, Geçim Kaynakları, Kültürel Yapısı ve Etnik Demografisine Çok Yönlü Bir Bakış

1.1.1. Antakya İlinin Jeopolitik Konumu

Antakya, Akdeniz bölgesinde, Habibünneccar Dağı'nın kenarında kurulmuş, içerisinde Asi nehri geçen coğrafi olarak çeşitli ova ve platoları içerisinde barındıran bir yerleşim yeridir³.

Antakya ili,

“Türkiye Cumhuriyeti'nin en güneydeki ilidir. Akdeniz'in doğu şeridinde 35° 52' - 37° 4' kuzey enlemleri ile 35° 40' - 36° 35' doğu boylamları arasında yer alan Hatay'ın doğusunda ve güneyinde Suriye, batısında Akdeniz, kuzeybatısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve kuzeydoğusunda Gaziantep bulunur. İl nüfusu 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 1 483 674 kişidir. Bu nüfusun 742.590'ı şehirlerde, 741.084'ü belde ve köylerde yaşamaktadır. Kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu ise km² başına 255 kişidir” (ATSO, 2012: 5).

“Bu bakımdan Türkiye'nin en yoğun nüfusa sahip 6. ilidir. Nüfus artış hızı yaklaşık olarak % 1,2'dir. Şehirde yaşayanların oranı % 49, köyde yaşayanların oranı % 51'dir. Yine aynı nüfus sayımı sonucuna göre; Antakya il merkezi nüfusu 216.960 kişidir (Erkek:107.459 - Kadın:109.501)” (ATSO, 2012: 5).

“Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla; Antakya (Merkez) , İskenderun, Dört Yol, Samandağ, Kırıkhan, Reyhanlı, Altınözü, Hassa, Erzin, Belen, Yayladağı ve Kumlu 'dur. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi Antakya (Merkez), nüfus bakımından en küçük ilçesi Kumlu, yüzölçümü bakımından en küçük ilçesi Belen'dir. Hatay'da bulunan, ilçe sayısı 12, belediye sayısı 76 ve köy sayısı ise 362'dir.” (ATSO, 2012: 5).

³ “Kızıldeniz'den başlayan Şeria nehri yatağı ve Asi nehri yatağı ile Güney Anadolu'ya uzanan çöküntüde Asi nehri kıyısında, denizden 440 m. Yüksekliğindeki Habibünneccar dağının dağının eteklerinde yer alır” (Sahillioğlu, 1991: 228).

“Hatay; Antakya, Altınözü, Belen, Dört Yol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinden oluşur. Yüzölçümü 5.403 km² olup, il topraklarının %46,1’ini dağlar, %33,5’ini ovalar ve %20,4’ünü platolar oluşturur. İl sınırları içerisinde Alt Paleozoyik’ten günümüze kadar bütün jeolojik devirlere ait birimleri görmek mümkündür” (ATSO, 2012: 7). “Güney Amanoslarda Mesozoyik yaşlı ofiyolitler yoğunlukta iken, orta Amanoslar’da Paleozoyik ve Mesozoyik yaşlı kalkerler yüzeylenmektedir. İlin güney ve güneydoğu kesimlerinde ise Tersiyer yaşlı kalkerler hâkimdir. Amik Ovası, akarsu vadileri ve kıyı ovaları Kuvaterner yaşlı alüvyal dolgularla kaplıdır. Bu dolgular Hassa yakınlarında genç bazalt akıntıları ile örtülmüştür” (ATSO, 2012: 7).

Hatay ve çevresindeki bölgeler tarihte, birçok depremlerle sarsılmıştır. Bu nedenle yeryüzü şekilleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Hatay dağ, plato ve ovalardan oluşur. Amanoslar ve Mıgır tepesi önemli dağlık alanlarını oluşturmaktadır⁴.

“Amanos Dağları’nın doğusunda, dağların uzanışına paralel graben alanı yer alır. Bu grabenin tabanında Amik Ovası bulunur. Bu ova ilin en önemli ve en verimli tarım alanını oluşturur. İldeki diğer önemli ovalar ise; İskenderun körfezinin doğu ve kuzeydoğu kesiminde sıralanmış olan İskenderun, Dört Yol, Payas ve Erzin Ovaları ile Asi Nehri’nin denize döküldüğü yerde bulunan Asi Delta Ovası’dır” (ATSO, 2012: 7).

İlin güneyinde, Asi nehri ile Suriye sınırı arasında kalan ve yükseltisi 400-900 m’ler arasında değişen alan Kuseyr Platosunu oluşturur. Plato üzerinde yer yer tepelikler ve münferit Keldağ (Kılıç Dağı 1730 m) yükseltisi dikkat çeker. Hatay İli yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklim kuşağında bulunmaktadır. İklimin iç kesimlere doğru gidildikçe sertleştiği görülmektedir (ATSO, 2012: 7).

“Antakya, Türk Arap dünyası arasında geçiş bölgesindedir. Şehir İskenderun ve Süveydiye Limanlarıyla Akdeniz; Anadolu’nun sağ kolu(hac yolu) üzerinde bulunmasıyla da Anadolu ve Suriye ile irtibatlıdır. Bu jeopolitik konumu

⁴ “Hatay ve çevresi yoğun tektonizmaya maruz kaldığından yeryüzü şekilleri açısından çeşitlilik gösterir. Başlıca yüzey şekilleri; dağ, plato ve ovalardan oluşur. En önemli dağlık alan, Amik ovasının içinde yer aldığı graben alanı ile Akdeniz arasında adeta bir set gibi yükselen ve kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanış gösteren Amanos Dağları’dır. Bu dağların il içindeki en yüksek noktasını Hassa’nın batısındaki Mıgır Tepe (2240 m) oluşturur” (ATSO, 2012: 7).

itibariyle Antakya, tarihin her döneminde çok çeşitli etnik unsurların kaynaştığı bir bölge olmuş, değişik kültür öğelerini içerisinde barındıran zengin bir coğrafi yapıyı sergilemiştir” (Gül, 2009: 11).

Antakya ili Türk kültürü ile Arap kültürünün birbirine geçtiği, adeta kaynaştığı bir kenttir. Antakya özellikle Suriye’deki Arap kültürü ile Anadolu’daki Türk kültürünü sentezleyen, Türk kültüründen Arap kültürüne geçişi sağlayan bir ildir. Aynı zamanda Mezopotamya kültürünün egemen olduğu bölgelerde kurulduğu için çeşitli etnik toplumsal yapıları ve etnik kültürleri içerisinde barındırmaktadır.

1.1.2. Antakya İlinin Kısa Tarihçesi

Antakya şehri tarihte, İslamiyet’ten önce Antiochia, İslamiyet Dönemindeki ismi ile Antakiye ile kayıtlara geçmiştir. Antakya’nın tarihi Yontma Taş Dönemi’ne kadar gider. Bu sebeple çok çeşitli kültürleri içerisinde barındıran kent, içerisinde eski kültürlerle ait kalıntıları da barındırır.

Antakya şehrinde Yontma Taş Devri’ne ait bazı kalıntılar bulunmuştur, bu kalıntılarda özellikle Amik Ovası tümölüslerinde Milattan Önce 8000 yıllarına ait yerleşme izleri tespit edilmiştir, fakat Antik Antakya’nın seller nedeni ile döküntüler arasına sürüklenmesi, yerin 11 m. kadar derinliklerinde gömülü olması, bölgede daha eski yerleşim tespitleri yapılamamasına neden olmuştur (Sahillioğlu, 1991:228).

Antakya şehrini kuruluşu, İskender dönemine kadar gider, fakat şehri asıl kuran ve bu şehre babası Antiocha’nın ismini veren kişi Seleukos’tur.

“Antakya bölgesi, M.Ö. 333 yılında Büyük İskender ile Pers İmparatoru III. Dareios’un ordularının İssos kenti civarında yaptığı savaşla Makedon hâkimiyetine girmiş olup, Büyük İskender’in ölümünden sonra komutanlarından Seleucus I. Nikator tarafından M.Ö. 300’lü yıllarda Antakya kenti kurulmuştur” (ATSO, 2012: 7).

Antakya kent olarak, doğal dünyaya duyulan sevgi anlamındaki pagan kültürünü zenginleştiren ve Ortadoğu paganizminin yaşanmışlığını gözler önüne seren bir kenttir. Antakya, paganizmin ve Yunan Helenistik Dönemi'nin çok tanrılı mistik inancı ile Suriye'de mevcut bulunan ve İbrahimi dinlerden oluşmuş "Baal"⁵ kültlerine dayalı inancı sentezleyen bir dinsel yapıya sahiptir.

Tarih kitaplarında Antakya'nın Pagan kültürü ile yoğrulmuş kültürel yapısının, aynı dönemlerde farklı şehirlerin Pagan kültürel yapısından farklı olduğu, şehir içerisinde Asuriler/Süryaniler, İbraniler ve Helenlerin yaşadığı kozmopolit bir kent olarak görülmektedir. Çünkü tarihte Antakya'da Hellenistik kültürle, Suriye kültürleri bir arada bulunmuşlardır. Antakya'nın bu Pagan yapısının oluşmasında, kozmopolit yerli halklarının yapısı etkili olmuştur:

"Yunan ve Doğu medeniyetlerinin tüm sınıflarının buluşma noktası olarak Antakya, Zeus ve Apollo gibi ulusun bütün tanrılarının bulunduğu, Helenistik kültürle, Baal gibi Suriye kültürlerinin ve bu kültürlerin öğretilerinin yaşatıldığı, bu öğretilerin birbirlerini etkileyerek asimile olduğu bölgede kurulmuştur" (Downey, 1961: 272).

Selevkosların Antakya'yı alması ile birlikte, tarihte Antakya'da hem Helenistik kültürün yanı sıra Suriye kültürleri de bir arada bulundular. Böylece Antakya, Batı kültürleri ile Doğu kültürlerinin birleştiği önemli bir dini ve kültürel merkez konumuna gelmiştir. "III. Antiochus'un M.Ö.189 yılındaki yazıtında Defne'nin baş tapınak olduğu, Apollo ve Artemis'e adandığı görülmektedir" (Downey, 1961: 86).

Antakya, sadece Yunan Helenistik Kültürü ile Arap Kültürünü sentezleyen bir kent değil, aynı zamanda Roma kültürü ile Arap kültürünü kaynaştıran bir kent görünümündedir. Pompei, M.Ö. 64 yılında Selevkos Krallığı'nın başkenti Antakya'yı alarak Selevkos Krallığını yıktı, böylelikle Roma imparatorluğu kuruldu. Antakya, bu

⁵ "Baal: Yerel bereket ve tabiat tanrısının adı olup, sonraları Yahudiler tarafından sahte olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir. İbranice Baal, Akad dilinde bel 'efendi'; dişil formu İbranice, Fenike dili Balat 'hanımefendi' anlamına gelip Sami halkının kullandığı tüm tanrılarını nitelendirmekteydi" (Öztürk, 2009: 159).

tarihten sonra Roma İmparatorluğu'na bağlı Suriye eyaletinin başkenti konumuna gelmiştir. M.Ö 69' da, M.S.35'te ve M.S. 115'te depremlerle sarsılan şehir sürekli imar edilmiştir. Tiyatrolar, hipodramlar yapılmıştır. 256-260 yıllarında Antakya I. Sapur zamanında Sasaniler tarafından fethedilmiş, Odena'nın ölümünden sonra eşi Zenobia Suriye'den esir alınarak Roma'ya götürülmüştür (Sahillioğlu, 1991:229).

M.Ö. 44 Mart'ında İmparator Julius Sezar'a suikast yapıldı. Cassius ve Brutus suikasttan sonra Roma İmparatorluğu'nun yönetimini devraldı. Octavian, dayısı Julius Sezar'ın öcünü almak için Antony ile birleşti. Octavian ve Antony, M.Ö. 43 yılında büyük bir orduyla Roma'ya geldiler. Octavian, Roma senatosunda Julius Sezar'ın katilleri olan Cassius ve Brutus'u vatan haini ilan ettirdi. M.Ö. 42 yılında Octavian ve Antony, Brutus ve Cassius ile savaştı. Bu savaşı Octavian ve Antony kazandı ve Roma İmparatorluğu, Octavian ve Antony arasında paylaşıldı. Doğu Bölgesinin yönetimini Antony, Batı Bölgesinin yönetimini Octavian devraldı. Doğu bölümünü yönetmek için Antony, Antakya'ya geldi (Bahadır, 2011: 355)

Pers tehlikesi ve Antakya Bölgesi'nin güvenliği adına anlaşma yapmak için Antony, M.Ö. 42 yılında Antakya'dan çıkıp İskenderiye'ye Kleopatra ile görüşmeye gitti. Suriye Bölgesine saldıran Pers ordusu, M.Ö. 40 yılında Antakya dâhil bütün bölgeyi ele geçirdi. Antony, büyük ordusu ile Antakya'ya gitti. Roma Ordusu, Pers Ordusunu yenerek Persler'i Antakya Bölgesinden çıkardı. Antony, Fonteius Capito'yu İskenderiye'ye Kleopatra'yı Antakya'ya getirmesi için gönderdi. Antony, Antakya'da Kleopatra ile evlendi ve düğün hediyesi olarak Kleopatra'ya Suriye bölgesini verdi. Octavian, büyük bir donanma ile Mısır üzerine yürüdü (Bahadır, 2011: 355-356).

Actium Deniz Savaşı'nda (M.Ö. 31), Hellenistik kültürün temsilcisi olarak görülen Antony ile Romalılığı temsil eden Octavian savaştı. Bu savaşı Octavian, kazandı, daha sonra Roma ile birlikte Mısırı işgal etti (Bahadır, 2010: 355-356).

Augustus, Octavian'nın hükümdarlığından sonra M.Ö. 31 yılında, Roma İmparatoru oldu. M.Ö.31–M.S.14 yıllarını karşılayan dönemde, Antakya Roma

İmparatorluğu tarafından atanan yönetici-valiler tarafından yönetilmeye devam etti. Antakya'da, Augustus zamanında birçok yeni bina inşa edildi, bu durumla birlikte Antakya'nın nüfusu arttı. Petronius, Antakya Valiliği (M.S.39- 42) yıllarında, Yahudilerden bazı hakları geri aldı. Bu durum, İmparator Nero'nun döneminde de devam etti. Antakya'daki baskılardan ötürü Yahudiler, ayaklandı fakat İmparator Nero, bu ayaklanmaları birçok Yahudi vatandaşı öldürerek bastırdı. İmparator Nero'nun ölümünden sonra imparatorluğun dört varisi çıktı. Bu varisler Golba, Otto, Vitellius ve Vespasian'dı. Bu dört aday içerisinde Vespasian yönetimi ele geçirdi. Vespasian'ın İmparator olmasında, Antakya bölgesi etkin rol oynadı. Bu durum daha önce de yaşanmıştı, imparatorların seçilmesinde Antakya şehri etkili olmuştu (Downey, 1961: 200-202).

İmparator Augustus'dan sonra Tiberius, 23 yıl boyunca Roma İmparatorluğu'nu yönetti. İmparator Gaius (Caligula) (M.S.37-41) zamanında ki önemli olaylardan biri Hristiyan misyonerlerin (Havariler) Antakya'ya gelerek Hristiyanlığı imparatorluk adına yaymaya başlamalarıdır. Antakya Antikçağ'da, ticari anlamda Roma İmparatorluğuyla bağlantısı olan ticari bir merkez olmanın yanında, aynı zamanda dini ve kültürel bir merkezdi. Bu yapısı dinlerin ve kültürlerin diğer medeniyet ve şehirlere kolaylıkla yayılmasını sağladı. Hristiyanlığın, Roma'da rahat bir şekilde yayılmasında Antakya'nın dini- kültürel-ticari yapısı etkili olmuştur (Downey, 1961: 190-193).

Bu tarihten sonra birçok hükümdar, medeniyet ve savaş gören Antakya, 628'de İran kuvvetlerince boşaltıldı. Şehir bundan sonra antik hüviyetini kaybetmeye başladı ve yeni bir döneme girdi. İranlılar tarafından boşaltıldıktan sonra yeniden Bizans hâkimiyetine giren Antakya, Bizans kuvvetlerinin 636'da İslam orduları karşısında yenilgiye uğradığı Yermük Savaşı'nın ardından Ebu Ubeyde b. Cerrah idaresindeki İslam kuvvetleri tarafından kuşatıldı (Sahillioğlu, 1991:229).

Bizans egemenliğinden sonra, Antakya’da Helen dil ve kültürünün yaşamın her alanında egemen olduğu, akademilerde Helen kültürünün, Helen klasiklerinin araştırıldığı ve incelendiği görülmektedir.

Roma İmparatorluğu’nun çökmesi ve Bizans’ın uzun bir zaman alan gerileme sürecinden sonra, 7. yüzyılda Arapların, Haçlıların ve Orta Asya’dan gelen Türk kavimlerinin istilalarına uğraması ile kentin Roma döneminden gelen zenginliğini ve lüksü kaybettiği görülür. Antakya’nın 1516 sonrasında Osmanlılar tarafından fethedilmesi, kentin çok kültürlü, canlı ve çok kimlikli yapısını sürdürmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun özellikle uç bölgelerdeki yönetim anlayışını Antakya çevresinde uygulamasıyla; yerel liderlerin etkinliği artmış, bölgedeki hiyerarşik yapıya merkezi yönetimle işbirliği devam ettiği sürece dokunulmamıştır.

I.Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile Antakya 1918’de önce İngiliz himayesine, daha sonra Fransız himayesine geçti. Ankara Antlaşması (1921) ile Fransa, İskenderun sancağına ayrı idari bir yetki verdi. 1937 yılında iki devletin arasında yapılan görüşmelerden sonra Hatay adıyla bir devlet olmasına karar verildi. Daha sonra bu kararlar devletin Anayasası Milletler Cemiyeti’nde hazırlandı ve onaylandı (Sahillioğlu, 1991: 232).

“Türkiye garantör sıfatıyla 5 Temmuz 1938’de Hatay’a askeri birliklerini soktu. 2 Eylül 1938’de Hatay Cumhuriyeti Millet Meclisi açılarak devlet başkanlığına Tayfur Sökmen seçildi. 23 Haziran 1939’da imzalanan antlaşma ile Hatay’ın Türkiye’ye katılması kesinleşti. Aynı gün Hatay Millet Meclisi bu doğrultuda karar aldı ve bakanlar kurulu yetkilerini Hatay olağan üstü temsilcisi Cevat Açıkalın’a devretti ve varlığını sona erdirdi. Böylece Hatay vilayeti ve onun merkezi Antakya şehri Türkiye Cumhuriyeti’nin bir parçası oldu” (Sahillioğlu, 1991: 232).

Antakya, Cumhuriyet dönemi ile birlikte çok kültürlü yapısı, hoşgörü ortamı içerisinde özellikle sanayi alanında, demir-çelik fabrikaları ile birlikte hızlı bir gelişme göstermektedir. Antakya şehri günümüzde Asi nehrinin her iki yönüne doğru büyümekte ve gelişmektedir. Şehrin kuzeyinde Adana ve Gaziantep illeri ile;

doğusunda ve güneyinde Suriye ile, batısında da Akdeniz kıyıları ile komşu oluşu kültürel çeşitliliğin varoluşunun en önemli nedenlerindendir.

1.1.3. Hristiyanlığın Antakya Bölgesindeki Tarihçesi

Antakya, Hristiyanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Hristiyanlığın Kudüs'ten sonra ilk yayıldığı yer Antakya'dır. Kudüs'e yakın önemli bir ticaret merkezi oluşu, Doğu ve Batı kültürlerinin birleşme noktasında bulunması, Hristiyanlığın yayılma döneminde Hristiyan cemaatinin toplanma ve eğitim merkezi oluşu Antakya'nın önemini arttırmıştır.

“Antiochia Hristiyanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kudüs'e yakın büyük ve zengin bir yerleşim merkezi olması, Anadolu ve Yunanistan'a uzanan yolların kavşağında bulunması sebebiyle Kudüs'ten gönderilen Havariler burada toplanıyorlar ve Hristiyanlığı yaymak üzere Anadolu'ya ve Yunanistan'a gidiyorlar” (Sahillioğlu,1991: 229).

Mor Petrus M.S. 37 yılında Hz. İsa'nın Mesih olduğunu müjdelemek amacıyla Antakya'ya gelmiş ve burada bulunduğu süre içinde Hristiyanlığın yayılması için elinden geleni yapmış, Hristiyan dünyasının üç büyük kürsüsünden ilki olan "Antakya Elçisel Kürsüsü"nü Antakya'da kurmuştur. Antakya Ortodoks Kilisesi bu şekilde, "Ana Kilise" olarak adlandırılan Kudüs Kilisesi'nden sonra kurulan ilk Hristiyan kilisesi olmuştur. “Öğrencilere ilk kez Antakya'da Mesihçiler adı verildi” (İncil, “Elçilerin İşleri”,1995: 11. bölüm 22-26).

“Gaius'un kısa geçen döneminde, Antakya tarihi, olaylı oldu. Yerli ve güçlü bir ailenin üyesi olarak, yeni imparator Gaius, babası Germanicus MS 19 yılında öldüğünde yedi yaşındaydı, içinde babasının öldüğü şehir, olduğu için Antakya'ya karşı özel bir duygu vardı. Gaius, kısa imparatorluk döneminde Tiberius'tan yardım aldı ve onun bıraktığı önemli miktarda hazineye sahip oldu”(Downey, 1961:190).

Antakya’da Gaius’un saltanatının 3. yılı sadece karanlık, karışıklı ve iç isyanlar getirdi. Kavga, çekişme ve anti-semitizmin artmasının yanı sıra, bu dönemin aslında Hristiyan misyoner çabalarının gelişiminde öneme sahip olduğu söylenebilir. Gaius döneminde (M.S. 38-40) Hristiyan misyonerlerinden olan Paul ve Barnabas Antakya’ya gelerek Hristiyanlığı İmparatorluğa yaymaya başladı. M.S. 40’lı yılların başlarında ilk olarak Antakya’da Mesih’e inananlara Hristiyan adı verildi. Roma otoriteleri, Antakya’da Yahudilikten farklı bir grubun olduğu ve bu grubun, mezhebin resmi bir açıklamasının adının olmasının gerektiğini savundu ve kelime kentin otoriteleri tarafından kabul edildi (Downey, 1961: 192, 275).

Hristiyanlık vizyonunu “beni daha annemin rahmindeyken seçip lütfüyle çağıran Tanrı, uluslara müjdelemem için oğlunu bana gösterdi” (İncil, “Galatyalılar”, 1995: birinci bölüm 15-6) diye açıklayan Pavlus, “Ben bu müjdeyi insandan almadım, kimseden de öğrenmedim. Bunu bana İsa Mesih açıkladı (İncil, “Galatyalılar”, 1995: birinci bölüm 11-12) sözleri ile, Hristiyanlığın tekrar doğumunu gerçekleştirmiştir. “Hristiyan karşıtı propaganda seferine çıkmışken, Mesih Şam yolunda O’na görünür. O, İsa’yı tanımamış olanlar içinde Havari unvanı alan tek kişidir. Gerçekten de dirilmiş Mesih O’nu imanlılar arasına katmıştır” (Eliade, 2003: 393). Bu durum üzerine Hristiyanlığın yayılması için uygun zamanlama olduğunu düşünen Barnabas, daha önce Kudüs’teki baskılardan dolayı Tarsus’a giden Pavlus’u, Tarsus’tan alarak Antakya’ya geldi ve birlikte burada Hz. İsa’nın öğretisini yaymaya başladılar.

Pavlus ve Barnabas, yaptıkları 1. 2. ve 3. haber gezilerinde (Hristiyanlığı yaymak, Hz. İsa’nın öğretilerini ve yaşamını tüm dünyaya duyurmak, öğretmek, insanları haberdar etmek için yapmış oldukları gezilerde) Antakya’yı merkez olarak kullandılar. Barnabas ve Pavlus ilk haber gezisinde Antakya’dan yola çıkarak Selefke, Kıbrıs ve Anadolu’daki diğer kentleri gezip Hristiyanlığı yaydılar. Haber gezisinden dönüşte tekrar Antakya’ya gelerek kilise topluluğunu bir araya getirdiler ve yaptıkları işleri anlattılar. Ayrıca Pavlus ile Barnabas, bir süre daha Antakya’da kalarak

Hristiyanlığı öğretmeye ve yaymaya devam ettiler (İncil, “Elçilerin İşleri”, 1995: onbirinci bölüm 11-19).

Barnabas ve Pavlus’un gayretleri sayesinde bir yıl gibi kısa bir surede Antakya’da putperestliği bırakarak Hz. İsa’nın öğretisini kabul eden büyük bir topluluk oluştu. Antakya’daki Yahudilerden dini görüşleriyle ayrılan bu topluluğa ilk kez Antakya’da “Hristiyan” adı verildi. Antakya’daki bu Hristiyan topluluğun dini yaşantısı ve görüşleri Pagan Roma Dünyası’nı etkileyerek buradan Hristiyanlık, Roma Dünyası’na yayılmıştır (Bilhmeyer, 1972: 19).

Antakya’nın konumu itibari ile merkezi bir yerleşim yeri olmasının yanında, kavşak noktasında oluşu ve Kudüs’e yakın, Anadolu ile Yunanistan’ı bağlayan yollar üzerinde bulunması, Kudüs’ten gönderilen misyonerlerin ve din görevlilerinin bu şehirde toplanmalarına ve Hristiyanlığı yaymak üzere Anadolu’ya ve Yunanistan’a bu yolları kullanarak geçmelerine neden olmuştur. Kudüs’ten sonra Hristiyanlığın en önemli merkezlerinden olmasının nedeni de bu durumdur.

“Antakya “IV. yüzyılda metropolitlik, V. yüzyılda patriklik merkezi oldu. Hatta Antakya patrikliği İstanbul ve İskenderiye patrikleri seviyesindeydi. Bugün Katolik ve Ortodoks muhtelif cemaatlerin Antakya patrikleri bulunmakla beraber bunların hiçbiri Antakya’da oturmamaktadır. İznik Sinodu (din işleri kurulu) öncesinde de şehirde defalarca sinodlar toplanıp dinî kararlar almışlardır” (Sahillioğlu,1991:229).

Antakya Hristiyanlığın ilk doğum yeri ve Hristiyanlığın dünyaya açılımını sağlayan önemli Doğu Hristiyanlığı merkezlerinden biridir. Hristiyanlık inancının doğusu ve gelişmesinde Antakya’nın özel bir yeri vardır. Hristiyanlığın Kudüs dışına taşıp bugünkü cehresine bürünmesinde, Antakya’nın dinamik bir rol oynadığı bilinmektedir. Havarilerin, Hristiyanlığı yaydığı 3 temel Hristiyanlık merkezinden (Antakya, Roma, İskenderiye) belki de en önemlisi olan Antakya, Doğu Hristiyanlığı olarak bilinen Suriye, Mezopotamya, İran, Hindistan, Etiyopya, Mısır ve Kafkasya (Yıldırım, 2005: 49) kiliselerinin arasında, kilise ve şehir olarak, Antikçağ’da Doğunun en önemli dini, kültürel, ticari merkeziydi ve Roma İmparatorluğuyla ticari

bağlantısı olması Hristiyanlığın, Antakya'dan Roma dünyasına kolaylıkla yayılmasını sağlamıştır.

Hristiyanlığın yayılışında Pavlus sadece Batı coğrafyasının bir bölümünde etkili olmuşken, buna karşılık Petrus ve diğer havariler ise, çok daha geniş alanlarda Hristiyanlığı yayarak sonuç almışlardır. Anadolu'da Bizans-İslam dönemlerinde Antakya ili gibi sınır bölgesinde bulunan şehirlere sınır (sugur) ismi verilmiştir. Sınır (Sugur) kentlerinin genel özelliği şehirlerin zaman zaman Bizanslılarla Müslümanlar arasında el değiştirmesi şeklinde karsımıza çıkmasıdır. Bu yüzden de şehirlerde yerleşen nüfusa göre şehrin dini kimliğini netleştirmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bazen bu şehirler korunma özelliğini kaybetmiş ve şehre çevredeki Hristiyanlar yerleşmişler ve müstakil Hristiyan kentleri ortaya çıkmış, bazen de devlet korumayı gerçekleştirdiği için Hristiyanlarla Müslümanların birlikte yaşadığı kent görünümünü arz etmiştir (Öztürk, 1998: 209).

“Bizanslılar zamanında da önemini koruyan Antiochia, İran seferleri için bir üs olarak kullanıldı. 525'te yanan, 526'da da depremle sarsılan şehir 528'de büyük bir zelzeleye daha mâruz kaldı; halkın çoğu öldü, şehir tamamıyla harap oldu. Ardından 540'ta Enûşirvân şehri alarak yağmaladı, her tarafı ateşe verdi, halkını İran'a göç ettirdi. 542'de veba salgını, 551, 557 ve 577'de de depremler şehri tekrar sarstı. Ada 458 zelzelesinde yıkılmış ve terkedilmişti. 611-628 yıllarında tekrar Sâsânîler'in işgali altında kaldı. Hatta Suriye'yi kurtarmak üzere harekete geçen İmparator Herakleios, 622'de şehir surları önünde mağlûbiyete uğradı. 628'de İran kuvvetlerince boşaltılan şehir bundan sonra antik hüviyetini kaybetmeye başladı ve yeni bir döneme girdi” (Sahillioğlu, 1991:229).

“İranlılar tarafından boşaltıldıktan sonra yeniden Bizans hâkimiyetine giren Antakya, Bizans kuvvetlerinin 636'da İslâm orduları karşısında yenilgiye uğradığı Yermük Savaşı'nın ardından Ebû Ubeyde b. Cerrâh idaresindeki İslâm kuvvetleri tarafından kuşatıldı. Kuşatma uzun sürdü, Hz. Ömer'in tavsiyesi üzerine şehre zarar verilmemek maksadıyla çatışmaya girilmedi, nihayet halkın bir dinar ve bir cerîb (hububat ölçeği) cizye ödemesi şartıyla şehir teslim oldu (638)” (Sahillioğlu, 1991:230).

1098 miladi yılında Antakya Frengiler tarafından hücumu uğramıştır. Bu durum büyük olaylara neden olmakla birlikte;

“Antakya 1268 yılında Zaher Baybars’ın savaşına yenik düşmüştür. Bu sırada Antakya Patrikleri Konstantina İstanbul’da ikamet etmekte ve Kutsal Antakya Kürsüsü 1342’ye kadar Küçük Asya’da bir yerden bir yere taşınıyordu, böylece beş patrikten sonra Şam’da ikamet etti (1343). II. İgnatios Şam’da ilk ikamet eden Antakya Patriği olmuştur” (Antakya Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı, 2011: 9).

Osmanlı İmparatoru Sultan 2. Mahmud Antakya’da yaşayan Ortodoks Cemaati için Antakya naibine (kadı vekiline) fermanlar yollamıştır (1835- 1841). Metropolit ve papazların ibadetlerinde zorluk çıkartılmaması, vefat eden kişilerin defin işlemleri konusunda baskı altına alınmamaları hakkında fermanlar yollamıştır. Antakya Kilisesi Mısır Bilad-Al Şam hükümdarlığı zamanında Muhammed Ali oğlu İbrahim Paşa’nın izni ile 1833 yılında inşa edildiğinde, Junayne (bahçe) mevkiinde tahtadan yapılmış basit bir bina idi. Antakya Kilisesi daha sonra genel temel yola bakan yüksek bir mevkide beyaz taştan inşa edilmiştir” (Antakya Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı, 2011: 10-11).

Antakya hakkında tarihi kaynakları incelediğimizde, Havariler tarafından kurulan ilk kiliselerden bir tanesinin burada olduğunu, Hristiyanlığın ilk döneminde yaşanan zorluklar ve kıtlıklar sırasında, Yahudiye’deki Hristiyan cemaatlerine yardım çabalarının burada geliştiğini, Hristiyanlık inancını Asya, Roma ve Mezopotamya’ya yayma çalışmaları sırasında şehrin merkez rolünü üstlendiğini, böylece Hazreti İsa’nın ve O’nun müritlerinin dili olan Aramca⁶’nın dini hizmetler sırasında bu bölgede kullanıldığını, İlkçağ ve Ortaçağ’da dünyanın önemli medeniyet merkezlerinden biri olmasından dolayı tarihi ve kültürel bakımdan dünyanın sayılı birkaç kentinden biri olduğunu görmekteyiz.

6“Mezopotamya’nın merkezî bölgelerinde Aramcanın çeşitli lehçeleri çeşitli alfabelerle yazılmaktaydı ve bunlar daha eski dillerin yerini almıştı. Asurca ve Babilce, Fenikece ve diğer bütün Kenan ülkesi dilleri (biri dışında) kaybolmuştu. Bu tek dil de, dini önemi ve İbranice Tevrat nedeniyle ayakta kalabilen İbraniceydi. Ama o da artık konuşulmuyordu. Hristiyan çağının başlangıcında Yahudiler de Mezopotamya’daki herkes gibi Aramca konuşuyorlar ve dini edebiyatlarını, özellikle de Talmud’u, o dilde yazıyorlardı. İbranice daha çok dini metinlerde ve duada yaşamaya devam ediyor ve bunlar da genellikle İbrani alfabesiyle yazılan Aramcaya çevriliyorlardı” (Lewis, 1998: 39).

1.1.4. Antakya İlinde Geçim Kaynakları

Antakya, çokkültürlü ve farklı etnik grupların uyum içerisinde hayatlarını sürdürdükleri bir şehirdir. Bu durum, Antakya'nın ekonomisini oluşturan en büyük etken olan ticareti olumlu yönde etkilemiştir. Antakya'nın “Uzun Çarşı”sında yaşayan tüm etnik grupların bir arada ticaret yaptıkları görülmektedir. Sosyo-ekonomik hayatın biçimlenmesinde, ticari faaliyetlere katılan sosyal ve etnik gruplar etkili olmuştur. Antakya, tarihte “İpek Yolu” diye adlandırılan ticaret yolunun önemli bir kavşağı olmuştur. Antakya ekonomisinde en belirgin özellik ve etkinlik bu nedenlerden dolayı ticarettir.

“Gerek bir sınır kenti olması, gerekse girişimci insanı sayesinde Antakya bir ticaret merkezi konumundadır. Antakya bu özelliğiyle etrafındaki 21 adet belde ve 65 köyden gelenler ile nüfusunu gündüzleri ikiye katlamakta, çok canlı ve hareketli bir yapıya kavuşmaktadır” (ATSO, 2012: 6). Amik Ovasının tarımsal ürün ve potansiyeli Antakya’da değerlendirilmekte, tarım ve tarıma dayalı sanayi ile tarımsal makine imalatı önemli bir ekonomik faaliyet olmaktadır. Hatay ulaştırma sektöründe Türkiye’de İstanbul’dan sonra en büyük araç potansiyeline sahip olup, kara yolcu ve yük taşımasında söz sahibi bir ildir. Ayrıca Antakya’da ayakkabıcılık ve mobilya sanayisi, el sanatları da gelişmiş durumdadır” (ATSO, 2012: 6).

Antakya’da 1970’lerde demir-çelik fabrikası kurulmuştur, bu durumla birlikte bölgede sanayi gelişmiştir⁷. İskenderun, Antakya ve Payas’ta bulunan Organize Sanayi bölgelerinin varlığı, yıllar içinde Antakya İli’nin Türkiye ekonomisine daha büyük katkılar sağlamasına neden olmuştur.

“İskenderun Organize Sanayi Bölgesinden sonra kurulan Payas ve Antakya Organize Sanayi bölgeleri iş adamlarına önemli yatırım alanı oluştururken sanayinin yıllar itibarıyla il ve ülke ekonomisindeki payı da artmaya devam etmektedir” (ATSO, 2012: 6).

⁷ “1970’lerde İskenderun’da Türkiye’nin üçüncü demir-çelik fabrikası olan İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.’nin kurulmasıyla ilin sanayi potansiyeli iyice gelişmiştir ve yan sanayilerin de gelişmesini sağlamıştır. Bugün anılan tesislerin yanı sıra 40 civarında haddehane ile Hatay, önemli bir sanayi potansiyeli sergilemektedir. İskenderun Körfezi bugün en büyük demir çelik işleme ve üretim yeri haline gelmiştir” (ATSO, 2012: 6).

1.1.5. Antakya İlinde Bulunan Kùltür Kuşakları ve Etnik Demografi

Antakya'nın göç ve ticaret yollarının, üzerinde bulunması ve inanç merkezi konumunda oluşu, ayrıca Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının bağlantı noktasında bir köprü vazifesi görmesi, tarihte eski kùltürlere ev sahipliği yapması nedeni ile hem Batı ile Doğu kùltürlerini sentezleyen, hem de eski kùltürler ile Batı-Doğu kùltürlerini bir araya getiren bir kenttir. Kent bu yönüyle ticaret ve inanç turizmi merkezlerinden biridir.

Antakya, tarihi boyunca Antik çağlarda yaşamış olan Hurriler, Hititler, Aramiler, Fenikeliler gibi tarihe damgasını vurmuş, kùltürlere ev sahipliği yapmıştır. Kùltürel anlamda Batı Kùltürlerinden Helenistik dönemin, Grek ve Roma kùltürlerinin etkisinde kalmıştır. Antakya geçmişte Doğu'da Semerkant, Batı'da Sardis'e kadar uzanan bir krallığa da başkentlik yapmıştır. Bu nedenlerle kùltürel yapı olarak, Doğu ve Batı kùltürlerinin etkilerini yansıtmaktadır (Temel Eğinli-Işık, 2012: 55-56).

Antakya Asya'yı ve Ortadoğu'ya, Ortadoğu'yu Avrupa'ya bağlayan bir şehir konumunda olduğundan, bölgeye ticaret yapmak üzere bu kente gelmiş olan Yunanlı, Mısırlı, Anadolulu ve Asya kökenli birçok tüccar gelmiştir. Bu tüccarlar, geldikleri bölgelerin kùltürlerini bu bölgeye taşıırken, bölgede egemen olan kùltürü de gittikleri bölgeye taşımışlardır. Bu nedenle Antakya çokkùltürlü bir inanç merkezidir.

Akdeniz'e yakınlığı ve Asi nehrinin kenarında bulunması, Antakya'nın ticaret bölgesi olarak kullanılmasını sağlamış, konum olarak Asya ve Orta Doğu'nun kavşak noktasında bulunması, Yunan, Mısır, Süryani ve Asya kökenli tüccarların bölgeyi ortak pazaryeri olarak görmelerine neden olmuştur. Ticari amaçla Mezopotamya, Arabistan ve Hindistan'dan gelen ürünler, burada satılma imkânı bulmuştur (Temel Eğinli-Işık, 2012: 55-56).

Ticaret yapmaya farklı bölgelerden ve kùltürlerden gelen insanlar için Antakya, yolcular ve inanç göçü yapan hacılar için konaklama yeri ve çeşitli bölgelerden gelen insanlar için kùltürlerini getirdikleri, aynı zamanda bölgede var olan kùltürü kendi vatanlarına taşıdıkları göz önünde bulundurulduğunda, kùltür alışverişi

yapılan bir şehir merkezi halini almıştır. İskenderun ise tarihi boyunca ticari bir liman olarak, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ticaret transferlerinin gerçekleştirildiği liman olarak hizmet vermiştir.

“Antakya'yı kuran Seleukos ve ardından gelen yöneticiler, burayı gün geçtikçe güzelleştirmiş hatta dünyanın ilk sokak aydınlatmasını yapmışlardır. Asi ırmağı üzerine vuran ışıklar neticesinde şehir gece bütün ihtişamıyla parlamıştır. Bu güzel şehre Romalılar da özgür kent statüsü vererek buranın refah düzeyini daha da artırmışlar ve insanların buraya göç etmesini sağlamışlardır” (Türkoğlu, 2006: 2).

Göç olgusunun bölgede kendini göstermesi ile birlikte, farklı inançlar, Yunan kültürü, Roma kültürü, Hristiyan İnançları ile etkileşim içerisine girerek yeni kültürlerin oluşmasına neden olmuştur. Yeni oluşan kültürün etkisinde yaşayan Hristiyanlar, Hz. İsa'yı dini önder olarak görmüş ve inançlarını farklılıklarla şekillendirmeye başlamış, Hristiyanlığın yeniden yapılandırılmasını sağlamışlardır. Bu reformlarla birlikte, Antakya bölgesinde Hristiyan inançlarının yaygınlaşmasından sonra Roma döneminin putlara⁸ tapmayı savunan inanç sisteminin yerini, Hristiyan inancı almıştır.

Akdeniz Bölgesi'nin kıyı limanlarının ticari merkezleri ile etkileşim içerisindeki stratejik konumu, Antakya'da oluşan göç hareketliliği ve savaşlarla farklı medeniyetlerin yaşaması, sınırların değişkenliği ile farklı din mezheplerinin burada yaşamalarına neden olmuştur. “Hristiyanlıkla İslam arasındaki uzun mücadelede bu sınırlar pek çok kez değişmiştir. Helenleştirme Antik Çağ'da olurken, Hristiyanlaştırma Orta Çağ'da olmuştur” (Lewis, 2000:8).

Kudüs'e yakın önemli bir ticaret merkezi oluşu ve Doğu ile Batı kültürlerinin birleştiği noktada bulunması, Antakya'nın Hristiyanlığın yayılma döneminde Hristiyan cemaatinin toplanma ve öğretim merkezi oluşunu ve önemini arttırmıştır (Temel Eğinli-Işık, 2012: 57). Osmanlı Dönemi'nde Türkiye'de büyük oranda Yahudi

8 “...Putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, cinsel ahlaksızlıktan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız” (İncil-Elçilerin işleri, 1995: 15.bölüm/20).

ve Hristiyan topluluklar olmasına karşın, bu topluluklara çoğu ülkelerden daha fazla özerklik tanınmasına karşın, çokkültürcü bir tutum sergilenememiştir. Temelde gayri Müslim toplulukları barındırmasına rağmen, İslami esaslara dayanan yönetim, vatandaşlık hakkının tamamen Müslümanlara verildiği ve Müslümanlar tarafından yönetilen bir ülke olduğundan, Gayri Müslimler ise kültürel anlamda olmasa da, siyasi alanda çok az hakka sahiptirler (Parekh, 2002:9).

Antakya, Türkiye Cumhuriyeti'nin etnik yapı ve etnik kültür olarak en zengin kentlerinden biridir. Genel olarak çok kültürlü yapıda olan toplumlarda, kültürlerin etkileşimi ile gelenek-görenek, din, dil olarak çelişen ve farklı olan insanlar birlikte ve birbirlerinin farklılıklarına saygı duyarak yaşayabiliyorsa, bu farklılıkları ortak kültürlerini zenginleştirmek için kullanıyorlarsa, bu durumda kültürleşme kavramının ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Eğimli ve Işık'ın araştırmalarında aktarımlarına göre; Antakya ile ilgili veriler incelendiğinde, farklı dilleri ve dinleri temsil eden toplulukların sayısında, 1915'ten günümüze çok önemli bir değişimin olmadığı görülmektedir. Nitekim 1955 Genel Nüfus Sayımı verileri Hatay ili bütününde 6064 Hristiyan, 162 Musevi bulunduğunu gösterirken, Müslüman olmayan nüfus il nüfusunun ancak %1,7'sini meydana getiriyordu. Buna karşılık sayıları 6244 olan gayrimüslimlerin, 6064'ünü veya %97'sini büyük bir kısmı Ortodoks olan Hristiyanlar oluşturmaktaydı. Aynı sayımda, Antakya nüfusunun diller itibari ile göstermiş olduğu dağılım, kültürel çeşitliliğin bir göstergesidir. 1955 yılında 357.387 olan il nüfusunun %63'ünün ana dili Türkçe iken, %35'inin Arapçadır. İl nüfusunun %98'inin anadilini oluşturan bu iki dilin dışında, Çerkezce, Ermenice, Rumca, İbranice de diğer ana dilleri meydana getirmektedir (Başbakanlık İst. Gen. Müd.1961) (Temel Eğimli-Işık, 2012, 59).

Antakya şehri, tarihte uzun bir süre boyunca bir arada yaşamış farklı etnisite mensubu bölge halkları ile günümüzde farklı birçok dinsel topluluğa ev sahipliği yapmaktadır. Bu yönü ile Antakya çokkültürlü bir yapı göstermektedir.

“Çokkültürlülük tek basına farklılık ve kimlikle ilgili değil, kültürle kaynaşmış ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar ve uygulamalar bütünü ile ilgilidir” (Parekh, 2002:3).

En büyük nüfus çoğunluğuna sahip Sünni Araplar ve Sünni Türklerin yanında, Alevi Araplar (Nusayriler), Süryaniler, Katolikler, Ortodoks Rumlar, Ortodoks Araplar, Protestan Araplar, Maruniler, Ermeniler, Yahudiler ve diğer küçük topluluklar, Antakya'nın çok kültürlü yapısının kültür kuşaklarını oluşturmaktadır (Eğinli-Işık, 2012: 58). Bu kültür kuşaklarının varlığının çalışmada, Arap Hristiyan Ortodoks cemaati ile diğer cemaatler arasında bulunan ortak ve farklı kültürlerin açığa çıkarılmasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bölgedeki bu kültür kuşakları;

Sünni Türkler ve Sünni Araplar; “Selçuklulardan ve Osmanlılardan beri nüfusun büyük çoğunluğunu temsil eden Sünni Türk/Türkmenler bölgeye aşama aşama farklı tarihlerde gelmişlerdir. Kimisi Selçuklu ve Osmanlı idaresinin bölgeyi kontrol altına almak ve kontrol altında tutmak amacıyla, Türkmen aşiretlerin iskân edilmesi ile kimisi de konargöçer olarak bölgeye gelmiş ve yerleşmişlerdir. Antakya'nın, Türkiye Cumhuriyetine katılması ile beraber diğer illerden de şehre göçler yaşanmıştır” (Doğruel, 2005: 28-29). Sünni Türkler Antakya'da Kadiri tarikatına bağlıdır. Camide yaptıkları ibadetlerin dışında, bir de kadınlara ve erkeklere ayrılmış olan dergâh evlerinde ibadet etmektedirler.

“Bölgede yaşayan Sünni Araplarla Selçuklular ve Abbasiler daha sonra da yöreye hâkim olan Memluklularla beraber bölgeye yerleşmişlerdir. Antakya'daki Sünni Araplar genellikle ticaretle ve bağcılık ile uğraşmaktadır” (Sevgi, 2009: 56). Antakya Samandağ'da yaşayan ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan Sünni Araplar etnik ve köken olarak Sünni Türklerden farklılık göstermektedir. Antakya'da nüfus olarak 15 bin civarında Sünni Arap etnisitesine bağlı insan yaşamaktadır. Sünni Araplar Arapça ve Türkçe dilini günlük hayatlarında kullanmaktadırlar. Genel olarak Hanefi mezhebine bağlıdır.

Nusayriler (Arap Alevileri); Daha çok Suriye’den Türkiye’ye uzanan kıyı boyunca yaşamaktadırlar, dil olarak Arapça ve Türkçeyi kullanırlar, Anadolu’da yaşayan diğer Kürt Alevi ve Türkmen Alevi etnisitesinden farklı olarak Arap kimliklerinin yerine daha çok, dini kimliklerini vurgulamaktadırlar.

“Ortadoğu’nun bir parçası olarak Suriye’den Türkiye’ye uzanan bir sınır boyunca yaşayan Nusayrileri, literatürde diğer Türk ve Kürt Alevilerden ayırmak için Nusayri terimi kullanılmaktadır. Asıl olarak Arap olan bu insanlar çok etnisiteli yaşam içerisinde ulus devletin vatandaşı olarak anılma isteği ve arzusu nedeniyle etnik kimliklerinden çok dini kimlikleri ile adlandırılma isteğindedirler. Bu arzu bir mozağin değil de bir alaşımın parçası olma isteğini vurgulamaktadır” (Doğruel, 2005: 23).

Antakya’da doğup büyümüş olan Leyla Arslan, Antakya’da Nusayri inancının temellerini şu şekilde anlatmaktadır.

-“Antakya’da Ehlibeyt Alevi Vakfı bulunmaktadır. Bu cemaatte “Şeyhlik” sistemine dayanmaktadır. İbadetlerinde cem ve semah yoktur. Cenazelerini cem evinden değil camiden çıkarmaktadırlar. Cuma namazlarına giderler. Sünni cemaati ile aynı yaşar, ibadet ederler sadece ibadetin şekilleri farklı olabilir. Ramazan ayında oruca bir gün önce başlar, bayramı bir gün önceden kutlarlar. Şeyhlik babadan oğla geçer. Kanaat önderleri ise Nasreddin Eskiocak’dır” (Yüz Yüze Mülakat, 30.03.2015)⁹.

Dinsel bayram ve törenlerde şeyhler önderliğinde cemaat toplanmakta ve ibadet edilmektedir. Nusayri Aleviler; camilerden çok evlerinde ibadet etmektedirler. Bunun en önemli nedeni, Hz. Ali’nin Emeviler zamanında Necef’te bulunan bir caminin mihrabında namaz kılarken öldürülmesidir. Leyla Arslan yapılan görüşmelerde Anadolu Aleviliğinde bulunan ‘Enel hak’¹⁰ düşüncesi, Nusayri

⁹ Leyla ARSLAN ile 30.03.2015 tarihinde, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesinde yapılan görüşmenin özeti.

¹⁰ “Enel hak, insan-tanrı-evren üçlüsünün; varoluş çemberinin ikinci yarısını oluşturan “kavs-i uruc”ta aslına dönmek için yanıp tutuşan insanda somutlanması, dünyalaşması bağlamında Hallac-ı Mansur’un kendini aşarak Tanrı’ya ulaştığını ve Tanrı’nın kendinde tecelli ettiğini göstermek için söylediği “Ben Tanrıyım” anlamındaki ünlü sözüdür...O’nun insan; Tanrı’nın hayali bir görüntüsüdür görüşü, Alevilik-Bektaşilik felsefesini besleyen bir kaynak oldu” (Korkmaz, 2013: 321-322).

Alevilerinde 'Ehli Hak'a dönüşmüştür. Nusayri Aleviler; kendilerinin sadece Allaha ve onun doğrularına inanan bireyler olduklarına inanırlar. Antakya'da Nusayriler türbelerde veya evlerde yapmış oldukları Kuran'ı Kerim okuma, namaz kılma gibi ibadetlerini kadın- erkek ayrı olarak gerçekleştirirler.

Ortodoks Ermeniler; Antakya bölgesinde uzun yıllardan bu yana yaşayan en eski cemaatlere dendir, günlük hayatlarında Ermenice ve Türkçeyi kullanırlar. Ermeni etnisitesi, yoğun olarak Antakya'nın Samandağ ilçesine bağlı olan Vakıflı Köyü'nde ikamet etmektedirler.

“Ermeniler de, bölgede yaşayan Arap Hristiyanlar ve Nusayri Aleviler gibi uzun süredir bu topraklarda ikamet etmektedirler. Ancak Onlar diğerlerinden farklı olarak pek fazla dağılmamış olup Türkiye'de bulunan tek Ermeni köyü olan Vakıflı köyünde ikamet etmektedirler. Bu topluluk Osmanlı zamanında zanaat ve ticaretle uğraşmıştır. Bu uğraşı yani zanaat uğraşısı çok ama çok az da olsa hala devam etmektedir” (Doğruel, 2005: 68).

Antakya'da yaşayan Ermeniler ibadet dili olarak Ermenice ve Türkçeyi kullanmaktadırlar. Ermeni Kiliselerinde tüm ayin ve ilahiler Ermenice dili ile seslendirilmektedir, fakat anlamayanlar için bazı Türkçe çeviriler yapılmıştır. Kilisede ibadet dönemleri yıllık günlük ve haftalık olarak ayrılmıştır. Günlük ibadet sabah ve akşam yapılır. Haftalık Pazar ayini önem taşımaktadır. Çarşamba ve Cuma günleri oruç günleridir. Hristiyanlıkta evlilik erkek ve kadının tekbir beden olduğu Tanrı önünde yapılan bir antlaşmadır. Ermeni Kilisesi örf ve adetlerince nikah akdi için eşler arasında inanç birliğine önem verilir.

Ortodoks Araplar; Türkiye'de köken olarak Rum etnisitesinin yerleştiği ana bölgeler, Yunanistan, Trakya ve Ege'dir. Ancak ne var ki Antakya gibi farklı bölgelere yaşayan ad olarak Hristiyan Rum Ortodoks olarak geçen cemaat aslında Hristiyan Arap Ortodoks cemaatidir. Kullanılan 'Rum' kelimesi bu cemaatin 'Anadolulu' olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. Antakya'da Arap Hristiyan cemaati Hristiyan Fener-Ortodoks Rumları gibi Batılı değildir ve Doğu Hristiyan Ortodoksları olarak

Arap üst kimliğini benimsemiş görünmektedirler. Bu nedenle patrikhaneleri de Fener-Rum Ortodokslarından ayrılmaktadır. Doğum’a bu durumu sorduğumuzda;

-“*Antakya Rum Ortodoks kilisesi ismindeki “Rum” sözcüğünün “Anadolulu” anlamına geldiğini*”(Yüz Yüze Mülakat, 21.12.2014)¹¹ söylemektedir.

Günümüzde Antakya kökenli kendilerini Arap Ortodoks olarak adlandıran Rum Ortodoks Hristiyanların sayısı Dimitri Doğum’a sorulduğunda;

—“*Türkiye’nin güney bölgesinde yaşayan Arap kökenli Ortodokslar olarak Mersin, Antakya, Samandağı, İskenderun, Altınözü ve köylerimizde yaşayanlar ile birlikte ele alındığında toplamda 12000 kişiyiz. İstanbul’da yaklaşık 2000 Rum asıllı Ortodoks kaldığını biliyoruz. Bu anlamda Türkiye’de 14000- 15000 arasında nüfusumuz değişmektedir. Antakya merkezde 1200 kişiyiz*” cevabı alınmıştır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹².

Kent kültürleri, etnik, sınıfsal ve dinsel farklılık ve farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini içlerinde barındırmaktadırlar. Bundan dolayı kentlerde yaşayan topluluklar kendi kültürlerinin yanında, farklı düşünce ve yaşam anlayışlarına kültürel zenginlik olarak bakarlar. Çünkü alt kültürlerin farklılıkları ve çeşitliliği, kentler için çok kültürlü bir yapı sağlamakta ve bilgi, sanat, eğitim, gibi insani değerlerin toplum ilişkileriyle birlikte yaşayabilme, paylaşımda bulunabilme imkânı sağlamaktadır. “Osmanlı zamanında bile din esasına göre tanımlanan millet sisteminde, çoğunluğu Arap olan Ortodoks Rumlar (ya da Melkitler) olarak bilinen kesim” (Yerasimos, 2002: 118) bugün Antakya Hristiyanlarını oluşturmaktadır. Antakya’da yaşayan Arap Hristiyanlarda din, etnik bir kimlik kurucu olarak işlev görmektedir.

¹¹Peder Dimitri DOĞUM ile 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

¹²Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Peder Dimitri Doğum Ortodoksluğu;

—“*Ortodoksluk, Hristiyanlık mezheplerinden biridir. Sadece İstanbul Fener Rum Patrikhanesinin Patriği, İstanbul’da yaşar. Diğer patrikhanelerin Patrikleri Kudüs’teki Kudüs’te yaşar, İskenderiye’deki İskenderiye’de yaşar. Sadece Antakya Patriği 15.yy. sonlarına kadar burada yaşamıştır. Daha sonra depremlerden dolayı Osmanlı imparatorluğunun büyük eyaletlerinden olan Şam’a intikal etmiştir. Fakat ad olarak yine Antakya Patriği olarak kalmıştır*” sözleriyle tanımlamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹³.

Aile, mezhep (dini grup) ve de akran etkileşimi özellikle eş seçiminde hem dini inanç motivasyonlarını hem de dini tercihleri yönlendirir. Eğitim ve sosyal statü faktörleri de dini tercihleri etkiler ve dini yönelimler eğitim düzeyini ve meslek seçimini de doğrudan etkiler (Sherkat, 2013: 280). Hristiyanlık içinde Ortodoks mezhebinin ayırım noktalarını Peder Dimitri Doğum;

—“*Ortodoks mezhebini diğer Hristiyan mezheplerinden ayıran noktalardan bazıları şunlardır: Ruhani başkanları patriktir. Papanın üstünlüğünü, hazret-i İsa’nın vekili olduğunu, yanılmazlığını kabul etmezler. Rûh-ul-Kudüs’ün (kutsal ruhun) oğul yoluyla babadan çıktığını ileri sürerler. İbadetlerde kendi dillerini kullanma serbestliği vardır. Papazlar evlenebilir, keşişler, piskoposlar ve patrikler evlenemez. Boşanma serbestliği bazı şartlara bağlı olarak vardır*” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹⁴.

Eş deyişle Ortodoks Hristiyanlık, kendi içlerindeki dört farklı patrikliğe karşın geniş ölçekli mezhepsel bir ailedir: “Çok uzun süredir Antakya ve civarında yaşayan Arap Hristiyanlar, Arap kökenlidirler. Arap Hristiyanlar bölgede yaşayan birçok Hristiyan gibi Rum Ortodoks kilisesine bağlıdırlar” (Doğruel, 2005: 68).

¹³Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

¹⁴Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

-“Ortodokslar ibadetlerinde ikonalara saygı gösterirler fakat tapmazlar. İbadetler sadece Allah'a yapılır. İkonaların bazı zamanlar ibadet vasıtası olarak kullanıldığı olmuştur. İkonası olmayan Ortodoks kilisesi yoktur denilebilir. İnançlarına göre kilisenin başında İsa Mesih yer alır. O, yerlerin ve göklerin sahibi sayılır. Ortodokslara göre Kitab-ı Mukaddes ve kilise, imanın kaynağı ve rehberi olarak görülür” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁵.

Antakya Rum Ortodoks Hristiyanlarının, genellikle Antakya'nın çevre köylerinden göç aldığı gözlenmektedir. Özellikle Samandağ ve Altınözü'nde yaşayan Ortodoks Cemaati'nden Antakya merkeze göç durumu fazladır. Geçmiş yıllarda İstanbul'a göç eden Antakyalı Arap Ortodokslar vardır, fakat sayıca azdır.

Antakya'da yaşayan Ortodoks cemaatinden günümüzde şehir dışına göç eden nüfus sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun en büyük nedeni, cemaat üyelerinin hepsinin bu bölgede geçmişten bu yana yerleşik olarak yaşamaları ve esnaf olarak, en çok da kuyumculukla geçimlerini sağlamalarıdır.

Yahudiler;

“Osmanlı Devleti'nin sınırları genişledikçe, farklı din ve mezhebe mensup insanlar, bu devletin sınırları içine girmeye başlamışlardır. Bu durum Yahudiler için de söz konusudur. 13. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti, ilk defa bir cemaat teşkil edecek sayıda Yahudi ile Bursa'da karşılaşmış ve onlara orada bir havra kurma izni vermiştir” (Gedikli Berber, 2012: 1783).

Antakya Yahudi Cemaati Başkan Yardımcısı Harun CEMAL ile yapılan görüşmede Cemal, Antakya'da çoğunlukla Arap Yahudiliği olduğunu, Yahudilerin de dünyanın her yerinde olduğu gibi ticaretle uğraştığını belirtmektedir. Cemal'e göre Antakya'da şu anda Yahudi nüfusu 16 kişiden oluşmaktadır. Nüfusun bu kadar azalmasının sebebini Antakya'da yeterli ekonomik faaliyetin olmamasına bağlamaktadır. Göçün olmasının bir diğer sebebi de Antakya'daki nüfusun çoğunluğunun yaşlı olmasıdır, cemaatin en genci 60 yaşındadır ve genç nüfusda

¹⁵ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

evlenmek için diğerk kentlere gidip orada evlenmektedir (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)¹⁶ ifadesi ile Antakya’da yaşayan Katolik cemaatini anlatmıştır.

1.2. Antakya Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı’na Genel Bakış

Türkiye sınırları içinde bulunan Arap-Ortodoks cemaatine ait ibadethaneler, Adana, Mersin, Hatay, İskenderun şehirlerinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi’nde, azınlık vakfı statüsünde olup Antakya Rum Ortodoks Patrikliğine bağlı toplamda 6 adet Arap Hristiyan Ortodoks Kilise Vakfı bulunmaktadır. Bu kiliselerin tümü günümüzde ibadete açıktır. Ortodoks cemaati, bu kiliselere Arapça, Süryanice ya da Türkçe adlar vermiştir. Bu kiliseler; İskenderun’da Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi, Marcircos Ortodoks Kilisesi, Altınözü’nde Marcircos Türk-Hristiyan Ortodoks Kilisesi, Maria Ana Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya’da Aziz Peter ve Aziz Paul Kiliseleridir.

Şekil 1 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi
Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN- 15.04.2015

¹⁶ Yahudi Cemaat Vakfı Başkan Yardımcısı Harun Cemal ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Yahudi Havra’sında yapılan görüşmenin özeti.

Antakya Ortodoks Vakfı'nın kuruluş tarihi, düzenlenen beyannamelere istinaden, 1936 olarak kabul edilmiştir. Vakıf heyeti, cemaat tarafından seçilen ve dört yılda bir yapılan seçimle 7 kişilik müteveli heyeti tarafından idare edilir. Vakıf, Türkiye'deki diğer vakıflar gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Kilisenin sahip olduğu vakıf mallarının korunması ve idamesi için kanuni yolların iş gördüğünü ve bunların bir sonraki yönetimle devrolduğu vakıf başkanlarının devletten almış oldukları herhangi bir gelirlerinin olmadığı, Kilise Vakfı çalışanlarının kendi gelirlerinden maaş aldıklarını, cami imamı gibi Devletten herhangi bir gelirlerinin olmadığını söylemek mümkündür.

Kilise vakfı başkanı Fadi Bey vakfın ve vakıf üyelerinin görevlerini;

—“*Vakıf Müteveli heyetimiz: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı bir vakıftır. Vakıf Başkanı ve Yönetim kurulunun görevi; Vakfın yönetimi, Vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesi, vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılması, yardıma muhtaç insanlara destek verilmesi, öğrenciler burs vermesi vb. işlevleri vardır*” sözleri ile anlatmaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)¹⁷.

Vakfın Antakya bölgesinde bulunan idare merkezi, bir külliye görünümüne sahiptir.

-“*Vakfın içerisinde Vakıf Müteveli Heyeti odası, sekreterlik odası, Azizler Petrus ve Pavlus Kilisesi, pederler odası, sosyal ve kültürel faaliyet salonları, kilisenin altında morg ve din adamlarının defnedildiği bir mezarlık bulunmaktadır. En son 1946 yılında*

¹⁷ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

vefat eden Peder Nikola, Kilise'nin altına defnedilmiştir”(bkz. Ek.15) (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)¹⁸

Şekil 2 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Sekreterlik ve Peder Odaları
Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN- 15.04.2013

Kilisede ibadet yönü (kıble) Doğu olarak belirlenmiştir. İbadet yönünün belirlenmesi konusunda Hz. İsa'nın Doğu'da doğmuş olması önemli bir rol oynamaktadır. İncil'in bölümlerinden olan Matta- 2 'de yıldızbilimcilerin ziyareti sırasında¹⁹ bu olay yer almaktadır.

Kıble yönünün doğu oluşunun nedenini Dimitri DOĞUM;

¹⁸ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.
¹⁹ Kitab-ı Mukaddes- İncil-Matta 2:9, “Yıldızbilimciler, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Doğu’da görmüş oldukları yıldız onlara yol gösterdi ve gelip çocuğun bulunduğu yerin üzerinde durdu. Eve girip çocuğu annesi Meryem’le birlikte görünce yere kapanarak O’na tapındılar” şeklindedir (İncil, 1995: 6).

—“İbadet yönümüz Doğu’dur. Kilisede sunak bölümü Doğuya güneşin doğduğu yöne, Doğu’ya yani Kutsal Şehir olan Kudüs’e çevrilidir” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 29.05.2015)²⁰.

Kilisenin içerisinde ayinin gerçekleştirildiği yerde, ahşaptan ayrılmış bir bölüm vardır. Tören ayini sırasında Pederler ‘sunak’, ‘altar’ ya da ‘heykel’ dedikleri bu bölümde hem tören kıyafetlerini giyer hem de ayini oradan icra ederler. Aynı zamanda bu bölümde kutsal emanetler dedikleri, ekmek ve şarap töreni hazırlanır, Arap Ortodokslar buna “*Efkaristiyya*” ismini vermektedirler.

Ayrıca morgdan tüm cemaat üyeleri faydalanmaktadır. Kilise’de bulunan mutfak, cemaatin önemli günlerinde, düğün, nişan, vaftiz, doğum günü, taziye yemekleri gibi etkinliklerde kullandıkları bir mekândır. Kilisenin etrafında genişçe iki bahçe, bu bahçelerin etrafında oda ve meskenler bulunmaktadır. Vakıf bünyesindeki kadın ve gençlik kollarının etkinlikleri, yardıma muhtaç, yaşlı ve hasta insanları ziyaret etmek, onlara yalnızlıklarını hissettirmemektir. Böylece Ortodoks cemaatinde birlikteliğin oluşması ve beraber hareket edebilme duygusu daha da önem kazanmaktadır.

1.3. Kiliselerdeki Görev Dağılımına Yönelik Hiyerarşik Örgütlenme Biçimi

Hristiyanlığın en önemli üç mezhebinden biri Ortodoksluktur. Antakya Rum Ortodoks kilisesi pederlerinden Dimitri Doğum, Ortodoks kiliseleri ile ilgili görüşlerini,

-“Ortodoks kiliselerinin, patrikhanelere bağlı olduğunu ve yönetimlerinin buralardan yapıldığını, patrikliklerin Kudüs, İskenderiye, Antakya ve İstanbul (Fener-Rum)’da bulunduğunu, Antakya’nın da bir patriklik merkezi olduğunu görüşmelerde ifade

20 Peder Dimitri DOĞUM ile 29.05.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

etmektedir. Patriklik olarak ilk kurulan patrikliğin Kudüs olduğunu, daha sonra İskenderiye, Antakya ve İstanbul (Fener-Rum) patrikliklerinin kurulduklarını, günümüzde ise bu patrikliklere Bükreş, Romanya, Gürcistan gibi ülkelerde de patrikliklerin eklendiğini, fakat Ermeni, Süryani gibi diğer dinlere ait Ortodoks patrikliklerinin ayrı olduklarını, fakat tüm Ortodoks patrikliklerinin öncüsü olarak İstanbul patrikliğinin kabul edildiğini, bunun sebebini İstanbul'un Konstantinopolis Bizans İmparatorluğu'ndan gelen önemliliğine bağlamaktadır" (Yüz Yüze Mülakat, 12.05.2015)²¹.

Antakya Rum Ortodoks Kiliselerinin tamamının 15. yy.'a kadar Antakya'da bulunan Antakya Rum Ortodoks Patrikhanesine bağlı olduğu, daha sonra deprem ve yangınlar yüzünden taşınarak, merkezi şu an Şam'da bulunan Antakya Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlandığı kilisenin vakıf kitapçığında yer almaktadır (Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı, 2011: 13).

Hristiyan Ortodoks kiliselerinde en üst rütbeden en alt kademeye hiyerarşik yapı şöyledir: Patrik, Ortodoks kiliselerinin dini lideri anlamında kullanılmaktadır. Antakya Ortodoks kilisesi Vakıf Başkanı Fadi Hurigil inanç sistemlerindeki hiyerarşik yapıyı;

—*Hristiyan Ortodoksluk inancına göre yeryüzünde bulunan her kilisenin bağımsız olduğunu, Ortodoks Baş Patriğinin (İstanbul Patriği) sadece söylemiş olduğu bağımsız kiliselerin başkanı olduğunu, Kilisenin başının Patrik olduğunu ve yetkisinin sadece kendi bölgesi ile sınırlı olduğunu, Doğu kiliselerinde en yüksek rütbeli kişinin Episkopos olduğunu, ayrıca her ülkenin Ortodoks kilisesinin kendi Sinod'unu seçeceğini ve seçmiş oldukları kendi Başpiskoposları tarafından idare edildiklerini, bu hiyerarşik yapının tüm Doğu kiliselerinde (Rum Ortodoks, Süryani Ortodoks,*

²¹Peder Dimitri DOĞUM ile 12.05.2015 tarihinde, yapılan görüşmenin özeti.

Ermeni Ortodoks, Rus Ortodoks, Rumen Ortodoks, Bulgar Ortodoks, Gürcü Ortodoks) aynı olduğunu görüşmelerimizde ifade etmiştir (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²².

— Doğum ise *Ortadoğu halklarında değil, tüm dünyada ki Ortodoksları kapsar. Dünya üzerinde 9 Ortodoks Patrikhanesi ve 2 tane de Patriklik ayarında Baş episkoposluk düzeyinde yönetilen toplam 11 Kilise'miz mevcuttur* diye açıklıyor (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²³.

Doğum ile yapılan görüşmelerde, dini liderlerin Arap Ortodoks olmak ve erkek olmak dışında herhangi bir soydan gelmesinin şart olmadığını, İlahiyat fakültelerinden mezun olmuş din adamlarının, evli olmamaları koşulu ile Rahip sıfatında atanabileceğini; Diyakon, Peder, Arşimendrit, Metropolit olabileceğini, Metropolitlerin de nihayetinde aralarından bir Patrik seçebileceklerini dile getirmiştir (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013).

İnançsal hiyerarşik yapının oluşması, görev yetkileri ve yetiştirilme şekillerinin belirlenmesinde izlenen yolu anlatan Vakıf Başkanı Fadi Hurigil;

-Patrik, Metropolit ya da Episkoposlar'ın 1890 yılına kadar Yunan kökenli olmasının zorunlu olduğunu ifade etti. Kullanılan ibadet dili de Yunanca idi. Bu topraklarda ayaklanmalar başlayıp, Yunan kökenli Patrik yerine Arap kökenli Patrik atanmıştır. İlk seçilen Arap Patrik Meletiyos Dumani'dir. (1890) Bu tarihten itibaren ibadet dili Arapça'ya çevrilmiştir. Patrikhanemize bağlı Lübnan'daki Balamand Manastırı'na bağlı Üniversitede din adamı yetiştirilmektedir. Hangi bölgenin Metropolit ihtiyacı var ise, Patrikhaneye bağlı Sinod Meclisi yılda en az bir kere toplanır. Yapılan seçimle, seçilen kişiye görev tevdi edilir sözleriyle açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²⁴.

²² Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

²³ Peder Dimitri DOĞUM ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

²⁴ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Vakıf başkanı Fadi Hurigil'in yukarıdaki ifadelerinden yola çıkıldığında 19. y.y.'da Ulusalcılık akımının etkisiyle, Arap Hristiyan Ortodoksların kendi başlarına karar alma özerkliğine sahip olduğunu ve Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının köklerinin Suriye ve Lübnan olduğu sonucu çıkarılabilir.

Metropolit kelimesi; bölgenin dini lideri, patrikten bir derece altı, Anakentlerin başkanı ve Büyükşehir episkoposu anlamlarını taşımaktadır. Görüşmelerde tarihte Antakya (günümüzde ise Kerkük) Patriği'ne bağlı 22 metropolitin bulunduğunu, her metropolitliğin dinsel sınırları ve yetkilerinin kendine bağlı kiliselerle sınırlandırılmış olduğunu saptamış bulunmaktayız.

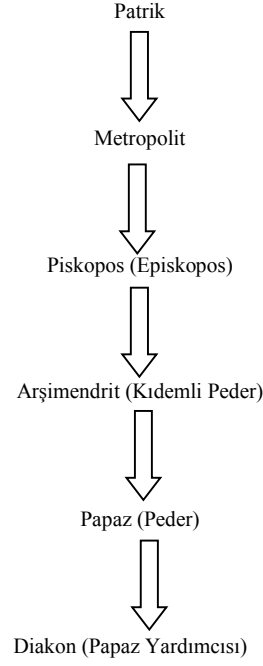
Peder Dimitri Doğum'un ifadesine göre;

-Patrik ve Metropolitler için hiyerarşik örgütlenmeyi, Rahip olarak yetişmiş olan Din adamları arasından sırayla; Diyakon, Peder, Arşimendrit (Kıdemli Peder), Metropolit ve en sonunda 20-25 Metropolitten oluşan Sen Sinod Meclisi'nin seçeceği bir Metropolit PATRİK olabilmektedir....Görevleri ise Diyakon, Kilise Pederleri ve Arşimendritler Kilise hizmetlerini düğün, vaftiz, cenaze, hasta ziyaretleri ve cemaate yardım olunabilecek her konuda cemaatlerini dinler ve çözüm bulmaya çalışırlar. Metropolit ise bir anlamda bölge başkanıdır...Mesela Halep Metropoliti; Halep'te bulunan bütün Kiliselerin başıdır ve altında 10-12 Peder ve 8 Kilise vardır. Genel anlamda koordinatörlük yapar. Patrik ise Metropolitlerin başı olup, Metropolitler de Patriğe bağlıdırlar sözleri ile kısaca özetlemektedir açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²⁵.

Rahip, kendini din adamlığına adayan ve genellikle manastırlarda yaşayan kişilere denir, her rahip olan kişinin Kilise Papazı olma zorunluluğu yoktur, bunun yanında rahip olup ta Kilise Papazlığı yapanlar da vardır. Rahipler, kilise

²⁵ Peder Dimitri DOĞUM ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

hiyerarşisindeki emir-komuta zincirinden çok manastırlarda inzivaya çekilerek yaşamayı tercih ederler. Bunlar hiç evlenmezler ve Papazlıktan itibaren, Arşimendrit, Piskopos ve sonunda Patrik olurlar, Peder ise kelime anlamı ile Baba demektir, Arapça da “*abuna*”, İngilizce de “*father*” gibi isim alırlar.

Tablo 1 Ortodoksluk İnancında Kilisenin Hiyerarşik Örgütlenmesi

Piskopos, Episkopos ve Hori episkopos ile aynı anlamdadır. Hristiyanlarda son mercî olarak da yer alan piskoposlar, görev ve yetki bakımından metropolitliklere bağlı yöneticilerdir. Rahiplerin en az bir piskopos tarafından takdis edilmesiyle piskopos olunur. Piskoposlar bağlı bulunduğu bölgenin veya o bölgede bulunan cemaat ve kiliselerin lideri olurlar. Piskoposlar terfi edince Metropolit olurlar.

Ortodoks Kiliselerinin başında rahip veya papazlar bulunur. Rahipler evlenmez, papazlar ise önce evlendirilir sonra papaz olurlar. Papazlar terfi edemezler, rahipler ise terfi edebilirler. Rahip ve papazların diakon olması şarttır. Diakon, ruhani veya sivil olabilir. Diakondan ayrı olarak papaza veya rahibe yardımcı olarak koro şefi ve korusu bulunur. Bundan başka koruma görevlisi ve kilise temizliğinden sorumlu olan hizmetliler bulunur.

Peder Dimitri Doğum ve Fadi Hurigil Diakon ve Papazın görevlerini anlatırken;

—*Kiliselerde Episkoposla (piskopos) diyakon arasında yer alan din adamlarına Papaz adı verilir. Papaz yardımcılara ise Diakon adı verilir. Hristiyan cemaatinin büyümesi ve ruhbanlık hiyerarşisinin gelişmesi sonucunda Episkoposlar bazı yetkilerini papazlara devretmişlerdir. Papaz ve Diakonların görevi, cemaatin hayır işlerini düzenlemek, Kutsal Ayin yapmak, vaftiz, nikâh kıymak, cenaze törenlerini yapmaktır. Diakon Kilise içinde Papaz yardımcısıdır. Papaz olarak Diakonun bazı şeyleri yapmaya yetkisi yoktur. Papazın bir anlamda yardımcısıdır. Örneğin Diakon Kutsal İncil'i okur, ama kutsal kâseyi taşıma yetkisi yoktur. Yine Diakon Ayin bitiminde Komünyonu (bkz.xvii) kendisi alıp içemez, ancak Papazın elinden alır içer diye açıklamaktadırlar (Yüz Yüze Mülakat,15.03.2015)²⁶.*

Bu anlatımlardan Hristiyan Arap Ortodoks inancındaki hiyerarşik yapıda, Rahiplerin kendilerini ibadete adanmış manastırlarda yaşayan din adamları olduğu, Patrik ve Metropolit olmak isteyen kişiler için Diyakon kademesinden başladığını, daha sonra Peder, Arşimendrit olan kişilerin, Metropolit olduktan sonra Kutsal Meclis tarafından Patrik olabildiği anlaşılmaktadır.

²⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

1.4. “Kültür”, “Etnisite” ve “Kültürel Kimlik” Kavramları

1.4.1. Kültür

Kültür, insanların yaşamları içerisindeki her davranışı derinden etkiler. Bu davranışların şekillenmesinde, değişime uğramasında anahtar görevi üstlenmektedir. İnsanların yaşam içerisinde kültürlerini inceleyen etnoloji ve kültürel antropoloji’nin ele aldığı konuların başında kültürü tanıma şartı gelmektedir. Bu şart, insanların kendi yaşamları boyunca süregelen geleneklerle, karşılaştıkları başka toplumların gelenekleri arasında fark ettikleri ayrılıkları, farklılıkları anlamaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Kültür kavramı, çoğu sosyal bilimci tarafından dar ve geniş kullanımı ile birlikte farklı şekillerde tanımlanmıştır: Journet, kültür kavramının öğrenmeyle olan ilişkisine ışık tutmuştur: “İnsanda kültürel olarak var olan şey, diğer canlı varlıklarda eksik gibi görünen şeydir” (Journet, 2009: 15–16). Bu ifadeyi açmak gerekirse, insanlarda bulunan sonradan elde edilebilen öğrenme, idrak etme ve çevreyi değiştirebilme yeteneği, hayvanlardan ayrılmasına neden olan en önemli yetenektir. Bir davranışın kültürel olabilmesi için, diğer kuşaklara içgüdüsel yolla değil, eğitim-öğretim yoluyla aktarılabilir olması gerekmektedir. Kavram, Örnek tarafından ise,

“Bir halkın ya da bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü; yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel ihtiyaçların elde edilmesi için kullanılan her türlü araç-gereç, uygulanan teknik; fikirler, bilgiler, inançlar; geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyuş, tutum tüm davranış biçimleri; yaşama tarzı” olarak tanımlanmıştır. (Örnek, 1971: 148)

Kültür kavramının tanımının yanı sıra görelilik özelliğine de göz atmak gerekir. Kültür bir kavram olmasının yanında uygulamalı olması bağlamında da tartışılmalıdır. Toplumların dünyayı algılama biçimleri, üretimleri, tüketimleri, inançları, iklimsel ve coğrafi şartları, her toplumun yaşadığı coğrafi bölgeye göre değişiklik göstermektedir. Bu durum, bir bakıma kültürel görelilik olarak Tischer tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Belirli her sosyal grup, belirli bir özel kültüre işaret ediyor. Kültür insanların yaptıkları her şey, öğrenmeleri, üretmeleri, inanmaları, toplumsal gruplar halinde yaşamalarıdır” (Tischler, 1983: 46).

Bu kültür yorumu ile birlikte toplumların kendilerine has yaşam biçimleri ve bu yaşam biçimlerine özgü dil, ahlak, hukuk, din, estetik, sanat, ekonomi, bilim ve düşünce hayatlarının uyumluluk içinde süregeldiği ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı görülmektedir.

Müzik yalnızca ses fiziği değil, aynı zamanda kültüre ilişkin bir olgudur. Dolayısıyla bu çalışmada müzik, kültürün bir devamı ve bir parçası olarak ele alınacaktır. Bu nedenle çalışma boyunca Hatay Hristiyan Arap Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesi’ndeki müzik icrası, kültürlerini oluşturan tüm öğelerle birlikte değerlendirilecektir.

1.4.2. Etnisite

Etnik sıfatı ve *ethnie* kökünden türeyen etniklik, etnisite gibi kavramlar, köken olarak Yunanca *ethnos* sözcüğünden gelmektedir. Tanım olarak etnisite,

“Etnik” ve “Etnik Grup” terimleri özellikle kültürel farklılık bağlamlarında kullanılırlar; kültürel farklılık her şeyden önce, gerçek veya yaygın bir biçimde algılanan ortak bir soy, ayırıcı dil özellikleri ve ulusal ya da bölgesel köken ile bağlantılıdır” (Fenton, 2001:5).

Bu tanımdaki ortak soy, insanlar arasındaki doğuştan oluşan biyolojik kan bağı ile ilişkilendirilmiştir. Ancak sosyal bilimlerde bu kavramın biyolojik ve genetik belirleyiciliğin dışına çıkarak tüm toplumsal ve kültürel birliktelikleri ifade eden sosyal bilimsel bir kavram olduğu, farklı yazarlar tarafından vurgulanmaktadır. *Etnik Grup- Etnisite*, “Dil, kültür, gelenek ve görenek bakımından birbirine bağlı ve genellikle aynı soydan gelen bireylerin oluşturduğu, görece küçük ölçekli insan topluluğu” olarak tanımlanır (Demir-Acar, 2002: 138).

Etnik toplulukların veya grupların kendilerini nasıl tanımladıkları, tanımlarken de hangi kültürel etkenleri göz önünde bulundurdıkları sorularının yanıtları etnisite kavramının daha kolay anlaşılabilir olmasını sağlayabilecektir. Etnisite kavramını tam anlamı ile kavramak için bakmak gerekir. Bu kültürel kaynaklar yaşam, giyim, dil, ritüel, müzik, dinsel inanışlar, ya da bir grubu diğerlerinden ayırdığı düşünülen farklı davranış ve farklı adetler olabilir. Emiroğlu ve Aydın ise etnisiteyi;

“Belirli dinsel, dilsel, mekânsal ve kültürel özellikler bakımından hem kendisini diğerlerinden “ayrı” gören hem de diğerleri tarafından “başka” sayılan, bütünlüklü bir kimliğe ve kendine özgü kültürleme sürecine sahip, içerden evlenmek suretiyle bu grup kimliğini koruyan ve grubun sürekliliğini sağlayan toplumsal/kültürel ve bazen siyasal oluşum” (Emiroğlu, 2003: 276) olarak tanımlamışlardır.

Etnisite de tıpkı kimlik gibi zaman içerisinde değişerek farklılıklar gösterebilmektedir. Bu bakımdan etnisiteyi zaman içerisinde değişiklik gösterebilecek, dinamik ve durumsal bir olgu olarak görebiliriz. Etnisitenin durumsallığından kastedilen ise tarihi, coğrafi, mezhepsel, tarikatsal ya da hanedana yönelik olarak değişkenlik gösterebilmesidir. Etnisite kavramı ‘ırk’ gibi direkt olarak genetik ya da biyolojik ortaklığı ifade eden bir kavram olmadığı için, sosyal bilimlerde farklı cemaatleri ve bu cemaat durumunun oluşturduğu kimlikleri ele alırken kullanılan yaygın bir kavramdır. Toplamların ve kişilerin kendilerini nasıl ve ne şekilde isimlendirerek ifade ettiklerinin cevabı olan etnisite, yaşamları içinde süregelen geleneklerinde önemli ölçüde görülmektedir.

“Etniklik kültürel pratiklere ve belirli bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunur. Çok sayıda insan için etniklik, bireyin ve grubun kimliği için önemlidir. Geçmişle süreklilik için önemli bir bağ oluşturur ve kültürel geleneklerin uygulanmasıyla canlı tutulur” (Giddens, 2005: 246).

Etnisitenin içinde bulunan *emik yönü*, yani grubun kendini içerden tanımlaması, kültürel kimliğin inşa edilmesini sağlayan en önemli etmenlerden biridir.

“Etnik grubun kendini tanımlaması genellikle kimlik düzeyinde olur; bu kimlik tasarımının temel bileşenleri kökler ve geçmiş şeklinde olur. Sosyal aktörler, etnik kimliklerini kendilerini ve diğer gruplara mensup kimseleri sınıflandırmak için kullanırlar” (Barth, 2001: 16).

Kültürel kimlik, kişilerin ya da toplumların kendilerini ne şekilde, hangi sıfatlarla tanımladıkları ile ilgili olduğundan, etnisite gibi öznellik gösteren bir kavramdır.

1.4.3. Kültürel Kimlik

Kimlik aidiyet bilincidir:

“Toplumlar, kültürel aidiyetlerine göre düşünür, davranır, yer, içer, kutlamaları, yasları, bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlanır ve paylaşılır. Kültürel kodların, süreç içinde toplumsal uzlaşma ile içselleştirilerek ve o topluma ait statik değerlere tutundurulularak değişmesi ve dönüşmesi normaldir. Bu da toplumsallaşma ile gerçekleşir” (Ateş, 2011:8).

Güvenç’in kimlik tanımı ise; “Kimlik, kısaca kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki, toplumsal grupların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri cevaplardır” (Güvenç, 2003: 3). Ayrıca kimliğin kültürel ve sosyal bir yönü vardır. Bu yönü şu şekilde açıklanabilir: İnsanları tüm canlılardan farklı kılan en belirleyici özelliği kültür yaratıcıları olmalarıdır. İnsanı toplumsallaştıran, doğmuş olduğu kültürün onu doğuşundan itibaren biçimlendirmesi ve değiştirmesidir. Dolayısıyla kimlik, kültür ortamının edindirdiği davranış kalıplarıyla ifade edilir. Başka bir deyişle kimliğin ifade edilmesini sağlayan davranış kalıpları, kültürel ortam içinde edinilir.

Araştırmacılar kimliğin, toplum içerisinde yaşayan insanların birbirleri ile olan davranışlarını biçimlendiren yönünü, genel olarak ‘*kolektif kimlik*’-‘*kültürel kimlik*’ gibi kavramlarla adlandırmaktadır. Oluşum süreci içerisinde kolektif kimlik tarihsel bir gelişim gösterir ve zamanla toplulukta birliktelik duygusunun artmasına neden olur. Bir coğrafyada, ortak idealler etrafında toplanmış, ortak tarihe ve ortak geleceğe yönelik birliktelikle oluşan ortak kültür, o kültürün mirasçısı olan topluluğun kültürel kimliğini oluşturur.

“Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve

bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir” (Bilgin 1999: 60).

Sosyal Bilimlerde, özellikle sosyolojide kimlik çalışmaları yoğun olarak yapılmıştır. Kişisel kimlik daha çok psikoloji alanında incelenirken, kültürel kimlikler üzerine yapılan çalışmaların sosyoloji alanında yoğunluk kazandığı gözlemlenmiştir. Kültür, etnisite ve cemaat aracılığıyla kuşaktan kuşağa taşınmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu verilerin tümü ‘kolektif’, ‘kültürel’ ya da ‘etnik kimliği’ yoğurur, biçimlendirir. Bilgin, kolektif kimliğin özelliklerini gurup üyeleri tarafından subjektif olarak algılanması ve yaşanması, diğer topluluklardan farklılıkların ve aidiyet bilincinin hissedilmesi, sistemsal ve ideolojik bir yöne sahip olması olarak sıralar (1999: 61).

Kültürün devingen ve değişken yapıda olması, aynı şekilde kültürel kimliğin de bu özelliklere sahip olmasını sağlar. Kültür, insanların var oluşlarından bu yana aktarım içerisinde. Bu yönü ile kültürün geçmişe ait olduğu kadar geleceğe de ait olduğu söylenebilir. Her kültürel kimliğin geldiği bir yer, zaman, tarih ve başlangıcı, kısacası kökeni bulunmaktadır. Bu ilk kimlik arayışı çalışmaları ise, daha çok Amerika’da 1964’de kabul edilen Sivil Haklar Yasası ile Afrikalı Amerikalıların, beyazlarla eşit sayılmasının ardından, bu insanların kökenlerini bulma (atalarının kültürlerinin nasıl oluştuğunu öğrenmek isteme) gayretleri sonucunda başlamıştır (Somersan, 2004:143).

Kültürel kimlik, insanların yaşamları boyunca kazanmış oldukları tecrübeler ve elde edilen özelliklerle ilgilidir. Kimliği bazı sosyal bilimciler çevreye bazıları da, genetiğe (kalıtıma) bağlamaktadırlar. Büyük çoğunlukla kültürel kimlik sosyo-kültürel çevre ile özdeşleştirilmiştir. Kültürel kimlik oluşurken, kişinin yaşadığı kültürel ortamın bu oluşuma etkisi büyüktür; bu etmenlerin başında aile, arkadaşlar, eğitim ortamı ve iş ortamı, inançları ile özdeşleşmiş ibadethaneler gibi mekânların ve sosyal etmenlerin önemli rolü olduğu söylenebilir.

1.5. Dinsel Düşünce ve Uygulamaların Kültürel ve Sosyolojik Boyutu

Din etimolojik olarak farklı anlamlarla özdeşleştirilmiştir.

“Arapçadan “din” kelimesi “de-ye-ne” veya “dane” kelimesinden gelmektedir. “Öz Arapçada din, “usul, adet, tutulan yol, huy”, Kur’an-ı Kerim’de “taat, itaat, teslimiyet, ibadet, millet” , Arami, İbrani dillerinden geldiği anlamı ile, “mülk, idare etmek, hükmetmek, ceza, yargı, hesap anlamlarında, Farsçada, “din, mezhep edinmek, inanmak, adet edinmek”, Eski Yunancada “korku ile karışık sevgi, saygı” gibi manalara gelirken, Batı dillerinde ise Hristiyan Çiçeron diye tanınan Lactantius, İlahi Müessese adlı eserinde dinin “religere” yani “bağlanmak”, Tanrının Mahiyeti adlı eserinde ise dini “Religere”, bir işi tekrar tekrar dikkatlice yapma” gibi anlamlara gelir (Günay, 1998: 192- 193).

Bu tanımlara bakıldığında, dinin daha çok günah-sevap ayrımlarından, gelenekselleşen ibadet döngülerinden, belirli bir bağlılık, tekrarlanma özelliğinin ise genellikle ibadet-ritüel ve ayinler için kullanılmış olduğu söylenebilir.

Dini karakterize ederek açıklamak için kullanılan en etkili kavram, ‘tabiatüstü’ (metafizik) kavramıdır. Bu kavramla birlikte, insan olarak duyularımızın dışında kalmış tabii olmayan her şey anlatılmak istenir.

“Öyleyse din, ilmin ve daha genel olarak açık düşüncenin dışında kalan bütün şeyler hakkındaki bir çeşit açıklamadan ibaret olmakla birlikte, aynı zamanda bir takım ruhani varlıklara inanma şeklidir” (Durkheim, 2009: 42).

Din genel olarak bu ruhani özel varlıklarla inananların ilişkilerini konu edinir, ruhani varlıklarla insanlar arasındaki ilişkiyi düzenlemede etkili olan dua, kurban, adak, ayin ve ibadet her nerede ne şekilde yapılıyorsa orada dinin varlığından söz edilebilir. Dinlerin oluşumunda, etkisi bulunan kavramları iki şekilde açıklayabiliriz. Dinlerin bir iman birde ibadet yönü vardır, yani teorik ve pratik yönü de denilebilir. İman yönünden kasıt inanç düşünceleri iken, ibadet yönünden kasıt pratik yönü olan ibadet şekilleri ve ritüelleridir.

“İbadet, yalnız imanın dıştaki ifadesi olan bir işaretler sistemi değildir, onun vasıtasıyla imanın meydana geldiği ve periyodik olarak yeniden ortaya çıktığı bir takım vasıtalar koleksiyonudur. Mümin için inançların tecrübeye dayalı bir delili olan neşe, iç huzur, sükûnet, coşkunsuluk duygularını uyandıran şey ibadettir” (Durkheim, 2009: 423).

Bu iki kavram birbirlerinden sürekli etkilenerek süre gelmektedir. Bu kavramların etkileşimi ile iman inançları pratiğe dökülür, ameller (tecrübeler) oluşur. Bu tecrübelerin içinde inanç faktörü oldukça belirgindir. Kişi, ailesi tarafından doğmuş olduğu, din ve kültüre ait inançla büyütülür ve yetiştirilir.

“Belirli bir çevrede oturan ve ortak dini inançları nedeniyle ayrı bir grup oluşturan, mahalli olarak sınırlı bir miktar insan, kilise cemaati olarak kabul edilir. Cemaatin üyeleri formel yada formel olmayan ilişkilerle bu gruba (kilise cemaatine) karşı sadakatle yükümlüdürler” (Kehrer ve diğerleri, 1996: 54).

Toplumsallaşmayı pekiştiren büyük faktörlerden birisi dindir. Dini inançlar gereği toplu yapılan dini ritüeller, dini cemaatin birliktelik hissini pekiştirme ve güçlendirme bakımından önem arz etmektedir:

“Kutsal ve profan dünya ile ilişkilerini aynı şekilde tasarladıkları ve bu ortak tasarılarını benzer davranışlar içinde dile getirdikleri için üyeleri birlik olmuş bir toplum, işte buna *kilise/cemaat/ümme*t denir. Cemaat bazen sıkı bir şekilde millidir, bazen de hudutların ötesine taşar; bazen bütün bir milleti kapsar (Roma, Atina, Yahudi milleti), bazen toplumun bir fraksiyonunu içine alır (Protestanlığın ortaya çıkışından sonraki Hristiyan toplumlar); bazen bir papaz heyeti tarafından yönetilir, bazen ünvanlı yönetici tüm organlardan hemen hemen tamamıyla mahrum bulunabilir” (Durkheim, 2009: 60).

Toplumlarda inançlar, yasalar, örf ve âdetler toplumun davranışlarını düzenleyen değerleri belirler ve kültürel yaşamın devamını oluştururlar. Toplumsal olaylar (doğum, ölüm, evlilik gibi) ve aile gibi kurumlar, başlangıçta genellikle dini inançlar çerçevesinde düzenlenirler, bu durum din ile kültür etkileşiminin büyük bir göstergesidir. Kültürün bir uzantısı olan dinin, sosyo-kültürel yapı içerisindeki üstlenmiş olduğu görevler de durum ve şartlara göre değişebilmektedir. Bu bakımdan din kurumu, kültürün özünü oluşturur ve toplumun her alanını belirler.

“Bir din, kutsal, yani profandan ayrılmış, yasaklanmış şeylerle ilgili inanç ve uygulamalara dayalı bir sistemdir, bu inançlar ve uygulamalar, onları kabul eden herkesi, kilise diye isimlendirilmiş, manevi bir cemaat içinde birleştirir” (Durkheim, 2009: 63).

Dini tecrübeler, ritüeller (ayinler, törenler, bayram kutlamaları) sırasında ise cemaat, birlik olma hislerini kişide daha da pekiştirmiş olacaktır. Dinsel düşüncelerin uygulama biçimlerinden olan ritüeller ve ibadetlerle insanlar, sosyal alanlarda ilişkiler kurmaktadır.

“Dini tercihler hayatın kökenine, amacına ve anlamına dair doğaüstü açıklamalar sunan bir araçtır, dolayısıyla bu açıklamalar tam olarak açıklanamaz veya çürütülemez niteliktedirler. Bu tercihler dini alanlardaki seçimlerde, dini adanmışlığa motivasyonda, kamusal dini törenlere/ibadetlere katılımı ve dini kurumlarla bağlılık ilişkilerindeki tercihlerde kişilere yol göstermede yardımcı olurlar” (Sherkat, 2013: 281)

Dinin, toplulukların kültürlerini ve yaşam biçimlerini büyük ölçüde etkilediğine yukarıda değinildi. Bu bağlantının doğal sonucu olarak din kurumu kültürün her ögesi gibi, müziğini de belirleme konusunda oldukça etkilidir.

“Din ile toplumun diğer alanları arasındaki ilişkilerin araştırılmasında, yani dini olmayan sosyal davranışın dini bileşikleri veya dini davranışın sosyal bağlantılarının araştırılmasında, diğer özel sosyolojilerle sıkı bir irtibat ortaya çıkıyor, özellikle sosyoloji ve etnolojinin teorik olarak birlikte hareket etmeleri savunuluyor” (Kehrer ve diğerleri, 1996: 13).

Sosyoloji biliminin dışında, etnomüzikoloji de müziğin dini davranışlardaki etkilerine ya da dini davranışın cemaat müziklerindeki etkilerine ışık tutmaktadır. Dinsel ritüeller bir yönü ile kültürlerde oluşan geçişlerdir, bu geçişleri sağlayan en önemli etken dinsel törenlerdir. Vaftiz, evlilik, doğum, ölüm gibi yaşam içerisinde oluşan durumlar, genellikle belirli dini ritüeller ve bu ritüellere özgü müzik uygulamaları eşliğinde gerçekleşir. Dini ritüellerin içinde müziğin duyguların pekiştirilmesi, katılımın artması, kolektif hafızanın tazelenmesi gibi etkenlere yön verdiği söylenebilir.

1.6. ‘Kültürel Kimlik-Müzik’ İlişkisi Bağlamında Müziğin Dinsel Ritüeller İçerisindeki Yeri

Günümüzde etnomüzikoloji kültür incelemesinin müziksel bir boyutu olarak ele alınmaktadır. Sanat dalları içerisinde müzik kültürel kimliğin göstergelerinden biridir. Müzik insanların üretip tükettikleri kültürel ve kimliksele ürünler arasında yer almaktadır. Bu nedenle müzik, kültür kavramı içinde, diğere kültürel değişkenlerle birlikte incelenmelidir.

Kültürel kimlikle birlikte anılan gelenekler içerisinde, karnavallar, festivaller, düğünler olabileceğı gibi dini ibadetler de sıkça görölmektedir. “Arkeolojik kalıntılara dayanarak haklarında bilgi sahibi olduğumuz ilk toplumlara ait kayıtlar, açıkça dinsel sembol ve ayin izleri sunmaktadır” (Giddens, 2005: 526). Toplulukların kültürel kimliklerindeki aidiyetlik duygularını, geleneksel olarak yapılan toplanma amaçlı etkinlikleri güçlendirmektedir. Özellikle ritüeller birleştirici ve bütünleştirici özellikleri ile cemaatlerin var oluşuna zemin hazırlayıp, sürekliliklerini sağlamakta, aynı zamanda inançların canlılığının korunmasında büyük bir rol oynamaktadır.

Dinin eklektik yapısını Durkheim, dinin sadece soyut bir kavram olarak alınamayacağını, birçok ayin, inanç, hurafe gibi etkenlerle birlikte var olabileceğı şeklinde açıklamıştır²⁷.

“Durkheim’in din ve ritüel üzerine yapmış olduğu açıklama ve bağlamlara göre, dünya üzerinde bulunan kültürlerin bir parçası ve gündelik yaşamın bir öğesi olarak görölmektedir din, dinin tanımını yaparken insan topluluklarının doğaüstü ve kutsal bulduğı şeyleri yorumlayan ve yanıtlayan, inanç ve pratikler sistemi olarak tanımlar; ona göre din bu özelliklerinin yanında ayrıca kültürel bir boyuta da sahiptir. Dinsel ritüeller ise, kutsal görölen Tanrıya tapınma aracı olmanın yanı sıra, insanların yaşamları boyunca yapmış oldukları evlilik, doğum ve ölüm deneyimlerini bulunmuş oldukları toplulukla paylaşarak

²⁷ “Din bölünmez soyut bir yapıdaymış gibi hareket ediliyor, hâlbuki o parçalardan oluşmuş bir bütündür; hurafelerden, inançlardan, ibadetlerden, ayinlerden meydana gelmiş az çok karmaşık bir sistemdir” (Durkheim, 2009: 53).

bir topluluk bilinci kazanmalarına yardımcı olmakta ve gurubu bir araya getirmenin en güzel yolu olarak görülmektedir” (2009: 54-55-60).

Din düzenli bir sistemdir. Bu sistemin parçaları olan inançlar, düşünceler ve pratikler, zaman içerisinde periyodik olarak tekrarlanır ve kuşaktan kuşağa aktarılarak cemaat yapıları içerisinde süregelir. Ayinleri, insanlar üzerinde kültürel değerleri ve kuralları anlamaları için etki sağlayacak, süregelenliği olan hareketler ve törenler olarak tanımlayabiliriz. Ayinleri sadece dini olarak değil, dini olanların yanında, bir topluluk tarafından düzenli bir şekilde yapılan toplantılar olarak da düşünebiliriz (Bakan, 2004: 61-62). Dini ritüeller, inanan insanlar ile Tanrı (kutsal saydıklarının) arasındaki ilişkinin sosyal yaşam içinde, toplumsallaşarak paylaşılmasını sağlamaktadır.

Dinsel ritüeller aynı zamanda öğrenilmiş birer davranış kalıbı olarak kültürün devamıdır. Özellikle dinsel kimliğin tarih boyunca etnik kimliği belirleyen temel unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Din toplumsal yaşamla iç içedir ve kültürel çevreyi belirleyen etmenlerdendir.

Dinsel ritüellerin önemi karşılaşılan kolektif eylemsel durumlarla direkt ilişkilidir. Dinin birlikteliği arttırıcı yeteneği, onun evrensel fonksiyonudur. Ritüeller ekseninde kolektif duygusal yoğunlaşmanın önemli bir ayağını oluşturan müzik, ritmin arkasındaki söylemleri ilişkili oldukları bağlama aktararak bir yandan anlamlandırırken diğer yandan da anlamlı hale gelmektedir” (Alcorta, Sosis,2005: 329).

Dini inançlar ve insanlar arasındaki köprülerden en etken kullanılan dinamik, ritüellerdir. Şahin bu durumu dinlerin kurumsallaşmaları ile bağdaştırmış ve;

“Kutsalla kurulan ilişkinin teorik boyutu kurumsal dinler söz konusu olduğunda “inanç”, pratik boyutu ise “ibadet” olarak tanımlanırken, kurumsallaşmamış dinler söz konusu olduğunda teorik boyutu “mit”, pratik boyutu ise “ritüel” olarak kavramsallaştırılmıştır” sözleri ile açıklamıştır (Şahin, 2008: 270).

Müziğin ise dinsel ibadette kullanılması neredeyse evrenseldir. Dansın, dinde ritimsel öğelerle duyguları harekete geçirmesi ve hislerin ifade edilmesi için kullanılması yaygın bir durumdur (Woolston, 1902: 75). Müzik insanların duygusal

etkilenimini sağlayan sanat türlerinden en belirginidir. Müziği dinlerken ya da müzikli ritüelleri izlerken topluluklar duygusallaşır. Pratik dünyada aktiviteler daha çok ya da daha az üretmeye yöneliktir. Sanat, ritüellerde önemli bir rol ve faaliyettir. Müzik yapma ve ritüellere göre müziği uygulama biçimleri insanlara (kendilerince) göre fayda sağlayacak üretkenlik içeren bir faaliyet değildir. Ayinler içerisinde müzik daha çok gösteri, oyun ve kutlama olarak görülür (Supicic, 1982: 25-26). Dini inançlar, pratik ve ritüel biçimlerini aldıklarında toplumsal boyut kazanmaktadırlar. Bu pratiklerin ve ritüellerin birçoğunun müzik eşliğinde yapılmasının en büyük nedeni olarak, müziğin güdüleyici gücünün insanlar üzerindeki yoğun etkisi verilebilir.

“Ritüeller doğanın başka bir biçimde kontrol edilemeyen güçlerini kontrol etme yolları olarak ortaya çıkar. Ritüellerde arzu edilen sonuç davranışlarla temsil edilir ve bu yolla da bir etki yaratıldığına inanılır” (Segal, 2012: 175).

Dinsel müzikler ise var olan dini inancın daha da güçlenerek duygusal bir boyut kazanmasını, ritüellere katılan cemaatin birbirlerine bağlılık hislerinin kuvvetlenmesini, dini ritüele katılım sayısının artmasını sağlamaktadır. Din yaşam içerisinde kurum olarak da var olmaktadır. Kurum olarak dinin, kültürün özünü oluşturabileceği ve toplumun her alanında etkin söz sahibi olabileceği düşünülebilir. Etnik kimliği belirlemede din unsurunun, dinsel kimliğin baskın gücü yadsınamayacak derecede fazladır.

“Etno-sosyolojinin alan araştırmalarında sınırları açık olarak belli bir din kavramının elde mevcut olması gerekir. Böyle bir din kavramı sayesinde sosyal bünye içindeki yeri şimdiye kadar bilinmeyen bir hadisenin değerini tespit etmek mümkün olur” (Kehrer ve diğerleri, 1996: 12).

Tarihte, din, müzik ve kültür ilişkisi karşımıza bazen Eski Mısır mabet müziklerinde, bazen Alevilerin ayini cemlerinde döndükleri semahlarda, bazen Hindistan’da Hindu Kirtanında, bazen Sufilerin Sema ayinlerinde, bazen de Gospel müzik olarak çıkmaktadır. Müzik tarihinde, önemli müzisyen, bestekâr ve söz yazarlarının, müzikle uğraşmalarının yanı sıra dinî kişiliklerinin de bulunduğu görülmektedir. Örneğin müzik nazariyatçısı olarak Farabi, İslam felsefesi adına önemli

alışmalar yapmıştır. Besteci, icracı ve nazariyatçı olan Bach, ailesi ile birlikte kilisede din eğitimi almıştır (Kaygısız, 1999:135).

Türk müzik tarihindeki bestecilerden;

“Buhurizade Mustafa İtri Mevlevi tekkesine katılmış, Mevlevi müziğini tanımış, birçok ustanın şiirlerini bestelemiştir. Bu bestelerden en önemlisi Hz. Muhammed için bestelediği ‘naat’ tır. Mevlevi ayinlerinde bu müzik eşliğinde dervışler sema dönmektedirler... Hamamizade İsmail Dede Efendi, dini kişiliği olan bir bestecidir, aynı zamanda müziksel olarak Türk müziğine ve Mevlevi müziğine yedi makam ilave etmiştir. Batı müziği tarzında birkaç vals bestesi de bulunmaktadır” (Reinhard, 2007: 33-38).

Kültürel ve sosyal bir olgu olması nedeniyle müzik, yalnız bir ses sistemi değil, üretilmiş ve tüketilmiş olduğu toplumun yaşantısının sosyolojik bir uzantısıdır. Bu nedenle etnomzikolojide müzik, yalnızca analizi yapılacak ses sistemi olarak algılanmamaktadır:

“Müzik eserleri, sadece bir ses sistemine değil, etnolojik bir yapıya bağlı sosyal davranışlara dayanır. Pek çok müzik ürünü, bir toplumun kimliğini oluşturan kültürün, simgeler ve davranış biçimleriyle dışa vurumudur” (Kaplan, 2005: 61).

Müzik, tıpkı dil, din, giyim, gelenekler gibi kimliği belirleyen elemanların başında gelmektedir. Kültürel kimliği belirleyici yanı olduğundan dolayı, müzikologlar açısından bir toplumun müziği incelenirken genellikle etnisite ve kültürel kimlik olgularıyla birlikte algılanır ve ele alınır:

“Müzik bir olgu olarak, her toplum, daha da indirgersek her bireyin yaşamında vardır. Her kültürün müzik geleneğinin var olduğundan söz edebiliriz ama nasıl bir gelenek olduğunu sorgulamaya başladığımızda, seslerin düzenlenişinde ve müziğin içeriğinde farklılıklarla karşılaşırız. O müzik, ancak o toplumun kültürel bağlamında ve yaşantısında anlaşılabilir” (Kaplan, 2005: 59).

Müzikte var olan cemaatleri bağlayıcı ve bütünleştirici özellik, birçok müzikolog için inceleme konusu olmuştur. Merriam’a göre; müzik, bireyler tarafından temelde seslerden oluşan bir kavram olmasının yanı sıra, kültürel bir değer ve tutum olarak kabul edilir (Merriam, 1964: 103).

Müzik ses sistemi olmasının yanı sıra, toplumsal ilişkiler ve sosyal yaşam içerisinde üretilen ve tüketilen dinamik bir kavramdır. Bu çerçevede müzik sosyo-kültürel yapıyı etkileyebileceği gibi, aynı zamanda hayat bulduğu kültürel yapıdan da etkilenmektedir.

Müzik sosyo-kültürel bir davranışın sonucunda yaratılmaktadır. Ritüeller biçimsel, tekrarlanan, önceden belirlenmiş belirli kurallarla oluşturulmuş yapısı ile müzikle ortak özellikler taşımaktadır. Bununla birlikte ritüel ve müziğin direkt olarak fayda sağlamaları amacı ile üretilmedikleri söylenebileceği gibi, müziğin ve ritüellerin insanlar üzerindeki aidiyetlik bilincini artırma ve ruhsal olarak rahatlama etkileri hiçbir zaman yadsınmaz. Supicic, müzik ve ritüeller üzerine yapmış olduğu çalışmasında; ritüellerde müziğin farklı bir önemi olduğundan, her ikisinin de kendilerine özgü faydacı özelliklerinin bulunduğu, ayrıca müzikle diğer sanatlar arasında farklılıklar bulunduğu, müziğin katılımcı insanları kutlama, şenlik, bayram gibi aktivitelere yönlendirici gücünün, ritüellere daha yakın olmasını sağladığını belirtmiştir. Müziğin ritüel olarak görülmesini sağlayan en önemli özelliği zaman içerisinde tekrarlanabilir olmasıdır (Supicic, 1982: 24-25).

Kültürel analiz çalışmalarında, bir cemaatin dinsel müziği incelenmek isteniyorsa, yapılan müziğin analizinin kültürel bağlamla betimlenmesinin çalışmanın bilimselliğini arttıracakı düşünülebilir. Bu şekilde o dinsel müzik içerisinde bulunan, kültürel kimliğin sembollerini açığa çıkaran yapıların daha rahat anlaşılacağı söylenebilir. “Müzik, bireysel olduğu kadar, bestecisi, seslendiricisi ve tüketicisi ile toplumsal bir görünüm de ortaya koyar” (Günay, 2006: 21). Kültürel kimliği etkileyeceği gibi, zaman zaman kültürel kimliğin müziğe yön verdiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle bir bölgede incelenecek dinsel müziğin dili, icra tekniği, makamsallık özelliği, çokseslilik durumu, kullanılan fların çeşitliliği kutsallık durumu, kadının bu müzikteki konumu belirlendikten sonra, o bölgede yaşayan cemaatlerin sosyo-kültürel yapıları ve dolayısıyla kültürel kimlikleri hakkında bilgi vermektedir.

“Müziğin var oluşundan bu yana, diğer sanat türlerine göre insanların duygusal doğasını daha yoğun bir biçimde etkileme gücü ve özelliği, ritüellerdeki var olmasının nedenlerindendir” (Andrews, 1916: 331).

Dinsel ritüeller olmaksızın inançlar duygusal ve toplumsal boyutlarından, güdümlayici güçlerinden tümüyle yoksun kalırlar. Bu pratiklerin ve ritüellerin birçoğu, müzik eşliğinde yapılmaktadır. “Müzik insanların dini ritüellere katılımını teşvik eden önemli bir role sahiptir” (Alcorta, Sosis, 2005: 336).

Toplulukların kültürlerini ifade eden, onların yaşam biçimlerini, inanç sistemlerini, dillerini yansıtan ve birlikteliklerini kuvvetlendiren, kendilerine özgü müzik türleri vardır. Araştırmacılar bu tür müziklerin farklılıklarını, “bölgesel”, “yerel”, “etnik”, “yöresel”, “dinsel” sıfatlarıyla betimleyebilmektedirler.

Dinsel müziği; Dinsel ritüeller içerisinde yer alan, sözlerinin çoğunluğu dinsel metinlerden oluşan, ritüel müziği olarak tanımlayabiliriz. Bu müzikli ritüeller, ibadethanelerde, kilise veya camilerde yapılacağı gibi, evlerde cemaat üyelerinin toplantıları sırasında da yapılabilmekte, hatta günümüzde serbest piyasaya açılarak cd/ kaset olarak da raflarda yerini alabilmektedir. Dini müziklerin eğlence ve hazza hitap etmediği, daha çok inanılan inanç sisteminin kutsalları ile yoğrulduğu, o kutsallara yakarış, bağlılık, konularını kapsayarak yapan ve dinleyen cemaat üzerinde ise, bir rahatlama hissi uyandırdığı görülmektedir.

1.7. Araştırmanın Problem Cümlesi

Antakya Arap Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilise Cemaati) inançsal ve kültürel kimliklerinin belirlediği dünya algısı, dinsel müziklerine ne şekilde yansımıştır?

1.7.1. Alt Problemler

- Antakya’da yaşayan farklı kültür kuşaklarının ve Arap Hristiyan Ortodokslarının kendi kültürel kimliklerinin dinsel müziklerine etkisi var mıdır?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) kilise müzikleri hangi kaynak metinlerden oluşmaktadır?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) dinsel müziklerini oluşturan dil, icra biçimi, makamsal yapı, ritim ve ezgi, çalgı gibi müziksel öğelerin biçimsel yapısı nasıldır, müzik öğelerine ait bu biçimsel yapının, cemaatin tarihi, kültürü ile ilişkisi nasıldır?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati’nin kilisede bulunan makam kültürünü oluşturan makam-hafta algısının, paganizmden kalan kalıntıları var mıdır?
- Antakya Ortodoks Kilisesinde (Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde) döngüsel ibadetler/olaylar içerisinde, müzik uygulamaları nasıl gerçekleşmektedir?
- Antakya Ortodoks Kilisesinde (Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde) Psalti yetiştirme prosedürü, müziği aktarım sürecini nasıl etkilemektedir?

- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) dinsel müzik uygulamaları, hangi biçimlerde ve hangi nedenlerle Sami halklarıyla ortak bir dinsel ve kültürel müzik geleneğine sahiptir?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarına ait dinsel müziklerde ayin-makam ilişkisi nasıl şekillenir?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodoksları'nın dinsel metin kaynakları ve bu kaynakların müziksel icra biçimleri açısından sınıflandırılması nasıldır?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının müziksel icra biçimlerindeki farklılıkların kültür-tarih-dil-müzik ilişkisi açısından nasıl bir kökensel açıklaması bulunmaktadır?
- Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının din-dışı düğün müziği uygulamaları nasıldır?

1.8. Araştırmanın Amacı

Etnik ve dini yapı bakımından renklilik gösteren Antakya'nın Doğu, Batı ve Güneyin kesişme noktasında oluşu ve jeopolitik konumu bakımından ticaret yollarının üzerinde oluşu Hristiyanlık için bir eğitim ve inanç merkezi haline gelmesine neden olan faktörlerdendir.

Bu çalışmanın amacı, Antakya'da yaşam tarzları ve kültürleri ile farklı bir topluluk olan Arap Hristiyan Ortodoks Cemaati'nin dinsel kimliğini ön plana çıkararak kendilerini tanımlamalarını, aynı dili konuştukları diğer Arap gruplarından (Sünni ve Nusayri) ve Türkiye'deki hâkim üst kimlik olan Türk kimliğinden, dilsel, kimliksel ve dinsel olarak nasıl farklılık gösterdiğini belirlemek, ayrıca yaşatmış oldukları kültürel dokunun kilisede gerçekleştirilen müzikli ritüellerini nasıl şekillendirdiğine dair sonuçlar ortaya çıkarmaktır. Ayrıca çalışmada kilisede uygulanan müzik icralarının biçimleri ve dinsel metinleri bakımından sınıflandırılması ve müziksel analizinin yapılması, bu analizden kültürel sonuçlar çıkarılması amaçlanmaktadır.

1.9. Araştırmanın Önemi

Globalleşen dünyada etnik cemaatler üzerine yapılan çalışmalar önem kazanmış ve etnik cemaatlerin kültürel analizi üzerine incelemeler yoğunlaşmış, bu nedenle antropoloji ve etnomüzikoloji disiplinleri olgunlaşmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, Hristiyanlığın önemli bir mezhebi olan Ortodoksluğun Antakya'daki temsilcileri olan Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati'nin özellikle Türk Sanat Müziğiyle büyük ortak paydalar taşıyan dinsel müzik pratikleri, din-müzik ilişkisi bağlamında ele alınacaktır. Çalışmada birincil elden toplanan veriler ve bilgiler detaylı ve bütünsel olarak sunulmaya çalışılacaktır. Kültürel kimliğin nesilden nesile aktarımı, toplumların ileriye doğru gelişerek büyümesi için önemlidir. Kültür sürekli değişen bir olgudur, dolayısıyla ortaya çıkan bulgular, tüm zamanlar için geçerli olamayacaktır, fakat kolektif bir niteliği olan halk (*folk*) kültürü gibi köklü kültürlerde değişimin son derece yavaş olması nedeniyle, kültür analizi anlamında bu tez önemli bir örnek teşkil edecektir. Konuyla ilgili olarak bu bütünlükte müziğe yönelik araştırma yapılmamış olması, araştırmanın önemi ve orijinalliğini arttırmaktadır.

1.10. Sınırlılıklar

Dünya üzerinde Arap Hristiyan Ortodokslar Lübnan, Suriye, Şam ve bu bölgelerden de Avrupa ve Avusturya'ya yayılmış ve dinsel ritüeller ve müzikler bakımından birbirlerine benzerlik ve yer yer birbirinden farklılık göstermektedirler. “Hristiyanlık, bölgede Yahudilikten sonra en eski tek tanrılı dindir. Hristiyanlığın isimlendirilerek yayılmasında büyük rol oynayan Antakya, Hristiyanlar için son derece önemli bir kenttir...Bölgede günümüzde sayıları gittikçe azalan Hristiyan nüfusuna karşın, tarihsel olarak Kudüs'ten sonra en önemli dini merkezlerden biri olan Antakya'da yerleşik bir kültürün ve orijinalliğin gerçekliği” ve Antakya'nın Arap Ortodoks etnisitesinin yaşadığı merkezlerden biri olması, araştırmanın Antakya İli ile sınırlandırılmasının en büyük nedenlerindendir (Usluoğlu, 2012: 38-97).

Antakya’da bulunan 6 adet Rum Ortodoks kilisesinden Antakya Azizler Petrus ve Pavlus (Antakya Arap Ortodoks) Kilisesi’nin seçilmesinin nedeni ise, bu kilisenin diğer kiliselere göre daha aktif oluşu, özel gün ve bayramlarda bu kiliseye katılımın daha yoğun oluşu, ayrıca bu kilisede dini ritüellerin müziksel yapı ile birlikte varoluşu, etnografik gözlem ve betimlemelerde daha fazla ayrıntıya girilerek, elde edilen bilginin daha güvenilebilir ve denetlenebilir olmasını sağlayabilmektir.

1.11. Sayıtlılar

Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati’nin kilisede uygulamış oldukları müzikli ritüeller ile ilgili olarak yapılan bu araştırmada aşağıdaki sayıtlılar sorgulanmıştır:

1. Antakya yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati’nin müziklerinin büyük bir kısmı kilise odaklıdır. Bu kilise müzikleri, dini yapılanma ve inançlar ile şekillenmiştir.
2. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati’nin kilise müzikleri makamsal bir yapı gösterir ve kendi kültürel yapıları gereği bu makamları, farklı isimlerle adlandırırlar.
3. Kilisede icra edilen ilahiler, müziksel biçemlerine ve işlevlerine göre sınıflandırılmış ve dil seçimi ile icradaki üslup, etnik kültürle bağdaştırılmıştır.
4. Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Cemaatin müzik kültürü, Antakya ve Suriye bölgesindeki öteki etnik ve dinsel gruplardan etkilenmiştir.

1.12. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilise Müziği Metinlerinin Kaynakları ve İcra Biçimleri Açısından Sınıflandırılması

1.12.1. Kilise Müziği Metinlerinin Kaynakları Açısından Sınıflandırılması

Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati müziklerinin büyük bir kısmı kilise odaklıdır. Bu kilise müzikleri dini yapılanma ve inançlar ile şekillenmiştir. Antakya Ortodoks Kilisesi'nde seslendirilen ilahilerin büyük bir bölümü İncil'den alınan metinlerden oluşur. Bunun dışında icra edilen ilahiler ise kilise pederleri tarafından yazılan Mesih İsa ya da Meryem Ana'yı öven dize ya da şiirlerin ve Mezmurların metinlerinin ezgiselleştirilmesi ile elde edilir.

Cemaatin kilise müziği, kendine özgü bir tarz içinde var olmuştur. Kutsal Kitaptan (Kitab-ı Mukaddes-İncil), ilahilerden ve Mezmurlardan alınan sözler, müziksel tekniklerle icra edilmiştir. Bu durumu en belirgin şekli Kitabı Mukaddes'te (İncil) Pavlus'un Efeslilere ve Koloselilere yazdığı mektubunda "Birbirinize mezmurlar, ilahiler ve ruhsal ezgiler söyleyerek yüreğinizde Rab'be nağmeler yükseltin, terennüm edin" (İncil, 1995: 418) ve "Tüm bilgelikleri birbirinize öğretin, öğüt verin, mezmurlar ilahiler ve ruhsal ezgiler söyleyerek yüreklerinizde şükranla Tanrı'ya nağmeler yükseltin" (İncil, 1995: 437) sözlerinde görmekteyiz.

Peder Dimitri Doğum, bu çalışmanın yazarıyla yaptığı görüşmelerde, dini müzik metinleri ile ilgili sorulara;

- "*Dini müzik metinleri, Kutsal kitaptan alınıp, notalandırılıp kiliselere sunulmaktadır. Bunlara da ilahi denilmektedir*" açıklamasını yapmıştır (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²⁸.

- "*İncil'i sadece Din adamları, Diakon, Papaz, Arşimendrit ya da Metropolit okur. Koristler İncil okuyamazlar, Azizlerin yazdıkları metinleri okuyabilirler fakat İncil'i*

²⁸ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Pederi Dimitri DOĞUM ile 16.04.2013 tarihinde Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

okuma sadece din adamlarına mahsustur” (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)²⁹. Bu anlatımdan da görülmektedir ki kilisede dinsel metinlerin ana ve birincil kaynağını İncil oluşturmaktadır ve bu nedenle ruhani önder niteliği olmayanlar kilise içerisinde bu kitabı okuyamamaktadırlar.

Cemaatin kilisede yapmış oldukları dinsel ritüelleri günlük, haftalık ve yıllık olarak ayırdıkları, duaların, yortuların ve oruçların, genel olarak cemaate Hz. İsa'nın yaşantısını hatırlatma, öğretme amacını taşıdığı çalışma süresince görülmüştür.

-“Ortodoks kilisesini temsil eden müziklere ilişkin anlayış, İslam’ı temsil eden müziklere ilişkin anlayışla paralellik göstermektedir. Bu müzik, hazza ve eğlenceye hitap etmez, kilise hayatının özünün ve hakikatinin keşfedilmesini sağlamaya yönelik bir performanstır. Yani kilisede okunan ilahiler, kutsal ayinlerdeki ikonalarla ve şükran duygularıyla betimlenen dinsel esaslara dayanır” yorumunu yapmaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)³⁰.

Doğum’un ifade ettiği bu olgu, aslında tüm dinsel müzik pratikleri için geçerlidir. Dinsel müzikler, dini öğretinin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesinde bir araç olarak kullanıldığı için, makam, ezgi, ritim vb. gibi diğer müziksel öğelerinden çok metinleri önem taşımaktadır. Başka bir deyişle burada müzik, dinsel metnin birer taşıyıcısı görevi görmektedir. ‘Müziğin kültüre gömülü olması’ kavramı, tüm dinsel müzik uygulamaları gibi Antakya Rum Ortodokslarının dinsel müzik uygulamaları için de geçerlidir. Özellikle Semitik etnisitelerde, Süryanilerde, Araplarda ve diğer Orta Doğu halklarında müzik, dinden ayrı bir uygulama olarak görüldüğü için dinsel metinler içlerinde müzik yokmuş gibi algılanmaktadır.

²⁹ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

³⁰ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Tablo 2 Arap Hristiyan Ortodoks ‘Anıştırma’dan (Adumbration) Kaynaklanan Müziksel Terimleri³¹

Arap Hristiyan Ortodoks Dışı Müzik Terimleri	Arap Hristiyan Ortodoks Müzik Terimleri
Müzik	Çan, Dua, İlahi, Yortu
İcracı	Peder, Psalti
İcra	Okuma
İcra Tekniği	Teevîd (İncil için) ³²

Tablo 3 Arap Hristiyan Ortodoks ‘Anıştırma’dan (Adumbration) Kaynaklanan Müzik Pratiği Adlandırmaları

Arap Hristiyan Ortodoks Dışı Müzik Pratikleri	Arap Hristiyan Ortodoks İçi Müzik Pratikleri
Müzik: Çalınır, Söylenir, Yapılır	İncil, Mezmurlar kitabı, Peder Hizmetleri Kitabı v.b. :Okunur
Müziyen: Çalar, Söyler	Peder, Psalti: Okur

Dinsel müziklerin bu biçimde müzikle dinin (üstü örtük ve farklı) kavramlarla anılması olgusu, Antakya Arap Hristiyan Ortodoksları için de geçerlidir. Kilise koristinin *psalti*, makamlı bir dinsel müzik metninin ise *yortu*, *dua* ya da *ilahi* olarak adlandırılmasının nedeni budur.

-“İbadet dilinin Yunanca dilinden Arapça’ya çevrilmesiyle birlikte, Arap Ortodoks Kiliselerinde Bizans müziğini Arapça dilinde notalandıran Mitri El-Murr ve Dimitri Kutiya adlı bestekârın eserlerinden faydalanılmaktadır” (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2013)³³.

³¹Tablo 2 ve Tablo 3’de gösterilen veriler, Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ’in *Alevi Müzik Uyanışı* isimli kitabının ‘Cem İçinde Müziğin ve Dansın Yeri’ bölümünde yer alan tablolardan esinlenilerek hazırlanmıştır (Mustan Dönmez, 2014: 69).

³² Teevîd: “Arapçada prozodi. Hususiyle Kuran’ı telaffuz ilmi. Prozodi: Tecvid (entansiyonlu), vurgu ve heceleri inceleyen bilim dalı” (Öztuna, 2000:474). “Dilde ve güfteli musikide, hayati ehemmiyete haizdir. Kulaktan öğrenilir ve uygulanır. Kaidelerini ancak hususi tahsil görmüş olanlar bilir...”(ÖZTUNA, 2000: 362)

³³Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakıf Başkanı Fadi HURİGİL ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Yıl içerisinde, Antakya Arap Hristiyan Ortodoks Ayinlerinde, Kitab-ı Mukaddes (İncil) bölümleri, Minavon Dua Kitabını, Tiryodiyon Dua Kitabını, Bendikstariyon Dua Kitabını, El-Muazzi Dua Kitabı, İman Yolu Dua Kitabı, Arapça Peder Hizmetleri Kitabını (Aziz Basileios, Roma Baş Episkoposu Aziz Gregorios Zeoloğos ve Altınağızlı Aziz Yuhanna bölümleri), Altınağızlı Aziz Yuhanna Son Akşam Yemeği Tören Kitabını, Arapça-Türkçe Peder Hizmetleri Tören kitaplarının kullandıkları görülmektedir. Bu tören kitaplarının kullanımlarını Dimitri Doğum;

-“Aziz Basiliyos’un tören kitabı yılda on gün kullanılmaktadır. Bu günler; Paskalya Perhizi’nin ilk beş pazarı, Büyük Perşembe Günü Sabah Ayini, Paskalya Öngünü (Sebtıl Nur), Aziz Basiliyos’u Anma Günü, Noel Bayramı Ayini veya Baramon (Noele Hazırlık) Ayininde, Vaftiz Bayramı Ayini veya Baramon (Vaftize Hazırlık) Ayinidir. Aziz Gregorios Zeoloğos’un Tören Kitabı Paskalya Perhizinin her Çarşamba ve Cuma günleri yapılan Kuddes-el Procezmeni Ayininde (Gizemli Ayin) kullanılır. Altınağızlı Aziz Yuhanna’nın Tören Kitabı Ortodoks Kiliseleri’nde yıl içerisinde en çok kullanılan kitaptır” şeklinde açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)³⁴

Antakya Arap Hristiyan Ortodoksları’nın ayinlerinde Kitab-ı Mukaddes’ten (İncil) bölümler, Minavon Dua Kitabı, El-Muazzi Dua Kitabı, İman Yolu, Kutsal Ayin Dua Kitabı her gün ayinlerde okunabilmektedir. Bunların dışında kalan diğer tören ve dua kitapları ise belirli özel günlerde ve ayinlerde okunmaktadırlar. Bu kitapların içeriği hakkında Dimitri Doğum;

-“Bu kitaplarda Hz. İsa ve Meryem Ana’nın hayatını, Hristiyanlık ve Hristiyanlık adına şehit olmuş ya da büyük işler yapan Aziz ve Azizeleri öven sözler yer almaktadır” görüşünde bulunmuştur (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015)³⁵.

³⁴ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

³⁵ Peder Dimitri DOĞUM ile 18.07.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Antakya Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Kilisesi'nde icra edilen tören ve dua kitapları içerisinde sadece Altınağızlı Aziz Yuhanna'nın tören kitabı Latince'den Yunanca'ya, Arapça'ya ve Türkçeye çevrilmiştir. Diğer tören ve dua kitapları Yunancadan çevrilmiştir. Bu çevirilerin kaçınıcı yüzyılda yapıldığı bilinmemektedir. Fakat Dimitri Doğum bir varsayım yaparak;

-“Zannediyorum Yunancadan Arapçaya çeviriler 1880’li yıllarda başlamıştır. Çünkü Şam’da yaşayan Patrik Yunan asıllıyken, 1890’larda Arap asıllı bir Patrik seçilmiştir. Bu tören kitapları da o yıllarda çevrilmiş olabilir” sözleri ile bu durumu açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015)³⁶.

³⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 18.07.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Tablo 4 Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi’nde Kullanılan Tören Kitapları ve Kullanıldıkları Günler³⁷

Kaynak Dua-Tören Kitabı ve Yazarı	Yıl İçerisinde Kullanıldığı Günler
1.KİTAB-I MUKADDES-(İNCİL)	1.Yıl içersisinde her gün, sabah akşam ayinlerde, 2.Özel günleri anımsatan bölümler, bayram ve özel günlerde, 3.Doğum (Vaftiz Töreninde), 4.Cenaze Töreninde 5.Nikah Akdinde, İncil’den belirli pasajlar ve bölümler okunmaktadır.
2. ARAPÇA KUTSAL AYİN KİTAPLARININ BÖLÜMLERİ (Üç Bölümden Oluşan Kitap) -Aziz Basileios’un Bölümü	1.Paskalya Perhizinin ilk beş pazarı 2.Büyük Perşembe günü sabah ayini 3.Paskalya Ön günü (sebtıl nur) 4. Aziz Basiliyos’u anma günü 5. Noel Bayramı Ayini 6.Vaftiz Bayramı Ayini
-Aziz Gregorios Zeoloğos’un Bölümü	1.Paskalya Perhizi: Bu perhizde her Çarşamba ve Cuma günleri -kuddes-el procezmeni ayininde (gizemli ayin)
-Altınağızlı Aziz Yuhanna’nın Bölümü	1. 1. 2. ve 4. kaynak tören kitaplarının kullanıldığı günlerin dışında kalan tören, bayram ve özel günlerde, 2.Yıl içerisinde yapılan tüm Pazar ayinlerinde bu tören kitabı kullanılır.
3. ALTINAĞIZLI AZİZ YUHANNA’NIN ARAPÇA-TÜRKÇE TÖREN KİTABI	1. 1. 2. ve 4. kaynak tören kitaplarının kullanıldığı günlerin dışında kalan tören, bayram ve özel günlerde, 2.Yıl içerisinde yapılan tüm Pazar ayinlerinde bu tören kitabı kullanılır.
4.PROTOPSALTİ METRİ EL-MURR VE KUTSAL İLAHİLER KİTABI	1.Paskalya Perhizi’nde 6 hafta boyunca Pazar günleri hariç her gün, 2.Büyük Yatır Duası’nın sonunda İsa Mesih’e hitaben yazılmış olan “Ya Rabbal Kuvvat (Kuvvetlerin İlahı)” isimli ilahiyi okurlar.
5.MİNAVON (AYLIK-GÜNDELİK) DUA KİTABI	1. 1 Eylül tarihinde başlayan Ortodoks Kilise takviminde 4 ayrı kitap şeklinde 3 ayda bir kitap olarak ayinlerde okunmaktadır. 2. Her gün sabah ve akşam dualarında bu kitaptan bölümler okunmaktadır.
6.TİRYODİYON (ÜÇLEME- BABA-OĞUL-KUTSAL RUH) DUA KİTABI	1.Paskalya yortusunun başlangıcından, Bayrama kadar olan 49 gün boyunca okunmaktadır.
7.BENDİKSTARİYON (PENTA-BEŞ) DUA KİTABI	1.Paskalya Bayram Sabahı’ndan itibaren, Pentakos’a kadar olan 50 gün boyunca okunmaktadır.
8. EL-MUAZZİ DUA KİTABI (Kıyameti ve dirilişi anlatan dua kitabıdır)	1.Her Pazar ayininde okunmaktadır.
9.İMAN YOLU DUA KİTABI (Bu kitabın içerisinde Minavon, Tiryodiyon ve Bendikstariyon kitaplarından bölümlerde bulunmaktadır)	1. Her ayinde bu kitaptan bölümler okunmaktadır.
10. PEDER HİZMETLERİ (EL-AFHOLLOJİ) DUA KİTABI (ARAPÇA-TÜRKÇE DERLEME)	1. Vaftiz Ayininde okunmaktadır 2. Dini Nikâh Ayininde okunmaktadır. 3.Cenaze Ayininde okunmaktadır. 4.İtiraf Gizemi Ayini’nde okunmaktadır.

³⁷ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti ve Altınağızlı Aziz Yuhanna tarafından düzenlenmiş olan Son Akşam Yemeği Tören Kitabı- Önsöz.

1.12.1.1. Kitab-ı Mukaddes (İncil)

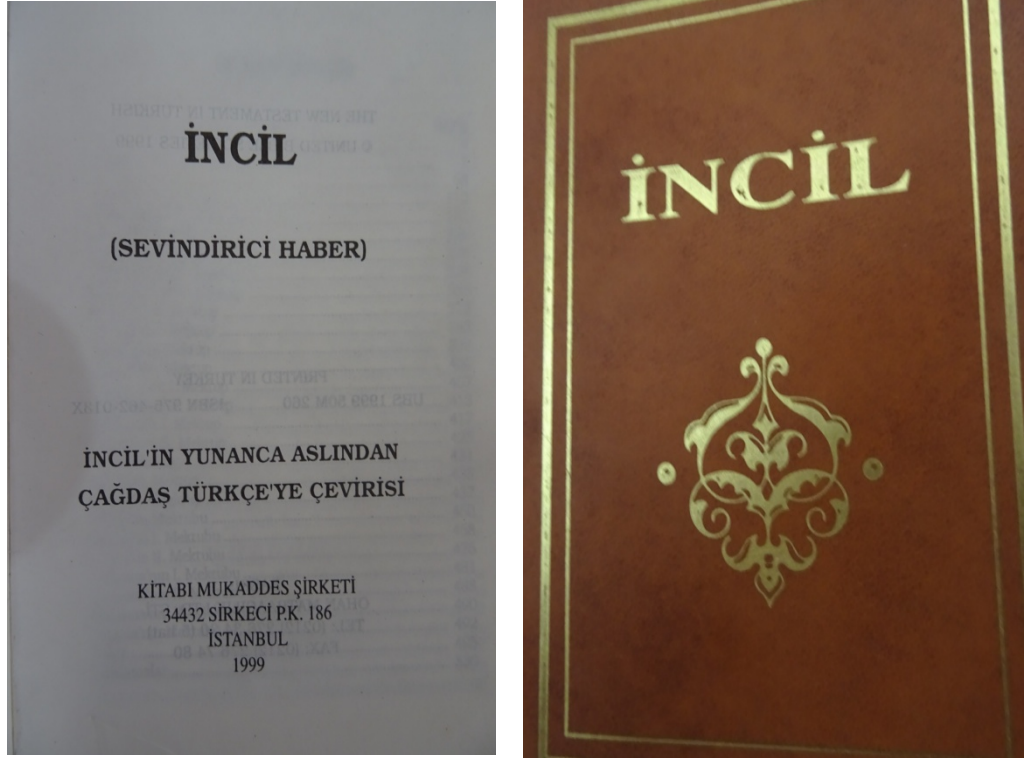
Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi'nde yapılan ayin ve törenlerin hepsinde İncil'den bölümler yer almaktadır. Özellikle Cenaze törenlerinde İncil'den Yuhanna 5. bölüm'den 24-30 pasajları, Nikah akdinde Yuhanna 2. bölümden 1-11 pasajları, Vaftiz töreninde ise İncil'den Matta 28. bölümden 16-20 pasajları okunmaktadır. Diğer tören kitaplarının ana kaynağını da İncil ve Azizlerin yazmış oldukları metinler oluşturmaktadır.

İncil, milattan sonra ilk yüzyılda yazılmıştır. İsa Mesih'in elçilerinden Matta, Yuhanna ve elçilerin yakın arkadaşları olan Markos ve Luka, yazdıkları ilk dört kitapçıkta Hz. İsa'nın hayatını ve öğretilerini ayrıntılı bir şekilde anlamışlardır. Bu kitapları izleyen Elçilerin İşleri'nde ise, İsa Mesih'in seçmiş olduğu elçilerin etkinlikleri, çoğu Anadolu'da olan Tanrı'nın bu elçiler aracılığı ile ilk imanlı topluluklarını nasıl oluşturduğu anlatılır³⁸.

“İncil’de yer alan mektuplar ise Pavlus ve İsa’nın öteki öğrencileri tarafından bu ilk imanlı topluluklarına yol göstermek, İsa’nın öğretilerine uygun bir yaşam sürmelerini sağlamak ve karşılaştıkları sorunların üstesinden nasıl gelebileceklerini göstermek amacıyla kaleme alındı” (İncil, 1995: 599). “İncil, tek değil, 27 kitapçıktan oluşmaktadır. Bunların hepsi Kutsal Ruh’un esinidir” (İncil, 1995: 603).

Pasajlardan da görüldüğü gibi Hristiyanlığın temel kaynağı olan İncil, Hz. İsa'nın elçileri tarafından Hristiyanlara yol gösterebilmek için yazılmıştır.

³⁸Kitab-ı Mukaddes-İncil-Müjde (1995), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, Önsöz, s.599.

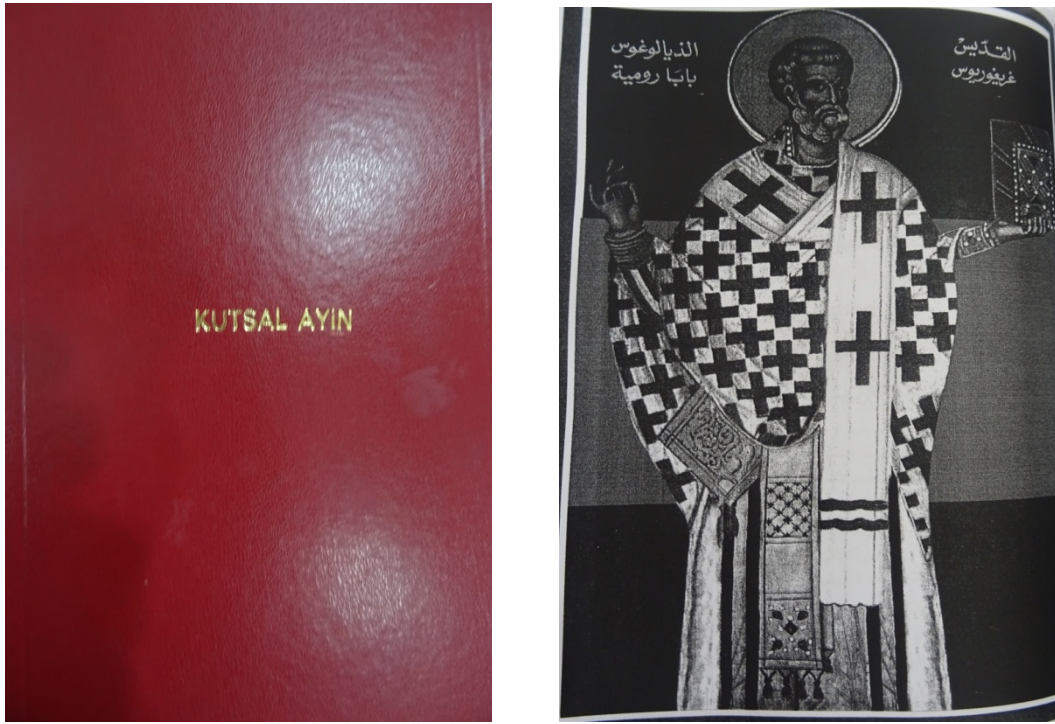

Şekil 3 Antakya Arap Ortodoks Kilisesi'nde Okunan İncil
Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN- 15.08.2015

1.12.1.2. Kutsal Ayin Kitabı (Arapça)

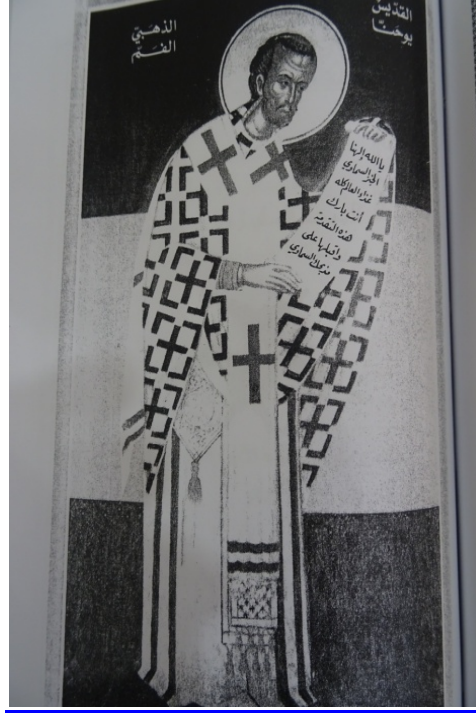
Kutsal Ayin Kitabı üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler Hristiyan Azizlerden Aziz Altınağızlı Yuhanna, Aziz Basiliyos ve Aziz Gregor tarafından yazılmıştır. Aziz Basileios tarafından yazılmış olan bölüm, yıl içerisinde Paskalya perhizinin ilk beş pazarı, Büyük Perşembe günü sabah ayini, Paskalya Öngünü (Sebtıl Nur), Aziz Basiliyos'u Anma Günü, Noel Bayramı Ayini, Vaftiz Bayramı Ayini'nde okunmaktadır. Aziz Gregor tarafından yazılmış olan bölüm ise Paskalya Perhizinde: Bu perhizde her Çarşamba ve Cuma günleri -kuddes-el procezmeni ayininde (gizemli ayin) okunmaktadır. Yıl içerisinde en çok icra edilen bölüm ise Altın ağızlı Aziz

Yuhanna'nın yazmış olduğu bölümüdür. Bu bölüm diğeri iki Aziz'in bölümlerinin okunduğu günlerin dışında her gün okunmaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)³⁹.

Şekil 4 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Kutsal Ayin Kitabı ve Gregorios Zeoloğos Bölümü
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

³⁹ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.08.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Şekil 5 Kutsal Ayin Kitabı'ndan Aziz Altınağızlı Yuhanna Bölümü'nün İlk Sayfası
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

ŞEKİL 6 Kutsal Ayin Kitabı'ndan Aziz Basiliyus Bölümü İlk Sayfası
Fotoğraf: Derya Karaburun- 15.08.2015

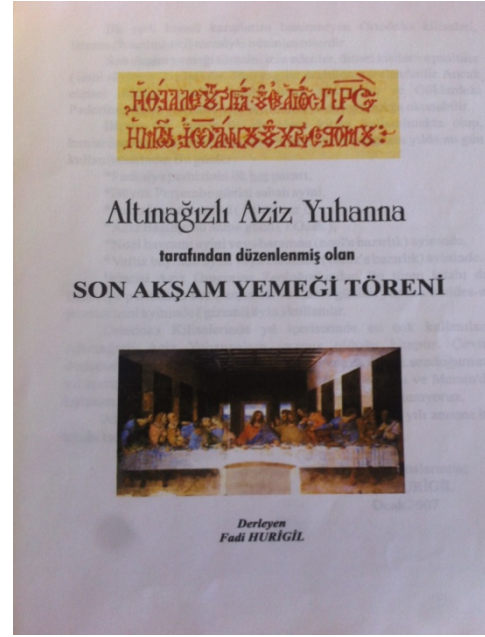
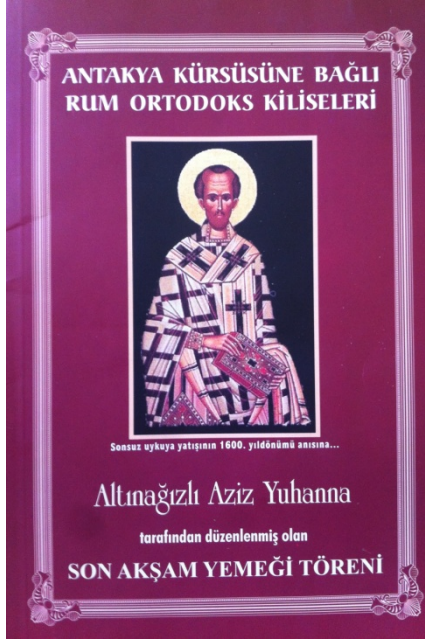
1.12.1.3. Altınağızlı Aziz Yuhanna Arapça-Türkçe Dua ve Tören Kitabı

Altınağızlı Aziz Yuhanna M.S. 347 yılında Antakya’da dünyaya gelmiştir. Antakya Teoloji Okulu’nda okumuş daha sonra diyakon, peder ve M.S. 398 yılında İstanbul Patriği olmuştur. Dönemin İmparatoriçesi Evdoksiya ve İskenderiye Patriği tarafından Antakya ve Pontus’a sürülmüştür. Gomana’da 407 yılında vefat etmiştir (Son Akşam Yemeği Tören Kitabı, 2007: ?).

Kilisede dinsel ritüellere her zamanki gibi müziksel anlatım eşlik etmektedir. Yıl içerisinde tüm Pazar Ayinleri bu tören kitabı kullanılarak yapılmaktadır. Kitabı Yunancadan Türkçeye çeviren kişi İstanbul Fener Rum Patrikhanesi Pederi Meletiyos’tur. Türkçeden Arapçaya çevrilmesini Antakya Ortodoks Kilise’si Pederleri, Sami Sabagil, Dimitri Doğum, Jan Delüller’in, Mersin Ortodoks Kilisesi Pederi İşpir Coşkun Teymur’un, Antakya Ortodoks Kilisesi Cemaatinden Edmon Doğum, Filip Hurigil, Abdulmesih Sabagil gerçekleştirmiştir. Peder Dimitri Doğum, kilise bünyesinde söylenen ilahilerin kaynağı ile ilgili olarak şu açıklamada bulunur:

—“Söylediğimiz ilahilerin büyük bir bölümünü Altınağızlı Aziz Yuhanna tarafından düzenlenmiş olan ve kilisemiz tarafından Altınağızlı Aziz Yuhanna’nın ölümünün 1600. yılı anısına 2007 yılında basılmış olan ‘Son Akşam Yemeği Töreni’ isimli çevirilerle kitaptan okumaktayız. Son akşam yemeğini icra edenler, dinsel kişiler ve psaltilerdir (ilahi söyleyen kişiler). Tüm ezgiler psaltilerce seslendirilir. Bu törene ek olarak kitapta yıl içerisinde bulunan ayinlerin içerikleri, Hatay ve Mersin’de bulunan kiliseler ve bu kiliselerin ilahileri de yer almaktadır” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁴⁰.

⁴⁰ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

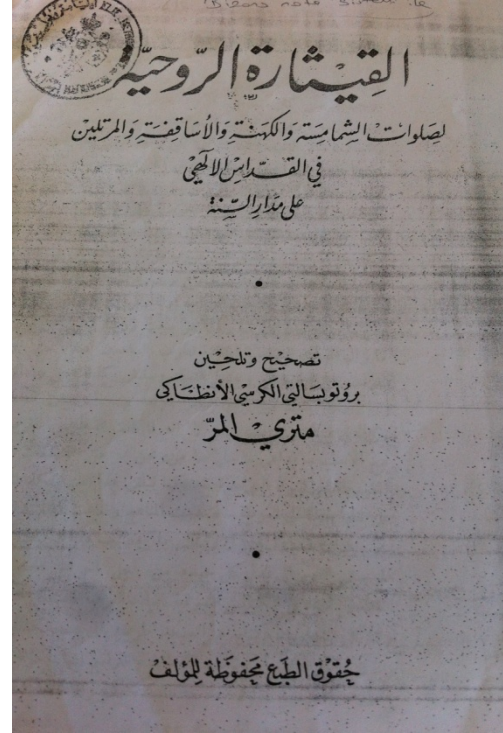
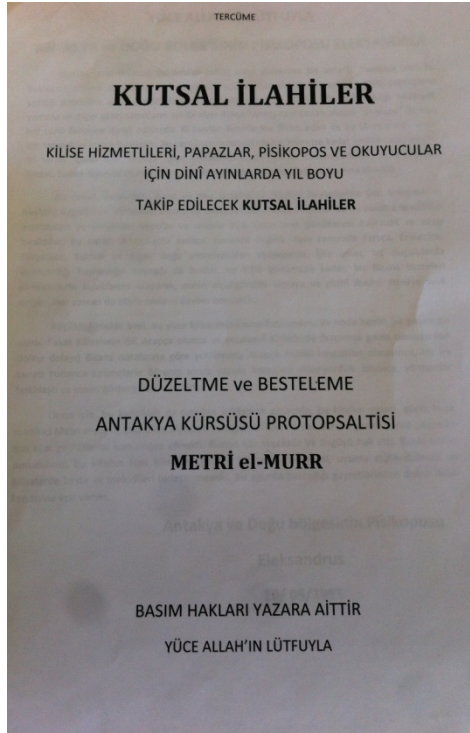
Şekil 7 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı'nın Ön ve İç Kapağı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

1.12.1.4. Protopsalti Mitri el-MURR ve Kutsal İlahiler Kitabı

Antakya Kürsüsü Protopsaltisi Metri el-MURR, 1880 yılında Lübnan'da doğmuştur. Antakya'da dini müzik üzerine tanınmış bir öğretmen olan Joseph el Doumani ile Arapça müzik eğitime başlamıştır. 8 Bizans modunu öğrenip onları terennüm etmiştir. Birçok müzik besteleri müzikal dergilerde yayınlanmıştır⁴¹.

Propsalti ve besteci, kilise hizmetlileri, papazlar, pisikopos ve okuyucular için dini ayinlerde yıl boyu takip edilecek *Kutsal İlahiler* isimli kitabın yazarıdır. Bu kitap ile Bizans makam sistemini Arapça sözlerle birleştirmiş ve notaya alarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

⁴¹ İnternet Kaynağı (<http://analogion.com/site/html/MitriMurr.html>)- Erişim Tarihi:04.05.2015- 11:32

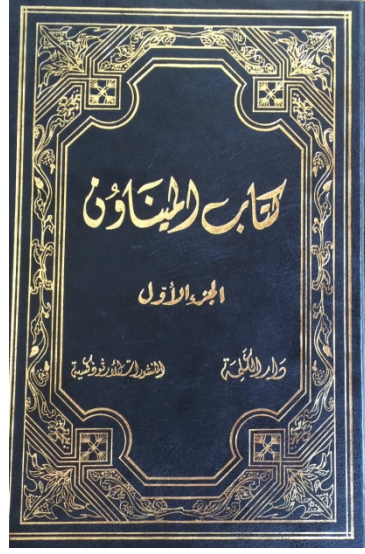

Şekil 8 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Bulunan METRİ el-MURR'un İlahi Kitabı'nın Ön Kapağı⁴²
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

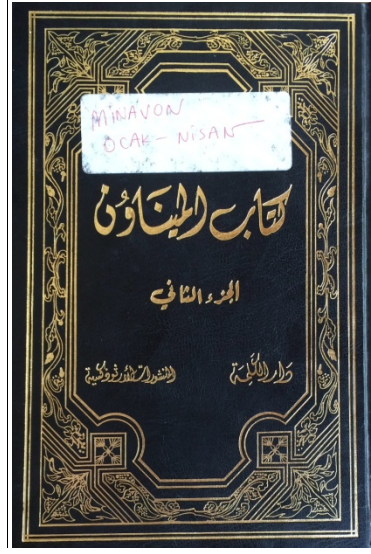
1.12.1.5. Minavon (Aylık-Gündelik) Dua Kitabı

Yılın 1 Eylül tarihinde başladığı Ortodoks kilise takviminde 3 ayrı kitap şeklinde 4 ayda bir kitap olarak ayinlerde okunmaktadır. Her gün sabah ve akşam dualarında bu kitaptan bölümler okunmaktadır. Orijinal dili Yunanca olan kitap Arapçaya çevrilmiştir. Arapça icra edilmektedir. İçerisinde haftalara ve aylara ayrılmış dualar bulunmaktadır. Azizlerin yazmış oldukları dualardan derlenmiştir. Derleme bir kitaptır. Bu nedenle kaynağı tam olarak bilinmemektedir.

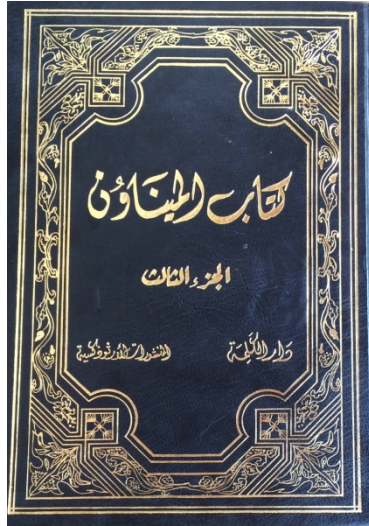
⁴² Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Bulunan METRİ el-MURR'un İlahi Kitabı'nın Önsöz kısmının Arapçadan Türkçeye çevirisi İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Hüseyin POLAT tarafından yapılmıştır.

Eylül-Aralık

Ocak-Nisan

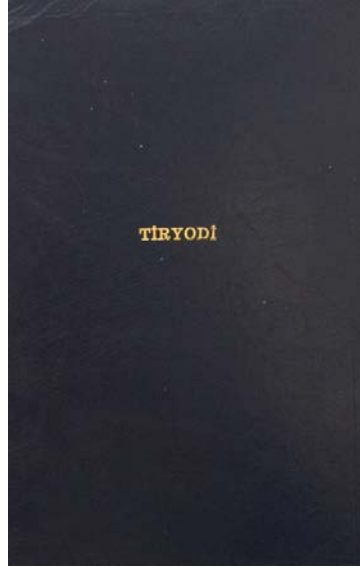

Mayıs- Ağustos

Şekil 9 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Aylara Ayrılmış Günlük Okunan Minavon Dua Kitapları'nın Kapakları
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

1.12.1.6. Tiryodi (Üçleme- Baba-Oğul-Kutsal Ruh) Dua Kitabı

Paskalya yortusunun başlangıcından, Paskalya Bayramı'na kadar olan 49 gün boyunca okunmaktadır. Azizlerin yazmış oldukları dualardan derlenmiştir. Orijinal dili Yunanca olan kitap Arapçaya çevrilmiştir. Arapça icra edilmektedir. Derleme bir kitaptır. Bu nedenle kaynağı tam olarak bilinmemektedir.

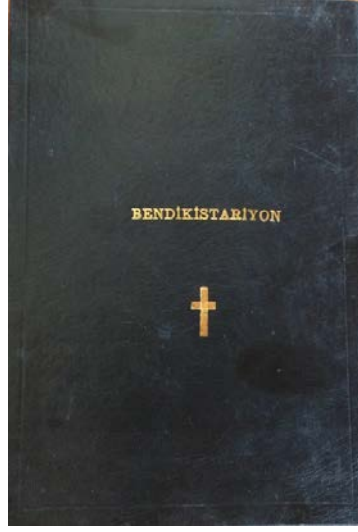

Şekil 10 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya Orucunda Okunan Tiryodi Dua Kitabı

Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

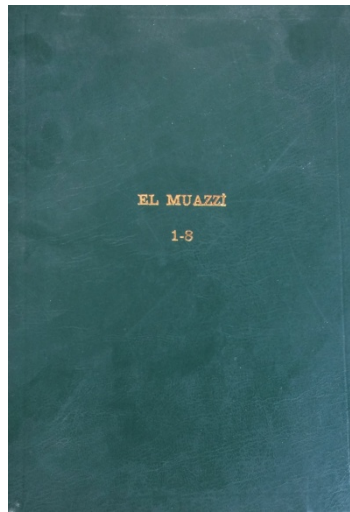
1.12.1.7. Bendikistariyon (Penta-Beş) Dua Kitabı

Paskalya Bayram'ı sabahından itibaren, Pentakos'ta kadar olan 50 gün boyunca okunmaktadır. Bu dua kitabı da 1 Kasım 1998 yılında basılmıştır. Orijinal dili Yunanca olan kitap Arapçaya çevrilmiştir. Arapça icra edilmektedir. Kitap Peder İbrahim Saruç tarafından düzenlenmiştir. Azizlerin yazmış oldukları dualardan derlenmiştir. Bu nedenle kitabın kaynağı tam olarak bilinmemektedir.

**Şekil 11 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya'da 50 gün Okunan
Bendikistariyon Dua Kitabı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015**

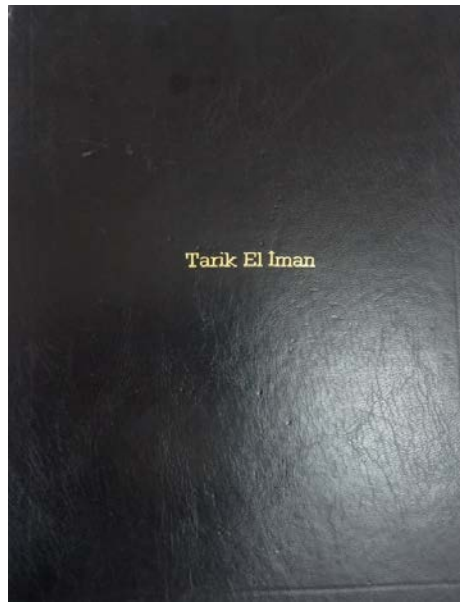
Kıyam gününü ve Mesih İsa'nın dirilişini anlatan dua kitabıdır. Hergün Minavon Dua Kitabı ile birlikte 3 kıta El Muazzi Dua Kitabı'ndan, 3 kıta Minavon Dua Kitabı'ndan olmak üzere okunmaktadır. Orijinal dili Yunanca olan kitap Arapçaya çevrilmiştir. Arapça icra edilmektedir. Her Pazar Ayini'nde okunmaktadır. Azizlerin yazmış oldukları dualardan derlenmiştir. Bu nedenle kitabın kaynağı tam olarak bilinmemektedir.

**Şekil 12 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya'da 50 gün Okunan
Bendikistariyon Dua Kitabı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015**

1.12.1.8. İman Yolu Dua Kitabı

Her ayinde bu kitaptan bölümler okunmaktadır. Bu kitabın içerisinde Minavon, Tiryodiyon ve Bendikstariyon kitaplarından bölümlerde bulunmaktadır. Yazarı Eliya KARAM'dır. Bu kitap içerisinde tüm Ortodoks ritüel metinleri mevcuttur. Bu kitap bir anlamda ritüellerin nasıl yapılması gerektiği hakkında yol gösteren, pratik nitelikli bir kitaptır. Bu yönü ile İslamiyet'teki 'Namaz Hocası' gibi ibadette yol gösterici türden olan pratik yönü ağır basan kitaplara benzetilebilir.

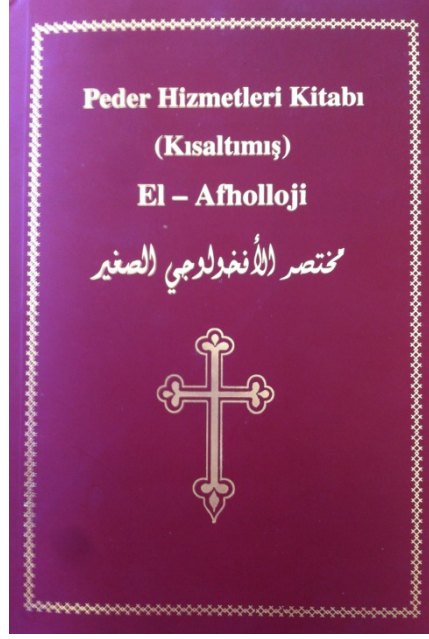

Şekil 13 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Okunan İman Yolu Dua Kitabı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

1.12.1.9. Peder Hizmetleri (El-Afholloji) Arapça-Türkçe Dua Kitabı

Vaftiz ayininde, nikâh akdinde, cenaze töreninde, günah çıkarmada (itiraf gizeminde), kötü ruhlara tutulmuş olanlar için, yeni evde oturacak olanlar için, nazar için, son nefesinde olan hasta için, yeni doğum yapan kadın için, doğum yapan kadının kiliseye girişi için okunan dualar bu dua kitabından okunmaktadır. Kitap derleme bir kitaptır. Kitabın içerisinden İncil'den bazı bölümler ve bu törenlerde okunacak ilahilerden bazıları da yer almaktadır. Bu kitap Arap Ortodoks Cemaati üyelerine

dağıtılmaktadır. Bu kitabın cemaatin elinde bulunması Vaftiz ya da başka törenlerde cemaat üyelerinin törenleri daha rahat takip etme avantajını sağlar. Ancak kitabın birincil amacı Peder ve Diakon gibi din görevlilerinin ritüelleri doğru yürütebilmelerini ve ritüel metinlerini doğru aktarabilmelerini sağlamaktır

Şekil 14 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nde Okunan Peder Hizmetleri (El - Afholloji) Dua Kitabı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

1.13. Kilise Müziği Metinlerinin Müziksel İcra Biçimleri Açısından Sınıflandırılması

1.13.1. Tecvitli/Entanasyonlu İcra Geleneği

Tarihsel kayıtlara bakıldığında, Hristiyanların ilk dönem ve Erken Ortaçağ Dönemlerinde kilise müziklerinde, sadece insan sesine yer verdikleri, kilise babalarının pagan ritüel, eğlence, şarkı, drama, dans ve müziğine karşı çıkarak pagan enstrümanlarını boş ve anlamsız sesler olarak nitelendirdikleri ve çalgıları pagan kültürüne ait gördükleri için kiliseye girişini yasakladıkları görülmektedir (Batuk, 2013: 47- 59). Bugünün Doğu Ortodokslarında, Batı Ortodokslarında olduğu gibi bir

çoksesli koro ve bunlara eşlik eden çalgılar bulunmamaktadır. İstanbul Fener Rum Ortodoksları ve Ermeni Ortodokslarına çok sesli ilahiler sonradan sonraya da olsa girmiştir. Ancak Arap Ortodokslarında böyle bir uygulama hiç yapılmamıştır.

Hıristiyan Ortodoks düşünürler, kilisede enstrüman kullanıldığında, bu çeşit uygulamaların pagan inancını hatırlatacağı ve ahlâk üzerinde olumsuz etki yaratacağını düşündükleri için kilisede enstrüman ile yapılan müziğe karşı çıkmışlardır. Kilisede ulvî, sade ve ağır melodilere izin verilmiştir (Öndül'den Aktaran: Altınölçek, 2013: 6).

Antakya Ortodoks kilisesi pederlerinden Dimitri Doğum, kendi kiliselerinde çalgı kullanılmamasının nedenini;

-“Bize göre Allah'a ulaşacak, Ona yalvaracak en uygun ses, insan sesidir. Bu yüzden ilahi korosunda çalgı yoktur. Sadece ritim tutan, dem tutan kişiler vardır” biçiminde açıklamıştır (Yüz Yüze Mülakat, 21.12.2012)⁴³.

Kilise ilahilerinin müziksel performansı ‘Arapça’, ‘çalgısız’ ve ‘insan sesi’ ile yapılmaktadır.

-“Fener-Rum Ortodokslarından farklı olarak, Ortodoks Arap cemaati, İncili Yunanca ve Türkçe değil, Arapça ve Türkçe okumaktadırlar. Günlük ibadetlerinde ise “İman yolu” adlı dua kitabından dualar okumaktadırlar” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁴⁴.

Fener-Rum Ortodoksları Yunan asılları oldukları Yunan kültüründen beslendikleri için Yunan etkisinde iken, Antakya Ortodoksları Arap asıllı oldukları ve Suriye ve Lübnan’dan beslendikleri için Arap kültürü etkisindedir ve Türk - Arap dillerini, kendi üst kimliklerinin bir sembolü olarak kullanmakta ve İncil metinlerini bu iki dille seslendirmektedirler.

⁴³ Peder Dimitri DOĞUM ile 21.12.2012 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

⁴⁴ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

İlahi korosu, kilisede okunan İncil’den bazı cümlelerin Türkçe mealini düz bir metin biçiminde, Arapça mealini ise tıpkı Kura’n okur gibi entonasyon kullanarak, tecvidsel (entanasyonlu)⁴⁵ bir biçimde okumaktadır.

Bu okuma biçimi bile, Antakya Ortodokslarının Arap geleneği ile kültürel anlamda ne kadar etkileşim içinde olduklarını bize göstermesi bakımından önemlidir. İncil metinlerinin bu biçimde tecvitsel olarak okunması, metnin içerisinde bir ezgilendirme olmasından dolayı etnomüzikoloji disiplini içerisinde bir müzik performansı olarak ele alınır. Dolayısıyla kilise koristlerinin bu performansı, aslında Araplarla ortak bir coğrafyayı paylaşan Antakya Ortodokslarının kültürel durumlarının kavranması açısından önemli bir ipucudur.

Tablo 5 Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde Tecvidli (entanasyonlu) Okunan Kaynaklar ve Tecvidsiz (entanasyonlu) Okunan Türkçe Karşılıkları

Tecvitli İcra Edilen Dini Kaynaklar	Tecvitsiz Okunan Dini Metinler
İncil- (Arapça İcrası)	İncil-(Türkçe İcrada)
Peder Hizmetleri Kitabı- Dua ve İlahilerin (Arapça İcrası)	Peder Hizmetleri Kitabı, Dua ve İlahiler (Türkçe İcrada)
Kutsal Ayin Kitabı- Dua ve İlahilerin (Arapça İcrası)	Kutsal Ayin Kitabı- Dua ve İlahiler (Türkçe İcrada)
Metri El-MURR’un Kutsal İlahiler Kitabı (Arapça İcrası)	Metri El-MURR’un Kutsal İlahiler Kitabı(Türkçe İcrada)
Minavon (Aylık-Gündelik Dua Kitabı) (Arapça İcrası)	Minavon (Aylık-Gündelik Dua Kitabı) (Türkçe İcrası)
Tiryodion (Üçleme- Baba-Oğul-Kutsal Ruh Dua Kitabı) (Arapça İcrası)	Tiryodion (Üçleme- Baba-Oğul-Kutsal Ruh Dua Kitabı) (Türkçe İcrası)
Bendikstariyon (Penta-Beş Dua Kitabı) (Arapça İcrası)	Bendikstariyon (Penta-Beş Dua Kitabı) (Türkçe İcrası)
El Muazzi (Mesih İsa’nın Dirilişi) Dua Kitabı	El Muazzi (Mesih İsa’nın Dirilişi) Dua Kitabı(Türkçe İcrası)
İman Yolu (Ortodoks Ritüelleri) Dua Kitabı(Arapça İcrası)	İman Yolu (Ortodoks Ritüelleri) Dua Kitabı (Türkçe İcrası)

⁴⁵ “Tecvîd: Arapçada prozodi. Hususiyle Kuran’ı telaffuz ilmi. Prozodi: Tecvid (entanasyonlu), vurgu ve heceleri inceleyen bilim dalı (Öztuna, 2000:474). Dilde ve güfteli musikide, hayati ehemmiyete haizdir. Kulaktan öğrenilir ve uygulanır. Kaidelerini ancak hususi tahsil görmüş olanlar bilir...” (Öztuna, 2000: 362).

Tecvid kelimesi Arapça'dır. Semitik dillerde (Sami diller) kelimeler, sessiz harflerin yer değiştirip, harekelerin değişmesi ile türerler. Altay (Turan) dillerinden olan Türkçede böyle bir durum yoktur. Sami dillerin önemli özelliklerinden biri kelimelerin, sessizlerin yer değiştirip, hareke'lerin değişmesi suretiyle türeme özelliği göstermesidir. Bu türeme, bazı kurallara tabidir ve muhteşem bir yapıdadır. Bu diller Hind, Avrupa ve Altay dillerinde olduğu gibi, örnekler ve soneklerle bir arada kullanılmaz (Öztuna, 2000: 362).

Bu nedenle Antakya Arap Ortodoks kilisesinde icra edilen Arapça metinlerin Türkçe karşılıkları düz olarak okunmaktadır. Arap Ortodoks kültüründe Arapça dilinin yapısı gereği düz yazı İncil metinleri tecvitli bir şekilde okunmakta, düz metin olup virgüllerle ayrılmış olan dizeler ise makamsal yapıda okunmakta ve bu dizelere kilise cemaati tarafından ilahi adı verilmektedir.

Tarih boyunca yapılan araştırmalara bakıldığında, yazı dili, konuşma dili ve dinin etkileşimi önem kazanmaktadır.

“Yazı ve dinin bu ilişkisi Ortadoğu’da çok sık rastlanan bir durumdur. Suriye’nin Araplaştırılmasından modernleşmesine kadar geçen bin yılı aşkın sürede bu ülkenin Hristiyanları, Müslümanları ve Yahudileri Arapça konuşup yazmışlardır; ancak Müslümanlar Arap alfabesi, Hristiyanlar Süryani alfabesi ve Yahudiler de İbrani alfabesi kullanmışlardır. Her toplum kendi kutsal kitabının kutsadığı ve ibadet için gerektirdiği yazı biçimini kullanmıştır. Din adamları ve daha yaygın olarak okumuşlar genellikle kutsal kitapların alfabesi ile dilini bilirlerdi; ancak sıradan insanların çoğu için yazı yeterliydi ve onlar da kendi lehçelerini yazmak için bunu kullanmaktaydılar” (Lewis, 2000: 12-13).

Korodaki bayanlar ve çocuklar Arapça bilmekte ve anlamaktadırlar fakat Arap dilini okuyup yazmamaktadırlar. Okudukları Arapça metinler, Latin alfabesi ile yazılmıştır. Dolayısıyla korodaki bayanlar ve çocuklar Arapça yazıları okuyamamalarına rağmen, Suriye ve Lübnan’dan getirttikleri ilahi kasetlerinden ilahileri kulaktan dolma dinleyerek seslendirirler. Çalışmanın ileri kısımlarında da belirtildiği gibi cemaatin beslendiği ana merkezler de Suriye ve Lübnan’dır. Peder Dimitri Doğum bu durumu;

- “*Bu durumu tamamen bizlerin hatası olarak kabul edebilirsiniz. Çocuklarımıza bizler Arapça kullanmaları konusunda gerekli ihtimamı vermiyoruz*” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 21.12.2012)⁴⁶.

Cemaatin kültürel kimliklerinin en önemli göstergelerinden olan Arap dilini koruyup, gelecek kuşaklara aktarabilmektedirler. Bu bölgeden getirtilen kasetlerdeki ilahiler de Ortodoks Rum Hristiyanlara aittir. Bununla birlikte metinlerin tecvitlerine ait vurguları da kulaktan öğrenerek icra etmektedirler. Cemaat yalnızca İncil’in değil, Arapça icra edilen Minavon, Tiryodion, Bendikstariyon, El Muazzi, Peder Hizmetleri, İman Yolu, Kutsal Ayin Dua ve Tören Kitapları’nın Arapça mealini de tecvitli olarak icra etmektedir.

1.13.2. Makamsal İcra Geleneği

Bizans müziği ile ilgili araştırmalarda bu müziğin Yunan’dan değil, Suriye ve Filistin’den doğmuş olduğunu ortaya koyulmuştur. Ezgilerdeki sekiz perde sisteminin Suriye’den geldiği, bu müzikte metnin ezgiselleştirilerek okunmasını sağlayan, fonetik işaretler adı verilen bir takım işaretlerin kullanıldığı, bu işaretlerin zaman içerisinde yetersiz kaldığı, Bizans’ta ilk dönemlerde dinî müzik eserleri için bu tarz bir notasyonun kullanıldığı, profan müzik eserlerinin nota yerine psaltilerin hafızalarına alındığı görülmektedir. Kilise müziğinde IX. yüzyıldan sonra Bizans notasyonunda “neuma” adı verilen perde işaretlerinin kullanılmaya başlandığını ancak bu işaretlerin kaynağı hakkında kesin bir bilginin olmadığı görülmüştür (Altınölçek, 2013: 1-9). Altınölçek’in verdiği bu bilginin ışığında, makam geleneğinin Ortadoğu’daki doğum yerinin Suriye ve Lübnan olup, bu etkinin Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerde içine aldığı görülmektedir.

⁴⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 21.12.2012 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Bölgedeki makam geleneğinin kaynağı da dini ritüellerdir. Kiliselerin dini ritüellerinde kullanılan makamlara bakıldığında, Yunan makamları ile benzerlik gösterdikleri, daha çok çıkıcı nitelikli gamlardan oluştukları görülmektedir. Özellikle “Gregor ezgilerinin” bugünkü 8 moddan oluşan makam sisteminin temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

“Papa Gregor, yalnız Ambrosius, St. Paul ve Licentius’un eserlerini toplayıp teorik çalışmalar yapmakla kalmadı, makamlar üzerinede eğildi. Ambrosius’un dört otantik makamına dört plagal makam ekledi. Bugün Plant-Chant müziğinin temelini bu sekiz makam oluşturur”(Selanik: 1996: 42- 43).

Fener-Rum Ortodoks kiliselerinde diğer Doğu Kiliseleri’nde olduğu gibi makamlar için 8 ayrı mod kullanılmaktadır. “Bizans müziği icra eden ve notaya alan teorisyenlerin uzun yıllar notasyon konusunda belirli bir ortak noktada buluşamadıkları görülmektedir. Bunun yanında XIX. Yüzyılda Hrisantos reformu ile Bizans Müziği notasyonunun daha anlaşılabilir hale getirildiği gözlemlenmiştir. Bizans notasyonunda uygulanan gelişmeler, diğer azınlık cemaatlerin çoğu için de geçerlidir” (Yeprem, 2010: 425).

Bazı kilise icraları sırasında, ana ezginin altında dem sesi tutarak icraların yapıldığı gözlemlenmektedir. Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinin müzikli dinsel performansında icra edilen bazı ilahilerde ‘dem tutma’⁴⁷ yöntemi vardır. Bu icra yöntemi, bir anlamda ostinato görevi gören ilkel bir çoksesliliklerdir. Cemaat dem eşliğinde söylediği ilahilerinde, karar sesinin 3. veya 5. derece pesinden icra edilen alt ezgiye dem tutma ismini vermektedir. Bu tabaka ses, 2 ya da 3 kişi tarafından tutulur ve o ses üzerine diğer koro üyeleri ilahilerini seslendirir (Ek. 9.3. Video Görüntüsü: 21.12.2014 Tarihinde Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan Noel Bayramı Ayini- Dem Tutularak İlahi Okunması: 04:22 dk.).

Cemaatin makama dayalı dinsel müzik performansı ‘Arapça’, ‘çalgısız’ ve ‘insan sesi’ ile yapılmaktadır. Arap Ortodoks kilise cemaati, ilahileri kendilerine özgü

⁴⁷ “Dem: Herhangi bir nağmeye sürekli şekilde eşlik eden sesler. En çok makamın durak ve güçlüsü, ekseriya ikisi birden kullanılır”(Öztuna, 2000: 85).

makam-hafta algısı ile adlandırmaktadırlar. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin kilise müzikleri makamsal bir yapı gösterir ve kültürleri gereği Geleneksel Türk Sanat Müziği ile benzerlikleri, karşılıkları bulunan makamsal dizileri, rakamsal olarak haftalara bölerek farklı isimlerle adlandırır. Haftalara bölünerek 1. hafta nota 1'den, 2. hafta nota 2'den v.b. gibi adlandırılan ilahi sıralamasında yanlışlık olmaz, fakat notaların makamsal yapılarında kimi zaman değişiklik olabileceği görülmüştür. Bu makam adlandırmaları psaltillerin müzik eğitimi almayan kişilerden oluşması, kulaktan dolma eserleri icra etmeleri ve ilahileri söyleme tarzlarındaki farklılıklar nedeni ile kimi zaman farklılaşma gösterebilmektedir. Bu nedenle çalışmada ilahiler, ses kaydı alınarak duyumsal analiz yöntemi ile GTSM'de bulunan makamsal dizilere benzerliklerine göre gruplandırılmıştır. Bu adlandırmayı Dimitri Doğum;

-“Notalar 1’den itibaren numaralandırılır. 1. hafta 1. notadan, 2. hafta 2. notadan, 3. hafta 3. notadan diye gitmek koşuluyla 8. haftaya kadar 8 ayrı notadan ilahiler okunmaktadır. Aslında burada notadan kasıt makamlardır ve her nota bir makamı temsil etmektedir. Koroda bulunan psaltiller müzik eğitimi almamıştır. Bu nedenle notaların haftalık isimlerinde sapmalar olmaz fakat bazen ilahilerin makamsal yapılarında sapmalar olabilmektedir. Bu sıra sistemi bayram ve özel günlerde değişebilmektedir. Özel günlerde bu günlere uygun farklı makamlar, sıralama bozularak söylenebilir” sözleri ile ifade etmektedir (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁴⁸.

Bu haftalara ayrılmış 8 notanın Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki makam dizilerine olan benzerlikleri şöyledir; 1. nota uşşak makam dizisi, 2. nota hüzzam makamı dizisi, 3. nota rast makamı dizisi, 4. nota segâh makamı dizisi, 5. nota buselik makamı dizisi, 6. nota hicaz (hicaz hümayun) makamı dizisi, 7. nota çargâh makamı dizisi, 8. nota rast makamı dizisine uyum ve benzerlik göstermektedir. 3. ve 8. notaların her ikisi de rast makamı dizisinde icra edilmekte fakat hafta sırasına uygun

⁴⁸ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

bir biçimde 3. ve 8. nota olarak adlandırılmaktadır. Kilisede icra edilen ilahilerin genellikle hüzzam, uşşak, buselik ve rast makam dizilerinin etkilerini gösterdiği görülmektedir.

Kilise cemaati tarafından ilahi olarak tanımlanan makamsal metinler, kendi aralarında kullanıldıkları günlere ve özel anlamlara göre Troparion (Pazar gününe özgü ilahî), İsozikon (ruhanilerin 1. dönüş sonrası kutsal mekâna giriş ezgisi), Trisajyon (Risale -elçisel mektup- öncesi okunan ilahiler), Heruvimlerin Ezgisi (büyük dönüş öncesi söylenen ilahiler), Kontakion (O günkü ayini ifade eden ilahiler) olarak ayrılmaktadır.

Antakya Ortodoks Kilisesi'nde okunan ilahilerin büyük bir bölümünün notası bulunmamakta, ilahiler psalterler tarafından kulaktan okunmaktadır. Psalterlerin herhangi bir müzik eğitimi almamasından ve ilahileri kulaktan dolma seslendirmelerinden dolayı, kimi zaman ilahilerin okunma şekli ile makamsal yapılarında değişiklik olabilmektedir⁴⁹.

Mitri El-Murr'un yazdığı "Kutsal İlahiler" ilahi kitabında notalar vardır fakat cemaatten ve psalterlerden bu nota sistemi ile ilgili bilgisi olan ve notayı okuyabilen kişi yoktur. Bu kitaptan sadece Büyük Yatır Duasının sonunda 6. hafta 6. Nota'dan okunan Hicaz Hümayun Makam dizisine benzerlik gösteren "*Ya Rabbal Kuvvat*" ilahisi okunmaktadır. Kitapta ilahinin notasının altında Arapça sözleri bulunmaktadır, ilahi sadece bu sözler okunarak icra edilmektedir. İlahinin Arapça ve Türkçesi;

Arapçası

*"Ya Rabbal Kuvvat Kon Ma'ene, Fe İnnehu Leyselene
Fil Ehzeni Mu'inon Siveek, Ya Rabbal Kuvvat İrhemne.*

Türkçesi

Ey Kuvvetlerin Rabbi, Bizimle Beraber Ol...Çünkü Ü Züntülerimizde Senden Başka Yardım Edenimiz Yok...Ey Kuvvetlerin Rabbi Bizimle Ol” şeklindedir (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2015)⁵⁰.

Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinin kültürel kimlikleri incelendiğinde, cemaatin Anadolu, Suriye ve Lübnan kültürlerinin etkisi ile Arap gelenek ve göreneklerini benimseyerek yaşadıkları, bu sosyo-kültürel yaşam yelpazesini içselleştirdikleri anlaşılmıştır. Dolayısıyla yaşamlarındaki bu etkiden dolayı, müzik kültürleri de Anadolu halk müziği paralelinde çeşitlenmiş ve çeşitli şekillerde hayat bulmuştur.

Bu tespitten hareketle adı geçen topluluğun oluşturduğu (yaşattığı) müzikal verilerin Anadolu müzik kültürünün mihenk taşlarından olan Geleneksel Türk Halk Müziği terminoloji ve analiz yöntemleri ile saptanmasının gerekliliği düşünülmüştür. Ancak Geleneksel Türk Halk Müziğinin kuramsal açılardan problemli olan konularının varlığı bilinmektedir⁵¹ Bu nedenle cemaatin dinsel müzik verileri, kuramsal açılardan daha sistematik olduğu düşünülen Geleneksel Türk Sanat Müziği’nde kullanılan terminoloji ve analiz yöntemleri ile konunun uzman kişileri tarafından duyumsal (işitsel) analiz yapılarak irdelenmiştir.

⁵⁰ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

⁵¹ “GTHM nazariyatında çözülmeyi bekleyen en önemli problemlerden birisinin “ayak” kavramının olduğu söylenilebilir. Ayak kavramı genellikle GTSM’deki makamların GTHM’deki karşılıkları olarak bilinmektedir. Ancak konuya yönelik yapılan kapsamlı araştırmalar “ayak” kavramının tam anlamıyla “makam” karşılığı olamayacağını, daha çok kişisel tercihlerle şekillenmiş bir kavram olduğunu ispat eder niteliktedir... GTHM ürünlerinde, örneğin “uşşak makam dizisinde türkü” veya “uşşak türkü” vb. adlandırmalarının kullanılması “ayak” adlandırmalarına oranla daha bilimsel bir bakış açısı olabilmektedir. Çünkü yukarıda da anlatıldığı gibi herhangi bir ayak birçok makam dizisine tekabül edebilmekte ve müzikal açıdan diziyi belirleyici özelliklerin anlaşılmasını zorlaştırabilmektedir” (Karkin ve Haşhaş, 2014: 122- 124).

Tablo 6 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesinde İcra Edilen İlahilerin İsimlendirilmesi ve GTSM’deki Etkisi Görülen Makam Dizileri⁵²

Antakya Arap Ortodoks Cemaati Tarafından Makamların İsimlendirilmesi	GTSM’ne En Yakın Makam Dizisi Karşılıkları
1. Nota (1.Hafta)	Uşşak Makamı Dizisi
2. Nota (2.Hafta)	Hüzzam Makamı Dizisi
3. Nota (3.Hafta)	Rast Makamı Dizisi
4. Nota (4.Hafta)	Segâh Makamı Dizisi
5. Nota (5.Hafta)	Buselik Makamı Dizisi
6. Nota (6.Hafta)	Hicaz (Hicaz Hümayun) Makamı Dizisi
7. Nota (7.Hafta)	Çargâh Makamı Dizisi
8. Nota (8.Hafta)	Rast Makamı Dizisi

Antakya Ortodoks Kilisesinde icra edilen ilahilerin makamsal yapılarının sembolik bir derinliği vardır, szögelimi cenaze törenlerinde hem 5. notadan (makamdan) söylenen buselik makamı, hem de 6. Notadan söylenen Hicaz Hümayun makamı hüznü sembolize eder. Fakat bu durum vaftiz ya da diğer özel günler için geçerli değildir. Vaftiz töreninde söylenen ilahinin 1. notadan söylenmesinin ya da Noel bayramının ilahisi 2. notadan söylenmesinin herhangi bir sembolik anlamı yoktur. Bu durum tamamen Kilise babaları ve manastırlarda yaşayan rahip ve piskoposların tayin ettikleri ilahilerin seslendirilmesi ile ilgili ve kiliseler tarafından kabul gören bir durumdur (Yüz Yüze Görüşme, 2015)⁵³.

⁵² Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin sonucunda ilahilerin GTSM’de yer alan makam dizilerine olan etkiel benzerlikleri tespit edilmiştir. Nota olarak adlandırılan ilahilerin okunuşlarındaki değişiklikten ötürü makam dizilerine olan benzerliklerinde farklılaşma olabileceği görülmüştür (bkz. Ek.2.1).

⁵³ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

1.13.2.1. 1. Hafta Okunan İlahiler -1. Nota-Uşşak Makamı Dizisi

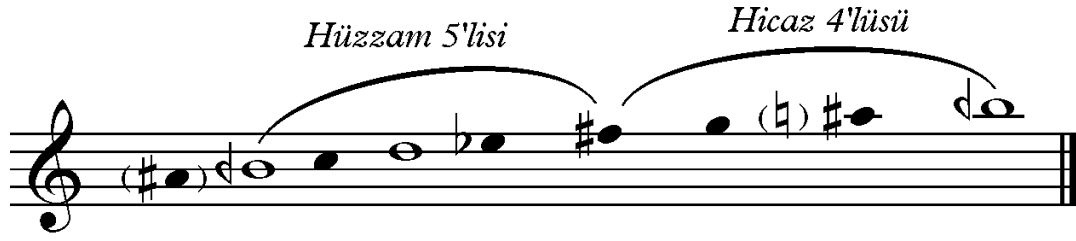
Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yıl içerisinde 1. Haftada, 1. Nota olarak adlandırılan ilahiler, basit (ana) makam olarak adlandırılan makamlardan olan Uşşak Makamı Dizisi içerisinde okunmaktadır. Bu hafta okunan ilahilerin hepsi 1. nota'dan Uşşak Makamı Dizisi'nde seyreden ilahilerdir. Uşşak Makamı La (dügâh perdesi) kararlıdır, güçlüsü Re (neva perdesi)'dir, donanım olarak si koma bemolü alır, seyri çıkıcıdır (Özkan, 2000: 120). Dizisi La (dügâh perdesi)'nde Uşşak dörtlüsüne, Re (neva perdesi) üzerinde buselik beşlisine eklenmesi ile oluşmaktadır.

Şekil 15 Uşşak Makamı Dizisi

1.13.2.2. 2. Hafta Okunan İlahiler - 2. Nota- Hüzzam Makamı Dizisi

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yılın 2. haftasında, 2. Nota olarak adlandırılan ilahiler, Hüzzam Makamı Dizisi'nde seyretmektedir. Hüzzâm Makamı bileşik (birleşik) makamlar içerisinde yer almaktadır. “Durağı Segâh perdesi, güçlüsü 3.derece Nevâ perdesi, yedeni ise 2.aralıktaki bakiye diyezli lâ Kürdî perdesidir. Donanım olarak si koma bemol, mi bakiyye bemol, fa bakiyye diyez konulmaktadır. Dizisi yerinde Hüzzam beşlisine Eviç'de Hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir” (Özkan, 2000: 288).

2. NOTA - HÜZZAM MAKAMI DİZİSİ

Şekil 16 Hüzzam Makamı Dizisi

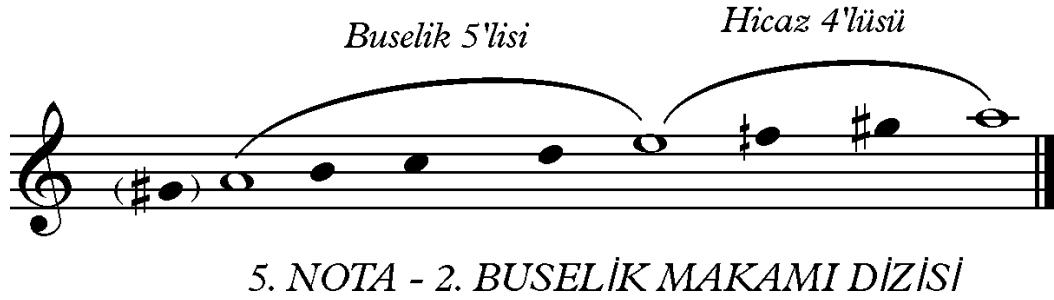
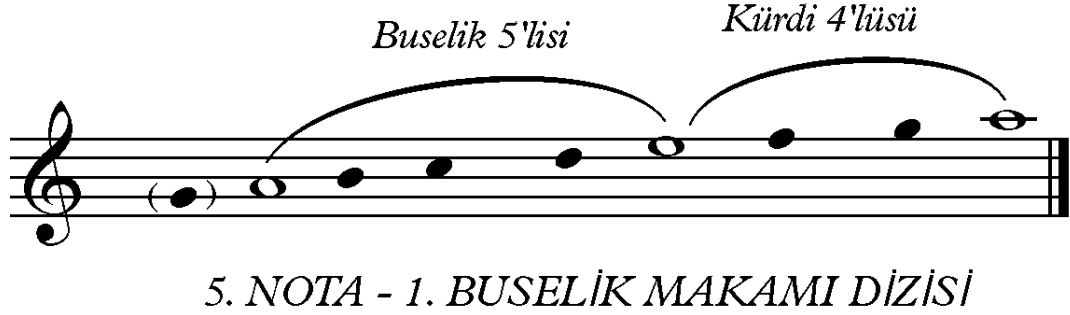
1.13.2.3. 3. Hafta Okunan İlahiler - 3. Nota- Rast Makamı Dizisi

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yılın 3. haftasında, 3. Nota olarak adlandırılan ilahiler, basit makamlar içerisinde Türk müziğindeki ismi ile Rast Makam Dizisi'nin seyri ile okunmaktadır. Rast Makam Dizisi durak olarak rast perdesinde olurken, güçlüsü beşli ile dörtlünün ek yerindeli Nevâ perdesidir. Seyri çıkıcıdır. Çıkıcı olarak fa diyez alırken, inerken fa notası natürelleşir. Donanımında si koma bemolü ve fa bakiyye diyezi almaktadır (Özkan, 2000: 113). Dizisi sol (rast perdesi) üzerinde rast beşlisine, re (neva perdesi)'nde rast dörtlüsünün eklenmesi ile oluşmaktadır.

3. NOTA - RAST MAKAMI DİZİSİ

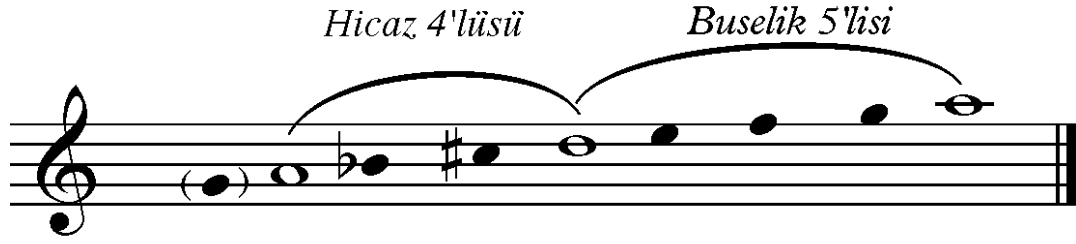
Şekil 17 Rast Makamı Dizisi

Şekil 19 Buselik Makamı Dizisi

1.13.2.6. 6. Hafta Okunan İlahiler- 6.Nota-Hicaz Hümayun Makamı Dizisi

Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yılın 6. haftasında, 6. Nota olarak adlandırılan ilahiler, Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde Hicaz Hümayun Makam Dizisi içerisinde yer almaktadır. Hicaz Hümayun Makam Dizisi la kararlıdır. Basit makamlar grubunda yer almaktadır. Seyir yapısı olarak çıkıcı-inici olup, çıkıcı olarak ta kullanılabilir. Makam dizisinin durağı düğâh, güçlüsü nevâ, yedeni ise rast perdesidir. Donanım olarak si bakiyye bemolü ve do bakiyye diyezi almaktadır. Dizisi La(düğâh perdesi) üzerinde Hicaz dörtlüsüne, Re(neva perdesi) üzerinde buselik beşlisinin eklenmesi ile oluşur (Özkan, 2000: 134).

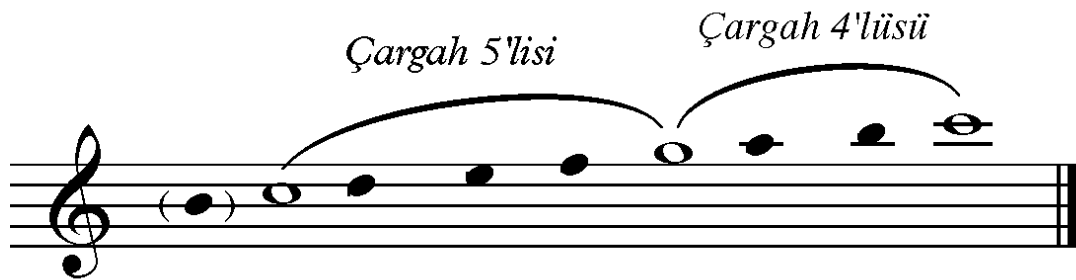

6. NOTA - HİCAZ HÜMAYUN MAKAMI DİZİSİ

Şekil 20 Hicaz Hümayun Makamı Dizisi

1.13.2.7. 7.Hafta Okunan İlahiler- 7. Nota- Çargâh Makamı Dizisi

Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yılın 7. Haftasında, 7. Nota olarak adlandırılan ilahiler, “Çargâh Makam Dizisidir. Durağı: Çargâh ve Kaba Çargâh perdesi’dir. Çıkıcı veya çıkıcı-inici olarak kullanılmıştır. Dizi Olarak Çargâh veya Kaba Çargâh perdesi üzerindeki bir Çargâh beşlisi’ne 5. Derece üzerinde bir Çargâh dördlüsü’nün eklenmesinden meydana gelir. Güçlüsü Rast ve Gerdaniye perdesidir” (Özkan, 2000: 95).

7. NOTA - ÇARGAH MAKAMI DİZİSİ

Şekil 21 Çargâh Makamı Dizisi

1.13.2.8. 8.Hafta Okunan İlahiler -8.Nota-Rast Makamı Dizisi

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yılın 8. haftasında, 8. Nota olarak adlandırılan ilahiler, 3. hafta okunan 3. nota olarak adlandırılan, Rast Makam Dizisi ile benzer özellikler taşımaktadır. Bu hafta tekrar Rast Makam Dizisi'nin özelliklerinin görüldüğü ilahiler okunur ve 1. haftaya tekabül eden 1. nota (uşşak makam dizisinde seyreden) ilahilerle tekrar ibadet dönemine başlanır.

1.14. Antakya'da Yaşayan Farklı Kültür Kuşaklarının ve Arap Hristiyan Ortodokslarının Dinsel Müzik Etkileşimi

Antakya, birçok kültürü içerisinde barındıran, birçok şehirden farklı olarak etnik açıdan farklılık arz eden cemaatlerin kültürlerini rahatça yaşayabilmeleri koruyabilmeleri, sosyal hayatta, kurulan ilişkilerde farklılık gösteren her kültürü yansıtan bireylerin kendi kimlikleri ile rahat bir şekilde yaşayabilmeleri bakımından öne çıkmaktadır. Bu hoşgörü ortamının gelişmesinin en önemli sebeplerinden biri Antakya'nın coğrafi konum olarak Arap ülkeleri ile sınırlarının olmasıdır. Türkiye ve Suriye arasında köprü işlevi gören Antakya şehri, uzun yıllar iki sınır arasında dengeyi sağlayarak kültürel değerlerin aktarılmasında önemli rol üstlenmiştir.

1.14.1. Sünni Türkler/Araplar

Antakya'da nüfus olarak en yoğun etnik grup Sünni Türkler ve Sünni Araplardır. Antakya'da yaşayan Sünni Türklerin ana dilleri Türkçedir fakat Arapçayı da günlük hayatlarında kullanmaktadırlar. Antakya'da yaşayan Sünni Arapların ise ana dilleri Arapçadır fakat günlük yaşantılarında Türkçeyi de kullanmaktadırlar. Antakya'da Sünni Türk/Arap cemaatin büyük bir bölümü 'Kadiri' adı verilen tarikata bağlıdır.

Antakya’da yaşayan Sünni Türk/Arap cemaatin dinsel ritüel müzikleri, Kur’an tilavetinde, ezan, ilahi ve tecvitli icralarda, tekbir ve salâvat getirmede, mevlit ve zikir benzeri dinsel uygulamalarda görünürlük kazanır. Özellikle Antakya’da camilere yönelik dinsel müzik uygulamalarına ilişkin görüşlerini Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Hatay İl Müftülüğü Armutlu cami imamı Ahmet Gürbüz;

-“*Kuran-ı Kerim’in cami içerisinde Arapça icrası tecvidli (entansiyonlu) olarak yapılmaktadır. Camiler de yapılan musiki Türk müziğindeki şekil gibidir. Cami içinde ve dışında (minare ve avlu) yapılan dinsel müzikli uygulamalar genelde zamana bağlı olarak Sabah ezanı sabâ makam dizisi içerisinde, öğle ezanı rast, hicaz, ikindi ezanı uşşak, bayati, akşam ezanı genelde segâh, yatsı ezanı ise uşşak, segâh, bayâtî, nevâ makam dizileri kullanılarak icra edilmektedir. Salâlar ise genel olarak segâh makam dizisi içerisinde okunur fakat bazen ezan hangi makamda okundu ise o makamda da icra edildiği görülmektedir.*” sözleri ile ifade etmektedir (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015)⁵⁴.

Türk müziğinde dini musiki formları içerisinde tekke müziğinin ayrı bir yeri vardır. Günümüzde Antakya’da bu dinsel müzikli uygulamaların dergâhlar da yapıldığı gözlemlenmektedir. Zikir olarak adlandırılan ve Sünni cemaatin genel olarak uyguladığı dinsel müzikli uygulama camilerde yapılmamaktadır, Antakya’da Sünni cemaatine ait tekke müziği, Kadiri tarikatına bağlı dergâh evlerinde uygulanmaktadır.

—“*Bu dergâh evleri Kadiri Tarikatına bağlı dergâh evleridir. Dergâh evlerinde Sünni cemaatine ait tekke müziği verilmektedir. Bu musikin verilmesi amaç değildir. Burada amaç müzik öğretmek değil insanların ibadete katılımını hazırlamaktır*” (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015)⁵⁵.

Sünni cemaatin günlük ibadetleri içerisinde günde beş vakit kılınan namaz büyük önem taşırken, Arap Ortodokslarda günde iki kez ayin yapılır. Sabah ve akşam

⁵⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Hatay İl Müftülüğü Armutlu cami imamı Ahmet Gürbüz ile 18.07.2015 tarihinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 4).

⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Hatay İl Müftülüğü Armutlu cami imamı Ahmet Gürbüz ile 18.07.2015 tarihinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 4).

olmak üzere Müslüman Sünni Türk/Araplarda namaz sırasında secde, rükû ve kıyam olarak görülen ibadet şekli, Arap Ortodokslarda ayin içerisinde özellikle peder tûtsüyü gezdirirken kalkılıp oturulurken görülmektedir.

Ritüeller, dini cemaatlere ait bazı uygulamalarda trans biçiminde gerçekleşmektedir. Trans bazen bir dua iken bazen de aşka gelen dini ritüelleri uygulayan imanlıların duygusal ve ruhsal boşalımı olarak ele alınır. Müzik eşliğinde inanan insanlar bazen trans sırasında dans ederler. Bu dans sürerken inanan insanlar kendilerinden geçerek bir vecd haline ulaşırlar. Bu durum sonrasında dansa katılanlarda bir rahatlama oluşur.

Antakya Sünni Türk/Arap cemaatinde zikir adı verilen ilahiler eşliğinde dans eder gibi yapılan ritüel şekli de bir bakımdan trans halinde gerçekleştirilir:

—“ Zikir Kuranı Kerim’in tecvitli okunması ile açılır daha sonra namaz kılınır ve namaza bağlı olarak zikir başlamaktadır. Kadiri tarikatının genel olarak kullandığı belirli makamlar vardır. Bu makamlar hüseyni, uşşak ve rast makamıdır. Bu ilahiler takım halinde okunur. Örneğin 10 tane hüseyni makamında ilahi, kaside arka arkaya okunur. Bu esnada ilahiler yavaş yavaş hızlanır, konsantrasyon başlar vücut vecd ile uyanır, zikire oturarak başlanır ve ayakta devam eder, daha sonra halkalar halinde dönmeye başlanır. Bu zikire Kadiriler “devran” adını vermektedirler. Enstrüman olarak def, ney, bendir kullanılmaktadır” (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015).⁵⁶

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde bu tarz uygulamalar görülmemektedir. Kilisede ritimsel insan vücudu ile yapılan bir performans (dans) yapılmamaktadır. Bunun yanında kilisede sadece kilise içerisinde tûtsü ile peder inananları kutsarken dönüş seremonileri⁵⁷ yapılmaktadır. Bu durumun Sünni Türk/Arap cemaati içerisinde hac

⁵⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Hatay İl Müftülüğü Armutlu cami imamı Ahmet Gürbüz ile 18.07.2015 tarihinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 4).

⁵⁷ Dönüş seremonisi: kilisede ayin sırasında Peder kiliseyi ve cemaati kutsarken cemaatle birlikte kilisenin içerisinde tûtsüyü gezdirir ve cemaat de arkasından onu takip ederek kiliseyi tavaf eder.

ibadeti yerine getirilirken yapılan ‘kabeyi tavaf etme’ ile benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Antakya’da Sünni Türk/Arap cemaatin geneli, Kadiri cemaatine mensuptur. Müslüman Sünni Cemaatin ibadetlerini gerçekleştirdikleri camilerde, dergâh evlerinde ilahileri genellikle ‘derviş’, ‘imam’, ‘hafız’ ya da ‘müezzin’ler okumaktadırlar. Görüşme ve gözlemlerle, bu cemaatin cami ve dergâh evlerinde ibadetlerini sürdürdükleri, ibadetler ve müzikli uygulamaların kadın- erkek ayrı olarak yapıldığı görülmüştür. Kadınların ibadetlerini ve zikirlerini gerçekleştirdiği dergâh evleri ile erkeklerin dergâh evleri farklıdır.

-“Zikir esnasında müziksel icra olarak ilahiler söylenir ve kendini kaptıran inanan insanlar artık ‘vecd’ halini almışlardır ve zikir sırasında değişik davranış şekilleri ile ruhsal açıdan rahatlarlar. Zikirin amacı insanın ibadete yoğunlaşmasıdır. Bu da yoğunlaşma kendini çığlık, hıçkırık, ağlama şeklinde de gösterebilmektedir. Bu durum sonrasında inanan kişi rahatlamış olarak zikiri sonlandırır. Cemaatin zikir çekerken kutsiyet atfettiği çalgılar bendir, def, neydir. Kültürel fark açısından Sünni zikirlerinde sadece bir cinsiyet vardır. Sadece bayanlar arasında ya da sadece erkekler arasında gerçekleştirilir. Sünni cemaatinde zikir dönülen mekânda resim, tablo vb. bulunmaz ve günah sayılır” (Yüz Yüze Mülakat, 18.07.2015) ⁵⁸.

Müslüman Sünni cemaatin Hz. Muhammed’in göğe yükselmesini anlatan “Miraç Kandili” vardır. Miraç kandilinde Kuran-ı Kerim’de bu günü ve olayı anlatan sureler okunmaktadır. Ramazan ayında ise akşam kılınan “teravih namazı” aralarında ilahiler okunmaktadır. Sure ve ayetlerin aralarında o günü anlatan ilahiler okunmaktadır. Ayrıca Kadir gecesinde Kuran-ı Kerim’in gökten indirilişi ile ilgili ayetler ve ilahiler okunmaktadır. Bu ilahiler genel olarak Allah(c.c.) ve Hz. Muhammed (s.a.v) sevgisini anlatmaktadır.

⁵⁸Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Hatay İl Müftülüğü Armutlu cami imamı Ahmet Gürbüz ile 18.07.2015 tarihinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.4).

1.14.2. Nusayrîler (Arap Aleviler)

Bu cemaat, Antakya’da nüfus oranı itibariyle ikinci etnik grubu oluşturur. Bu grubun dışında kalan Arap Sünni ve Arap Hristiyanların ana dilleri Arapçadır. Fakat genel olarak yaşlı nüfus Arapçayı okuma ve yazma dili olarak kullanmaktadır. Günümüzde Arap kimliğini benimsemiş etnik gruplar Arapçayı çoğunlukla konuşma dili olarak kullanmaktadırlar. Türk dilinin eğitimde ve gündelik hayatta kullanılmasından dolayı, gençler arasında Arapça konuşabilenlerin sayısı giderek azalmaktadır.

Antakya şehrinde doğmuş ve hayatının büyük kısmını orada geçirmiş Arap Alevi (Nusayri) cemaatine mensup olan Arslan’a müziksel ibadet ve ritüelleri ile ilgili bilgi verilmesi istendiğinde;

-“Antakyalı Arap Alevi cemaati olarak, Türk Alevileri gibi semah dönmeyiz, ibadet ederken müziği ibadetin içinde kullanmayız, Sünni cemaati gibi gün içinde namaz kılarız, fakat Sünnilerin namaz kıldığı camilerde kılmayız, namazı türbelerimizde ya da evlerimizde kılarız ve Ramazan ayında oruç tutarız, Kuran-ı Kerim’i Arapça okuruz, Hac geleneğimiz Sünnilerle aynıdır, bunun dışında gündelik hayatta genelde Türkçe müzik dinleriz, Arapça müziği daha çok yaşı ilerlemiş yaşlı nüfus dinlemektedir (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁵⁹ cevaplarını almaktayız.

Bu yorumla birlikte Antakya’da yaşayan Arap Alevilerinin (Nusayri) Sünni Arap Cemaati’ne büyük ölçüde benzedikleri görülmektedir. Cemaatin ibadet şekilleri, Türkiye’de çoğunluk nüfusa sahip olan Alevi Bektaşî cemaatinden tamamen farklıdır. Alevi Bektaşî Cemaati, dinsel müziklerinde bağlama sazına kutsiyet atfeder ve cem ayinlerinde semah döner. Antakya Arap Alevi cemaatinde böyle bir durum söz konusu değildir. İbadette müziği haram kabul ederler ve semah dönmek yerine namaz

⁵⁹ Antakyalı Nusayri Leyla Arslan ile 15.03.2015 tarihinde, İnönü Üniversitesi’nde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.5).

kılmaktadırlar. Dolayısıyla Nusayrilerin dini uygulamalarında Sünni Araplarla olan benzerliği köklerindeki ortak etnisitelerine bağlanmalıdır. Örneğin, Sünni Türk/Arap cemaatlerinde cenazenin 40. günü mevlid ya da Kuran-ı Kerim'den dualar okunup cemaate yemek dağıtılırken, aynı şekilde Nusayrilerde de cenazenin 7. ve 40. günü mevlid okutulup ve cemaate yemek dağıtılmaktadır.

Antakya'da yaşayan Nusayrilerle Arap Ortodokslar aynı etnisiteden olsalar da aralarında dinsel müzik olarak sadece tecvitli okumalarda ve kullanılan dilde benzerlik bulunmaktadır. Nusayriler ibadetlerinde Kur'an'ı tecvitli ve Arapça okurken, Arap Ortodokslar ibadetlerinde İncil ve bazı dini tören kitaplarını Arapça ve tecvitli okumaktadırlar.

1.14.3. Süryaniler

Sami halklarından olan Süryanilerin hem etnisite, hem din, hemde dinsel müzik bakımından Arap Ortodokslarla büyük ortaklıkları bulunmaktadır. Süryani dinsel müziğine ilişkin şunlar söylenebilir: "Süryani kilise müziği, ayinlerde dua ve ilahilerin müzik makamları içinde söylenmesinden oluşmaktadır. Kiliselerde okutulan duaların ana kaynağını Davut Peygamberin mezmurlarıdır" (Tahincioğlu, 2011: 166).

Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde de bu yapı aynıdır. Bu kilisede dini ibadet dönemleri 8 haftaya ayrılmıştır. Uygulanan dinsel müzik performansına dair din görevlisi Ayhan Gürkan;

—“İlahiler okunmadan önce ‘Ya Rab Bize Merhamet Eyle’ sözü söylenir daha sonra 1. hafta tüm ayin ve dualarda 1. makam, 2. hafta 2. makam kullanılır. Bu böyle devam eder. Herhangi bir sebeple 8 haftayı tamamlayamayacağımız durumlarda (örneğin o ay 4 değil 5 hafta sonu varsa) rast gele bir makamı çıkartırız. Ama 7. ve 8. makamı asla atlanmaz. 7. ve 8. makamın hem ayrı bir önemi vardır hem de bu makamlar bitiş hissi verdiği için cemaatin 1. makama geri dönebilmesini sağlamaktadır. 7. makam

ruhbanları anma gününde okunmakta, 8. makam ise ölüleri anma pazarında okunmaktadır. Bu iki makam kesinlikle atlanmamalıdır. Ay olarak pazarlar az ise 8. ve 7. makamlar kalıcıdır. 6. makamdan sonra inilir” diyerek makamların nasıl sıralı okunduğunu belirtmiştir (Yüz Yüze Mülakat, 12.04.2013)⁶⁰.

Kilisede söylenen İlahiler Aramice’dir. Türkçe ilahiler vardır, fakat kullanılmamaktadır. Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde sayılarla isimlendirilen bu makamlar Klasik Türk müziğindeki bazı makamlarla uyum göstermektedir. Bu ilahilerin sözlerine ve makamsal özelliklerine bakıldığında İsa Mesih ve Meryem Ana’yı öven dizelerden oluştukları, icra edilirken resitatif⁶¹ ve kanon⁶² tekniklerinin bazı ilahilerde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu durumu Din ve Müzik Öğretmeni olan Ayhan GÜRKAN;

—“Makamların içerikleri İsa Mesih’in ve Meryem Ana’nın yaşadığı önemli olayları sembolize etmektedir. Ayrıca şükür, yakarış, ölülere dua içerenleri de bulunmakta ve bazıları bayram günlerine atfedilmektedir” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 12.04.2013)⁶³.

⁶⁰ Mardin Midyat Mor Barsavmo Kilisesi Din Görevlisi Ayhan GÜRKAN ile 12.04.2013 tarihinde, Midyat’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.10).

⁶¹ Resitatif: Yarı teganni yarı tekellüm halinde okuyuş tarzı(Öztuna, 2000:386).

⁶² Kanon: Çok sesli bir eserdir ki, bütün kısımlar birbirinden sonra başlamak suretiyle, aynı lahni icra ederler (Öztuna, 2000:180).

⁶³ Mardin Midyat Mor Barsavmo Kilisesi Din Görevlisi Ayhan GÜRKAN ile 12.04.2013 tarihinde, Midyat’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.10).

Tablo 7 Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde Uygulanan Makamlar ve Klasik Türk Müziğindeki Karşılıkları

Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde Uygulanan Makam Dizileri Klasik Türk Müziğindeki Benzer Karşılıkları⁶⁴	
1. Makam	Bayati - Uşşak Makam Dizisi ⁶⁵
2. Makam	Uşşak - Acem Makam Dizisi
3. Makam	Segâh Makam Dizisi
4. Makam	Rast Makam Dizisi
5. Makam	Hüzzam Makam Dizisi
6. Makam	Acem Aşiran - Çargâh Makam Dizisi
7. Makam	Saba Makam Dizisi
8. Makam	Hicaz Makam Dizisi

Süryani Sami halklarından olan Süryaniler ve Araplar hem konuştukları dil hem de ibadet biçimleri açısından birbirlerine benzerlik göstermektedirler. Bu durum kendini dinsel müziklerde kullandıkları makamlar içerisinde de göstermektedir. Yukarıdaki tablodan hareketle Süryani Ortodokslarda dini ayinler sırasında ilahilerin icralarında GTSM’de karşılıkları bulunan makam dizilerinden, Uşşak, Rast, Hüzzam, Segâh, Çargâh, Hicaz makam dizilerinin Arap Ortodoks kilisesi dini müzik icralarında da kullanıldığı sadece sıralamalarının farklı olduğu, Arap Ortodokslarda nota olarak adlandırılan haftalar içerisinde okunan makamsal ilahilerin, Süryanilerde görülmektedir (bkz.78).

Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde tüm ayinlerde ilahi okunmaktadır. Günlük ibadetler içerisinde ise sadece sabah ve akşam dualarında ilahi

⁶⁴ Mardin Midyat Mor Barsavmo Kilisesi Din Görevlisi Ayhan GÜRKAN ile 12.04.2013 tarihinde, Midyat’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.10) ve Nihat DURAK (2011), Süryani Ortodoks Kilisesi’nde İbadet, Rağbet Yayınları, İstanbul, s.81-82.

⁶⁵ Tablo 2: Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde Uygulanan Makamlar ve Klasik Türk Müziğindeki Karşılıklarında 1. makam dizisi, 2. makam dizisi ve 6. makam dizisi görüşme ve yazılı kaynak ile netleştirilemediğinden dolayı iki makam ismi de yazılmıştır.

okunur. Çünkü toplam 7 vakit dua olmasına karşın bunların sadece sabah ve akşam duası kilisede toplu halde yapılır. Kilisenin ibadet yönü (kıble) Doğu olarak kabul edilmektedir.

Kilisede kadınlar ve erkekler ilahilere ve dualara birlikte eşlik etmektedirler. Zaman zaman birbirini takip eden eşlikler de söz konusudur (önce kadın sonra erkek ya da tam tersi). Kilisede kadının konumunu Ayhan GÜRKAN;

— “M.S. III. yy. Aziz Mor Afrem kiliseye ilk kız korosunu kazandıran kişidir. Yani Süryani kilisesinde 1700 yıldır kadın ve erkek birlikte ilahiler okur” sözleri ile anlatmaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 12.04.2013)⁶⁶.

Hristiyan Sami halkları içerisinde kadının ayinlere ve ibadetlere katılımı açısından Süryanilerde kadının daha özgür ve söz sahibi olduğu söylenebilir.

1.14.4. Katolikler

Antakya’da, Hristiyanlığın Katolik koluna mensup olan kişilerin kullandığı ibadetlerini sürdürdükleri Katolik kilisesi bulunmaktadır. Antakyalı Katolikler nüfus olarak 76-77 kişidir. Katolik kilisesinde kullanılan dil Türkçedir. Okunan ilahiler ve dini metinler Türkçe okunmaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁶⁷.

Katolik ve Ortodoks Hristiyanlar arasındaki dinsel uygulama farklılıkları Yakıcı tarafından şu biçimde aktarılmaktadır:

⁶⁶ Mardin Midyat Mor Barsavmo Kilisesi Din Görevlisi Ayhan GÜRKAN ile 12.04.2013 tarihinde, Midyat’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.10).

⁶⁷ Antakya Katolik Kilisesi Görevlilerinden Zeynep YAKICI ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Katolik Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 6).

“Katoliklerde pederler evlenemezler, Ortodokslarda ise pederler evlenebilirler. Sadece Manastır’da yaşayan pederler evlenemezler”(Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁶⁸.

Antakya’da Katolik cemaatinin ibadetlerini gerçekleştirdikleri kilisede müzikli ayinler yapılmaktadır. Katolik kilisesi görevlilerinden Zeynep Yakıcı kilisedeki müzikli ayinleri;

- “Kilisemizde önceki zamanlarda İtalyanca ve Türkçe dilini kullanmaktaydık. Hafta içi ve Pazar günleri Türkçe, Cumartesi günleri ise İtalyanca dilini kullanırdık. Fakat İtalyanca bilenlerin sayısının azlığı nedeni ile kilisemizde ayinlerde ve müzikli ritüellerde sadece Türkçeyi dil olarak kullanmaktayız. Ayinlerde ilahilere çalgı olarak gitar, org ve def eşlik etmektedir. İlahileri kulaktan değil, notalarına bakarak okuruz” şeklinde açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁶⁹.

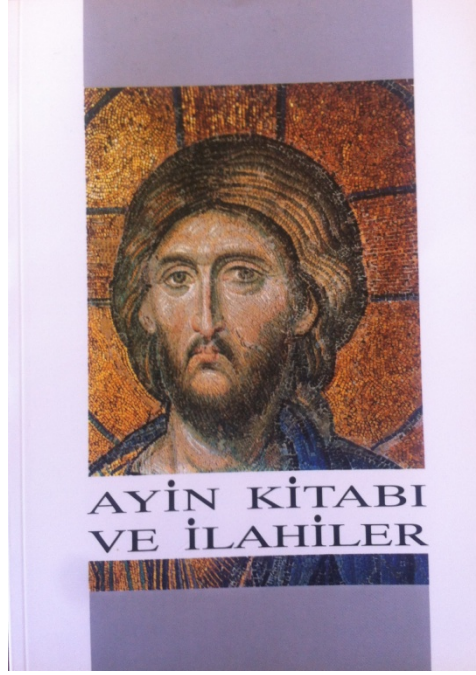
⁶⁸ Antakya Katolik Kilisesi Görevlilerinden Zeynep YAKICI ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Katolik Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.6).

⁶⁹ Antakya Katolik Kilisesi Görevlilerinden Zeynep YAKICI ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Katolik Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.6).

Şekil 22 Antakya Katolik Kilisesi
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

Farklı çalgıların ibadette kullanımının Arap Ortodokslarda bulunmadığı, sadece insan sesinin kullanıldığı, Batı kültürünü temsil eden Katoliklerde ise çalgıların kilisede kullanıldığı, ayrıca notanın Batı kültürünün icadı olması nedeni ile nota kullanımının Katoliklerde uygulandığı, ilahilerde makamsal müzik yerine tonal müziğin tercih edildiği görülmektedir.

Şekil 23 Antakya Katolik Kilisesi Ayin Kitabı
Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

Antakya’da Katolik cemaatinin ibadetlerini gerçekleştirdikleri kilisede müzikli ayinlerde icra edilen ilahilerin kaynağını Kutsal Kitap (Eski Ahit) -İncil-Aziz Paulus’un mektupları oluşturmaktadır. Katolik kilisesinde gönüllü çalışan ve İtalya’da Pederlik Okulu öğrencisi olan Dinçer (Nicola) Dinç kilisede uygulanan müziksel icraları;

-“Katolik kilisemizde hafta içi ayin her gün yapılır fakat müziksel icra olarak ilahiler hafta sonu akşamları kilisede yapılan ayinlerde org ve gitar eşliğinde okunmaktadır. Kilisede özel bir koro yoktur çünkü bütün ilahiler yıllardır aynıdır. Kilise cemaati artık bu ilahileri ezberlemiştir. Bu nedenle cemaatten isteyen kişiler koroya geçebilir ya da ilahiler okunurken cemaat hep birlikte de ilahileri okuyabilir. Bu toplu koroda kadın erkek bir aradadır” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015)⁷⁰.

⁷⁰ Antakya Katolik Kilisesi Gönüllü Çalışanlarından Dinçer (Nicola) DİNÇ ile 20.08.2015 tarihinde, Antakya Katolik Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Katolik kilise ayinlerinin yapılabilmesi için koronun olması şart değildir. Çünkü Katolik kilisesinde ayinlere herkes katılmaktadır ve Türkçe okunmakta olan ilahileri ezbere okuyabilmektedir. Koronun kilisede icra edilen ilahiler makamsal değil, tonal müzik yapısındadır.

Kilisede icra edilen bazı ilahiler güncel müziklerin ezgileri alınarak sözler değiştirilip ilahi formunda okunmaktadır. Örneğin; Geçmiş yıllarda Udo Jürgens'in seslendirmiş olduğu "Was Ich Dir Sagen Will" isimli parçanın aranjmanı olan Ajda Pekkan'nın da 1968 yılında seslendirmiş olduğu "Boş Sokak" isimli parçanın melodisi aynı bırakılarak sözler değiştirilip "Haleluya Hamd Allah'a" isimli ilahi kilisede her ayinde okunmaktadır (bkz. Ek. 19. Video Görüntüsü: 15.08.2015 Tarihinde Yapılan Katolik Kilisesi Ayini, 00:10 dk.). İlahiler bu şekilde daha akılda kalıcı ve ezberlenmesi kolay bir yapıya bürünmektedir. Bu nedenle cemaatin büyük bir kısmı ilahi ezbere bildiği için kilisede koro yoktur. Fakat Arap Ortodoks kilisesinde psalterler her ayinde bulunmaktadır. Çünkü Arapça okunan ilahileri cemaatin içerisinde Arapça bilmeyen kişiler okuyamamaktadır.

1.14.5. Ortodoks Ermeniler

Antakya'da, İskenderun ve Vakıflı'da Ermeni Ortodoks cemaatine mensup olan kişilerin kullandığı ibadetlerini sürdürdükleri 2 kilisesi bulunmaktadır. Vakıflı'da yaşayan Ermeniler nüfus olarak 135 kişidir. Ermeni kilisesinde kullanılan dil Ermenice ve Türkçedir. Okunan ilahiler ve dini metinler Ermenice okunmaktadır.

Ermeni Ortodoks kilisesi Resuli veya Apostolik olarak bilinen kilise tabanına bağlı kilisedir. Kilisede, Ortodoks teolojisi olarak Kilise Babaları tarafından (İlk imanlı kilise ataları) oruç ve bayram evreleri olarak bilinen günler dışında kilise azizlerini anmak olarakda bilinen belirli günler vardır. Pazar günü her zaman dirilişi temsil eden özel gündür. Diğer günler ise azizlerin isim günleri ve özel kutlama günleri olarak adlandırılır. Hatay bölgesi Ermeni kiliseleri din görevlisi Peder Avedis

TABAŞYAN bölgede yapılan ibadetleri ve kilise yönetimi ile ilgili şu bilgileri vermektedir;

-“Patriğimiz Türkiye Ermenileri Patriği II. Mesrop Mutaşyan’dır ve İstanbul’daki patrikhanededir. Hatay bölgesinde İskenderun Karasun Manuk Ermeni Kilisesi ve Vakıflı Köyü Surp Asdvadzadzin Ermeni kilisesi aktif olarak ibadete açıktır. Vakıflı köyümüzde toplam 35 hane ve 135 kişi mevcuttur” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁷¹.

Ermeni kilisesinde ilahileri okuyan kişilere *muganni*, koroyu yöneten kişiye ise *yeriştaped* adları verilmektedir. Kilisede dinsel müzik icralarında çalgı kullanımı yasak değildir. İstanbul’da Ermeni kiliselerinde org kullanılabilir. Fakat Vakıflıda imkânsızlık nedeni ile kilisede çalgı bulunmamaktadır. İlahiler insan sesi (vokal) ile seslendirilmektedir. Ermeni Kilisesi içinde zengin ilahi içeriği olmakla birlikte 8 ses den oluşan günlük ses tonuna göre ayin seslendirilir ve tümünün notaları ilahilerin seslerine göre mevcuttur.

-“Ermeni Kilisesi içinde zengin ilahi içeriği olmakla birlikte 8 ses den oluşan günlük ses tonuna göre ayin seslendirilir ve tümünün notaları ilahilerin seslerine göre mevcuttur. Hristiyanlık teolojisine uygun olan ilahilerde Tanrıya övgü, haykırma ve terennüm içerikli sözlerle Tanrıya terennüm edilir” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁷²

Ermeni Kilisesi’nde temel olarak kullanılan 8 sesler bulunmaktadır. İlahiler bu seslere karşılık gelen makamlar ile okunmaktadır. Aynı zamanda “tartsıvadzk” denen alt makamlar da kullanılmak suretiyle makam sayısı artmaktadır. Bu makam sistemi sürekli ve 8. günde başa döner tekrar edilir.

⁷¹ Peder Avedis TABAŞYAN 15.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.11).

⁷² Peder Avedis TABAŞYAN 15.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.11).

Tablo 8 Antakya Ermeni Ortodoks Kiliselerinde Uygulanan Makamlar ve Klasik Türk Müziğindeki Benzer Karşılıkları

Antakya Ermeni Ortodoks Kiliselerinde Uygulanan Makamlar ve Klasik Türk Müziğindeki Benzer Karşılıkları⁷³		
Աձ	Ayptsa	Heftgah; Nişaburek
Աղ	Aypgen	Segâh; Şet Acem
Բձ	Pentsa	Hüseynî; Şehnaz
Բղ	Pengen	Acem; Ferah Feza
Գձ	Kimtsa	Hicaz; Eviç
Գղ	Kimgen	Sabağı; Saba Zemzeme
Դձ	Tatsa	Neva; Hüz zam
Դղ	Tagen	Uşşak; Rast, Şet Hicaz

Kilisede 8 ses düzeni mevcuttur Ayptsa, Aypgen, Pentsa, Pengen, Kimtsa, Kimgen, Tatsa, Tagen olarak ermeni alfabesinin ilk dört harfi ve seslenirme makamları günlere göre değişirken asıl olarak ana makamların ses düzenidir. (Rast, Dügâh, Segâh, Çargâh, Neva, Hüseynî, Eviç) gibi kilisenin nota üstüne en büyük eksikliğini gideren büyük müzisyen Hamparsum Limonciyan'dır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁷⁴

1.14.6. Yahudiler

Bazı araştırmacılara göre, tek tanrılı dinler döneminde müzik ilk olarak Yahudi havralarında kullanılmış, okunan dualar ise müzik kurallarına göre icra edilmiştir. Daha sonra Kudüs'te oluşan ilk Hristiyan toplumu da bu geleneği sürdürmüştür (Tahincioğlu, 2011: 164). Antakya Yahudi Cemaati ibadetlerini Havra'da

⁷³ Peder Avedis TABAŞYAN 15.03.2015 tarihinde, Antakya'da yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.11).

⁷⁴ Peder Avedis TABAŞYAN 15.03.2015 tarihinde, Antakya'da yapılan görüşmenin özeti(bkz. Ek.2.11).

gerçekleştirmektedirler. Cemaat Vakfı Başkan Yardımcısı Harun Cemal kilisedeki ibadetleri ve dinsel müzikleri şu şekilde açıklamaktadır;

—“İbadetler İbranice yapılmaktadır. Günde Sabah, İkinci ve Akşam olmak üzere 3 vakit namazları bulunmaktadır. Fakat cemaat sayıca az olmaları nedeni ile Cumartesi günü toplu namaz kılmaktadırlar. Havra’da ilahiler İbranice okunmaktadır. Dinsel metinler Tevrat’tan okunmaktadır. Okunan ilahiler Tevrat’tan türetilmiştir, genellikle sabah, ikinci ve akşam namaz aralarında Rast, Hicaz, Acem Kürdi, Nihavend, Saba makamlarından ilahileri okuruz” (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁷⁵.

Antakya’da Havra’da yapılan ibadetlerde hergün sabah, ikinci ve akşam dualarında ilahiler okunmaktadır. Ayrıca özel günler ve bayramlarda o günleri ve bayramları anlatan ilahiler okunmaktadır. Fakat bu ilahiler Arap Ortodoks Cemaati’nde ve Süryani Cemaati’nde bulunan hafta-makam döngüsü gibi bir döneme ayrılmamıştır. Yahudi Cemaati’nin Havra’da icra etmiş oldukları Rast, Hicaz, Nihavend, Saba makamlarının, Arap Ortodoks Cemaati’nin kilisede icra ettikleri ilahilerde de görüldüğü gözlemlenmiştir (bkz.78).

1.14.7. Arap Ortodokslar

Hristiyanlığın önemli bir mezhebi olan Arap Ortodoksların Antakya’daki temsilcilerinin dinsel müzik pratikleri, özellikle Geleneksel Türk Sanat Müziği ile büyük ortak paydalar taşımaktadır. Mesih imanlılarına ilk olarak Antakya’da Hristiyan adı verilmiştir. Eş deyişle Antakya, Hristiyanlığın en önemli merkezlerindendir. Antakya Ortodokslarının inanışlarında Hristiyan kültürünün olduğu kadar, Arap kültürünün de etkisi bulunmaktadır.

⁷⁵ Yahudi Cemaat Vakfı Başkan Yardımcısı Harun Cemal ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Yahudi Havra’sında yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.9).

Antakya’da bugün, azınlık vakfı statüsünde 6 adet Rum Ortodoks Kilise Vakfı yer almaktadır. Kiliselerine Arapça ya da Süryanice adlar veren bu cemaat, Antakya Rum Ortodoks Patrikliği’ne bağlıdır. Anadili Arapça olan Antakya Arap Hristiyan Ortodokslar, İstanbul’da yaşayan ve Yunancayı kullanan Ortodokslardan biraz farklıdır. İstanbul Ortodoksları Yunanlığı ve Türklüğü üst kültür olarak benimserken, Antakya Ortodoksları Araplığı ve Türklüğü üst kültür olarak benimsemiştir. Bu durum, bölgesel dokunun alt kültürlerle olan etkisini göstermesi açısından önemlidir ki, müziğe de şu şekilde yansımıştır:

-“İstanbul Rum Ortodoksları, İncil metinleri aracılığıyla yaptıkları müzikleri için Yunanca ve Türkçeyi kullanırken, Antakya Rum Ortodoksları İncili Arapça ve Türkçe okumakta ve müziksel olarak icra etmektedirler. Bu icralarda Arapça metinler tecvidli (entanasyonlu) olarak okunmakta, Türkçe metinler düz bir şekilde konuşur gibi okunmaktadır.”(Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2015)⁷⁶.

Antakya 'Rum' Ortodoks Patrikliği’ne bağlı kiliselerde konuşulan dil Arapça, ibadetler ise Peder Dimitri Doğum’un aktarımına göre şöyledir;

-“Antakya’da başta Arapça ve Türkçedir. Arapça 19. Yüzyıldan beri Ortodoks kilisesinin ayin dili olarak kabul edilmiş ve Yunancanın yerini almıştır” (Yüz Yüze Mülakat, 16.04.2015)⁷⁷.

Antakya Ortodoks Kilisesi, genel Ortodoks iman esaslarını kabul etmektedir. Ortodoks Kilisesi, hiyerarşik bir yapı gösterir. Bu kilise, kendisinin diğer kiliselerden daha çok litürjiye önem verdiğini, kutsal geleneğe sahip çıktığını ve Hristiyan ibadet formlarının en orijinaline sahip olduğunu ileri sürmektedir (M. Yıldırım, 2005, 94).

Antakya, toplulukların farklı kültürlerini kültür alışverişi yaparak yaşattıkları, sosyal yapı bakımından bir hoşgörü şehridir. Bu durumun en önemli göstergesi olarak, farklı din ve mezheplere, farklı etnik kökenlere mensup olan insanların aynı

⁷⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

⁷⁷ Peder Dimitri DOĞUM ile 16.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

mahallede, aynı bahçe içindeki evlerde oturmalarını, dil olarak Türkçenin yanında Arapça ve diğer dillerin konuşulmasının sık görülmesini ve gittikçe bu durumun farklılık olarak görülmemesini verebiliriz.

İnsanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacakları durumlara, işlevsellik katarak kültür kendi içerisinde ‘kurumlar’ oluşturmuştur⁷⁸. Sosyo- kültürel hayatta kurumlar sosyal hayatın temel unsurlarını oluşturur ve ihtiyaçlara göre eğitsel, sanatsal, ekonomik, siyasal, hukuksal dallara ayrılabilir. Eğitsel ve sanatsal kurumlar, içerisinde bulunan derneklerin, kursların, koroların kültürün oluşumunda ve aktarımında önemi büyüktür. Sosyal hayatta kültürel yapının oluşmasını, devamını, aktarımını sağlayan ve bunu yaparken insanlara birliktelik duygusunu, hoşgörüyü aşıl原因an kuruluşlar vardır.

Genel olarak müziksel etkinlikler önceleri, sadece düğünler ve aile toplantıları ile sınırlıydı. Günümüzde modernleşme ile birlikte, insanlar müzik gereksinimlerini, çevresel faktörlerin de etkisi ile daha farklı mecralarda icra edebilmektedirler. Bu mecralardan en belirginini dernekler, korolar, musiki cemiyetleridir, başka bir deyişle kurumlardır. Antakya’da dinsel müzik üretilen kurumların başında vakıflara bağlı ibadethaneler ve camiler gelmektedir çalışmada bunların üzerinde ayrı ayrı duruldu. Bunların dışında Antakya’da farklı kültürel ve dinsel cemaatlerin bir araya gelerek dinsel müziklerini icra ettikleri “Antakya Medeniyetler Korosu” ve Sünni - Alevi cemaatinden kişilerin görev aldığı “Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu” bulunmaktadır.

1.14.8. Antakya Medeniyetler Korosu

Antakya Medeniyetler Korosu şefi Yılmaz Özfırat'ın anlatımlarına göre Antakya Medeniyetler Korosu dernek bünyesinde kurulmuştur;

-“2007 yılında Turizm haftasının Hatay’dan başlatılması üzerine oluşturulmuş bir projedir, 2008 yılında dernekleşmiştir. Derneğin ismi Medeniyetler Korosu Derneğidir (Yüz Yüze Mülakat, 17.03.2015)⁷⁹.

Koronun başkanı ve şefi Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü mezunu olan fakat daha sonra Bakanlık kararı ile Müzik Öğretmenliği ünvanını almış Yılmaz Özfırat’dır. Koroyu Antakya’daki çalışmalarda ve provalarda Yılmaz Özfırat çalıştırmaktadır.

Antakya’da yaşayan üç semavi dinden oluşan Yahudi, Alevi-Nusayri, Ortodoks Rum ve Ortodoks Ermeni, Arap ve Türk Sünni, Katolik ve Protestan cemaatlerinden insanlar bulunmaktadır.

-“Konserlerde 12 dilden şarkılar ve ilahiler okunmaktadır. Okunan bu eserlerin dilleri, farklı mezheplerden ve dinlerden insanların konuştuıkları ya da ibadet ettikleri dinlerden kaynaklanmaktadır. Bu diller İbranice, Ermenice, Arapça, Zazaca, Türkçe, Kürtçe, İngilizce, Fransızca, Lazca, Almanca, Yunanca, İtalyanca dır. Konserlerde tüm yukarıda sıralanmış olan din ve mezheplerin ilahilerinden ikişer tane söylenmektedir. Eşlik eden orkestra ise Mersin Devlet Opera ve Bale sanatçılarından oluşmaktadır. Koro; özelde Antakya’nın, genelde Türkiye’nin tanıtımına katkı sağlamayı, halen var olan birtakım güzellikleri herkesle paylaşıp onlara yeni bir ufuk açmayı insanlığı doğruya ve güzelliğe çekmeyi, evrensel bir dil olan müzikle farklı medeniyetleri bir arada tutmayı hedeflemiştir” (Yüz Yüze Mülakat, 17.03.2015)⁸⁰.

⁷⁹ Antakya Medeniyetler Korosu Başkanı ve Koro Şefi Yılmaz ÖZFIRAT ile 17.03.2015 tarihinde, Antakya Medeniyetler Korosu Derneği’nde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.7).

⁸⁰ Antakya Medeniyetler Korosu Başkanı ve Koro Şefi Yılmaz ÖZFIRAT ile 17.03.2015 tarihinde, Antakya Medeniyetler Korosu Derneği’nde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 7).

Koronun konserlerde Kürtçe, Zazaca şarkıların yanında Arap Ortodoks Kilisesinde icra edilen “Ya Rabbal Kuvvat” adlı ilahiyi, Yahudi Havrasında icra edilen “Şalom” adlı ilahiyi ve Alevi deyişlerinden olan “Ötme Bülbül” isimli deyişi ve farklı dillerden dinsel ilahileri repertuarında seslendirdikleri gözlemlenmiştir.

Koro ve orkestrada erkeklerle bayanlar eşit sayıda yer almaktadırlar.

- “Sayı olarak en az 6 erkek, 6 bayan konserlerde görev almaktadır. En çok ise koroda 60 kadın, 60 erkek konserlerde görev almaktadır. Koro içinde rahip ve rahibeler, imamlar, kuyumcular, öğretmenler, öğrenciler, emekliler ve serbest meslek gruplarından kişiler bulunmaktadır. Bu koronun içerisinde koristlerden sadece 4 kişi profesyonel olarak müzik eğitimi almıştır. Diğer koristler amatör olarak müzikle uğraşmaktadır” (Yüz Yüze Mülakat, 17.03.2015)⁸¹. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi Pederlerinden Dimitri Doğum ve eşi de bu koronun içerisinde korist olarak görev almaktadırlar. Koro, çalışmalarını Salı ve Perşembe günleri Medeniyetler Korusu Derneğinde yapmaktadır.

Antakya Medeniyetler Korusu Türkiye’de ve dış ülkelerde vermiş olduğu konserlerle Antakya’da süregelen hoşgörü ile yaşayabilme olgusunu tanıtmaya misyonu üstlenmiştir. Koro çalışmalarında ve konserlerde farklı cemaatlara mensup koristler birbirleri ile kaynaşarak birlikte hareket edebilme hoşgörü ile yaşayabilme duygularını arttırmaktadırlar.

1.14.9. Tasavvuf Musikisi Korusu

Antakya’da kurumsallaşmış korolardan olan Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korusu Şefi Mahmut Bulgurcu, çalışmalarını ve korolarını anlatırken; herhangi bir akademik anlamda müzik eğitiminin bulunmadığını, 1978-1979

⁸¹ Antakya Medeniyetler Korusu Başkanı ve Koro Şefi Yılmaz ÖZFIRAT ile 17.03.2015 tarihinde, Antakya Medeniyetler Korusu Derneği’nde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 7).

senelerinden başlayarak, Antakya’da koro geleneği başlatıldığını, tasavvuf müziği ile uğraşmanın gönüllülük esasına dayanması gerektiğini vurgulamıştır:

-“*Tasavvuf müziği korosunun kurulması için öncelikli olarak çok boyutlu düşüncelerimiz oldu. Günümüzde Tasavvuf müziği siyasi olarak görülmeye, herkes ilahi okumaya başladı artık. Tasavvufi düşünce sadece Mevlana’nın ya da Hacı Bektaş’ın veya tarikatların fikri ve zikri ile doğmuş bir kavram değildir. Tasavvufi düşünce tümüyle bir yaşam felsefesidir. İlahi okuyan kişiler kimi zaman toplumda yobaz olarak adlandırılabilir*” (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁸².

Mahmut Bulgurcu, Tasavvuf müziği üzerine çalışma fikrinin oluşmasındaki en büyük nedenini;

-“*Bu yola çıkmamın en büyük nedeni, bayram namazlarına gittiğimde segâh makam dizisi içerisinde olması gereken tekbiri imamın ve cemaatin farklı makamlardan okuduklarını, tekbir getirdiklerini görmeyi ve müftülüğe giderek imamlara tekbiri öğretmek istediğimi söyledim, 2 yıl boyunca müftülük korosunu çalıştırdım. Bununla bayram namazlarını içim, gönlüm rahat huzurlu kılmaya başladım. Bizim korumuzda gönüllülük esası vardır. Türk müziği adına ne yapabiliriz diyerek yola çıktık. Tasavvuf müziği korumuzda 30 kişi görev almaktadır*” sözleri ile açıklamaktadır. (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁸³.

Antakya Belediyesi Tasavvuf Müziği Korosunda kadınlar solist olarak görev almamaktadır. Ayrıca repertuarda sadece Sünni cemaate ait eserler değil, Bektaşî nefes ve deyişlerine de yer verilmektedir. Bu durumun nedenini Mahmut Bulgurcu;

-“*Çünkü ben erkek sesleri ile kadın seslerinin tasavvuf müziğinde uyumunu yakalayamadım, kadın-erkek olarak koroyu denedik çalışmalarda çok zorlandık, kadınlar sazlarda icracı olarak koro konserlerinde görev almaktadır. Koroda kadın yoktur. Tasavvuf müziği korosunda Bektaşî nefeslerine ve deyişlerine de yer*

⁸² Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu Şefi Mahmut BULGURCU ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti.

⁸³ Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu Şefi Mahmut BULGURCU ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti.

verilmektedir. Sadece Sünni ilahileri söylenmemektedir. Konserler 1 ya da 2 saat arasında olmaktadır” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁸⁴.

Koroda icra edilen eserlerdeki makamsal yapıyı Mahmut Bulgurcu;

-“Makamsal dizi olarak sadece belirli makamları okumayız. Genel olarak segâh, saba ve rast makamları tasavvuf müziğinde yoğundur. Fakat biz hüseyini ve nihavend makam dizilerinden eserleri de seslendiriyoruz. Çalışmaları Belediyenin tahsis etmiş olduğu mekânda yapmaktayız” olarak ifade etmektedir (Yüz Yüze Mülakat, 16.03.2015)⁸⁵.

Bu görüşmelerden görülmektedir ki Medeniyetler Korosu Antakya’nın nasıl farklı mezheplerini içerisinde barındırıyorsa, Tasavvuf Müziği Korosu’da Antakya’daki Alevi-Bektaşılık ve Sünnilik gibi iki farklı mezhebi içerisinde barındırmaktadır. Her iki koroda bir bakıma bölgede hoşgörü ve uzlaşarak yaşamayı simgelemektedir.

1.14.10. Antakya Türk Musikisi Cemiyeti

Antakya’da din dışı müziklerin yapıldığı kurumlara Antakya Türk Musikisi Cemiyeti örnek verilebilir. Bu Türk müziği korosunda bayan-erkek karışıktır. Türk müziği korosu 94 kişiden oluşmaktadır. Koro yıl içerisinde özellikle Çanakkale Şehitlerini Anma Günü gibi birçok özel güne özgü konserler vermektedirler.

Antakya’da yapılan görüşmelerden çıkan sonuçlar ışığında, dünyasal bağlamda, daha çok Araplardan etkilenilmiş bir müzik tarzının yörede icra edildiğini söylemek mümkündür. Antakya’nın içerisinde bile bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Antakya merkezde var olan müzik geleneğiyle, İskenderun’da,

⁸⁴ Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu Şefi Mahmut BULGURCU ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti

⁸⁵ Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu Şefi Mahmut BULGURCU ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya’da yapılan görüşmenin özeti

Altınözü’nde, Vakıflı’da Reyhanlı’da var olan müzik gelenekleri farklıdır. Reyhanlı’da kişi kendini Arap ülkelerinden birindeymiş gibi hissedebilirken, Vakıflı’da daha çok Ermenice dilinin ve Ermeni sözlü müziğin kullanıldığı görülür. Bu durum da, etnik demografinin müzik geleneği üzerindeki etkisini göstermektedir.

1.15. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Döngüsel İbadetler/Toplumsal Olaylar, Bu İbadetlere/Olaylara Özgü Müzik Uygulamaları ve Müziğin Aktarım Süreci

1.15.1. Antakya’da Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi’nde Günlük/Haftalık İbadetler ve Müzik Uygulamaları

Durkheim, dini inançları tanımlarken bu inançların aynı zamanda düşünce tarzları ve kendine kutsallık atfedilen nesnelerin aslında nasıl olduklarının tanımlamalarından oluştuğuna dikkat çekmiştir. Dinsel ritüellerin ise, bu kutsal olarak atfedilen şeylere hareketlerini düzenleyici davranış şekilleri olduğunu, bu ibadetlerin belirli bir sistemde gelişip ilerlediğini belirtmiştir (Durkheim, 2009: 57). Din, mezhep, cemaat gibi toplulukların farklı inanç sistemleri dini gerekliliklerin uygulama biçimlerini de farklılaştırmıştır. Bu farklılıklar Antakya’da bulunan dinsel cemaatlerin ibadetlerine ve ritüellerine de yansımıştır.

Antakya’da Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde ibadetler günlük, haftalık ve yıllık zaman dilimlerine ayrılmıştır. Bu ibadetler günlük, sabah ve akşam, haftalık Pazar günleri, yıllık ise özel gün ve bayramlara göre belirlenmiştir.

1.15.1.1. Günlük İbadetler

Hristiyanlık inancında kültürel, bölgesel, dilsel v.b. farklılıklar, farklı mezhep ve kilise türlerini doğurmuş, bu durum bazı ibadet ve ayinlerin uygulanışında farklılıklar görülmesine neden olmuştur. Peder Dimitri bu durumu anlatırken,

-“Hristiyanlıkta günlük ibadet eskiden yedi kez yapılmaktaydı fakat günümüzde sabah ve akşam olarak iki kez yapılmaktadır. Suriye’de bulunan Saint George ve Saydnaya Manastırlarında hala günümüzde de ibadet gün içerisinde yedi kez tekrarlanmaktadır, hatta Yunanistan’da 24 saat yatmadan ibadet yapan manastırlar da bulunmaktadır” ifadesini kullanır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁸⁶.

Günlük Uygulamalardaki bu farklılık Suriye’nin Arap Ortodoks inancının çıkış notası olması yönüyle orjinalliklerini korumak istemeleri ile ilgilidir.

Antakya Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) kilisesinde sabah ayini 08.15’de akşam ayini ise 17.00 saatlerinde başlamaktadır. Kilisede günlük ibadetin sabah ve akşam olarak ikiye indirilmesinin en önemli nedeni, cemaatin iş hayatlarının olumsuz etkilenmemesinin ve ayinlere katılımının yoğun olmasının sağlanmasıdır. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks Cemaati’nin kilisedeki günlük ritüel dili Arapça ve Türkçedir. Bu ritüeller Antakya Patrikliği Kutsal Meclisi’nin belirlediği düzenlemelere göre yapılmaktadır.

-“Ayin başlangıcından sonuna kadar ‘Kilise İncil Okuyucuları’ (pederler) tarafından, İncil, İncili anlatan, açıklayan diğer aziz, Ortodokslara ait kutsal kitaplar belirli notaya göre okunmaktadır. Bu kutsal kitapların okunacağı yerler kilise takvimine göre Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlenmektedir. Eğer ayin

⁸⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

yapıldığı gün, bayram veya aziz anma günü ise o güne ait kutsal kitap okunmakta ve anma törenleri yapılmaktadır” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁸⁷.

Kilise’de İncil’i okuyacak olan din adamları, İncil okumakla görevli olan diyakon rütbesindeki şahıs, Papaz yardımcısıdır. Diyakon, Papaz veya Piskoposlar İncili okurlar, bunların da ruhani varlıkları olduklarına inanılır. Ortodoks kilise takvimi, kilise kurallarına göre düzenlenmiştir ve başlangıç olarak 1 Eylül’den başlamaktadır. Bu takvimdeki Azizleri anma günleri, törenler ve bayramlar belirtilmiştir (bkz. 109).

1.15.1.2. Haftalık İbadetler

Pazar günleri Hristiyanlık inancında, Hz. İsa’nın diriliş günü olarak kabul edildiğinden kutsal gün sayılmaktadır ve günlük ibadetler içerisinde en yoğun katılımın olduğu gündür. Pazar gününün kutsallığını anlatan bölüm İncil’de Kutsal Ruh’un gelişi olarak Pentikost (Pazar) günü, “Pentikost günü bütün imanlılar bir arada bulunmaktaydı. Ansızın gökten, güçlü bir rüzgârın esişini andıran bir ses geldi ve bulundukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh’la doldular, Ruh’un onları konuşturduğu başka dillerle konuşmaya başladılar” (İncil, 1995: Elçilerin İşleri, ikinci bölüm/1-4) anlatılmıştır.

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Arap Hristiyan Ortodokslar günlük ibadetlerde Kutsal Meclisin belirlediği kurallara ve ritüellere göre ayin yaparlar, bu durum haftalık ayin ve ibadetlerde de aynı şekildedir. Her ritüel ve ayine özel Kutsal Kitaptan okunması gereken bölümler vardır

⁸⁷ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

ve pederler, ayin boyunca Kutsal Kitaplarından bu belirlenmiş yerleri okumaktadırlar. Bu durumu Doğum;

-“Cemaat, Kiliseye haç çıkararak girmekte ve Kilisenin girişindeki Pavlus ve Petrus’un ikonalarını öpüp mum yakmakta ve dua etmektedir. Çünkü mum nurdur, kutsal ışıktır. Cemaat, mum ile dualarını pekiştirmek istemekte, çünkü mumun kutsal ışık olduğu ve dualarının bu sayede kabul olduğu inancını taşımaktadırlar” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁸⁸ sözleri ile açıklamaktadır. Bu uygulamadan sonra Papaz, buhur yakarak⁸⁹ tüm Kiliseyi ve cemaati tütsülemektedir. Tütsü yakımı, Hristiyanlık inancında kutsiyet atfedilen bir gelenektir, bunun nedeni İsa’nın ruhunu temsil ettiğinin düşünülmesidir. Tütsü yakıldığında, süzüldüğü her yerin ve bedeninin Hz. İsa’nın ruhu ile bedenleşmiş olacağına inanılmaktadır.

Papaz, tütsüleme işine önce sunağın içinden başlamakta, daha sonra sunaktan çıkarak sunak kapısının üç tarafını da kutsayıp tütsülemektedir. Ayin sırasında kilise’nin iç kısmında ikonalarla yürürken cemaati ve kiliseyi tütsü yakarak kutsamaktadır. Haftalık ayinler içerisinde kilisede ikona ve haç gezdirme önemli ritüellerdendir. Genellikle ayinlerde çocuklar önde haç tutarak kilisede yürürken Papaz elinde ikona ile yürümektedir. Kilise cemaati, ikona yanlarından geçirilirken ayağa kalkmakta ve onu başları öne eğik olarak selamlayıp, öperek saygılarını göstermektedirler. Tütsünün iyi ruhları temsil etmesi ve kötü ruhları kovması olgusu, Hristiyanlık öncesi pagan⁹⁰ inanışında da görülmektedir. Hristiyanlığın bu tür çok tanrılı inançlarda görülen bazı uygulamaları daha kolay yayılabilmek ve halk tarafından kabul edilebilmek için içerisinde barındırdığını söylemek mümkündür. Peder Dimitri Doğum Pazargünü okunan ilahilerin makamı hakkında şu yorumda bulunur;

⁸⁸ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

⁸⁹ “Buhur Yakma: Arap Alevilerinin ateşe tapınma inancı ile ilişkili olması muhtemel olan kutsal kabul ettikleri ziyaret yerlerinde gerçekleştirdikleri bir ibadet türü olup, bu açıdan aynı ritüeli mum yakarak gerçekleştiren Anadolu Alevilerinden farklılaşmışlardır” (Öztürk, 2009: 221).

⁹⁰ “Paganizm: ...Hristiyanlık hala çok tanrıcı inanç ve geleneklere sahip taşra halkı arasında yayılabilmek için pek çok pagan geleneğini içine kabul etmiştir” (Öztürk, 2009: 768)

— *Ne olursa olsun Pazar günü okunan ilahinin notası değişmez, Noel Ayini Pazar gününe gelse de o hafta hangi notadan okunuyorsa Pazar gününün ilahisi o notadan okunur, daha sonra Noel ilahileri farklı notalardan okunabilir (bkz. Ek.14.1. Ses Kaydı- 2- 05:08 dk.) (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)*⁹¹ açıklamasını yapmıştır.

Haftalık ibadetlerin (Pazar Ayini) en önemli ritüellerinden birisi ekmek-şarap ayinidir. Hz. İsa, Fısıh bayramından önceki akşam son akşam yemeğinde öğrencileri ile birlikte ekmeği öğrencilerine paylaştırmıştır. Bu olay İncil’de Matta 26-28’de “Alın yiyin” dedi, “bu benim bedenimdir”, sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, “hepiniz bundan için” dedi şeklinde geçmektedir (İncil, 1995: 66). Papaz, kutsal kâse içindeki şarabı, iki eliyle tutup sunağın sağından başlayarak kilise içinde dolaştırmakta ve sunağın tam karşısından tekrar sunağa girerek ayini başlatmaktadır. Ardından mayalı ekmek sunakta kutsanmaktadır.

-“*Halk, kutsanmış ekmekten alıp kendileri cemaate dağıtmaktadır. Tabi en önemlisi de Papaz’ın elinden kutsal ekmekten bir parça alıp yemek ve şaraptan içmektir. Papaz ekmek ve şarabı dağıtırken cemaat sıraya girmekte, bayanlar başlarına örtü alıp o şekilde Papaz elinden ekmek alıp şarap içmektedir*” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁹².

Bu durum Alevi cemaatinin cemlerde yada aşıklık geleneğinde Pir (Dede) elinden bade (şarap) içmesi mitiyle benzerlik taşımaktadır.

Pazar günü haftanın bitişi ile birlikte aynı zamanda başlangıcını da ifade etmektedir. Bu nedenle de Arap Ortodokslar için en önemli günlerdendir. Bir anlamda eski döngünün tamamlanıp yeni döngüye girişi ifade eder. Bu döngü dört kez tekrarlandığında bir ay bitmiş olacaktır.

⁹¹ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

⁹² Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.3).

Şekil 24 Kutsal Ayin Kitabından Pazar Günü Ekmek –Şarap Kutsama Duası

Fotoğraf: Derya KARABURUN- 15.08.2015

1.15.2. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Yıl İçerisinde Aylara Göre Bayramlar ve Anma Günleri

Arap Hristiyan Ortodoks inancında İsa'nın hayatı üzerine bayram ve kutlamaların fazlalaşması, diğer Hristiyan azizlerin ve şahsiyetlerin hayatlarına dair anma ve kutlamaya yönelik özel bayram ve günlerin oluşmasına neden olmuştur. Ortodoks kilise takvimi 1 Eylül'den başlamaktadır. Paskalya bayramının günü değişebilmektedir. Görüşmelerde Antakya Azizler Petrus ve Pavlus (Antakya Arap Ortodoks) Kilisesi'nde kutlanan bayramlar içerisinde en önemlileri olduğu söylenen bayram ve özel günler koyu olarak yazılmış, bayram ve özel günleri hepsi tarihleri ile birlikte şu biçimdedir:

-“01 Eylöl: Yeni Yıl

08 Eylöl: Meryem Ana’nın doğumu

14 Eylöl: Kutsal Haç Bayramı

24 Eylöl: İlk bayan şehit Azize Tekla’yı anma günü

26 Ekim: Büyük Aziz Şehit Dimitrios’u anma günü

01 Kasım: Yoksul Yaşamış Azizler Kozma ve Damianos’u anma günü

08 Kasım: Başmelekler Mikael ve Gabriel’i anma günü

13 Kasım: İstanbul Patriği Aziz Altınağızlı Yuhanna’yı anma günü

14 Kasım: Ünlü Elçi Aziz Filipus’u anma günü

21 Kasım: Meryem Ana’nın tapınağa sunuluş bayramı

25 Kasım: Azize Şehit Katerina’yı anma günü

27 Kasım: Büyük Şehit Aziz İran’lı Yakub’u anma günü

04 Aralık: Azize Şehit Barbara ve Aziz Baba Şam’lı Yuhanna’yı anma günü

05 Aralık: Tanrısal doluluklu ve meshedilmiş Aziz Baba Sabbas’i anma günü

06 Aralık: Demre ve Likya episkoposu Aziz Baba Nikolavos’u anma günü

09 Aralık: Azize Anna’nın Meryem Ana’ya gebe kalması bayramı

12 Aralık: Kıbrıs episkoposu mucize yapan Spiridon’u anma günü

25 Aralık: İsa Mesih’in bedence doğuşu bayramı, “Noel”

01 Ocak: İsa Mesih’in sünnnet oluşu bayramı ve Kapadokya baş episkoposu

Büyük Basilios’u anma günü

06 Ocak: İsa Mesih’in Ürdün nehrinde vaftizi (Epifanya-Vaftiz Bayramı)

07 Ocak: Vaftizci Peygamber Yahya bayramı

17 Ocak: Aziz baba büyük Antonios’u anma günü

02 Şubat: Mesih İsa’nın Tanrı’ya sunulması (heykele girişi) bayramı

03 Şubat: Aziz ihtiyar Simeon’u anma günü

17 Mart: Tanrı adamı Aziz baba Aleksios’u anma günü

25 Mart: Meryem Ana'ya müjdeleme bayramı

05 Nisan- 6 Mayıs Arasındaki Bir Pazar Paskalya Bayramı

23 Nisan: Aziz, ünlü, yengili büyük şehit Georgios'u anma günü

21 Mayıs: Aziz büyük imparator Konstantin ve annesi Helena'yı anma günü

24 Haziran: Vaftizci Yahya'nın doğumu bayramı

29 Haziran: Aziz büyük elçiler Petrus ve Pavlus'u anma günü

20 Temmuz: Aziz Peygamber Elia'yı anma günü

06 Ağustos: Rab İsa Mesih'in görünümünün değişmesi (Tecelli) bayramı

15 Ağustos: Meryem Ana'nın uyuması (ölümü) bayramı

29 Ağustos: Vaftizci Yahya'nın başının kesilmesi anısı (Görüşme Dimitri Doğum/ 2015),(Türkoğlu, 2006: 89)⁹³.

Bütün Hristiyan Ortodokslarda litürjik takvim 1 Eylül tarihinde başlamaktadır. Kilisede yıllık ibadetlerde kutlanan bayramlarda, anma günlerinde ve diğer özel günlerde öncelikle temel noktayı Hz. İsa, Meryem Ana ve Hristiyan Azizlerin oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu bayramların yıl içerisinde üç evreden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu evreler Noel evresi, Paskalya ve olağanlaşmış olan Pazar günleridir. Fadi Hurigil bu bilgiyi şu şekilde doğrular:

-“Hristiyanlıkta önemli üç bayram vardır. Mesih İsa'nın vaftiz olduktan sonra ortaya çıkışını temsil eden Epifani (Vaftiz Bayramı) ve Mesih'in doğuşunu simgeleyen Noel Bayramı, Mesih İsa'nın Çarmıha gerildikten sonra mezardan üçüncü gün dirilişini ifade eden Paskalya bayramıdır” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁹⁴.

⁹³ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1). Ali Ekber TÜRKOĞLU, Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hristiyanlık, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalı, Adana, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.89-90.

⁹⁴ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.3).

Yıl içerisinde bu bayramların dışında İsa Mesih'in Kudüs'e gittiği gün, İsa Mesih'in göğe yükseltildiği gün, Pentekost günü Paskalya gününe bağlıdır, bu nedenle tarihleri yıl içerisinde Paskalya gibi sonradan belirlenmektedir.

1.15.2.1. Vaftiz Bayramı

Antakya Hristiyan Ortodoksları (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi cemaati), bu bayramı *Epifani*, *Mesih İsa'nın Vaftizi*, *Kıddes Bayramı* adlarını vererek kutlamaktadır. Vaftiz bayramı İsa'nın yeryüzüne doğuşunu simgeleyen bayramlardan biridir. Epifani kelimesi aynı zamanda İsa Mesih'in görünüşü anlamına gelmektedir. Bu bayram Doğu kiliselerinden olan Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde Noel'den sonra 6 Ocak'ta kutlanmaktadır. Bayram tarih olarak, tüm Hristiyan Ortodoks kiliselerinde aynı tarihte kutlanmaktadır.

Dimitri Doğum Vaftiz bayramının anlamını;

-“Doğu kiliselerinde bu bayram İsa Mesih'in Vaftizci Yuhanna tarafından Ürdün Nehri'nde vaftiz edilmesi anısına kutlanmaktadır. Vaftizci Yuhanna insanları yıkayarak Ürdün nehrinde günahlarından arındırıyordu, fakat onlara kendinden daha kuvvetli birinin geleceğinden (İsa Mesih'ten) bahsediyordu. İsa Mesih'de kendisinden vaftiz olmuştur” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)⁹⁵.

⁹⁵Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

Şekil 25 İsa Mesih'in Suyla Vaftiz Edilme Bayramı

Fotoğraf: Derya KARABURUN- 06.01.2014

Vaftiz Bayramı İlahisi: Altınağızlı Aziz Yuhanna tarafından düzenlenmiş olan Son Akşam Yemeği tören kitabında yer alan Troparyon-Vaftiz İlahisi (Makam-1) “1.notadan” okunan ilahi ‘la karar’ sesinden icra edilir ve “uşşak makamı dizisi” ile benzerlik gösterir (uşşak makamı dizisi için bkz. 79). Bu bayramı ifade eden ilahi, doğmuş olan İsa’nın vaftizini anlatır. Arapça okunan ilahinin Türkçe meali aşağıdaki gibidir:

—***Bi’timedike Ya Rab Fi Nahril İlahisi (Arapça)***

“Bi’timedek ya rab fi nahril Urdon zaharata secde lisselus. Lien sawtil eeb tekeddem leke bişşehede musemmiyen iyyeke ibnen mahbuben. Val ruh bi heyet hememe yueyyidul hakikatil kelime, fe ye men azharta va anartal a'lem eyyu hel Mesihul ilehul mejdulek...” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 5. Ses Kaydı- 6-Kilisede Okunan İlahiler-1-00:23dk.).

Türkçesi:

*“Ürdün nehrindeki vaftizin ile ya Rab, kutsal üçlemeye secde zuhur etti,
Zira Baba'nın sesi, seni sevgili oğul diye isimlendirerek şahadet etmiştir.
Ve ruh bir güvercin görünümünde kelimanın gerçekliğini teyit ediyor.
Sen ki zuhur ettin ve insanları aydınlattın ey Mesih ilahımız, sana yücelik olsun”
(Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).*

Antakya Ortodoks Kilisesi'nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) vaftiz bayramında ayinde İncil'den Matta 28. bölümden 16-20 kısımları okunmaktadır. Bu bölüm Peder Hizmetleri Kitabında (El-Afholloji) da yer almaktadır.

Vaftiz bayramında yapılan ayinle Hıristiyan inancında önemli olan üç olay anılır. Bunlar *İsa Mesih'in doğumu, Müneccimlerin gelişi ve İsa Mesih'in vaftiz edilmesidir.*

1.15.2.2. Paskalya Bayramı

Paskalya, köken olarak İbranice “geçmek” anlamına gelen Pesah (fısıh) kelimesinden türeyen bir kelimedir. Antakya'da Arap Ortodokslar Hz. İsa'nın ölümünü ve dirilişini Paskalya bayramında özel bir şekilde kutlamaktadırlar. Bu devrede İsa'nın diriliş gününden göğe yükseliş gününe kadar her ayın sırasında mum yakılmakta ve bugün anılmaktadır. Paskalya kutlamaları, Paskalyaya hazırlık devresi olan “Lent⁹⁶ dönemi”nde başlamakta ve Paskalya gününden sonraki elli günlük zamana kadar sürebilmektedir. Bu dönem, Antakya Ortodoks Kilisesi'nde Paskalya Devresi içerisinde Pazar günleri kabul edilmediği için 49 gündür. Bu günlerde perhiz orucu tutulmakta, hayvansal gıdalardan uzak durulup, diğer yemeklerden az yenilmektedir.

⁹⁶ “Lent; kilisenin insanları günahattan kurtulmak için özel bir faaliyet ve çaba göstermeye çağırdığı Paskalya öncesindeki kefarete dönemini ifade etmektedir. Bu dönemin ana gayesi, insanın günahlardan arınarak manen hazırlanmasını sağlamaktır” (Katar, 2001: 17).

Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodokslar, Paskalyadan bir hafta önce olan günü Kutsal Pazar günü olarak adlandırırlar ve bu günü İsa’nın Kudüs’e girişinin anısına kutlamaktadırlar. İsa’nın Kudüs’e gelişinde halk O’nu coşkuyla karşıladığı için, Antakya Ortodoks kilisesinde de cemaat, İsa’nın Kudüs’e girişini temsili olarak palmiye ve zeytin dalı ile papazı karşılar ve o anı canlandırmaya çalışırlar (İncil, 1995:182). Tören öncesi ve tören sırasında kutsal su ve buhurla kutsanan palmiye ve zeytin ağacının dalları cemaate dağıtılmaktadır. Antakya Ortodoks Kilisesi’nde Peder, Hz.İsa’yı sembolik olarak canlandırarak temsili olarak kiliseye girmekte, kilise cemaati ise zeytin dalı ve palmiye ağacını sallayarak İsa’yı temsil eden Peder’i coşkuyla karşılamaktadırlar. İncil’de İsa’yı karşılayan halk “Hozana! Rab’bin adıyla gelene, İsrail’in Kralına övgüler olsun!” diye bağırdığı için cemaat de bu pasajı ilahi şeklinde okumaktadır (İncil,1995: 232). Bu esnada İncil’in bölümlerinden olan Luka’dan İsa’nın Kudüs’e girişini anlatan pasajlar okunmaktadır.

—*Paskalya Bayramı öncesi vergi toplayıcıları haftası ile birlikte (Ferisi ve Aşar) 1 Şubat ayının birinci günü ile birlikte “TİRYODİ”ye başlanır. Dört hafta süren Perhiz boyunca inananların itiraf ve günahlarını düşünme, bu günahlardan kurtulma ve dirayetli bir şekilde Paskalya perhizine başlamayı yüce Rabbimizden dileriz (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)*⁹⁷.

Paskalya gününe bir hafta kala Antakya Ortodoks Kilisesi’nde görevli olan pederler, bu haftayı ızdırap haftası kabul ettikleri için siyah kıyafet giymektedirler. Paskalya Bayramı 5 Nisan- 6 Mayıs arasındaki bir Pazar günü kutlanır. Bu tarih aynı zamanda 6 Mayıs Hıdrellez (baharın gelişi) kutlamalarına denk gelmektedir. Hristiyanlar Paskalya Bayramını önce kilisede düzenlenen ayine katılıp daha sonra yumurta tokuşturarak kutlarlar.

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde sabah saat 05:00’de Ortodokslar önce kilise içerisinde daha sonra kilise avlusunda yaktıkları mumlarla Mesih İsa’nın doğuşunu ve

⁹⁷ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

göge çıkışını kutlarlar. Kilisede yapılan görüşmeler ışığında bu ritüelin, İsa Mesih'in mezarına üçüncü günün sabahı gidildiğinde kapağın açık ve İsa Mesih'in içerde olmadığı, İsa Mesih'in dirildiği ve ölümün yenildiği inancına dayandığını söylemek mümkündür.

Şekil 26 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Bahçesinde Yapılan Paskalya Bayramı Kutlamaları

Fotoğraf: Derya KARABURUN- 17.04.2015

Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)
Cemaati Başkanı Fadi Hurigil,

-“Yüzyıllardan beri üç semavi dine mensup insanların kardeşçe, barış ve huzur içerisinde yaşadığı, farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği Antakya'da inançları, kültürleri etnik kökenleri ne olursa olsun, kutlanan bütün bayramları bir arada yaşayan, hisseden, havasını teneffüs eden insanların var olduğunu yapılan görüşmelerde dile getirmiştir. Paskalya bayramının, Hristiyanların büyük bayramı olduğunu ve bu bayramın İsa Mesih'in çarmıhta ölümünden sonra üçüncü gün mezardan dirilişini ifade ettiğini, yedi haftalık oruç süresinin Paskalya bayramı ile son

bulduğunu, bu bayramda oruçlarını yeni hayatın simgesi olan yumurta ile açtıklarını, yumurtaları her tokuşturduklarında o mezar kapısının tekrar açıldığını ve dirilişin gerçekleştiğini anımsadıklarını” yapılan görüşmeler sırasında dile getirmiştir (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)⁹⁸.

Görüşmeler ve gözlemler sonucunda Paskalya Bayramı’nda önceleri doğal yumurtaların tokuşturulduğunu, daha sonra koku yaptığı nedeni ile artık çikolatadan yumurtaların cemaate dağıtıldığı görülmektedir.

Paskalya perhizinin 3. pazarı *kutsal haça secdeyi anma günü*⁹⁹dür. Bu günde kutsal haça secdeyi anma günü ilahisi Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören kitabından, Troparyon (Kutsal Haç Çarmıh Bayramı İlahisi) 1. Notadan uşşak makam dizisi içerisinde seyreden ilahi, La karar sesinden okunmaktadır. Bu ilahinin Arapça ve Türkçe sözleri aşağıdaki gibidir;

-Hallis yarab şe’bek İlahisi (Arapça)

-“Hallis yarab şe’bek ve berik miyresek, vemneh mulukenel mu-mininel ğelebe’eel berber. Vahfaz bi kuvvat salibak, cemi’el muhtasina bike” (Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Türkçesi

-“Yarab halkını kurtar ve mirasını kutsa. Kötülüklerle karşı müminleri galip eyle. Haçının kuvveti ile sana ait olanları koru” (Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

5 Nisan Paskalya Bayramı İlahisi: “5. notadan” okunan ilahi ‘la karar’ sesinden icra edilir ve Buselik makamı dizisine benzerlik gösterir. İlahinin Buseliğin Rast perdesindeki şeddi olan “Nihavend makamı dizisi”nin özelliklerini taşıdığı da söylenebilir (bkz. 80). Altınağzılı Aziz Yuhanna tören kitabında yer alan ve Paskalya Bayramında icra edilen bu ilahinin, doğanın yeniden doğuşunu ve canlanışını ifade

⁹⁸ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Fadi HURİĞİL ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 3).

⁹⁹Hız. İsa’nın haça gerilmesini ifade eden gündür. Hız. İsa’nın seçilmiş olarak haça yükseldiği ifade edilir.

ettiği gözlemlenmiştir. Arapça okunan ilahinin Arapçası ve Türkçe meali aşağıdaki gibidir.

-El Mesihu Kam Min Beynil İlahisi(Arapça)

-“*El Mesihu kam min beynil emvet, va vatiel mevte bil mevt, ve vehebel hayata lillezine fil kubur...*” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 5. Ses Kaydı- 7-Kilisede Okunan İlahiler-2-00:01).

Türkçesi:

-“*Mesih ölümler arasından dirildi, ölümü ölümlle ezdi ve Mezarlarda bulunanlara hayat verdi...*” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Bu ifade tarzı, bir bakıma aslında bu Ortodoks Hristiyanların ölüme inanmadığının ve hayatın sürekli kendi mayasından dirildiğini düşündüklerinin bir göstergesidir. Burada İsa Mesih, aslında yeniden dirilerek doğan bir çocuğun, doğanın kabuk değiştirmesi neticesinde yeniden hayat bulan bir insan yavrusu olduğunu sembolize ettiği düşünülebilir. Tıpkı yumurtayı çatlatmak ve oradan çıkmak suretiyle ölümün kapısını kırarak yeniden doğan bir civcivin, Paskalya bayramında yumurta kırılarak tekrar temsil edilmesi ve doğanın yeniden doğuşunun kutlanması gibidir.

1.15.2.3. Pentakost Bayramı

“Pentakost Bayramı” Paskalya gününden elli gün sonra kutlanmaktadır. Hz. İsa Paskalya gününden itibaren kırk gün süreyle havarilerine görünmüş ve Tanrının egemenliği hakkında konuşmuştur. Havarilerine “Şöyle ki, Yahya suyla vaftiz etti, ama sizler birkaç güne kadar Kutsal Ruhla vaftiz edileceksiniz” diyerek onların gözü önünde göğe alınmıştır (İncil, 1995: 256). Bu nedenle Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks Hristiyanlar, Paskalyadan sonra kırkıncı günde İsa’nın göğe yükselişini “Göğe İlahi Yükseliş Bayramı” olarak, bugüne özgü ilahiler (Kontakion) söyleyerek kutlamaktadırlar.

Paskalya Bayramından 50 gün sonra Pentakost Bayramında söylenen ilahi: “7. notadan” okunan ilahi ‘do’ karar sesinden icra edilir ve “Çargâh makamı dizisi”nin seyir özelliklerini taşıdığı söylenebilir.

- Mubarakon ente eyyu hel Mesihu İlahisi (Arapça)

“Mubarakon ente eyyu hel Mesihu ilehune, yemen azhartal sayyadina ğaziriyyel hikme, iz sekepte aleyhimil ruhel kodus. Ve bihimil meskuneti-ktanast, ye muhibbel başaril mejdulek...” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 6. Ses Kaydı- 7- Kilisede Okunan İlahiler- 2-07:16 dk.).

Türkçesi:

“Balıkçıların üzerlerine Kutsal Ruh'u gönderip onları çok hikmetli kılan İlahımız Mesih, sen mübareksin. Onlarla bütün dünyayı avladın ey insanları seven, sana yücelik olsun...”(Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

1.15.2.4. Noel Bayramı

Antakya’da, 23 Aralık günü Noel’i anlatan bir Oratoryo oynanır, çocuklara hediye dağıtılır. Noel Baba hediye dağıtırken, Antakya’da yaşayan diğer dinsel cemaatlerin çocukları da burada bulunur ve onlar da bu hediyelerden alabilirler. Noel 25 Aralık’ta kutlanır ve bugün değişmez.

—“*Kutsal Kitaptan (İncil’den) bölümler okunarak ayin başlatılmaktadır. Önce Mezmur’dan 3/1-8, 38/1-22, 63/1-11, 88/1-18, 103/1-22, 143/1-12 pasajları Arapça tecvitli okunur. Bu esnada Peder tütsülerle kiliseyi kutsar ve sunaktaki ritüellerini yapar. Daha sonra Matta İncil’i 1/18-25’den İsa’nın doğumunu anlatan pasajlar okunur. Peder Mezmur 50/1-19 pasajlarını okuduktan sonra İsa’nın doğumuna şükür eder ve ona övgüler sunulmasını talep eder. Daha sonra her zaman ki klasik kutsal ayin yapılır. Seher duası ile ilgili ilahiler okunur (bkz. Ek.9.2.). Seher duasının bitimi*

sırasında da ilahi okunmaktadır (bkz. Ek.9.3- 30:41dk.). Daha sonra ayine giriş yapılır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁰.

Bu bayramlarda kilisede toplu Noel Ayini yapılır, koroyla birlikte bu özel günleri anlatan ilahiler seslendirilir, ayin sırasında peder tütsü ve buhur ile çocuklarla ilahiler eşliğinde dönüş seremonisini¹⁰¹ gerçekleştirir (bkz. Ek.9.1). Tören boyunca Noel konulu Kontakionlar okunur (bkz. Ek.9.3- 28:56 dk.) Daha sonra mum yakarak dua edilir. Törenin ardından kilisenin bahçesine çıkan vatandaşlar birbirlerinin bayramlarını kutlar.

—“Sosyal etkinlik olarak Noel süresince kilisemizde; perhiz yemekleri, kermes, çocuk piyesi ya da oratoryosu, çocuklara yönelik eğlence, Noel Bayramı Ayini sonrası havai fişek gösterisi, Kilise salonumuzda Cemaat üyelerimiz ile resmi protokol ile bayramlaşma töreni ve Noel Balosu gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Paskalya bayramında ise Perhiz yemekleri, Kermes, Paskalya kahvaltısı, Kilise salonumuzda Cemaat üyelerimiz ve resmi protokol ile bayramlaşma töreni gibi etkinlikler düzenlenmektedir” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹⁰².

“Oruk yemeği”¹⁰³, Noel Bayramında Antakya Arap Hristiyan Ortodokslar için en önemli yemektir. Bu yemeğe ek olarak tavuk çorbası yapılmaktadır. Bu çorbanın içerisine de oruk koydukları gözlemlenmiştir. Arap Hristiyanlar bayramlarını evleri ziyaret ederek, büyüklerin ellerini öperek, çocuklara bayram harçlığı vererek kutlamaktadırlar. Müslüman Türklere ait bayramların da bu gelenekle olan kültürel etkileşime sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bayramlaşma ritüeli, artık dini

¹⁰⁰ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti(bkz. Ek.2. 1).

¹⁰¹ Ek.14.3. Ses Kaydı- 4- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Kilisede Dönüş Seremonileri).

¹⁰² Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 3).

¹⁰³ Antakya’da Arap Ortodoksların özel günlerde yaptıkları, tepsi içerisinde ya da içli köfte şeklinde yapılan etli yemek.

bir cemaatin ritüeli olarak değil, Türkiye’de yaşayan her vatandaşın uygulamış olduğu gelenek, görenek ve adet olarak görülmektedir.

25 Aralık Noel bayramı ilahisi: Troparyon Noel Bayramı İlahisi olarak adlandırılan “2. Notadan” okunan ilahi ‘si karar’ sesinden icra edilir ve “Hüzzam Makamı Dizisi” ile benzerlikler göstermektedir (bkz.79). Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören kitabında yer alan ve Arapça okunan Noel İlahisinin Türkçe meali aşağıdaki gibidir:

—*Mileduke Eyyu Hel Mesihu İlahisi (Arapça)*

“Mileduke eyyu hel mesihu ilehune, kad aşraka nurel ma’rifati fi e’lem. Liennessecidine lil kevekib, bihi te’allemu minel kevkebil sucud leke ye şemsil adil ve en yarifu min maşarkel ulu eteyt ya rabbul mejdulek...” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Türkçesi;

“Ey Mesih ilahımız, doğumun insanlar içinde bilgi nurunun doğmasını sağladı. Zira yıldızlara tapanlar, onların sana secde etmesini öğrendiler, ey adaletin güneşi ve senin yüceliğin doğusundan geldiğini bilsinler. Sana şan olsun ya Rab” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Noel ayını sırasında İncil’in sunağa geçirilmesi esnasında (bkz. Ek. 9.3- 26:04 dk.), Mesih İsa’nın bedende doğumu olarak adlandırılan Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören kitabında yer alan, Noel bayramında giriş ezgisi (isozikon) ilahilerinden 2. notadan okunan “hüzzam makamı dizisi”nin özelliklerini içerisinde barındıran (bkz. 80) ilahinin Arapça ve Türkçesi aşağıda verilmiştir;

— *Minel batni kable kevkebil İlahisi (Arapça)*

“Minel batni kable kevkebil subhi velettuke, helefel rabbu velen yendem. Enneke entel kehinu ileddehir, ile rutbeti meliki sadak. Hallisna yebnallahi yemen vulide minel betul, nehnul murettiline leke Aliluiya” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 6. Ses Kaydı- 7- Kilisede Okunan İlahiler-2-02:02dk.).

Türkçesi;

“Sabah yıldızından önce seni karnımdan doğurdum. Rab and içti ve pişman olmayacak. Sen Melkisedek tertibi üzere sonsuza dek kâhinsin. Ey Tanrı’nın Oğlu bizleri kurtar, senki bakireden doğdun, sana ilahiler ile ALİLUIYA” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

29 Haziran Aziz Büyük Elçiler Petrus ve Pavlus'u anma günü: Antakya Ortodoks Kilisesi'nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) kiliseye isimleri verilen ve Antakya'ya Hristiyanlığı yaymak-öğretmek üzere gelen Aziz Petrus ve Paulus için söylenen ilahi vardır. Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören kitabında yer alan ilahi (troparyon) 4. Notadan okunmakta ve "Segâh Makamı Dizisi" ile benzerlik göstermektedir (bkz.81).

—*Eyyu hel mute kaddimeni İlahisi (Arapça)*

"Eyyu hel mute kaddimeni fi keresi-rrusol, ve mu'ellimel meskune. Tevessele ile seyyidil kul, en yemnehe-sselemete lil meskune. Ve li nufusine rehmetel'uzma" (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 6. Ses Kaydı- 7- Kilisede Okunan İlahiler-2-09:10).

Türkçesi;

"Ey havarisel kürsülerin kıdemlileri ve dünyanın öğretmenleri, herkesin efendisine vasıta olunuz ki, dünyaya barış ve bizlere büyük merhamet eylesin" (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Antakya Ortodoks Kilisesi (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati ayinlerinde enstrüman kullanmamakta ancak son zamanlarda Halep Metropolit'i Pavlus Yazıcı'nın isteği üzerine bir ilahi koro ekibi oluşturma çabasına girmektedirler. Yaşlı Hristiyanlar Arapçayı bildiklerinden ayin esnasında bir problem yaşamıyorlar fakat yeni nesil Arapça olan ayini pek anlamadığı için ayin dilini Türkçeye tercüme çabaları başlamıştır. Bunun ilk örneği 24 Aralık 2005 Noel ayini esnasında uygulanmış, yani ayin zaman zaman Türkçe olarak yapılmıştır. Bu durum, bu topluluğun ön kültürünün kısmen asimile olduğunu düşündürmektedir.

1.15.3. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Önemli Toplumsal Olaylar ve Bu Olaylara Özgü Müzik Uygulamaları: ‘Doğum’, ‘Düğün’, ‘Cenaze’

1.15.3.1. Doğum (Vaftiz)

İslam inancında gusül abdesti olarak uygulanan ritüel, Hristiyan Araplarda aynı isimle olmasa da, kendini vaftiz olarak göstermektedir. İslam’da insanların manevi olarak temizlenmesi anlamına gelen abdest, Hristiyan inancında doğan bebeğin günahlardan arınmasını, kötülöklere karşı kutsanmasını sağlayan bir ayindir. “Ortodoks geleneklerinde çocuk, doğumunun sekizinci günü ile kırkinci günü arasında vaftiz edilmektedir” (Yıldırım, 2005: 133).

Genellikle diğler Ortodoks kiliselerinde çocuğa sekizinci gün isim verilirken, Antakya Arap Ortodoks cemaati doğan çocuğa doğduğı gün bile isim verebilmektedir. Örneğın; Arap Ortodoks Kilisesi Pederlerinden Dimitri, çocuğuna ismini doğduğı gün verdiğini söylemektedir (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015). Antakya’da yaşayan Arap Ortodokslarda vaftizin hangi güne denk geleceğı çocuğın cinsiyeti ile değışmektedir (Usluoğlu, 2012: 158). Arap Ortodoks Vakıf Başkanı Fadi Hurigil;

-“Doğumdan kırk gün sonra erkek çocuk için, altmış gün sonra ise kız çocuğı için vaftiz töreni yapılır” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁴ açıklamasını yapmıştır.

Arap Hristiyanlarda vaftiz anne ve baba vardır. Erkek çocuk için vaftiz baba, kız çocuk için ise vaftiz anne seçilir. Genel olarak bu vaftiz anne ve babalar, çocuğın anne ve babası evlenirken sağdıçlık yapan kişilerden seçilir. Antakya Arap Ortodoksları yeni doğan çocuğı iki aylıktan bir yaşına kadar vaftiz ettirebilir (Usluoğlu, 2012: 158).

¹⁰⁴ Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Fadi HURİGİL ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 3).

-“Vaftiz olacak çocuk, doğumunun kırkinci günü sunağa veya altara sunulur. Çünkü İsa Mesih Yahudi şeriatına göre vaftizden 40. günde, 25 Aralık’tan 2 Şubat’a 40 gün geçmiştir 40. günde Ermiş Aziz Simeon tarafından sunağa sunulmuştur. Dolayısıyla bizim çocukları vaftiz ettirmemiz kutsal sunağa geçirme anlamında değildir. Vaftizden önce de aileler 40. gün anısına çocuğu kiliseye getirip sunağa sunarlar, fakat vaftiz tarihini kutsal sunağa girme ile adlandıramayız” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁵.

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) vaftiz ayini sırasında İncil’den Matta 28. bölümden 16-20 kısımları okunmaktadır. Bu bölüm Peder Hizmetleri Kitabında (El-Afholloji) da yer almaktadır.

Çocuk vaftiz edilirken, psalter tarafından çocuğu vaftize batırırken söylenen ilahi olan ve Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabında yer alan vaftiz bayramında da okunan ‘Vaftiz İlahisi’ okunur. İlahi 1. Notadan (uşşak makam dizisi ile benzerlik gösteren) ‘Bi’itimedike Ya Rab Fi Nahril İlahisi’dir (bkz.79).

-“Vaftiz sırasında çocuk, suya batırılarak manie olarak öldürülür, buradaki amaç eski insan benliğini ve Adem ile Havva’dan gelen günahkar insan benliğini öldürmektir, suya batırılan çocuk sudan çıkarılırken de Mesih İsa’yı giyinmiş halde aynen Mesih İsa’nın kalkışını, dirilişini simgeler” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁶

Vaftiz ayininin sonunda, Peder ve cemaat bebeği masa etrafında tur attırdığında söylenen ve Peder Hizmetleri Kitabında yer alan Türkçesi ‘Mesih adına vaftiz olanlar’ sözleri ile başlayan, 1. Nota’dan “uşşak makamı dizisi” özelliklerini yansıtarak seyreden (bkz.79.Vaftiz Bayramı İlahisi) Arapça okunan vaftiz ilahisidir. İlahinin Arapça ve Türkçe sözleri;

¹⁰⁵ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

¹⁰⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

Arapçası

- “*Entomul leyizne bil Mesih i’temedtom, vel Mesih lebistom, Haleluya*” (3 Kere)
(Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 5. Ses Kaydı- 6- Kilisede Okunan İlahiler-1-01:48 dk.).

Türkçesi

- “*Mesih adına vaftiz olanlar, siz Mesih’i giyindiniz, Aleluya*” şeklindedir (3 Kere)
(Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Vaftizden sonra konfirmasyon yapılmalıdır. Konfirmasyon, vaftiz edilen çocuğun, takdis edilmiş bir yağla, vücudun çeşitli yerlerinin yağlanmasıdır. Bu ayine Antakya Arap Ortodoksları “meyron¹⁰⁷” demektedir. Meyron, vaftizle birlikte Hristiyanlığa giriş uygulamasıdır.

-“*Papaz vaftiz olan çocuğa meyron duasını yaptıktan sonra kutsal yağı, alnına, gözlerine, burnuna, kulaklarına, dudaklarına, göğsüne, sırtına, ellerine ve ayaklarına sürmektedir. Yağı her sürüşünde “Kutsal Ruh olan armağanın mührü” sözlerini ifade etmektedir*” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁸.

Kutsal yağ olan meyron sadece vaftizde kullanılır, ölümde meyron kullanılmaz, ölümde toprak ve zeytinyağı kullanılır, Vaftizde ise meyron ile meshetmek, Kutsal Kilise gizemlerinden (sakramentlerden) konfirmasyon (kuvvetlendirme) birisidir. Aslında Vaftiz ile Hristiyan olan kimse Mesih İsa’yı giyinmekte ve meyron ile meshedilerek kuvvetlendirme yapılmaktadır.

¹⁰⁷ Meyron: “Sadece İstanbul Rum patrikhanesinde her yıl pişirilen ve Paskalya haftası büyük Perşembe günü hazırlanan, 200 çeşit bitki, çiçek, güzel koku ve zeytinyağından oluşmuş bir katmandır, zeytin yağından biraz daha katıdır...bu yapılırken de büyük kapların altına ateşe, eskimiş ikonalar, eskimiş Papaz tören kıyafetleri ve yıpranmış kitaplar kullanılır” (Dimitri DOĞUM, 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti).

¹⁰⁸ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

1.15.3.2. Düğün (Nikâh Akdi)

Düğün, tıpkı doğum ve ölüm gibi dinsel boyutu olan bir toplumsal olgudur. Düğün ritüelleri, doğum ve ölüm ritüelleri gibi cemaatin kimliğini vurgulayabildiği, beraberlik duygusunu pekiştirebildiği anlardır. Baily ve Collyer, g   ve müzik ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarda, çoğunlukla Afgan vatandaşların yaşadıkları bölgeler olan Pakistan'da ve California'da kültürel değişimi ve gelişimi araştırmıştır. İnsanların göç ettikleri yerlerde toplanmak ve müzik yapmak için genellikle düğünleri seçtiklerini, bu düğün müziklerinin kültürel olan her olgu gibi g   edilen bölgedeki kültürde bulunan düğün müzikleri ile etkileşim halinde olabileceğini ancak kültürün zamanla adaptasyona uğrayabileceğini vurgulamışlardır (Baily ve Collyer, 2006: 174).

**şekil 27 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesinde Düğün Ayini
(Mişel-Melda şenay)**

Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan- 09.10.2011

Baily ve Collyer'ın ifadeleri tüm etnisiteler gibi, Arap etnisitesi için de geçerlidir. Düğün törenleri tüm etnisiteler gibi Arap Ortodoks cemaatinde kültürel kimliğinin en çok ortaya çıktığı alanlardandır.

Arap Ortodokslarda nişan töreni evde yapıldığında okunan dua vardır. Müslüman Sünni cemaatinde de nişan töreninde “söz duası” okunmaktadır. Arap Ortodoks cemaatinde “damat giydirme” geleneği bulunmaktadır (bkz.243). Düğünden bir gün önce Antakya’da damatın damatlığı kilisenin bahçesinde cemaatin içerisinde arkadaşları tarafından giydirilir. Daha sonra genel olarak Arapça okunan, davul-zurna eşliğinde oyun havaları oynanır. Düğün günü gelin, hem Ortodokslarda hemde bazı Sünni cemaatlerde ilahiler ve dualar ile baba evinden çıkarılmaktadır.

Antakya’da Hristiyanlar, resmi nikâhı kıydırmadan kilisede nikâh kıydıramamaktadır. Çünkü kilise, önce resmi nikâhı şart koşmaktadır. Genelde nikâh kilisede Pazar günleri kıyılmaktadır. Antakya merkezde, toplumsal dayanışmayı gerektiren durumlarda farklı etnisitelerin din ve mezhepleri önemli değildir; topluluklar, yalnızca nikâh akdi, cenaze, sünnet ve vaftiz törenlerinde birbirlerinin mezheplerini hissederler. Fakat düğünlerde bu durum tam tersidir. Çünkü düğünler Antakya’da genel olarak etnisite ayrımı ya da din ayrımı yapılarak gerçekleşmez. Düğünler düğün salaonlarında, otellerde, restoranlarda yapılabilmektedir. Her cemaatten insan düğünde bir arada bulunabilmektedir.

Antakya Hristiyan Ortodoks cemaati, bölgede bulunan birçok cemaat gibi evlilik geleneği için kapalı bir yapı oluşturur ve cemaat dışı evlilikler hoş karşılanmaz. Peder Dimitri Doğum bu nikâh akdi yapılabilmesi için,

— “*Kilisede nikâh yapabilmemiz için, kişilerin kilisenin sakramentleri dediğimiz 7 tane gizem vardır (vaftiz, komünyon, meyron) gibi bunları yerine getirmiş olmaları gerekmektedir*” sözlerini söylemektedir (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹⁰⁹.

— “*Hristiyanlıkta bulunan sakramentler;*
1. Vaftiz: Hristiyanlığın kabulünün ikrarı.

¹⁰⁹ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

2. *Evharistya (Kinonia-Komünyon): Ekmek ve Şarap ayini.*
3. *Krizmasyon: Elçisel kilise geleneği, Kutsal Ruh ile güçlendirme.*
4. *Tövbe ve Günah İtirafı: Ruhani kişiye, işlemiş olduğu günahı itiraf etme, tövbe etmek.*
5. *Yağ Sürme: Hasta yağı, ölüm halindekileri kutsama.*
6. *Ruhbanlık¹¹⁰: Rahiplik, Tanrı'ya kilise topluluğuna hizmet etmek için kendini adanmış kişiler, ruhani görevliler.*
7. *Evlilik: Evlilik antlaşmasıdır” (Yüz Yüze Mülakat, 29.05.2015)¹¹¹.*

Antakya Ortodoks Kilisesi Pederlerinden Peder Jan Deluller ise;

— *“Aile birliği inanç birliği ile olur. Vaftiz olmayan bir bedenle, vaftiz olan bir bedenin birlikte olması Hristiyan inancında günahtır. Biz bu günaha iştirak edemeyiz. Herkesin kendi inanç kültüründe, kendi yapısında, kendi inancına karşı sorumlulukları vardır”* sözleri ile cemaat içi nikâh akdinin önemini vurgulamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹¹².

Arap Ortodoks etnisitesinde iç evlilik kuralı hüküm sürmektedir. Dolayısıyla Ortodoks gençlerin eşlerini seçim hakları kısıtlıdır. Peder Dimitri Doğum, Ortodokslukta nikâh geleneğini;

-*“Ortodoksluk düşüncesinde, evlilikte cinsel birliktelik değil ruhani birliktelik önemlidir ve bu birliktelik ancak iki taraf da Hristiyan olursa gerçekleşecektir.*

¹¹⁰ **“Ruhbanlık:** Hayatını dinî hizmetlere adamayı gönüllü olarak kabul eden kimselere bazı unvanların verilmesi ayinidir. Papaz ve piskopos makamına gelecek olanların törenle takdis edilmesi zorunludur. Bu takdis ayini piskopos tarafından yerine getirilir. Hristiyanlıkta kilisede yapılan takdis ruhbanlığının dışında manastır ruhbanlığı da vardır. Manastırlarda yaşayan keşişler dünyadan el etek çekip kendilerini Tanrı'ya adanarak münzevi bir hayat yaşarlar. Ruhbanlığı en canlı bir şekilde yaşayan Hristiyan mezhepler, Ortodoks ve Katoliklerdir” (Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti).

¹¹¹ Peder Dimitri DOĞUM ile 29.05.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

¹¹² Peder Jan Deluller ile 15.03. 2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 2).

Ortodokslukta kilise nikâhı önemli ve kutsaldır. Kilisede iki Hristiyan arasında nikâh akdi yapılır. Bu ayin Pazar günleri yapılır ve yarım saat sürer” diye açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹¹³.

Farklı ruhani liderlerin bu ifadelerinden çıkan sonuca göre evlilik kurumu Ortodoks Arap Hristiyanların hem kültürlerini hem de etnisitelerini bozmadan bugüne getirmeleri için bir araçtır. Resmi nikâhın, kilise nikâhının ön şartı olarak koşulması ise, topluluğun kadınlarını korumak ve mağdur etmemek üzere aldıkları hukuki bir önlem olarak görülmektedir.

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) nikâh akdi sırasında İncil’den Yuhanna 2. bölümden 1-11 kısımları okunmaktadır. Bu kısımda İsa’nın Celile’nin Kana köyünde yapılan bir düğüne katılımı ve burada suyu şaraba dönüştürme mucizesi anlatılmaktadır.

Antakya Ortodoks Kilisesi’nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) nikâh akdi yapılacağı zaman gelin ve damat kiliseye girerken, platforma doğru yürürken Peder Hizmetleri Kitabında yer alan, 4. Nota’dan “segâh makamı dizisi” özelliklerini taşıdığı görülen, psalterler tarafından söylenen ilahinin Arapça ve Türkçesi;

Arapçası

- “*İfrahî Eyyetuhel Melike, Fahrul Azara Vel Emmehet, Lienne Kulle Medihinve Yenzehilu Min Fehmi Hali Viledetuki...Lizelike Tuazzimuki Kullil Baraya Ve Tumeciduki*” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı) (Ek.14. 5. Ses Kaydı- 6- Kilisede Okunan İlahiler-1-06:17).

Türkçesi

- “*Sevin ey bakirelerin ve annelerin iftiharî olan kraliçe. Çünkü güçlü ve düzgün konuşan her ağız, seni gereken derecede övemez. Ve her akıl senin doğumunu*

¹¹³ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

anlamada dehşete düşüyor. Bu nedenle ses birliği içinde seni yüceltelim” şeklindedir (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Nikâh akdinde Peder Hizmetleri Kitabında yer alan ve törende söylenen diğer bir ilahi olan Ey İsa’ya ilahisinin Arapçası ve Türkçesi;

Arapçası

-“Ye Eşyaau İttarib Mubtahicen, Li Ennel Betulkad Hemelet Fi Ehşeihe Ve Velede İbnen, Ve Huvva İmmanuil İlehen Ve İnsenenmaan, Ellezi Yusemmil Maşrek, Lizelike Nuazzimuhu Ve Natubul Betul” (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Türkçesi

-“Ey İsa’ya sevin ve coş, çünkü bakire gebe kaldı ve bir oğul doğurdu ve O İmmanueldir. İlah ve insan olup Doğu adıyla anılır. Bunun için O’nu yüceltelim ve bakireyi mutlulayalım. Ey Aziz Şehitler sizler ki iyi mücadele edip taçlandırıldınız, Rabbe şefaet ediniz bize acıma eylesin” şeklindedir (Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı).

Hristiyan kültüründe vaftiz ritüellerinde vaftiz edilen çocuk nasıl İsa Mesih ile özdeşleştiriliyorsa, nikâh akdinde de gelinin Meryem Ana ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Meryem Ana yalnızca İsa’nın annesi olması yönüyle değildir, aynı zamanda doğumun, bereketin ve bolluğun sembolü olan semavi dinler öncesi Kibele, Artemis, İsis gibi ana tanrıçaları da andırmaktadır. Ayrıca nikâh sırasında gelin ve damatın başında taç takılıdır ve bu taçları gelin ve damat değiştirerek birbirlerine takmaktadırlar (bkz. 245-246) (bkz.Ek. 14.2.01:22-02:40 dk.).

-“Nikahda takılan taçlar, yeni bir hayata başlayacakları için çiftlere taçlandırma olarak, zaferin simgesine, çiftlerin gücüne ve liderlik rollerine işaret eder” (Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹¹⁴.

¹¹⁴ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

Antakya'daki Arap Hristiyan Ortodoks cemaati düğünleri, düğün salonlarında, restoranlarda ve otellerde enstrüman eşliğinde gerçekleşmektedir. Antakya Arap Ortodoksları kilisede dini nikâhlarını kıydırdıktan sonra düğün yapılacak salona gitmekte ve düğünü yapmaktadırlar.

1.15.3.2.1. Din-Dışı Düğün Geleneğinde Müzik

Cemaatlerin sosyal yaşamlarını kültürel kimliklerine bağlı olarak yaşatması ve aktarımı sürecinde dinsel ritüellerin yanında din dışı gelenek ve ritüellerinde önemi oldukça büyüktür. Din-dışı olan törenler ve gelenekler, topluluklar içerisindeki dayanışmanın ve iletişimin sürdürülmesi ve yaşatılmasına katkıda bulunur. Antakya Hristiyan Arap Ortodoks cemaatinde kız isteme, nişan, düğün gibi ritüellerin bazı bölümleri isteğe bağlı olarak dinsel olabildiği gibi çoğunlukla dindışı ritüellerdir ve topluluğa ait belirli gelenekleri ifade ederler.

Geçmişte kız isteme geleneği Antakya Arap Ortodoks cemaatinde ailenin kararı öncelikli olarak alınarak yapılırken, günümüzde bu durum çiftlerin önceden görüşüp birbirlerini beğenmeleri ve istemeleri ile gerçekleşmektedir. Kız isteme merasimi kızın ve erkeğin aile büyüklerinin bir araya gelerek yaptıkları bir merasimdir. Kız isteme geleneğini Antakya Arap Ortodoks Cemaati üyelerinden Vehbi Tadrasgil şu şekilde açıklamaktadır;

-“Antakya Arap Ortodokslarında her iki taraf görüşerek bir gün belirler ve erkek tarafı kız evine davul zurna eşliğinde oyun havaları çalınarak gelir. Kahveler içilir ve erkek tarafından bir aile büyüğü çiftlerin birbirlerini beğendiğini ve kız tarafının rızasını almayı istediklerini söyler. Daha sonra erkek ve kız aile büyüklerinin ellerini öper” (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015).¹¹⁵

¹¹⁵ Vehbi TADRASGİL ile 20.08.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti.

Antakya Arap Ortodokslarında kız isteme merasiminden sonra nişan töreni yapılır. Nişan töreni erkek tarafının kıza hediyelerini sunması ve birbirlerine bağlılıklarını simgeleyen yüzüklerin takılması için önemli bir gündür. Dimitri Doğum; -“Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinde nişan töreni kilise üyeleri tarafından kız evine çeyiz bohçasının götürülmesi ile başlamaktadır. Eğer evlenecek çift isterse nişan törenini Peder İncil’den dualar okuyarak kutsar ve daha sonra yüzükleri çiftlere vererek birbirlerine takmalarını ister” (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015).¹¹⁶

Nişan töreni yüzükler takıldıktan sonra müzikli eğlence ile devam etmektedir. Cemaat üyelerinden Vahbi Tadrasgil, geçmişte evde olan nişan eğlencelerinde çalgı olarak cümbüş, darbuka, defin kullanıldığını, fakat günümüzde ev dışında bu törenlerin genel olarak restoran ve düğün salonlarında yapıldığını, çalgı olarak org, davul, zurna, bateri, keman, ud gibi farklı çalgıların da çalınabildiğini belirtmiştir (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015).

Antakya’da düğünden bir gün önce Sünni ve Nusayri cemaatlerinde bayanların toplanarak eğlendikleri “kına gecesi” adı verilen bir eğlence düzenlenmektedir. Fakat bu eğlence Arap Ortodokslarda yapılmamaktadır. Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinde düğünden önce gelin kadınlarla birlikte hamama gider ve burada bir eğlence yapılır. Ayrıca düğünden önce “damat giydirme”¹¹⁷ eğlencesi yapılır. Bu eğlence daha çok bekârlığa veda partisini andırır. Damadın kilisenin bahçesinde arkadaşları ve cemaatten olan kişiler tarafından üzeri çıkarılır ve cemaat tarafından damatlığı giydirilir, daha sonra davul-zurna getirilerek halk oyunları oynanır.

¹¹⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 20.08.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

¹¹⁷ “Damat Giydirme: Arap Ortodoks düğün geleneği içerisinde düğünden önce kilise bahçesinde cemaat tarafından damadın üzerinin çıkarılması ve müzik eşliğinde damatlığının giydirilmesidir”(Vahbi Tadrasgil, 20.08.2015 tarihinde yapılan görüşmenin özeti).

Antakya’da yaşayan ve düğünlerde müzisyenlik yaparak geçimini devam ettiren Mehmet Hazırlar,¹¹⁸ Antakya’da düğünlerde icra edilen müziklerin yapısını;

-“Antakya birçok kültürü içerisinde barındırmaktadır bu nedenle düğün müzikleri de değişiklik gösterir. Örneğin, Antakya merkezde ve Reyhanlı’da genel olarak Arapça icra edilen müzikler düğünlerde tercih edilir. Düğün müziği olarak Antakya’da ‘Samandağ tarzı’¹¹⁹ müzik yapılırken, Reyhanlıda ‘Bedevi Araplarına yakın müzikler’ yapılır. Amik Ovası diye adlandırabileceğimiz Kırıkhan’da Arapça düğünlerde kullanılmaz. ‘Halebi türü’¹²⁰ oyun havaları dediğimiz Gaziantep oyun havaları çalınır, özgün müzik türleri icra edilir” sözleri ile ifade etmektedir (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015)¹²¹.

Gözlemler ve görüşmeler ışığında Antakya düğünlerinde genel olarak Arapça şarkıları icra edilen ünlü sanatçıların¹²²; Mustafa Ebul Foz, Hamit El Fıratı, Saria el Sawas, Ali Al Deek, Wafik Habib, İbrahim El Saad, Yusuf Johar olduğu görülmüştür. Türkçe müziğin düğünlerdeki varlığını Mehmet Hazırlar şu şekilde açıklamaktadır;

-“Düğünlerde enstruman olarak Antakya merkezde genellikle sadece klavye (org) kullanırız. Çok nadir olarak arada bazı düğünlere bağlama da götürürüz. Kırıkhan’da ise daha çok düğünlerde bağlama, davul, zurna ve bateriyi kullanırız. Kırıkhan’da özgün müzik tarzı okuyan sanatçıların şarkılarına yer veririz. Örneğin, Musa Eroğlu, Ali Nurşani, Mehmet Balaban, Latif Doğan gibi türkücülerin eserlerini okuruz.

¹¹⁸ Antakyalı-Antakya Kırıkhan’da yaşayan düğün müzisyeni Mehmet Hazırlar ile 20.08.2015 tarihinde Antakya’da yapılan görüşmenin özeti).

¹¹⁹ “Samandağ ve Bedevi Araplarına yakın müzikler, oryantal tarzı müziklerdir daha çok darbuka ve org çalgısı kullanılarak, Arapça olarak icra edilmektedir” (Yüz,Yüze Mülakat, Mehmet Hazırlar, 20.08.2015).

¹²⁰ “Halebi türü müzikler Suriye- Gaziantep sınırında olan Halep’de icra edilen müziklere benzediği için bu adı almıştır. Bu müzik türü genellikle erkeklerin oynadığı, bağlama, keman, org, davul, zurna kullanılarak, kimi zaman aralarda Türkçe okunan baraklarla süslenen bir halay türüdür” (Yüz,Yüze Mülakat, Mehmet Hazırlar, 20.08.2015).

¹²¹ Antakya düğün sanatçısı Mehmet Hazırlar ile 20.08.2015 tarihinde Antakya’da yapılan görüşmenin özeti.

¹²² Antakya merkezde ve Reyhanlı’da düğün icralarında Arapça türünde eserleri icra edilen sanatçıların Suriye ve Antakya kökenli oldukları, Mustafa ebul Foz, Hamit el Fıratı, Yusuf Johar gibi ses sanatçılarının bu bölgede yapılan düğünlere icracı olarak katıldıkları gözlemlenmiştir.

Bunların yanında Antep oyun havaları ve Baraklarından da birkaç tane okuruz” (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015).

Antakya’da düğün geleneğinin Antakya’da yaşayan diğer kültürel değerler gibi etnisitelere ve kültürel kimliklere göre değişikliğe uğradığı söylenebilir. Bu kültürel ve etnik olarak değişiklik yörede icra edilen düğün müziklerine de kullanılan dil, enstrüman, müziksel biçim olarak yansımıştır.

1.15.3.3. Cenaze Ritüelleri ve Ezgileri

İnsan yaşamında ölüm olgusu, birçok toplum için beden ve ruhun ilişkisine yönelik algının ritüellerle sembolize edildiği bir olgudur. Kişinin ölümünden sonra dini inançlar gereği izlenen ritüeller, her dini inanç dünya ve ölüme yönelik algılardan dolayı farklılık göstermektedir. Bu konuda Emiroğlu “Ölünün bedeni ve ruhu ile ilişkili işlemler “gömme” uygulamalarıyla birlikte çeşitli ritüeller gerektirir.” der. Yazara göre gömme biçiminde gözlenen farklılıklar, kültürel farklılıklara tanıklık etmektedir (Emiroğlu, 2003: 658). Bu farklılıklar, gömme pratiğinde gözlenen biçimlerin incelenmesini gerekli kılmaktadır. “Ölü gömme geleneği” olarak adlandırılan eylemler, kültürlerin cenaze ritüelleri, mezar biçimleri, ölü gömme şekilleri ve ölüye mezarda verdikleri biçimleri içermektedir (Emiroğlu, 2003).

Kültürlerin tamamı, ölüm olayını yani ruhun bedenden ayrılışını inançsal kuralları ve ritüelleri çerçevesinde ifade ederler. Ortodoks din inançları gereği oluşmuş ritüeller, vaftiz, doğum ve nikâh gibi ölüm olayına da yansır. Bu ritüeller ölüye duyulan saygıyı gösterdiği gibi, aynı zamanda kutsal olana bağlılığın da bir göstergesidir.

Ölüm ritüeli, bir etnik topluluğun kültürel kimliğinin en çok ortaya çıktığı ritüeldir. Dini cemaatlerde doğum ve nikâh akdi gibi cenaze törenleri de kültürel kimliği yansıtır. Cemaatlerin cenaze törenleri, dünya algıları ve pratikleri üzerine olan (cenaze törenleri), daha çok insanların ölen kişiye son kez saygılarını ve sevgilerini sunmalarını kapsar. Ölen kişiye şükran duygularını yansıtan cemaat, aynı zamanda

törende, birbirlerine ölene kadar yan yana olacaklarının mesajını da vermiş olur. Cenaze törenlerinde cemaatin birlik beraberlik duygusu bu yolla pekiştirilir.

İslam inancında ölen kişinin vefatını diğer insanlara duyurmak için nasıl camide sala verilip ismi okunuyor ise, Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks cemaatinde, ölüm olayını diğer insanlara kilisedeki çanları çalarak duyurmaktadırlar.

-“Ölen kişi için, 11 defa olmak üzere 3 çandan oluşan çan çalınır... $11 \times 3 = 33$ İsa Mesih’in bildiğimiz ve yazılı olan yaşını simgeler... Ayrıca cemaate duyurmak için cep telefonlarına mesaj geçme sureti ile insanlara haber verilmektedir” (Yüz Yüze Mülakat, 20.08.2015)¹²³. Arap Hristiyan Ortodokslardaki vaftiz töreni abdest ritüeline benzemektedir. Kişi doğduktan sonra Hristiyanlık inancına uygun olarak vaftiz ettirildiğinde bütün günahlarından arındığına inanılmaktadır. Bu nedenle bu topluluklarda öldükten sonra Sünnilerde olduğu gibi cenaze yıkanmaz.

Çoğu Hristiyan inancında olduğu gibi, Arap Hristiyan Ortodokslar da ölen kişinin fotoğrafının önünde mum yakılır. Bu ritüelin nedeni, ışığın ölen kişinin ruhunu aydınlattığına inanmalarıdır. Türkiye’de bu durum, protesto edilen Türk aydınlarının cenaze törenlerinde de görülmektedir. Vefat eden kişinin fotoğrafının önünde mum yakılarak ruhunun ışıklar içinde huzura ereceği düşüncesi yaygındır.

Arap Ortodokslar ile görüşmelerde, definlerini önceleri kilisede morg olmadığı için direkt kiliseye getirerek cenaze töreni yapıp daha sonra mezarlığa gidip defnettiklerini iletmışlerdir. Cenaze bekletilirse kokacağını ve şişeceğini düşündükleri için böyle bir işlem yaptıkları söylenebilir. Günümüzde artık kilisede morg bulunmaktadır ve cenaze burada muhafaza edilip daha sonra defin işlemleri yapılabilmektedir.

-“Arap Hristiyan Ortodokslarda evden kiliseye gidilmesi, kiliseden de mezarlığa gidilmesi aşamasında eskiden; önde haç’ ı taşıyan kişi, arkasında papazlar, onların arkasında cenaze ve son olarak da cemaat yer alırdı fakat 20 yıldır böyle

¹²³ Peder Dimitri DOĞUM ile 20.08.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

yapılmamaktadır. Artık kilisemizin morgu olduğu için cenazelerimizi direkt morga koymaktayız ” (Yüz Yüze Mülakat,15.03.2015)¹²⁴.

Şekil 28 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Bahçesinde Yapılan Cenazenin Mezarlığa Defni
Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan- 24.02.2014

İslam inancında ölen kişi mezarlığa defnedilirken, cemaat kadın ve erkek olarak ayrılır ve erkekler önde kadınlar arkada yer alırken, Arap Hristiyan Ortodoks cemaatinde ölen kişinin defni sırasında kadın ve erkekler bir arada bulunurlar.

-“Arap Ortodokslarda cemaattekiler kilisede, kuzeye ayakları- güneye baş kısmı yönünde yatırılan ölüünün baş kısmında yer alırlar. Bu sırada papaz, cenazenin ayak kısmı olan kuzeyde yer alır ve yüzü cemaate dönüktür. Cenazenin yakınları ise tabutun iki yanında sıralanırlar. İncil’ den ayetler ve Bap 4 diye adlandırılan Paulus’ un Selaniklilere seslendiği mektubun ölümle ilgili bölümleri okunur”(Yüz Yüze Mülakat, 21.12.2014)¹²⁵.

¹²⁴ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

¹²⁵ Peder Dimitri DOĞUM ile 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

Antakya Ortodoks Kilisesi'nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) cenaze töreni sırasında İncil'den Yuhanna 5. bölümden 24-30 kısımları peder tarafından tecvitli bir şekilde okunur. Bu kısımlarda iman edenlerin sonsuz yaşamları olduğu, iyilik yapanların tekrar yaşamak için dirilecekleri, yargılanmayacakları, iman etmeyenlerin kötülük yapanların ise yargılanmak üzere dirileceği anlatılmaktadır.

Antakya Ortodoks Kilisesi'nde cenaze töreninde Peder Hizmetleri Kitabından 'Ölüye Rahmet Duası' okunduğu sırada cemaat tarafından tecvitli olarak 'Eyyuhel Muhalles' duası söylenmektedir. Duanın Türkçesi ve Arapçası şöyledir;

Arapçası

-“*Eyu Hel Muhalles, Erih Nefs Abdeke (Bayan İse Abdetek) Ma Arwahil Siddikinel Rakidin, Vahfazhu (Vahfazha) Lil Hayatil Saaide,Elleti Min Kablike Ye Muhibbel Başar*”

“*Erih Ya Rab Nefs Abdeke (Abdetek) Fi Rahatek,Heysu Cemiu Kiddısike Yesterihun,Li Enneke Ente Vehdeke Ellezi Le Yemut....*”.

Türkçe

“*Ey Kurtarıcı, kulunun ruhunu ölmüş olan sadıklarla birlikte eyle ve O'nu senden olan mutlu hayata muhafaza et ey insan seven. Ya Rab kulunun ruhunu, bütün Azizlerin bulunduğu istirahatgahında rahata eriştir. Çünkü yalnız sensin ölümsüz olan*”.

Şekil 29 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Cenaze Töreni

Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan- 24.02.2014

-“Arap Hristiyan Ortodokslarda İncil ve Paulus’ un mektubu okunduğu sırada herkes ayağa kalkar ve törenin sonunda tabutun üzerindeki haçı öper. Papaz kutsal yağ ve toprak ile cenazenin yüzü üzerine bir haç çizer. Bu işlemten sonra cenazeye dokunulmaz. Kutsal yağın dökülmesiyle birlikte, “ dünyada kim olursan ol, mevkiin ne olursa olsun, yüz yıl önce ölenle sen eş değersin, şimdi aynısınız”, “ topraktan geldik toprağa gideceğiz” denir ve tabutun kapağı kapatılır (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹²⁶.

Şekil 30 Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi Cenaze Töreni

Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN- 24.02.2014

Antakya Ortodoks Kilisesi (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) cenaze töreninde Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabında yer alan, Yunancadan, Arapçaya ve Türkçeye çevrilmiş olan ve aynı zamanda Paskalya Bayramı sırasında da okunan 5. Notadan “buselik makamı dizisi”nin özelliklerini

¹²⁶ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

taşıdığı görülen (bkz.81) İsa Mesih'in dirilişi anısına Mesih Ölüler Arasından Dirildi ilahisi okunur. İlaninin Yunanca, Arapça ve Türkçesi aşağıdaki şu şekildedir;

Yunanca

-Hristos anesti ek nekron, sanato sanaton patissas, ke ti sen tizmni masi zoin, harison menos.

Arapça

-El mesihu kama min beynil emvet, va vati el mevte bil mevt, ve vehebel heyete lil lezine fil kubur. (Ek.14. 5. Ses Kaydı- 7- Kilisede Okunan İlahiler-2-00:01).

Türkçe

“Mesih ölüler arasından dirildi, ölümü ölümle ezdi ve mezarda olanlara hayatı verdi”.

Cenaze ritüellerinin bitiminde ise Arap Hristiyan mezarlık alanına gidilir. Arap Hristiyan Ortodokslarda definden önce ve defin sırasında görevleri ayrılmış iki papaz görev alır. Bu papazlardan daha kıdemli olanı ölüm ve ahiret ile ilgili *Peder Hizmetleri Kitabında* bulunan *Ölüye Rahmet duasını* ve İncil'den Yuhanna 5. kısımdan 24-30 bölümlerini okur. Arap Hristiyan Ortodokslar, mezarlıktan ayrılırken ellerini yıkamaktadırlar, bu durumu ölümün uğursuzluğundan kurtulmak için yaptıklarını söylemektedirler. Aslında burada temel sorunun temizlik olduğu da söylenebilir. İslam'da, Müslümanlarda nasıl ki ölünün doğduğu evde Kur'anı Kerim okunmakta ise, Arap Hristiyan Ortodokslarda Papaz, cenazenin çıktığı odada İncil'den dualar okuyarak ölen kişinin ruhunu huzura kavuşturmaya çalışır.

-“Vefat eden kişinin evinde ölen kişinin ruhunu ve ölü evini kötü ruhlardan korumak için tütsü ve bahur yakılmaktadır. Arap Hristiyan Ortodokslarda Peder cenazenin defin işlemi bittikten sonra üç gün, sabahları mezarlığa gider, dualar okur ve bu

uygulama sonrasında ev halkıyla beraber kiliseye gider taziyeler kilisede olmaktadır”
(Yüz Yüze Mülakat, 15.03.2015)¹²⁷.

Müslüman inancında nasıl ki cenazenin defninden sonra 40. gün ve 52. gün ölünün ruhu için dualar okunuyorsa, Antakya Arap Ortodoks cemaatinde de cenaze töreninden sonra cenazenin defnedilişinin 40. günü, cenazenin kırkı yapılır. Pazar ayını sırasında ölüye rahmet duası okunur.

1.15.3.4. Antakya Aziz Peter ve Aziz Paul Ortodoks Kilisesi’nde Psalti Koro Kurumuna Korist Yetiştirme Prosedürü, Kültürün Aktarım Süreci ve Beslendiği Kaynak Bölgeler

Dinsel müzikler, dini öğretinin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesinde bir araç olarak kullanıldığı için, makam, ezgi, ritim vb. gibi diğer müziksel öğelerinden çok metinleri önem taşımaktadır. Başka bir deyişle burada müzik, dinsel metnin taşıyıcısı görevi görmektedir. Müzik ve kültür araştırmaları yapan müzik bilimcilerin ortaya attığı müziğin kültürü içerisinde barındırması ve onu sembolize etmesi kavramı, tüm dinsel müzik uygulamaları gibi Antakya Rum Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) dinsel müzik uygulamaları için de geçerlidir. Özellikle Semitik etnisitelerde, Süryanilerde, Araplarda ve diğer Orta Doğu halklarında müzik ve dans, dinden ayrı bir uygulama olarak görüldüğü için dinsel metinler ve dans içinde müzik yokmuş gibi algılanmaktadır.

Kültürün biçimlenmesi yalnızca dinle açıklanacak bir olgu değildir, yaşanan bölge de büyük bir önem taşımaktadır. Hatta dinlerin ve mezheplerin belirlediği ritüeller, yaşanan bölgenin geçmişteki kültürlerine göre oluşmaktadır. Bu bağlamda Hristiyanlığın kabul edildiği mezheplerin bölgesel dağılımı son derece önemlidir. Bugün Batı Hristiyanlığını temsil eden mezhepler Katolik ve Protestan mezhepleri

¹²⁷ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

iken, Doğu Hristiyanlığını temsil eden mezhep ağırlıklı olarak Ortodoksluktur. Genellikle Doğu Hristiyanları olarak adlandırılabilen Ortodoksların dinsel müzik pratikleri içinde orijinalinde çalgıya ve hatta kadın sesine yer yoktur. Cavidan Selanik, Hristiyan kiliselerinde 650 tarihinden önce kadınların şarkı söyleyebildiklerini, 650 tarihinde Chalon Ruhani Meclisinin, kadınların kilisede şarkı söylemesini yasakladığını çalışmasında belirtmiştir (Selanik, 1996: 37).

Tarihte Arap Ortodoks dinsel ritüel müziğinde çalgıya ve kadın sesine yer verilmemesinin temel nedeni, Arap, Yahudi ve Sami halklarıyla ortak bir coğrafyada yaşamış olmalarının verdiği kültürel ortaklıktır. Hâlbuki bu uygulama, aynı dinin mensupları olup diğer mezheplerden, Batı Avrupa Hristiyanlarından olan Protestanlar ve Katolikler için geçerli değildir. Bunun en güzel örneği, çoğu zaman kendisine dinsel bir anlam yüklenen büyük orgu çalgı ile dini müzik icra etmeyi kültürleri içinde kullanmayan Ortodokslarda görülmemesi, Batı Avrupa Katolik, Protestan kiliseleri içinde görülebilmesi olarak açıklanabilir.

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) İlahi korosunda 4 bayan 3 erkek 7 kişi görev yapmaktadır. Bu koro görevlilerine *psalti* adı verilmektedir. Peder Dimitri Doğum'un ifadesine göre;

-“Kilisede ilahi seslendirenlere *Proto Psalti*(Baş okuyucu), *Psalti* ya da *Terennümcü* denilmektedir. Kilise korosuna katılmak için kişinin cemaatten olması, sesinin güzel olması ve en önemlisi gönüllülük esasının olması şartlarının arandığını belirtmektedir” (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹²⁸.

Arap Hristiyan Ortodoks Kiliselerinde kadının konumunu ve *psalti* seçimini Dimitri Doğum;

-“Kadınlar 20. yüzyılın ortalarından itibaren ilahi söylemektedir. Belirli bir yaş sınırı olmamakla birlikte, ilahi söyleyen kişilerin 13-14 yaşından küçük olmaması arzu edilmektedir. Korodaki bayanlar Arapça okuma-yazma bilmemelerine rağmen Suriye

¹²⁸ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

ve Lübnan'dan getirttikleri ilahi kaset ve CD'lerden ilahileri kulaktan dolma dinleyerek seslendirirler. Bu bölgeden getirtilen kasetlerdeki ilahiler de Ortodoks Rum Hristiyanlara aittir. İlahiler mezmurlar kitabından, Mesih İsa, Meryem Ana'yı öven dize ya da şiirlerin notaya dökülmesi sonucu ortaya çıkan ezgilerdir” sözleri ile açıklamaktadır (Yüz Yüze Mülakat, 15.04.2013)¹²⁹.

Psalti olmak isteyen ve müziğe ilgisi bulunanlar, küçük yaştan itibaren kiliseye gidip ayinlere katılarak diğer psaltilerin performanslarını takip ederler. Bu geleneğin, psalti olmak isteyen çocuklara, repertuar ve usule alışkanlık kazandırdığı görülmektedir. Psaltier yalnızca erkeklerden seçilmez, kadınlar da koroda yer alır. Daha sonra istekliler arasından müziğe yeteneği olan yeni nesil psalti adaylarını ise, yine psalti gurubu seçmektedir. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)'nde bulunan koro, 3 erkek ve 4 bayan olmak üzere toplam 7 kişiliktir. Bu sayı geleneksel değildir, istekli ve yetenekli kişilerin katılımı ile değişebilir.

Tablo 9 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Psaltier Listesi

Adı- SOYADI	Yaş	Meslek
Abdulmesih SABAGİL	55	Esnaf
Fadi HURİGİL(Baş Psalti)	40	Bankacı
Kozma DOĞUM	53	Kuyumcu
Melek DOĞUM	47	Ev Hanımı
Betsi BÜYÜKGAZEL	46	Ev Hanımı
Tanya DOĞUM	19	Öğrenci
Talin HÜSEYİNOĞLU	21	Öğrenci

¹²⁹ Peder Dimitri DOĞUM ile 15.04.2013 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2. 1).

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, psaltilerin içerisinde Peder Dimitri Doğum'un akrabalarından da (eşi, kızı, kızkardeşi) kişilerin olduğu gözlenir. Dolayısıyla Antakya'da küçük bir cemaat olan Arap Ortodoksların kendilerini temsil eden küçük bir psalti ekibiyle ibadetlerini yürüttükleri söylenebilir.

Korodaki psaltilerin hiçbirisi akademik anlamda bir müzik eğitimi almadığı gibi, makamlar ve yapıları hakkında detaylı bilgiye de sahip değildir, koro amatör müzisyenlerden oluşmaktadır. İlahiler, genellikle orijinali olan Yunancadan çevrilip Türkçe ve Arapça olarak *Altınağzlı Aziz Yuhanna Tören Kitabından* ve *Peder Hizmetleri* kitabından okunmaktadır. İbadet günlerinde yoğunluk Pazar günleridir, dolayısıyla koro daha çok Pazar günleri cemaatin yoğun olduğu ayinlerde ilahi okur. Dimitri Doğum kilisede psaltilik ile ilgili;

-“*Kilisedeki ilahi grubu içinde kademe atlamanın bir standardı yoktur: Bir yer boşaldığı zaman kilise korosunda o sıfatları taşıyan kişi var mı diye bakılır; bu sıfatı dolduracak kişiye görev verilir. İlahi grubunun içerisinde en üst makam "baş psaltilik" tir. Bir kişinin baş psalti olabilmesi için ayin ritüellerini çok iyi bilmesi, geniş bir repertuara, olgun bir karaktere ve yönetici bir ruha sahip olması gerekmektedir*”¹³⁰ yorumunu yapmaktadır. Günümüzde (2015) koro çalışmalarını yöneten koroyu çalıştıran kişiler vakıf başkanı Fadi Hurigil ve kilise pederlerinden Dimitri Doğum'dur.

¹³⁰Peder Dimitri DOĞUM ile 16.03.2015 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesinde yapılan görüşmenin özeti (bkz. Ek.2.1).

1.16. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Kültürel kimlik çerçevesinde Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) dinsel müzik uygulamalarının ele alındığı bu çalışmada, gözleme dayanan kültürel analiz modeli için alan araştırması yapılmıştır. Bu çerçevede, Antakya'ya gidilmiş, buradaki Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nin, Arap Ortodoks Cemaati ile bazı ayin ve törenlerine katılarak izlenmiştir. Ayin öncesi ve sonrasında Arap Hristiyan papaz ve cemaatleriyle sohbet yapılarak gözlemler değerlendirilmiş, müzikli dini ritüelleri analiz edilmiştir. Ayrıca etnisite, kimlik ve Antakya'nın tarihi kültürel yapısı üzerine yazılmış makaleler ve kitaplar taranmıştır. Bu bölümde konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar incelenmiştir.

İNCİL, **KİTAB-I MUKADDES** (1995), İncil, milattan sonra ilk yüzyılda yazılmıştır. İsa Mesih'in elçilerinden Matta, Yuhanna ve elçilerin yakın arkadaşları olan Markos ve Luka, yazdıkları ilk dört kitapçıkta Hz. İsa'nın hayatını ve öğretilerini ayrıntılı bir şekilde anlamışlardır. Bu kitapları izleyen Elçilerin İşleri'nde ise, İsa Mesih'in seçmiş olduğu elçilerin etkinlikleri, çoğu Anadolu'da olan Tanrı'nın bu elçiler aracılığı ile ilk imanlı topluluklarını nasıl oluşturduğu anlatılır.

“İncil’de yer alan mektuplar ise Pavlus ve İsa’nın öteki öğrencileri tarafından bu ilk imanlı topluluklarına yol göstermek, İsa’nın öğretilerine uygun bir yaşam sürmelerini sağlamak ve karşılaştıkları sorunların üstesinden nasıl gelebileceklerini göstermek amacıyla kaleme alındı” (İncil, 1995: 599). “İncil, tek değil, 27 kitapçıktan oluşmaktadır. Bunların hepsi Kutsal Ruh’un esinidir” (İncil, 1995: 603).

Pasajlardan da görüldüğü gibi Hristiyanlığın temel kaynağı olan İncil, Hz. İsa’nın elçileri tarafından Hristiyanlara yol gösterebilmek için yazılmıştır.

Peder Hizmetleri Kitabı, **EL-AFHOLLOJİ**, Vaftiz ayininde, nikâh akdinde, cenaze töreninde, günah çıkarmada (itiraf gizeminde), kötü ruhlara tutulmuş olanlar için, yeni evde oturacak olanlar için, nazar için, son nefesinde olan hasta için, yeni doğum yapan kadın için, doğum yapan kadının kiliseye girişi için okunan dualar bu

dua kitabından okunmaktadır. Kitap derleme bir kitaptır. Kitabın içerisinde İncil'den bazı bölümler ve bu törenlerde okunacak ilahilerden bazıları da yer almaktadır. Bu kitap Arap Ortodoks Cemaati üyelerine dağıtılmaktadır. Bu kitabın cemaatin elinde bulunması Vaftiz ya da başka törenlerde cemaat üyelerinin törenleri daha rahat takip etme avantajını sağlar. Ancak kitabın birincil amacı Peder ve Diakon gibi din görevlilerinin ritüelleri doğru yürütebilmelerini ve ritüel metinlerini doğru aktarabilmelerini sağlamaktır

Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabı (2007), Altınağzılı Aziz Yuhanna M.S. 347 yılında Antakya'da dünyaya gelmiştir. Antakya Teoloji Okulu'nda okumuş daha sonra diyakon, peder ve M.S. 398 yılında İstanbul Patriği olmuştur. Dönemin İmparatoriçesi Evdoksiya ve İskenderiye Patriği tarafından Antakya ve Pontus'a sürülmüştür. Gomana'da 407 yılında vefat etmiştir (Son Akşam Yemeği Tören Kitabı, 2007: ?).

Kilisede dinsel ritüellere her zamanki gibi müziksel anlatım eşlik etmektedir. Yıl içerisinde tüm Pazar Ayinleri bu tören kitabı kullanılarak yapılmaktadır. Kitabı Yunancadan Türkçeye çeviren kişi İstanbul Fener Rum Patrikhanesi Pederi Meletiyos'tur. Türkçeden Arapçaya çevrilmesini Antakya Ortodoks Kilise'si Pederleri, Sami Sabagil, Dimitri Doğum, Jan Delüller'in, Mersin Ortodoks Kilisesi Pederi İşpir Coşkun Teymur'un, Antakya Ortodoks Kilisesi Cemaatinden Edmon Doğum, Filip Hurigil, Abdulmesih Sabagil gerçekleştirmiştir.

Antakya Cemaat Vakfı (2011), **Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı**, bu kitapta Antakya'nın Hristiyanlık tarihindeki önemi anlatıldıktan sonra, geçmişte Antakya'da olan Antakya Patrikhanesinin tarihçesi ile bugün ibadetlerin yapıldığı Antakya Ortodoks kilisesi tanıtılmak istenmiştir. Kitabın içeriğinde dini bayramlardan enstantaneler, vakfa hizmet etmiş cemaat vakfı başkanları ve kilise pederlerinin fotoğrafları bulunmaktadır. Ayrıca tüm bilgiler Türkçe, Arapça, Fransızca ve Almanca olmak üzere 4 dilde yazılmıştır.

GÜL, Abdulkadir (2014), **Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya**, isimli kitabında, 18. asırda Antakya Kazası'nın idari yapısını, yönetimini, demografik durumunu, sosyal ve iktisadi hayatın nasıl şekillendiğini incelemiştir. Antakya Kazasının nüfusu, söz konusu dönemdeki sosyal özellikler göz önünde bulundurularak incelendi. Araştırmada elde edilen demografik veriler tablo ve grafiklerden faydalanılarak değerlendirilmiştir.

USLUOĞLU, Teyfik (2012), **Arap Hristiyanlar** adlı kitabında Hatay'da yaşayan Arap Hristiyanların kültürel yapısını, geçmişten günümüze etkileşim ve değişim boyutunda ele almıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemleri kullanılarak sonuçlandırılmıştır. Hatay'ın içinde barındırmış olduğu etnik kimlik ve kültürel farklılıklar içerisinde Hristiyan toplumunun yarattığı etkileri ve etkilenmeleri araştırarak, geçmişten günümüze olan değişimi ve gelişimi saptamaya çalışmıştır.

Araştırmada daha çok alanda gerçekleştirilmiş, önemli gün ve bayramlarda orada bulunularak, gözlem ve görüşmeler yapılarak bilgilerin elde edildiği gözlemlenmiştir. Çalışmada, özellikle Antakya'da yaşam tarzları ile Arap Hristiyanların dinsel kimliği ortaya çıkarılmış, bu çerçevede Türkiye'de hâkim olan Türk kimliğinden dilsel, dinsel ve kimliksel olarak ayrılmış olmalarının Arap Hristiyan etnisitesini ortaya çıkarmış olduğu açığa çıkarılmıştır. Böylece bölgenin en köklü kültürlerinden olan Hristiyan kültürünü yazılı kaynaklara aktararak kalıcılaştırmak ve bölgeyle ilgili yapılacak araştırmalara kaynaklık etmek amaçlanmıştır. Sonuç olarak Hatay'ın içinde barındırdığı etnik kimlik ve kültürel farklılıklar içerisinde Hristiyan toplumunun yarattığı etkiler ve etkilenmeleri etnisite sorgulaması yapılarak; geçmişten günümüze meydana gelen değişim ve etkileşim boyutu, bütünlükle saptanmaya çalışılmıştır.

FENTON, Steve (2011), **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür**, isimli çalışmasında, etnisitenin kendine özgü bağlamlarını tanımlamış, etnisite ve etnik grupları aynı olgu olarak tanımlamanın yanlış olacağını kanıtlamaya çalışmıştır. Fenton kitapta, etnisitenin insanların soya, kültürel farklılığa ve dile yükledikleri sosyal bir temeli olduğuna, etnik farklılıkların sadece kültürel olmadığına, ayrıca ekonomik ve siyasal

bağlamlarla örgütlenebileceğine, etnisitenin kültürel anlamların ve sosyal yapıların bir boyutu olarak kendini göstereceğine ve maddesel, sembolik ve sosyal bir gerçeklik olduğuna değinmiştir.

TAHİNCİOĞLU, Yakup (2011), **Tarihleri Kültürleri ve İnançlarıyla 5500 Yıldır Bu Topraklarda Yaşayan Süryaniler**, adlı kitabında Anadolu'da yaşayan Süryani cemaatinin kökenine, tarihine, kültür-sanat yaşantısına, İslamiyet'ten sonraki durumlarına, azınlık olarak ülkeden nasıl bir yaşam sürdürdüklerine değinmiştir. Yazar, Süryanilerin Hristiyanlığı ilk kabul eden millet olmasından dolayı kitabın ilk bölümünde Hristiyanlığın doğuşuna ve yayılma evrelerine değinmiştir.

JOURNET, Nicolas (2009), **Evrenselden Özele Kültür** isimli kitabında kültürün hangi niteliklere sahip olduğu, kültürün teorik kısmı, kültürel çeşitlilik, kültür ve kimlik ilişkisi gibi konuları derinlemesine araştırmıştır. Bu konuların yanı sıra birçok yazarın makalelerinden derlenmiş olan kitapta, kültürle ilgili genel bir giriş yapıldıktan sonra, makalelerin farklı konuları ile birlikte antropoloji, etnoloji, sosyoloji, psikoloji ve bu alanların alt dalları ile ilgili farklı fikirler, görüş açıları değerlendirilmiştir.

DURKHEİM, Emile (2009), **Dini Hayatın İlk Şekilleri**, adlı kitabında, din ve ritüel üzerine yapmış olduğu açıklamalara göre, din dünya üzerinde bulunan kültürlerin bir ögesi ve gündelik yaşamın olmazsa olmazı olarak görülmektedir. Dini insan topluluklarının doğaüstü ve kutsal bulduğu şeyleri yorumlayan ve yanıtlayan, inanç ve pratikler sistemi olarak tanımlar. Bu özelliklerinin yanında din, ayrıca kültürel bir boyuta da sahiptir. Dinsel ritüeller ise, kutsal görülen Tanrıya tapınma aracı olmanın yanı sıra, insanların yaşamları boyunca yapmış oldukları evlilik, doğum ve ölüm deneyimlerini bulunmuş oldukları toplulukla paylaşarak bir topluluk bilinci kazanmalarına yardımcı olmakta ve grubu bir araya getirmenin en güzel yolu olarak görülmektedir.

BAİLY, John ve COLLYER, Michael (2006), **Introduction: Music and Migration**, isimli makalelerinde etnomüzikolog olan Kunst ve Ellis'in

alışmalarından yola çıkararak etnomüzikolojiyi tanımlamışlardır. Göç olgusunun ve göçmenlerin müzik üzerindeki farklılaşmaya, değişime ve gelişime etkisini vurgulamaktadırlar. Merriam'ın göçlerle ilgili ve batı dışındaki müziklerle ilgili düşüncelerinden örnekler vererek, farklı etnik yapıların göçlerle güçlendiğini ya da gücünü kaybettiğini, bununda müziğe yansıdığını belirtmişlerdir.

TÜRKÖĞLU, Ali Ekber (2006), **Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hristiyanlık** adlı yüksek lisans tezinin amacı, ilk yıllarında Hristiyanlığın merkezi ve hem eğitim hem de toplanma yerlerinden biri olan Antakya'da günümüzde yaşayan Hristiyanların tarihi ile ilgili bilgileri açığa çıkarmak ve günümüzde ibadet ve ayinlerini nasıl uyguladıklarını ortaya koymaktır. Araştırma, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya Katolik Kilisesi ve Antakya Protestan Kilisesi ile sınırlandırılmıştır.

Giriş bölümünde, Antakya'nın genel tarihinden kısaca söz edilmiştir. Daha sonra Antakya, Hristiyanlığın Kudüs'ten sonraki asıl merkezi olduğu ve İncilde de buranın bahsi geçtiği için önce İncillere göre Hristiyanlığın doğuşundan ve Antakya'ya gelişini anlattıktan sonra, ikinci bölümde Hristiyanlığın doğuşu, havarilerin Antakya'ya gelerek din eğitimi vermeleri, Antakya kilisesi'nin kuruluşu ve bu kilisede görev yapan önemli din adamları anlatılmıştır.

Tezin son bölümünde, günümüzde Antakya'da bulunan Hristiyan kiliselerinin (Ortodoks ve Katolik) inanç esaslarından ve çalışmanın asıl konusu olan Antakya'daki Hristiyanların dini ibadet ve ayinlerin detaylı olarak üzerinde durulmuş, bazı ayin ve törenler yerinde gözlemlenmiştir. Tezin sonucunda Antakya'daki Hristiyan cemaatlerinin hoşgörü ve birliktelik duygusu ile yaşadıkları gözlemlenmiş ve cemaatin hoşgörü ile bütünleşen yaşantısının diğer cemaatler ve kültürler için iyi bir örnek olduğu tespit edilmiştir.

GİDDENS, Anthony (2005), **Sosyoloji**, adlı eserinde sosyolojik teorinin merkezi problemlerinin temellerini konu edinmiş, bu problemlere tanımlamalar ile açıklık getirmeye çalışmıştır. Çalışmada daha çok iki temel amaç üzerinde durulmuştur.

Bunlardan ilki, Batı sosyolojisinde yoğun bir biçimde gündeme gelen sosyolojik teorinin belirsizlik ve kriz söylemlerinin hangi nedenlerden kaynaklandığını belirlemek, ikinci amacı bu kriz durumu karşısında Batı sosyologlarının bu duruma karşı ürettikleri çözüm arayışlarının neler olduğunu saptamaktır.

ALCORTA, Candace S. ve SOSİS Richard (2005), **Ritual, Emotion, and Sacred Symbols The Evolution of Religion as an Adaptive Complex**, isimli makalelerinde dinin evrimlerini araştırırken ritüellerin köklerine inilmesinin gerektiğini, ritüellerin insanların duygularını etkilediğinden, insanlarda rahatlama hissi uyandırdıklarından, dini sembollerin ve ritüellerin insanların sorunlarını çözeceğine, insanların iletişimlerini uzatarak, sosyal koordinasyon sağlayacağına değinmişlerdir. Ayrıca dinlerin dört temel çapraz ve tekrarlanan özelliklerinden söz etmişlerdir. Sonuç olarak dinlerin hepsinde insanların paylaşımları ile ortaya çıkan ritüellerinin bulunduğunu savunmuşlardır.

Kaplan (2005), **Kültürel Müzikoloji** adlı kitabında, sistematik müzikolojiden genel müzikolojiye, müzik tarihinden müzik teorisine, kent etnomüzikolojisinden uygulamalı etnomüzikolojiye uzanan ve yayılan etnomüzikolojik disiplinlerin tarihsel birliğini, ilişki ve bağımlılıklarını yansıtmayı amaçlamıştır. Ayrıca çağdaş sorunlar karşısında etnomüzikolojik görüş açısını belirleyerek, etnomüzikolojinin yalnız müzik tarihiyle, tarihsel müzikle veya halk müziğiyle uğraşan bir bilim olduğu yolundaki yaygın kanıyı düzeltmek istemiştir. Çalışma, etnomüzikoloji alanında bulunan diğer kaynakları ve görüşleri Türk okurlarına tanıtmaya görevi üstlenmiştir.

DOĞRUEL, Fulya (2005), **Hatay’da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü “İnsaniyetleri Benzer”** adlı eserinde Antakya’da yaşayan farklı kültür kuşaklarının bir arada nasıl hoşgörü ve sağduyu içerisinde yaşadıklarını ortaya koymuştur. Kitapta yazar bu kültür kuşaklarının evlilik, iş, gündelik yaşam, politik düşünceleri ve dine bakış açılarını ele almıştır. Çalışma etnografik ve antropolojik yaklaşımları içeren bir çerçeveden, farklı kültürleri inceleyen niteliksel bir yaklaşım ile yapılmıştır.

TİSCHLER, Henry L. (1983), **Introduction to Sociology** adlı eserinde sosyolojik kavramlar üzerine yapılmış olan yorumlara yeni bakış açıları getirerek, bu kavramları yeniden tanımlamıştır. Tanımlamaları yaparken her tanımın insanlar üzerindeki etkilerine de değinerek dünyadan örneklerle savunmuş olduğu görüşleri desteklemiştir. Sosyal yaşam, kültür, etnisite, din üzerine birçok yaklaşım sunmuş ve bu kavramların insan yaşamında bulunan diğer etmenler ile ilişkilerine dikkat çekmiştir.

BİLHMEYER, Karl (1972), **I. ve IV. Yüzyıllarda Hristiyanlık** adlı kitapta; İlk üç yüz yıllık Hristiyanlığın tarihine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Kitapla Hristiyanlık gibi Tek Tanrılı dinlere geçiş sırasındaki olaylar, insanların neler yaşadıkları ne gibi zorluklar ve sıkıntılar sonucunda bu dinlerin varlığının kabul edildiği konularına değinilmiştir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu araştırmada, ağırlıklı olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks cemaatinin dinsel müzik uygulamaları, Antakya Ortodoks Kilisesi (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) müzik pratikleri aracılığı ile kültürel bağlam, performans, üslup, repertuar ve yapı bakımından ele alınmıştır.

“Alan notları, araştırmacının yoğun bir biçimde, müdahil olarak katılması esnasında yaşadığı tecrübeler ile yaptığı gözlemlerin betimlenmesiyle oluşan anlatılardır” (Emerson ve diğerleri, 2008: 6). Araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için kaynak taramasının yanı sıra, alanda karşılıklı görüşme ve gözlemlerden toplanarak alınmış, betimlenmiş alan notlarından faydalanılmış, Hatay Araplarının kültürel dinsel tarihleri, inanç kültürleri ve kimlik-kültür ilişkisi üzerine olan yayınlar taranmıştır. Öncelikle seçilen görüşmecilerin nitelikleri (yaş, eğitim, meslek, cinsiyet vb.) aracılığı ile görüşülecek kişilerin nitelikleri hakkında ön bilgi toplanmıştır. Ardından alan araştırması ve görüşmeler yapılarak, müziksel bulgulara erişilmiştir.

1.17. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın yöntemi nitel, modeli ise kültür analizi modelidir. Antropoloji geleneğini yansıtan kültür analizi (etnografya), bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanmalıdır (Yıldırım, 2011: 70). Kültür analizine yönelik çalışmalarda amaç, belirli bir grubun kültürünü tanımlama ve yorumlamadır. Bu tanımlama genellikle incelenecek olan kültüre özgü kavramlar, süreçler ve algılar çerçevesinde yapılır. Bu nedenle araştırmaya dâhil edilen katılımcıların kullandıkları yazılı ve sözlü dil, davranış kalıpları, algıları ve paylaştıkları deneyimler, bir

araştırmanın odaklanabileceği alanlar olarak ortaya çıkar (Yıldırım, 2011: 70). Antakya’da yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin dinsel müzik uygulamaları, kültürel analiz amacıyla betimlenmiştir.

1.18. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Antakya Arap Ortodoks Kiliseleri, çalışma grubu Antakya Arap Ortodoks Kilisesi (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) cemaati, örnekleme ise cemaatin içerisinde psaltilerin özel günlerde icra ettikleri dinsel müzik metinlerinin tümüdür.

1.19. Verilerin Toplanması

Kültür analizinde veriler çoğunlukla gözlem, görüşme ve kayıtlar gibi nitel veri toplama yöntemleri ile toplanır. Bunlara bazen doküman analizi de eşlik etmektedir. Aynı zamanda sözlü tarih araştırması olarak adlandırılan bilgiler ise, Arap Hristiyan Ortodoks Cemaatinin üyeleriyle yapılan görüşmelerden elde edilmiş, Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks Hristiyanların yaşadığı bölgeler tespit edilerek, yerleşim yerleri, kültürleri ve ritüelleri hakkında geçmişten günümüze kadar oluşan gelenekler ve değişimler belirlenmeye çalışılmıştır. Arap Hristiyan Ortodoksların geleneklerinde yer alan bayram ve törenlerle ilgili kronolojik bir takvim çıkarılarak, periyodik olarak bu törenlere katılım yapılarak gözlem sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca dinsel metinler kaynaklarına ve icra biçimlerine göre gruplandırılarak, bu gruplandırmalardan bir takım bulgu ve yorumlar elde edilmiştir.

1.19.1. Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi

- DOĞUM, Dimitri: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Pederi.
- SABAGİL, Sami Bulos: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi 2. Pederi.
- DELULLER, Jan: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Pederi.
- HURİGİL, Fadi: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı.
- SABAGİL, Abdulmesih: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- DOĞUM, Kozma: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- DOĞUM, Melek: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- BÜYÜKGAZEL, Betsi: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- DOĞUM, Tanya: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- HÜSEYİNOĞLU, Talin: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Psalti.
- TADRASGİL, Vehbi: Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaat Üyesi.
- GÜRBÜZ, Ahmet: Diyanet İşleri Başkanlığı Hatay İli Armutlu Cami İmamı.
- GÜRKAN, Ayhan: Antakya Mor Barsavmo Süryani Ortodoks Kilisesi Din Görevlisi.

- CEMAL, Harun: Antakya Yahudi Cemaat Vakfı Başkan Yardımcısı.
- YAKICI, Zeynep: Antakya Katolik Kilisesi Sekreteri.
- DİNÇ, Dinçer (Nicola): Antakya Katolik Kilisesi Gönüllü Çalışanı.
- TABAŞYAN, Avedis: Antakya Ermeni Kiliseleri Din Görevlisi.
- ÖZFIRAT, Yılmaz: Antakya Medeniyetler Korosu Başkanı.
- BULGURCU, Mahmut: Antakya Musiki Derneği Başkanı.
- AKGÜN, Orçun: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü- Okutman (Antakyalı).
- ARSLAN, Leyla: İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi-Memur (Antakyalı).
- GÜRPINAR, Engin: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü Öğretim Üyesi.
- POLAT, Hüseyin: İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.
- HAŞHAŞ, Sinan: İnönü Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı- Öğretim Elemanı.
- Diğer Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaati

1.20. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Küçük ölçekli bir cemaat olan Antakya'da yaşayan Antakya (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Arap Hristiyan Ortodoks Cemaatinin kilisede yapmış olduğu dinsel ritüeller, kültürel analiz modeli ile betimlenmiştir. Alan çalışması, görüşme ve gözlem aracılığıyla yapılmış, ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, kamera ve tutulan notlarla çalışma desteklenmiş, yer yer de kayıt altına alınmış müziklerin

makamsal analizi yapılmış ve notaya alınan belirli kısımlar örnek olarak metne eklenmiştir.

Tarihsel veriler, etnografik dağılım, dinsel, kültürel, müziksel yapı v.b. için ise kütüphane çalışması ve literatür taraması yapılmıştır. Tarama çalışması ve veri toplama olarak üç yıl süren çalışma, bu toplanan verilerin bulgulara dönüştürülmesi ve raporlaştırılması aşaması ile dört yılda sonuçlanmıştır.

1.21. Toplanan Verilerin Analizi

Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati'nin dini ritüelleri, özel günler (düğün, vaftiz, cenaze) ve dini bayramlarda (Noel, Paskalya vb.) katılımcı gözlemci olarak, görüşmeler ve literatür taraması yapılarak veriler kültür analizi modeline göre analiz edilmiş; dinsel ilahiler makamsal dizilere benzerliklerine göre sınıflandırılmış, ilahilerin ses alanını gösterebilmek için her eserin dizisi oluşturulmuştur. Türk müziğine konu olan makamın dizisi de verilerek derlenen ilahilerin rahatça takip edilebilmesi hedeflenmiştir. Türk müziği dizileri İsmail Hakkı Özkan'ın "Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usulleri" kitabından alınmıştır. Belirli özel gün ve bayramlarda okunan ilahiler GTSM' de kullanılan makamsal nota yazımının uygulanabildiği nota programı olan *Mus2 programı*¹³¹ ile yazılmıştır.

¹³¹ Mus2: Müzik nota yazım programıdır. GTSM ve GTHM Türk müziği müzik fontlarının eklenmesi ile oluşmuş bir yazım programıdır.

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1. Antakya'da Yaşayan Farklı Kültür Kuşaklarının ve Arap Hristiyan Ortodoksların Dinsel Müzik Uygulamaları Ortak Paydalar Taşımakta Mıdır Taşıyorsa Ortak Paydaları Nelerdir?

Antakya'da yaşayan farklı kültür kuşaklarının ve Arap Hristiyan Ortodoksların dinsel müzik ve uygulamaları ortak paydalar taşımaktadır. Antakya'da dinler farklı olsa da kültürler ortak bölge ve ortak sosyal yaşam nedeni ile etkileşim içindedir. Bu kültür kuşakları, kültürel anlamda birbirlerinden etkilenmiştir (bkz. 84-98). Bu durumu Fulya Doğruel "*Hatay'da Çoketnili Yaşam Kültürü 'İnsanîyetleri Benzer'*" isimli kitabında ele almış ve Antakya'nın çok kültürlü yapısının hoşgörü çerçevesinde devam ettiğini belirtmiştir.

3.1.1. Antakya'da yaşayan Sünni Türk/Arap Cemaati ile Hristiyan Arap Ortodoks Cemaati birçok dinsel/müziksel uygulamada, ortak coğrafyada ve ortak kültür içerisinde yaşamaktan ileri gelen nedenlerle birbirlerinden etkilenmiştir (bkz.84).

- Antakya Müslüman Cemaatinde günlük dinsel çağrı olan ezan, makam dizisi açısından vakitlere göre değişkenlik göstermektedir. Yani sabah ezanı saba; öğle ezanı rast veya hicaz; ikindi ezanı uşşak veya hicaz, akşam ezanı rast, hicaz veya segâh; yatsı ezanı ise uşşak, bayati, neva, hicaz makam dizileri ile okunurken, Hristiyan Arap Ortodoks cemaatinde yıllar haftalara bölünerek, dini ibadet dönemleri 8 haftaya ayrılmıştır, her hafta bir makam dizisinden dinsel ilahiler okunmaktadır. Her hafta bir makam olarak, 1.notanın uşşak makamı dizisine, 2.notanın hüzzam makamı dizisine, 3. notanın rast makamı dizisine, 4. notanın segâh makamı dizisine, 5. notanın buselik makamı dizisine, 6. notanın hicaz hümayun makamı dizisine, 7. notanın çargâh makamı dizisine, 8. notanın rast makamı dizisine uyum ve benzerlik gösterdiği 3. ve 8. notaların her ikisinin de rast makamı dizisinde icra edildikleri fakat hafta sırasına uygun bir biçimde 3. ve 8. nota olarak adlandırıldığı gözlemlenmiştir. Hristiyanların

sene boyu uyguladığı haftalık makam değiştirme geleneğini, Müslümanlar günlük olarak ezan saatlerinde uygularlar (bkz.85).

Aslında günlük ibadetler Hristiyan Ortodoks geleneğinde (Arap Ortodoks, Süryaniler, Ermeniler) orjinalinde günde 7 kez yapılıyorken günümüzde ikiye indirgenmiştir.

-Antony Giddens'in araştırmalarında belirttiği gibi, etniklik bir bakıma kültürel geleneklerin uygulanması ile yaşatılır, geçmişin gelecek nesillere aktarılıp sürekliliğinin sağlanması için kültürel geleneklerin uygulanması şarttır, etniklik üzerine yapılan bu saptama Arap Ortodoks cemaatinin kültürel kimliği açısından da önemlidir ve geçmişin gelecek nesillere aktarılıp sürekliliğinin sağlanması için kültürel geleneklerin uygulanması şarttır (Giddens, 2005: 246). Kilisede icra edilen ilahiler ve tecvitli metinler müziksel biçimleri ve işlevlerine göre sınıflandırılmıştır ve dil seçimi ile icradaki üslup etnik kültürle birlikte değişmektedir.

-Steve Fenton'un savunduğu etnisite ve etnik grup kavramlarının kültürel farklılıklardan ileri geliyor olması ve kültürel farklılıkların kendini soy, dil ve köken olarak gösteriyor olması durumu, Antakya'da yaşayan farklı kültürler için de geçerlidir (Fenton, 2011: 5). Antakya Arap Ortodoks Cemaati, kilisede kültürel kimliklerini yansıtan alt kültürleri olan Arap kültürünün Arapça dilini ve yaşadıkları ülkenin dili ve milli kültürü olan üst kültürü yansıtan Türkçeyi dinsel müziklerinde ve ritüellerinde kullanmaktadırlar. Eş deyişle alt kültür ve ana(milli) kültürleri ile birlikte çok kültürlü bir yapı sergilemektedirler (bkz. 96). İncil metinleri, vaazlar ve ilahiler, Türkçe ve Arapça söylenebilmektedir. Müslüman cemaatinde camide mevlid, vaazlar Türkçe okunmakta, Kuran-ı Kerim'den ayetler, dualar ve ezan ise Arapça okunmaktadır (bkz. 85).

-Antakya Arap Müslüman Cemaatinin Kuran-ı Kerim'i tecvitli okumaları ile Hristiyan Arap Ortodoks Cemaatinin İncil'i tecvitli okumaları, ortak coğrafya, dil ve kültürden kaynaklanan yakınlıklardır. İmam camide Kuran-ı Kerim'den ayetleri tecvitli okurken, Hristiyan Arap Ortodokslar da Peder kilisede İncil'den bölümleri tecvitli okumaktadır. Kuran-ı Kerim'in okunuşundaki tecvit kaideleri, İncil için de

geçerlidir. Bu benzerliğin nedeni iki dinin de köklerinin Arap coğrafyası olmasına, Arap müzik kültürünün Yakın Doğu’da cami gibi kiliseye de benzer şekilde girmesine bağlanabilir (bkz. 85-97).

-Arap Ortodoks Cemaatinin kilisede yapmış oldukları dinsel müzik, Müslüman Sünni Cemaatinin dinsel müziğiyle aynı gayeyi taşır, eğlenceye ve hazza hitap etmez (bkz. 53). Hatta tüm kültürlerle ait dinsel metinlerin işlevi aynıdır denilebilir. Müzik tümüyle din odaklıdır ve dini inançları pekiştirmek için kullanılır. Burada bütün amaç, kitap haline getirilmiş kutsal dinsel metinlerin sıkıcılıktan kurtararak ahenkli bir şekilde sunumu ve bir sonraki nesile aktarılabilmesidir.

Bu icralarda semitik halkların önemli bir kısmı sadece insan sesine yer verilmektedir. Önceleri Sünni cemaatte bu icralar inançlar gereği sadece erkekler ya da sadece bayanlar arasında yapılyorken, artık bu durum kısmen ortadan kalkmıştır. Sözelimi günümüzde camiler dışındaki diğer kurumlarda tasavvuf müziği korolarında kadın-erkek bir arada ilahiler okuyabilmektedir. Arap Ortodokslarda da bu dinsel müzikli icralar inançsal olarak bir sakıncası görülmeverek, kadın-erkek birlikte yapılmaktadır.

-Arap Ortodoks Kilisesinde ilahi okuyan kişilere “*psalti*” denilmektedir (bkz.54). Müslüman Sünni Cemaatin ibadetlerini gerçekleştirdikleri camilerde ilahileri genellikle ‘imam’, ‘hafız’ ya da ‘müezzin’ler okumaktadırlar (bkz. 87). Psaltilerin ve imamların giydiği kıyafete her iki kültürde de “*cübbe*” denilmektedir.

-Antakya Sünni Cemaati, Hz. Muhammed’in doğumunu, gün olarak İslami takvimle miladi takvimin farklılığından dolayı yıllara göre (Hicri takvime göre) değişkenlik göstererek farklı günlerde “Mevlid Kandili” olarak kutlamaktadırlar. Bu günde Hz. Muhammed’in doğumundan önceki ve sonraki olayları anlatan eserin Türkçedeki karşılığı “mevlid”dir, kandil sonrası hayır yapmak isteyen kişiler bazen cemaate “mevlid şekeri” ve “şerbet” dağıtırlar (bkz.87).

Hristiyan Arap Ortodoks Cemaatinde Hz. İsa’nın bedende doğumu 25 Aralık günü (Noel Bayramı) olarak kutlanır ve miladi takvime bağlı olduğundan gün

değişmez (bkz.118). 23 Aralık günü Noel'i anlatan bir Oratoryo oynanır, çocuklara hediye dağıtılır. Sünni cemaatte de Ramazan ve Kurban Bayramlarında çocuklara şeker ve para dağıtılmaktadır. Bu bayramlarda kilisede toplu Noel ayini yapılır, koroyla birlikte bu özel günleri anlatan ilahiler Troparyon (Noel Bayramı İlahisi), Kontakion-Kindek (O günü ifade eden ilahi), İsozikon (Giriş Ezgisi) seslendirilir ve mum yakarak dua edilir. Törenin ardından kilisenin bahçesine çıkan vatandaşlar birbirlerinin bayramlarını kutlar (bkz. 119-120).

-Antakya Hristiyan Arap Ortodoks Cemaatinin kilisede yapılan bayramlara ve özel günlere ait (Noel ayini gibi), ilahileri vardır. Müslüman cemaatin ise, Ramazan ayında Teravih namazı öncesinde, namaz aralarında ve sonrasında ilahiler okunmaktadır (bkz.83-117).

-Antakya Hristiyan Arap Ortodoks cemaatinde Hz. İsa'nın göğe yükselişini anlatan Paskalyadan sonra 40. gün "Göğe İlahi Yükseliş Bayramı" olarak kutlanır. Bugüne özgü ilahiler (Kontakion-Kindek) makam dizileri ile okunmaktadır (bkz.117). Müslüman Sünni cemaatin Hz. Muhammed'in göğe yükselmesini anlatan "Miraç Kandili" vardır. Miraç kandilinde, Kuran-ı Kerim'de bugünü ve olayı anlatan sureler okunmaktadır. Sure ve ayetlerin aralarında ilahiler okunmaktadır. Ayrıca Kadir gecesinde Kuran-ı Kerim'in gökten indirilişi ile ilgili ayetler ve ilahiler okunmaktadır.

-Arap Ortodoks cemaati için kötülüklerden günahlardan arınma, temizlenme olgusu "vaftiz" olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ritüel Müslüman cemaatinde vücut temizliği için uygulanan "abdest ve gusül" olarak kendini gösterir. Bu uygulamalarda vaftiz günahlardan arınma ve Hristiyanlığa geçişi temsil ederken, abdest ve gusül Müslümanlıkta ibadet öncesi ya da sonrası vücut temizliği için yapılan bir uygulama olarak görülmektedir. Ayrıca Sünni Türklerin bazıları, yeni doğan çocuğu, doğduktan sonraki 40. günde su ile yıkayarak dualar eşliğinde kırkını çıkarmaktadır. Teyfik Usluoğlu "*Arap Hristiyanlar*" adlı kitabında, Arap Hristiyanlarda bu durumun çocuğun cinsiyetine göre değiştiğini anlatmıştır (Usluoğlu, 2012: 158). Antakya Arap Ortodoks cemaatinde erkek çocuğun vaftizinin 40. günde, kız çocuğun vaftizinin ise 60. günde yapıldığı gözlemlenmiştir (bkz.121).

-Müslüman Sünni cemaat, gün içerisinde beş vakit namaz kılmaktadır. Beş vakit kılınan namaz secde, rükû ve kıyamdan oluşmaktadır. Antakya Arap Ortodokslarında ayin gün içerisinde sabah ve akşam olmak üzere iki kez yapılmaktadır. Ayin içerisinde namazdaki secde, rükû, kıyam gibi kaidelerin yerine belirli dualarda ayağa kalkıldığı görülmektedir (bkz.86). Ayin içerisinde ya oturulur ya kalkılır. Özellikle peder tütsüyü sunarken ve İncil okunurken ayinlerde ayağa kalkılmaktadır.

-Darren E. Sherkat'ın da çalışmasında değindiği gibi, evlilikte özellikle eş seçiminde dini inançların kişilerin tercihlerine yön verdiği düşüncesi Antakya Arap Ortodoks cemaati için de geçerlidir (Sherkat, 2013: 280). Antakya Arap Ortodoks cemaatinde de eşler arası nikâh akdi için evlenecek olan kişilerin Hıristiyan inancına sahip olmaları gerekmektedir (bkz. 126). Antakya Arap Ortodoks cemaatinde resmi nikâh kıyıldıktan sonra kilisede “nikâh akdi” yapılmaktadır. Müslüman Sünni Cemaatte de resmi nikâh kıyıldıktan sonra “dini nikâh” kıyılmaktadır. Bu nikâh için evlenecek kişilerin Müslüman olmaları gerekmektedir.

Arap Ortodokslarda nişan töreni evde yapıldığında okunan dua vardır. Müslüman Sünni cemaatinde de nişan töreninde “söz duası” okunmaktadır (bkz.125). Arap Ortodoks cemaatinde “damat giydirme” geleneği bulunmaktadır. Düğünden bir gün önce Antakya’da damatın damatlığı kilisenin bahçesinde cemaatin içerisinde arkadaşları tarafından giydirilir. Daha sonra genel olarak Arapça okunan, davul-zurna eşliğinde oyun havaları oynanır. Düğün günü gelin, hem Ortodokslarda hemde bazı Sünni cemaatlerde ilahiler ve dualar ile baba evinden çıkarılmaktadır (bkz.125).

-Sünni cemaatinden bir kişi vefat ederse, O’nun vefatını diğer cemaat üyelerine duyurmak için camide vefat eden kişinin adına ‘sala’ verilmektedir. Antakya Arap Ortodoks cemaatinde vefat olayı kilisedeki üç çan 11 kez çalınarak toplamda 33 kez çan sesi ile cemaate duyurulmaktadır (bkz.133). Bu 33 sayısının kutsiyetini İslam’da da Allah’ın 99 ismini ifade eden tespihin 33’er olarak 3 kısıma ayrılması ile görebilmekteyiz. Kilisede kadın-erkek birlikte cenaze töreni yapılmaktadır. Cenaze töreninden sonra cemaat hep birlikte kadın-erkek ayrılmadan vefat eden kişiyi defnetmek üzere mezarlığa gitmektedir. Pederin duaları ile defin işlemini

gerçekleştirilmektedir. Müslümanlarda ise, camide vefat eden kişinin kadın-erkek ayrı olarak cenaze namazı kılınır. Daha sonra mezarlığa gidilerek imamın duaları eşliğinde vefat eden kişi defnedilir.

-Sünni cemaatten bir kişinin vefatının 40. ve 52. Gününde, Kuran-ı Kerim'den ayetler ve dualar okunur ve vefat eden kişinin evinde yemek verilir. Arap Ortodokslarda da cenazenin defnedilişinin 40. günü, vefat eden kişinin kırkı yapılır yemek dağıtılır. Pazar ayını sırasında ölüye rahmet duası (*trisaşyon*) okunur (bkz.138).

3.1.2. Antakya Arap Ortodoks Kilisesi'nde uygulanan müzikli dinsel ritüeller, Sami halklarından olan Süryanilerin müzikli dinsel ritüelleri ile (Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi) dinsel metinlerinin makamsal ve tecvitsel icra yönü ile benzerlik göstermektedir. Bu cemaatler kültürel olarak birbirlerinden etkilenmiştir (bkz.91).

-Antakya'da yaşayan Arap Ortodoksların kilisede uygulamış oldukları haftalara bölünmüş makam geleneği, Antakya Süryani kilisesinde de aynı şekildedir. Yakup Tahincioğlu'nun "*Süryaniler*" isimli kitabında, kilisede uygulanan müziklerin sekiz makamdan oluştuğu yazar tarafından belirtilmiştir (Tahincioğlu, 2011: 166-167). Her iki cemaat de ibadet dönemlerini yıl içerisinde 8 haftaya ayırmıştır. Süryani Kilisesi'nde de her hafta bir makam dizisinden ilahiler okunmaktadır. Bu makamsal diziler, Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki isimlerinin dışında numaralandırılarak isimlendirilmektedirler. Arap Ortodokslarının dinsel müzikli ritüellerinde kullanmış oldukları Uşşak, Segâh, Hicaz, Rast makam dizilerine benzerlik gösteren makamsal yapıların, Süryani Ortodoks Kilisesi'nde de kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle müziksel anlamda Ortodoks Cemaatler içerisinde birbirlerine en yakın olanların Süryaniler ve Arap Ortodokslar olduğu söylenebilir. Ermeni ve Rum Ortodokslarda da makam geleneği bulunmakla beraber bu makamların gün gün değiştiği görülmektedir (bkz. 89-90).

-Günlük olarak uyguladıkları dini ibadet zamanları Süryani ve Arap Ortodokslarda aynıdır. Her iki kilisede de sabah ve akşam ayin yapılmaktadır. Her ayinde ilahiler okunmaktadır (bkz. 91).

-Arap Ortodoks Kilisesi'nde okunan ilahiler, dil yönü ile milli kültür olarak Türk kültürü benimsenerek Türkçe, alt kültür olarak Arap kültürü benimsense de Arapça okunurken, Süryani kilisesinde milli kültür olarak Türk kültürü benimsense ve günlük yaşamda Türkçe konuşulsa da, alt kültür olarak Arami kültürü benimsenerek kilisede sadece Aramice ibadet ve uygulamalar yapılır (bkz.90). Bu durumdan her iki cemaatin de milli kültür olarak Türklüğü benimsediği, ancak Arap Ortodoksların kültür olan Türk kültüründen, Süryani cemaatine göre daha fazla etkilendiğini söylemek mümkündür.

-Süryani ve Arap Ortodoks Kilisesi'nde yapılan ibadetler kadın-erkek bir arada yapılmaktadır. İlahiler seslendirilirken, her iki kilisede de bazı ilahilerde resitatif ve kanon tekniğinin uygulandığı gözlemlenmiştir (bkz. 90).

-Arap Ortodoks ilahilerinin sözleri, İsa Mesih ve Meryem Anayı öven dizelerden oluşmaktadır. Bu durum Süryani Ortodoks kiliselerinde de aynıdır. Kilisede İsa, Mesih ve Meryem Ana konulu ilahiler icra edilmektedir (bkz.90).

3.1.3. Antakya'da yaşayan Arap Alevi (Nusayri) Cemaati ile Hristiyan Arap Ortodoks Cemaati kültürel olarak birbirlerinden etkilenmiş midir?

- Antakya'da yaşayan ve Arap Aleviler, etnik kimliğinden çok dinsel kimlikleri ile anılmak istemektedirler (Doğruel, 2005: 23). Antakya'da yaşayan Arap Alevilerin (Nusayriler) ibadet mekânları türbelerdir. Arap Ortodokslar ayinleri, ritüelleri, ibadetleri kilisede yaparken, Nusayriler günlük ibadetlerinin en önemlisi olan namazı türbelerde ya da evlerinde kılarlar. Arap Ortodokslar gibi Türkçe ve Arapçayı günlük yaşantılarında ve ibadetlerinde kullanırlar (bkz.88).

-Nusayrilerde cenaze, evden çıkar. Daha sonra mezarlıkta cenaze namazı kılınır ve defin işlemi gerçekleştirilir. Anadolu'da yaşayan Alevi Cemaati'nin ibadetlerini gerçekleştirdikleri mekânlar cem evleridir. Bu cem evlerinin duvarlarında Hz. Ali'nin timsali, Zülfikar figürleri ve bağlama bulunur. Cemler, bağlama eşliğinde yapılır. Antakya'da Nusayri cemaatine ait türbelerde Hz. Ali'nin resimleri yoktur. İbadetlerinde müziği kullanmazlar. Antakya'da Nusayriler ile Müslüman Sünnilerin

ibadetleri benzeşmektedir. Ancak ibadet mekânı Sünnilerde camiler iken, Nusayrilerde türbeler ve evlerdir. Nusayriler namaz kılarlar fakat beş vakit gibi herhangi bir zaman kısıtlaması yoktur. Ramazan'da Sünniler gibi oruç tutarlar, ancak bir gün önceden başlarlar bayramı da bir gün önceden kutlarlar ve hacca gitme kavramı Sünnilerle aynıdır (bkz.88).

-Antakya Arap Ortodoks Cemaatinde cenazenin 40. günü dualar okunup cenazenin kırkı yapılmakta yemek verilmektedir. Nusayri cemaatinde cenazenin 7. ve 40. günü dualar okunur. 40. gün mevlid okunur ve yemek dağıtılır. Bu özellik Arap Ortodoks ve Nusayriler gibi Sünnilerde de benzerlik göstermektedir (bkz.89).

3.2. Antakya Arap Hristiyan Ortodoksların Kilise Müziklerinin Kaynakları Nelerdir?

Antakya'da yaşayan Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatine ait müziklerin büyük bir kısmı kilise odaklıdır. Bu kilise müzikleri dini yapılanma ve inançlar ile şekillenmiştir ve Antakya Arap Hristiyan Ortodoksların Kilise müzikleri, yazılı 10 ana kaynaktan oluşmaktadır. Bu kaynak metinler;

1. *Kitab-ı Mukaddes (İncil) bölümleri*
2. *Kutsal Ayin Kitabı (Aziz Basiliyos'un, Aziz Gregorios'un, Altınağızlı Aziz Yuhanna'nın bölümleri)*
3. *Altın Ağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı (Arapça-Türkçe)*
4. *Protosalti Metri el- Murr'un kutsal ilahiler kitabı*
5. *Minavon Dua Kitabı*
6. *Tiryodiyon Dua Kitabı*
7. *Bendikstariyon Dua Kitabı*
8. *El-Muazzi Dua Kitabı*
9. *Peder Hizmetleri (El-Afholloji)*

10. *İman Yolu Dua* kitabından alınmaktadır (bkz.55). Antakya Hristiyan Ortodoksların dini ritüellerinde kullanmış oldukları tören ve dua kitapları yıl içerisinde belirlenmiş günlerde okunmaktadır (bkz.57).

3.3. Kilisede tecvitli okuma geleneği ne şekilde gerçekleştirilir?

Antakya Arap Hristiyanların dinsel müzik uygulamalarında, kilisede dini metinlerin icrası sırasında Arapça metinler Tecvitli olarak, Türkçe metinler ise düz metin şeklinde okunmaktadır. Düz metin halinde virgüllerle ayrılmış dize şeklinde olan Arapça ilahilerde ritmik yapıdan dolayı çoğu kez dem tutulurken (bkz. Ek.9.3. 04:22 dk.), tecvitli okumada bu dem tutma olgusu görülmemektedir (bkz.71-72).

3.4. Kilise Cemaati Tarafından İlahi Olarak Tanımlanan Makamsal Metinler Kendi Aralarında Kullanıldıkları Günlere ve Özel Anlamalara Göre Ayrılmış Mıdır?

Kilise cemaati tarafından ilahi olarak tanımlanan makamsal metinler kendi aralarında kullanıldıkları günlere ve özel anlamlara göre

1. *Troparion* (Pazar gününe özgü ilahi),
2. *İsozikon* (ruhanilerin 1.dönüş sonrası kutsal mekâna giriş ezgisi),
3. *Trisajyon* (Risale -elçisel mektup) öncesi okunan ilahiler),
4. *Heruvimlerin Ezgisi* (büyük dönüş öncesi söylenen ilahiler),
5. *Kontakion* (O gün (özel gün ve bayram) yapılacak ayini ifade eden ilahiler) olarak ayrılmaktadır (bkz. 76).

3.5. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)’nde Hangi Kaynaklar Tecvitli İcra Edilir?

Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının yalnızca İncil’in değil, Arapça icra edilen Minavon, Tiryodion, Bendikstariyon, El Muazzi, Peder Hizmetleri, İman Yolu adlı teoriye yönelik dua ve tören kitaplarının düz metin halinde olan Arapça mealini de tecvitli olarak icra ettikleri görülmektedir. Bu durum Arap/Sami dillerinin

yapısından ve Arap/Sami halklarına ait tecvitli okuma geleneğinden ileri gelmektedir (bkz.73).

3.6. Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin Kilise Müzikleri Müziksel Açıdan Nasıl Bir Yapı Gösterir?

Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin kilise müzikleri iki parçalı bir yapı göstermektedir.

1. Yapı: Düz dinsel metinlere ilişkin tecvitli icra geleneği: Düz metinlerin bir entansiyonlu cümlelerin okunmasından sonra, nokta yerine puandorklu okunmasından ileri gelen icra geleneğidir (bkz.71).
2. Yapı: Düz metin olup virgüllerle dizelere ayrılmış metinlerin ritmik nitelikli olarak ezgilendirilmesinden dolayı ritmik kalıpları olan ilahilerin okunması ile gerçekleştirilen icra geleneği. Kendi kültürel yapıları gereği makamları, farklı isimlerle adlandırılırlar (bkz.72).

3.7. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Dinsel Müzik İcralarında Çalgı Kullanılır mı?

Bilindiği gibi Hristiyanlık içinde birçok mezhep ve bu mezhepler içerisinde de kültür farkına dayanan farklı uygulamalar bulunmaktadır. Doğu Ortodoksları'nda (Süryani, Arap), Batı Ortodokslarında (Rum) olduğu gibi bir çoksesli koro ve bu koroya eşlik eden çalgılar bulunmamaktadır. Antakya'da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinin tecvitsel ve makamsal yapıya dayalı dinsel müzik performansı 'Arapça', 'çalgısız' ve 'insan sesi' (vokal) ile yapılmaktadır. İstanbul Fener Rum Ortodokslarına çok sesli ilahiler sonradan sonraya da olsa girmiştir. Ancak Arap Ortodokslarında böyle bir uygulama hiç yapılmamıştır. Arap ve Süryani Ortodokslarda Allah'a ulaşılacak en uygun ses insan sesi olarak görülmektedir (bkz.70). Arap ve Süryani Ortodokslardaki bu ortak algının nedeni, Arap coğrafyasında dinsel müzik kültürünün (kilise metinlerinin) akılda daha kalıcı olmasını sağlamak amacı ile tek sesli ve

makamsal olarak icra edilmesi ve çalgılı müziğin hazza ilişkin bir çağrışıma sahip olmasından dolayı bu müzikten kaçınılmasıdır.

3.8. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde İbadetler Hangi Döngülere Ayrılmıştır?

Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde ibadetler ‘günlük’, ‘haftalık’ ve ‘yıllık’ olarak dönemlere ayrılmıştır. Kilisede okunan dua ve tören kitaplarının yıl içerisinde okunacakları günlerin Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlendiği, kitapların bu belirlenen gün ve dönemlere göre okunduğu gözlemlenmiştir. Kilisede okunan dua ve tören kitaplarının yıl içerisinde okunacakları günler Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlenir. Kitaplardaki kutsal metinler bu belirlenen gün ve dönemlere göre okunmaktadır. Bu ibadet ve özel günlerin her yıl yeniden gözden geçirilen ve uygulanan senelik takvimi vardır.

Antakya Ortodoks kilisesinde günlük ibadetler 7 kezken 2’ye indirilmiştir. Bunun nedeni cemaatin iş hayatına ve sosyal yaşantısına uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve topluluğun bir arada yoğun bir şekilde ayinlere katılımını sağlamaktır. Günlük sabah ayini ve akşam ayini, Haftalık Pazar Ayini ve Yıllık bayram ve Azizleri Anma günleri bulunmaktadır. Bugün ve zamanlarda, günlere ait özel makamsal ilahiler ve tecvitli icra edilen düz metinler okunur (bkz. 103).

3.9. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaati, Kilise Müziklerini Makamsal Olarak Nasıl Adlandırmaktadırlar?

Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin Geleneksel Türk Sanat Müziğinde karşılıkları bulunan makamsal dizilere benzerlik gösteren ilahileri haftalara bölerek, rakamsal olarak ‘nota’ tabiri ile farklı isimlerle adlandırdıkları (1.haftada 1.notadan ilahiler, 2.hafta 2. notadan ilahiler, 3. hafta 3. notadan ilahiler v.b.) gözlem ve görüşmelerle saptanmıştır (bkz. 75).

3.10. Kilisede İcra Edilen Dinsel İlahiler GTSM’de Hangi Makam Dizilerinin Etkisini Göstermektedir?

Kilisede icra edilen haftalara göre ayrılmış 8 notanın Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki makam dizilerine benzerlik gösterdiği; Örneğin, 1.notanın uşşak makamı dizisine, 2.notanın hüzzam makamı dizisine, 3. notanın rast makamı dizisine, 4. notanın segâh makamı dizisine, 5. notanın buselik makamı dizisine, 6. notanın hicaz hümayun makamı dizisine, 7. notanın çargâh makamı dizisine, 8. notanın rast makamı dizisine uyum ve benzerlik gösterdiği 3. ve 8. notaların her ikisinin de rast makamı dizisinde icra edildikleri fakat hafta sırasına uygun bir biçimde 3. ve 8. nota olarak adlandırıldıkları, kilisede icra edilen ilahilerin genellikle hicaz, uşşak, hüzzam ve segâh makam dizilerine yatkın oldukları işitsel analiz yöntemi ile konunun uzmanı olan kişilerle birlikte tespit edilmiştir (bkz.78).

Tecvitli düz metinlerin okunmasındaki ilke, bu metinlerin Arapça ve düz (şiişel değil) yazı biçiminde olup ritmik olmaması ve tıpkı Kuran’ı Kerimin Arapça icrasındaki gibi cümlelerin durgularla (puandorg) birbirlerinden ayrılması ilkesine bağlıdır. Bu icra yöntemi İncil ve Kur’an gibi tüm semitik kutsal metinlerin ortak paydasıdır.

3.11. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Cemaatin İkonalara Bakış Açısı Nasıldır?

Antakya Arap Ortodoks Kilisesi’nde Azizlere ait portreler, Hz. İsa ve Meryem’i anımsatan ikonalar mevcuttur. İnançlarına göre Arap Ortodokslar, ibadetlerinde ikonalara saygı gösterirler fakat tapmazlar (bkz. 23). Kilisede ibadet sadece Allah'a yapılmaktadır. İkonaların bazı günlerde ibadet aracı olarak kullanılmaktadır. Ortodoks kiliselerin hemen hemen hepsinde ikona bulunmaktadır. Cemaat kilisenin başında İsa Mesih’in yer aldığına inanır. Hz. İsa, bir anlamda baş ikondur.

3.12. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Uygulanan Dinsel Müzikler İçin Kullanılan Sayı-Hafta-Makam Algısı Nasıldır?

Arap Ortodoks Kilisesi'nde günlük ve haftalık (Pazar günleri) okunacak ilahiler hafta-makam algısı ile sıralanmıştır. Günlük ve Pazar günleri okunan ilahiler *Altınağzlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı'nda* yer alan ilahiler içerisinde, haftalık sıralamaya göre, denk geldiği özel güne ve makama göre okunmaktadır. *Altınağzlı Yuhanna Tören Kitabı'nda* ki ilahilerin yıllık bayram, özel gün ve Azizleri anma günlerine göre bölümlere ayrıldığı gözlemlenmiştir. Arap Ortodokslarının dinsel müziklerinde yer alan hafta-makam algısının Ermeni ve Rum Ortodoks kiliselerinde gün-makam algısı olarak değiştiği; başka bir deyişle makamların günlere göre değiştiği görülmektedir. Arap Ortodokslarda sekiz makamın her biri bir hafta okunarak, bir anlamda iki ay içerisinde tüm makamlar tekrarlanmış olur, bu uygulama iki defa yapıldığında ise bir mevsim (dört ay) geride kalır (bkz. 78).

3.13. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)'nde Önem Arz Eden Bayramlar Hangileridir ve Bu Günlerde Hangi Dinsel Müzikler Hangi Kaynaktan, Nasıl Bir Müziksel Biçim İle İcra Edilmektedir?

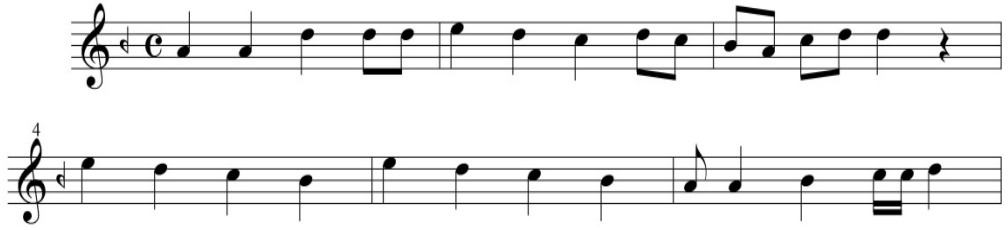
Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarında (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)'nde yıllık bayramların en önemlileri;

1. *Noel* (Mesih İsa'nın bedende doğumu)
2. *Paskalya* (İsa Mesih'in ölüler arasından dirilişi)
3. *Vaftiz* (İsa Mesih'in Ürüdün nehrinde Vaftizci Yuhanna tarafından vaftiz edilmesi)
4. *Pentakost* (Kutsal ruhun havarilere verilişi) bayramıdır (bkz. 110). Bu bayramlarda da dinsel müzikler vardır. Dinsel müzikler içerisinde kilisede icra edilen ilahilerin giriş kısımlarının notalandırılmış şekli aşağıdaki gibidir:

Vaftiz bayramında 1. notadan (Uşşak makam dizisine benzerlik gösteren) ‘Bitimedike ya Rab’ (Ürdün Nehrinde Vaftizinle Ya Rab) ilahisi okunmaktadır (bkz. 111). İlahinin giriş kısmı, aşağıdaki gibi notaya alınmıştır (bkz. 196.Ek.1).

Nota 1.Vaftiz Bayramı İlahisi Bitimedike Ya Rab-Vaftizin İle Ya Rab

Notaya Alan: Engin GÜRPINAR-Ş.Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Şekil 31Vaftiz Bayramı İlahisi Giriş Bölümü

Noel bayramında 2. notadan (Hüzzam makamı dizisine benzerlik gösteren) ‘Minel batni kable kevkebik’ (Sabah yıldızından önce seni karnımdan doğurdum) ilahisi okunmaktadır (bkz.120). İlahinin giriş kısmı, aşağıdaki gibi notaya alınmıştır (bkz. 197.Ek 1.2.)

Nota 2. Noel İlahisi Minel Batni Kable-Sabah Yıldızından Önce

Notaya Alan: Ş. Orçun AKGÜN- Derya K. DOĞAN

Şekil 32 Noel İlahisi Giriş Bölümü

Pentakost bayramında 7. notadan (Çargâh makamı dizisine benzerlik gösteren) ‘Mubarakon ente hel Mesihu’ (Mesih sen mübareksin) ilahisi okunmaktadır (bkz. 118). İlahinin giriş kısmı, aşağıdaki gibi notaya alınmıştır (bkz. 199.Ek.1.4.)

Nota 7. Ansra-Pentakost İlahisi
Mubarakon Ente Eyyu Hel Mesihu
Balıkçıların Üzerine Kutsal Ruhu Gönderip

Notaya Alan: Ş.Orçun AKGÜN- Derya K. DOĞAN

Şekil 33 Pentakost Bayramı İlahisi Giriş Bölümü

Paskalya bayramında 5. notadan (Buselik makamı dizisine benzerlik gösteren) ‘El Mesihu Kam Min Beynil’ (Mesih ölümler arasından dirildi) ilahisi okunmaktadır (bkz. 117). İlahinin giriş kısmı aşağıdaki gibi notalandırılmıştır (bkz.198.Ek.1.3.).

Nota 5. Paskalya Bayramı İlahisi
El Mesihu Kama Min Beynil Emvet
Mesih Ölümler Arasından Dirildi

Notaya Alan: Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Şekil 34 Paskalya Bayramı İlahisi Giriş Bölümü

Kilisenin ve Aziz Paul ve Petrus adına olan özel gün 4. Notadan (Segâh makamı dizisine benzerlik gösteren) ‘Eyyu Hel Mute Kaddimeni’ (Ey Havarisel Kürsülerin Kıdemlileri) ilahisi okunmaktadır (bkz. 120). İlahinin giriş kısmı aşağıdaki gibi notaya alınmıştır (bkz.200. Ek. 1.5.).

Nota 4. Azizler Petrus ve Pavlus Kilisesi İlahisi
Eyyu Hel Mute Kaddimeni
Ey Kudretlilerin Haverisel Kürsüsü

Notaya Alan: Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Şekil 35 Aziz Petrus ve Pavlus Günü İlahisi Giriş Bölümü

Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde özel gün ve bayramlarda yukarıda verilen ilahilerin dışında da farklı notadan (makam dizisinden) ilahilerin okunduğu, ayrıca psaltilerin herhangi bir müzik eğitimi almamasından ve kulaktan dolma ilahileri seslendirmelerinden dolayı kimi zaman ilahilerin okunma şekli ile makamsal yapılarında değişiklik olabileceği bayram ve özel günlere yapılan katılımlarda gözlemlenmiştir. Ayrıca bu önemli bayramlarda İncil’den tecvitli olarak okunan bazı bölümler vardır. Bu bölümler;

1. *Noel Bayramı*: Kutsal Kitaptan (İncil’den) bölümler okunarak ayin başlatılmaktadır. Önce Mezmur’dan 3/1-8, 38/1-22, 63/1-11, 88/1-18, 103/1-22, 143/1-12 pasajları Arapça tecvitli okunur. Bu esnada Peder tütsülerle kiliseyi kutsar ve sunaktaki ritüellerini yapar. Daha sonra Matta İncil’i 1/18-25’den İsa’nın doğumunu anlatan pasajlar okunur. Peder Mezmur 50/1-19 pasajlarını okuduktan sonra İsa’nın doğumuna şükür eder ve ona övgüler sunulmasını talep eder (bkz. 118).

2. *Vaftiz Bayramı*: İncil'den Matta 28. bölümden 16-20 kısımları okunmaktadır. Ayrıca Peder Hizmetleri Kitabından Vaftiz Ayini bölümü sayfa 1-25 kısımları okunmaktadır (bkz.113).
3. *Paskalya Bayramı*: İsa'nın Kudüs'e gelişinde halk O'nu coşkuyla karşıladığı için, Antakya Ortodoks kilisesinde de cemaat, İsa'nın Kudüs'e girişini temsili olarak palmiye ve zeytin dalı ile papazı karşılar ve o anı canlandırmaya çalışırlar. Bu esnada İncil'in bölümlerinden olan Luka'dan İsa'nın Kudüs'e girişini anlatan İncil'den Luka 19. bölümünden 28-40 kısımları okunmaktadır (bkz.113).
4. *Pentakost Bayramı*: Hz. İsa Paskalya gününden itibaren kırk gün süreyle havarilerine görünmüş ve Tanrının egemenliği hakkında konuşmuştur. Havarilerine “Şöyle ki, Yahya suyla vaftiz etti, ama sizler birkaç güne kadar Kutsal Ruhla vaftiz edileceksiniz” diyerek onların gözü önünde göğe alınmıştır. Bununla ilgili İncil'den Elçilerin İşleri 1. bölümden 4-5 kısımları okunmaktadır (bkz. 117).

3.14. Arap Ortodoks Kilisesinde Önemli Olaylar Arasında Yer Alan Doğum/Düğün/Ölüm Gibi Toplumsal Olaylarda, Kilisede Dinsel Müzik Metinlerinden Yapılacak İcralar İçin Hangi Kaynaklardan Yararlanılır?

Arap Ortodoks kilisesinde önemli olaylar arasında olan doğum, ölüm, cenaze gibi toplumsal olaylarda İncil'den, kutlanan günü anlatan özel bölümlerin, *Peder Hizmetleri Kitabı*'ndan o günlere ayrılmış bölümlerin, duaların ve ilahilerin psaltier tarafından seslendirildiği özel günlere katılım ve görüşmeler ile tespit edilmiştir. Bu ayinlerde Duaların *İncil*'den ve *Peder Hizmetleri Kitabı* 'ndan, ilahilerin ise *Altınağızlı Yuhanna Tören Kitabı* ve *Peder Hizmetleri Kitabı* 'ndan okunduğu gözlemlenmiştir (bkz. 120-129-135).

3.15. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde İlahileri Seslendiren Kişilere Özgü Bir Adlandırma Var Mıdır?

Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Kilisesinde ilahileri seslendiren kişilere *Psalti* ismi verilir. Psaltier cemaat üyeleri içinden, istekli olan kişilerden seçilir. Kilisede müzik eğitimi, usta- çırak ilişkisi ile notasız, kulaktan ve alaylı olarak öğretilmektedir (bkz. 54). Antakya Rum Ortodoks Kilisesi (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) korosunda, 3 erkek ve 4 bayan olmak üzere toplam 7 kişilik bir psalti grubunun olduğu, bu sayının geleneksel olmadığı, istekli ve yetenekli kişilerin katılımı ile değişebileceği gözlem ve görüşmeler ışığında tespit edilmiştir (bkz. 140-141).

3.16. Antakya Arap Hristiyanlarının Dinsel Müzik Uygulamaları, İcra ve Makamsal Yapı Bakımından Orta Doğu’da Yaşayan Diğer Sami Halkları İle Benzerlik Göstermekte Midir?

Antakya Arap Hristiyanlarının dinsel müzikleri, icra geleneği (makamsal yapı ve tecvitli okuma) bakımından Orta Doğu’da yaşayan Sami halkları olan Araplar, Yahudiler ve Süryaniler ile benzerlik göstermektedir. Pederler tarafından İncil’den bölümler tecvitli bir şekilde okunmaktadır. Arapça dinsel metinlerinin tecvitli okunması geleneği, Sami dillerinin yapısından ileri gelmektedir. Cemaat yalnızca *İncil*’in değil, Arapça icra edilen *Minavon*, *Tiryodion*, *Bendikstariyon*, *El Muazzi*, *Peder Hizmetleri*, *İman Yolu*, *Kutsal Ayin Dua ve Tören Kitapları*’nın Arapça mealini de tecvitli olarak icra etmektedir. Ancak dinsel metinler Arapça’dan Türkçe’ye çevrilip Türkçe icra edildiğinde, Türkçe dil yapısına uymayan tecvitli icra geleneği ortadan kalkar ve metinler düz (entonasyonlu) olarak okunur (bkz. 72).

3.17. Arap Hristiyanların Din Dışı Müzik Terimleri İle Dini Müzik Terimleri Uyuşmakta Mıdır?

Arap Hristiyanların din dışı müzik terimleri ile dini müzik terimleri uyuşmamaktadır. Bu iki müzik terimleri arasında isimlendirme olarak farklılaşma vardır. Sözgelimi müzik için; çan, dua, yortu; icracı için peder, psalti; icra için okuma, icra tekniği için, tecvid (entanasyonlu), terimlerinin kullanıldığı ve bu terimlerin cemaatin kültürel ve dinsel kimliği ile şekillendiği gözlemlenmiştir. Bu olgunun etnomüzikolojideki karşılığının anıştırma (adumbration) olduğuna, çalışmanın içinde değinilmiştir (bkz. 53-54).

3.18. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Kadın ve Erkek Dinsel Mekânlarda Birlikte İbadet Yapabilmekte Midir?

Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde kadın- erkek dinsel mekânlarda birlikte ibadet yapabilmektedir. Bu durum kilisede psaltier arasında kadının yer alabilmesini sağlamıştır (bkz. 140).

3.19. Antakya’da Yaşayan Arap Ortodoks Cemaati’nin Kilisede Uygulamış Oldukları GTSM’de Bulunan Belirli Makam Dizileri İle Benzerlik Gösteren Makam Dizileri, Antakya’da Bulunan Farklı Dinsel Cemaatlerin Dinsel Müziklerinde Yeralmakta Mıdır?

Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks Cemaati’nin kilisede uygulamış oldukları GTSM’de bulunan belirli makam dizileri ile benzerlik gösteren makam dizilerinin, Süryani Kilisesi’nde, Ermeni Kilisesi’nde, Yahudi Havra’sında, Sünni Türk/Arap Cami ve Dergâhlarında da kullanıldığı, fakat farklı cemaatler tarafından kültürel yapı ve dil farklılıklarından dolayı değişik isimlendirmelerle adlandırıldıkları görülmektedir (bkz. 78-91).

3.20. Antakya Hristiyan Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın Görevleri ve Yöreye Katkıları Nelerdir?

Antakya Hristiyan Rum Ortodoks Kilisesi Cemaati, kurumlaşarak aynı zamanda bir vakıf halini almıştır. Vakıf tarafından tören kitapları ve kilise tanıtım kitapçığı hazırlanmıştır. Bu kitaplarda yer alan Antakya'da, Hristiyanlığın tarihi ve kilisenin tanıtımı Arapça, Türkçe, İngilizce gibi dillerde bastırılmıştır (Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı, 2011). Bu kitaplarla birlikte vakıf geçmişten gelen Arap Ortodoks kültürünün, tarihinin, dinsel geleneğinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Vakıf bünyesinde kadın ve gençlik kolları bulunmakta, etkinlik olarak yılın belirli zamanlarında yardıma muhtaç, yaşlı ve hasta insanlar ziyaret edilmekte, onlara yardım edilmektedir. Böylece Ortodoks Cemaati'nde birlik beraberlik duygusu yoğunlaşmaktadır (bkz. 25-26).

3.21. Antakya Arap Ortodoks Cemaati'nde Din-Dışı Düğün Müziği Geleneği Nasıldır?

Antakya Arap Ortodokslarında kız isteme merasiminden sonra nişan töreni yapılır. Nişan töreni erkek tarafının kıza hediyelerini sunması ve birbirlerine bağlılıklarını simgeleyen yüzüklerin takılması için önemli bir gündür. Eğer evlenecek çift isterse, nişan törenini Peder İncil'den dualar okuyarak kutsar ve daha sonra yüzükleri çiftlere vererek birbirlerine takmalarını ister. Nişan töreni, yüzükler takıldıktan sonra müzikli eğlence ile devam etmektedir. Geçmişte Antakya Arap Ortodoks Cemaati'nin nişan eğlencelerinde enstruman olarak cümbüş, darbuka, defin kullanıldığı, günümüzde ise bu törenlerin ev dışında, genel olarak restoran ve düğün salonlarında yapıldığı, enstruman olarak org, davul, zurna, bateri, keman, ud gibi farklı enstrumanlarında çalınabildiği gözlemlenmiştir.

Antakya'da yaşayan Arap Ortodoks cemaatinde kına gecesi âdetinin bulunmadığı, düğünden önce gelinin kadınlarla birlikte hamama gittiği, burada bir eğlencenin düzenlendiği, damat için ise, düğünden önce “damat giydirme” eğlencesinin yapıldığı, bu eğlencenin daha çok “bekârlığa veda” partisini andırdığı,

kilise bahçesinde çalgılı (davul-zurna) getirtilerek oyun havalarının oynandığı görüşme ve gözlemlerle ortaya çıkarılmıştır.

Antakya merkezde ve Reyhanlı'da genel olarak Arapça icra edilen müziklerin düğünlerde tercih edildiği, düğün müziği olarak Antakya'da Samandağ tarzı müzik yapılırken, Reyhanlı'da Bedevi Arap kültürüne uygun müziklerin yapıldığı, Amik Ovası diye adlandırabileceğimiz Kırıkhan'da Arapça'nın düğünlerde kullanılmadığı, Halebi türü oyun havaları denilen Gaziantep Oyun Havalarının çalındığı, özgün müzik türlerinin icra edildiği gözlemlenmiştir.

Gözlemler ve görüşmeler ışığında Antakya düğünlerinde genel olarak Arapça şarkıları icra eden ünlü sanatçıların; Mustafa Abul Fooz, Hamit el Firati, Aziz Nasuh, Nermin, Sara el Savas, Ali el Deek, Wafık Habib, İbrahim Saad, Yusuf Johar olduğu görülmüştür. Düğünlerde enstruman olarak Antakya merkezde genellikle sadece klavye (org) nin kullanıldığı, nadir olarak arada bazı düğünlere bağlamanın da kullanıldığı görülmüştür. Buradan da anlaşılaacağı üzere, Antakya'da Arap kültürü, Türkiye'nin diğer illerinden daha etkindir. Bu durum din-dışı düğün müziklerini de etkilemektedir (bkz. 129-132).

3.22. Antakya'da Dinsel ve Din-Dışı Müziklerin Yapılabildiği Korolar Hangileridir, Bu Koroların Yöre Müzik Kültürüne ve Yaşam Biçimine Etkisi Nasıldır?

Antakya'da çeşitli kültürlerin bir arada müzik yapabildikleri kurumlar vardır. Bu kurumların en önemlileri 'Antakya Medeniyetler Korosu' ve 'Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu'dur. Bu korolar Antakya'da farklı cemaatlere mensup insanların müzik aracılığı ile bir araya gelmelerini ve kültürel olarak birlikte hareket edebilmelerini sağlamakta, bunun yanında Antakya'nın bir hoşgörü şehri olduğunu göstermektedir. Korolar, şehir dışında vermiş oldukları konserlerde Antakya'yı tanıtmakta, kültürel çeşitliliği gözler önüne sermektedir (bkz. 99-102).

BÖLÜM IV

SONUÇLAR

“Kültürel Kimlik Çerçevesinde Antakya Arap Ortodokslarının Dinsel Müzik Uygulamaları” isimli bu çalışmada orijinleri Lübnan ve Suriye olup Antakya’ya kadar uzanmış bir kol olan Arap Hristiyan Ortodokslarının kültürü ve dinsel müziği üzerinde çalışılmıştır.

Arap Hristiyan Ortodokslar Suriye ve Lübnan’da yoğun olarak yaşamaktadır. Günümüzde Antakya Patriği, Suriye’nin Başkenti olan Şam ile Lübnan Tripoli’de bulunan Balamand Manastırı içerisinde ikamet eden 10. Yuhanna Yazıcı’dır. Türkiye’de 12000 civarında nüfusa sahip olan Arap Ortodoksların 1200 kadarı Antakya’da yaşamaktadır. Diğer nüfus ise İstanbul, Türkiye’nin güney bölgesinde ise Mersin, Antakya, Samandağı, İskenderun, Altınözü ve köylerinde yaşamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de 12000- 13000 arasında Arap Hristiyan Ortodoksların nüfusu değişmektedir (bkz. 21). Arap Ortodoksların Türkiye’deki ana bölgesi Antakya’dır. Antakya’da yaşayan Arap Ortodoks Cemaati, vakıf statüsünde olan Aziz Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi’nde ibadetlerini gerçekleştirmektedir.

Antakya’da yaşayan Arap Ortodokslar, Hristiyanlığın köklü ve eski bir kavmidir. Bu durum ritüellerine ve müzik uygulamalarına da yansımıştır. Eski çoktanrılı dinlerin kültlerini bırakarak Hristiyanlığı seçmişlerdir. Bu süreçte, Hristiyanlık öncesi bazı pagan dinlerin uygulamalarını da, kendi dinlerine adapte etmişlerdir. Çalışmada ulaşılan bulgulardan hareketle, aşağıdaki sonuçları tespit etmek mümkündür:

1. Antakya’da farklı kültürlerden ve farklı etnik yapılardan oluşan çok kültürlü bir toplumsal yapı vardır. Çokkültürlülük Antakya’da kültürel bir ayrışmayı meydana getirmemiş aksine bu farklı kültürler birbirleri ile etkileşime girerek hoşgörü çerçevesinde bir kültürel bütünlük göstermiştir. Yani Hristiyan Arap Ortodokslar ile Sünni Arap ve Türkler alt kültürlerle sahip olmalarına rağmen ana kültür olan Türk kültürü içerisinde bir bütünlük göstermektedirler. Antakya’da alt kültür ana kültürü destekleyen bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.

2. Antakya Arap Hristiyan Ortodoksları ile Sünni Türk/Arap toplulukları dinsel inanç bakımından olmasa da dinsel ritüeller (tören) ve dinsel müzik açısından birbirlerinden etkilenmişlerdir. Mesela Sünni Türk/Arap cemaatinde dinsel bir çağrı olan ezanın makam dizisi vakitlere göre farklılık gösterirken, Hristiyan Arap Ortodoks Cemaatinde makam dizileri gün vakitlerine göre değil, haftalara göre icra farklılık göstermektedir. Sünni Türk/Arap cemaatinde sabah ezanı saba; öğle ezanı rast veya hicaz; ikindi ezanı uşşak veya hicaz, akşam ezanı rast, hicaz veya segâh; yatsı ezanı ise uşşak, bayati, neva, hicaz makam dizileri ile okunurken, Hristiyan Arap Ortodoks cemaatinde yıllar haftalara bölünerek, dini ibadet dönemleri 8 haftaya ayrılmıştır, her haftaya bir makam düşmüş, 1.notanın uşşak makamı dizisine, 2.notanın hüzzam makamı dizisine, 3. notanın rast makamı dizisine, 4. notanın segâh makamı dizisine, 5. notanın buselik makamı dizisine, 6. notanın hicaz-hümayun makamı dizisine, 7. notanın çargâh makamı dizisine, 8. notanın rast makamı dizisine uyum ve benzerlik gösterdiği; 3. ve 8. notaların ikisinin de rast makamı dizisinde olduğu fakat hafta sırasına uygun bir biçimde 3. ve 8. nota olarak adlandırıldığı gözlemlenmiştir.
3. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks Cemaati, dinsel müzik uygulamalarında hem ana dilleri olan Arapçayı hem de ait oldukları Türkçeyi kullanmaktadırlar. İncil, vaazlar ve ilahiler hem Arapça hem de Türkçe okunmaktadır.
4. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks ve Sünni Türk/Arap Cemaatleri kutsal kitapları tecvidli (entanasyonlu) ve makamsal bir şekilde icra etmektedirler. Sünni Türk/Arap cemaatinde İmam Kuran-ı Kerim'i tecvidli (entanasyonlu) ve makamsal bir yapıda okurken, Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarda Peder İncil'i tecvidli (entanasyonlu) okumaktadır.
5. Antakya'da yaşayan Hristiyan Arap Ortodoks ve Sünni Türk/Arap cemaatlerinde dinsel müzik dini inançları pekiştirmek ve dinsel metinlerin daha anlamlı bir şekilde içselleştirilmesini sağlamak amacı için bir gereç olarak kullanılır.

6. Ortadoğu kültüründe çalgı ile ibadet etmek zevk ve sefayı çağrıştırdığı için haram kabul edildiği, Semitik Halklarda Tanrıya ibadet etmek için insan sesinin kullanıldığı, bu algının Arap Ortodoks Kilisesi'nde, Antakya Süryani Kilisesi'nde, Sünni Türk/Arapların ibadet mekânları olan cami ve dergâhlarda, Antakya Yahudi Havra'sında uygulanan icralarda da görüldüğü, icralarda çalgı olarak insan sesinin Allah'a ulaşacak en uygun ses olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla cemaatlerin makamsal veya tecvitsel (entanosyonlu) yapıya dayalı dinsel müzik performansı, 'Arapça', 'çalgısız' ve 'insan sesi' ile yapılmaktadır.
7. Arap Ortodoks Kilisesi'nde ilahileri seslendiren kişilere "psalti" denilirken, Müslüman Sünni Cemaatine ait dini mekanlarda ilahi seslendirenlere "imam, hafız ya da müezzin" denilmektedir.
8. Müslüman Sünni Cemaati ve Arap Hristiyan Cemaati için Peygamberlerinin doğum günleri kutsal günlerdir. Müslüman Sünni Cemaat tarafından Hz. Muhammed'in doğumu "Mevlid Kandili" olarak kutlanırken, Arap Hristiyan cemaati Hz. İsa'nın doğumunu "Noel Bayramı" olarak kutlamaktadır. Her iki Cemaatte de bu özel günlere özgü ilahiler seslendirilmektedir.
9. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının kilisede yapılan bayram ve özel günlere özgü ilahileri vardır. Müslüman Sünni cemaatin ise Ramazan ayında, teravih namazı öncesinde, namaz aralarında ve sonrasında camide okudukları, dergâh evlerinde ise zikir öncesi okudukları ilahiler vardır.
10. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının Hz.İsa'nın Göğe yükselişini anlatan "Göğe İlahi Yükseliş Bayramı" varken, Müslüman Sünni cemaatte de Hz. Muhammed'in göğe yükselişini anlatan "Miraç Kandili" vardır. Bu iki günde ilahiler okunmaktadır.
11. Arap Ortodoks ve Müslüman Sünni Cemaatleri içinde yıkanma ritüelleri bulunmaktadır. Arap Ortodokslarda "vaftiz" kötülüklerden arınma olarak

görülürken, Müslüman cemaatte “abdest” beden temizliği olarak görülmektedir.

12. Müslüman Sünni Cemaat gün içerisinde beş vakit namaz kılmaktadır. Bu namazın secde, ruku ve kıyam gibi kaideleri vardır. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarda sabah ve akşam ayini vardır. Bu ayinlerde secde, ruku ve kıyam yerine, cemaat ayinin bazı bölümlerinde ayağa kalkar ve oturur.
13. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarda nişan töreninde okunan dua vardır. Müslüman Sünni cemaatte de nişan töreninde söz duası okunmaktadır. Antakya’da yaşayan tüm cemaatlerde evlilik için “inanç birliği” esası gerekmektedir. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarda resmi nikah sonrasında kilisede “nikah akdi” yapılırken; Müslüman Sünni cemaat resmi nikah sonrası “dini nikah” yapılmaktadır.
14. Müslüman Sünni Cemaatten bir kişi vefat ederse camide “sala” okunarak cemaat üyelerine vefat haberi duyurulmaktadır. Kilisede de bir vefat söz konusu ise kilise çanı 11 kez çalınarak cemaate vefat haberi dururulmaktadır. Her iki cemaatte de kişinin vefatından sonraki 40. ve 52. günde vefat eden kişi için dualar okunur, cemaate yemek (hayır) dağıtılır.
15. Antakya Arap Ortodoks Kilisesi’nde uygulanan müzikli dinsel ritüeller, Sami halklarından olan Süryanilerin müzikli dinsel ritüelleri ile benzerlik göstermektedir. Her iki cemaat de ibadet dönemlerini yıl içerisinde 8 haftaya ayırmıştır. Süryani Kilisesi’nde her hafta bir makam dizisinden ilahiler okunmaktadır. Bu makamsal diziler, Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki isimlerinin dışında numaralandırılarak isimlendirilmektedirler. Arap Ortodokslarının dinsel müzikli ritüellerinde kullanmış oldukları Uşşak, Segâh, Hicaz, Rast makam dizilerine benzerlik gösteren makamsal yapıların, Süryani Ortodoks Kilisesi’nde de kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle müziksel anlamda Ortodoks Cemaatler içerisinde birbirlerine en yakın olanların Süryaniler ve Arap Ortodokslar olduğu söylenebilir. Ermeni Ortodokslarda

makam geleneği bulunmakla beraber bu makamların gün gün değiştiği gözlemlenmiştir.

16. Arap Ortodoks Kilisesi'nde okunan ilahiler dil yönü ile üst/ milli kültürlerinin yansıması olarak Türkçe ve alt kültürlerinin yansıması olarak Arapça okunurken, Süryani kilisesinde milli kültür olarak Türk kültürü benimsense ve günlük yaşamda Türkçe konuşulsa da, alt kültür olarak Arami kültürü benimsenerek kilisede sadece Aramice ibadet ve uygulamalar yapılmaktadır. Bu durumdan her iki cemaatin de milli kültür olarak Türklüğü benimsediği, ancak Arap Ortodoksların üst kültür olan Türk kültüründen, Süryani Cemaatine göre daha fazla etkilendiğini söylemek mümkündür.
17. Süryani ve Arap Ortodoks Kilisesi'nde ritüeller kadın-erkek bir arada yapılabilmektedir ve İsa Mesih ve Meryem Anayı öven dizelerden oluşan ilahiler her iki kilisede de okunmaktadır.
18. Arap Ortodokslar dinsel ayinlerini, kilisede yaparken, Nusayriler günlük ayinlerinin en önemlisi olan namazı türbelerde ya da evlerinde kılmaktadırlar. Arap Ortodokslar gibi üst kültürlerinin dili olan Türkçeyi ve alt kültürlerinin dili olan Arapçayı günlük yaşantılarında ve ibadetlerinde kullandıkları gözlemlenmiştir.
19. Antakya Arap Ortodoks Cemaatinde cenazenin 40. günü dualar okunup cenazenin kırkı yapılırken, Nusayri cemaatinde cenazenin 7. ve 40. günü dualar okunur. 40. gün mevlid okunur ve yemek dağıtılır. Bu özellik Arap Ortodoks ve Nusayriler gibi Sünnilerde ve Anadolu Alevilerinde benzerlik göstermektedir.
20. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) kiliselerinde icra ettikleri dinsel metinlerinin kaynaklarını; *Kitab-ı Mukaddes (İncil) bölümleri*, *Minavon Dua Kitabı*, *Tiryodiyon Dua Kitabı*, *Bendikstariyon Dua Kitabı*, *El-Muazzi Dua Kitabı*, *İman Yolu Dua Kitabı*, *Arapça Peder Hizmetleri Kitabı* (Aziz Basileios, Roma Baş Episkoposu Aziz Gregorios Zeoloğos ve Altınağızlı Aziz Yuhanna bölümleri), Arapça-Türkçe

yayınlanmış olan *Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı*, Arapça-Türkçe yayınlanmış olan *Peder Hizmetleri Kitapları* oluşturmaktadır.

21. Dini müzik metinlerinin ana kaynaklarının *İncil*, *Altınağızlı Aziz Yuhanna* ve *Peder Hizmetleri Kitabı* olduğu, pratiğe yönelik bir kitap olan *Peder Hizmetleri Kitabı*nın doğum, düğün ve cenaze gibi önemli olaylarda ibadet yöntemi ve sırası açısından yol gösteren pratiğe yönelik bir kitap olduğu, kitapta yer alan düz metin olarak Türkçe ve Arapça yazılmış fakat virgüllerle ayrılmış olan ilahilerin makamsal bir yapı gösterdiği, Arapça düz metinlerin ise tecvitli okunduğu gözlemlenmiştir.
22. Kilise cemaati tarafından ilahi olarak tanımlanan makamsal metinler kendi aralarında kullanıldıkları günlere ve özel anlamlara göre *Troparion* (Pazar gününe özgü ilahi), *İsozikon* (ruhanilerin 1.dönüş sonrası kutsal mekâna giriş ezgisi), *Trisajyon* (Risale/elçisel mektup öncesi okunan ilahiler), *Heruvimlerin Ezgisi* (büyük dönüş öncesi söylenen ilahiler), *Kontakion* (O gün yapılacak ayini ifade eden ilahiler) olarak ayrılmaktadır (bkz. 76).
23. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi)'nde yalnızca *İncil* değil, *Minavon*, *Tiryodion*, *Bendikstariyon*, *El Muazzi*, *Peder Hizmetleri*, *İman Yolu* adlı teoriye yönelik dua ve tören kitaplarının Arapça düz metin halinde olan mealini de tecvitli (entansyonlu) olarak icra etmektedirler.
24. Arap Ortodoks kültüründe, Arap dilinin yapısı gereği düz yazılı *İncil* metinleri tecvitli (entansyonlu) bir şekilde okunmakta, düz yazı şeklinde yazılıp virgülle ayrılmış olan şiirler ise ritmik ve makamsal biçimde okunmakta ve bu dizelere kilise cemaati tarafından *ilahi* adı verilmektedir. Düz metin halinde yazılmış fakat virgüllerle dizelere ayrılmış cümlelerin ritmik okunması hece ölçüsünün ritmik kalıplara kolay çevrilmesi ile ilgilidir. Oysa Arapça düz metinler serbest ritmik yapı ile tecvitli (entansyonlu) okunur ve cümleler birbirinden durgularla ayrılır.

25. Bugün Batı Hristiyanlığını temsil eden mezhepler Katolik ve Protestan mezhepleri olarak adlandırılabilir, Doğu Hristiyanlığını temsil eden mezhepler ise ağırlıklı olarak Ortodoksluktur. Dolayısıyla genellikle Doğu Hristiyanları olarak adlandırılabilen Arap Ortodoksların dinsel müzik pratikleri içinde orijinalinde çalgıya yer olmadığı görülmektedir. Antakya’da Batı Hristiyanlığını temsil eden Katolik Kiliseleri’nden olan Antakya Katolik Kilisesi’nde org ve gitarın ilahilere eşlik etmesi, bu durumu kanıtlamaktadır. Tarihte Ortodoks dinsel ritüel müziğinde çalgıya yer verilmemesinin temel sebebi olarak, Arap halklarıyla ortak bir coğrafyada yaşamış olmalarının verdiği kültürel ortaklık gösterilebilir
26. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarda (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) ibadetler günlük, haftalık ve yıllık dönemlere ayrılmıştır. Kilisede okunan dua ve tören kitaplarının yıl içerisinde okunacakları günlerin Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlendiği, kitapların bu belirlenen gün ve dönemlere göre okunduğu gözlemlenmiştir. Bu ibadet ve özel günlerin yıllık olarak uygulandığı bir senelik takvim vardır. Günlük ‘sabah ayini’ ve ‘akşam ayini’, haftalık ‘Pazar ayini’ ve ‘yıllık bayram’ ve ‘Azizleri anma’ günleri bulunmaktadır. Bu gün ve zamanlara özel makamsal ilahiler okunmaktadır.
27. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Cemaatinin kilise müziklerini makamsal bir yapıda ve kültürleri gereği Geleneksel Türk Sanat Müziğinde karşılıkları bulunan makamsal dizilere benzerlik gösteren ilahileri, haftalara bölerek, rakamsal olarak ‘nota’ tabiri ile adlandırdıkları (1. hafta 1.notadan ilahiler, 2. hafta 2. notadan ilahiler, 3. hafta 3. notadan ilahiler v.b.) gözlemlenmiştir.
28. Kilisede icra edilen haftalara göre ayrılmış sekiz notanın Geleneksel Türk Sanat Müziğindeki makam dizilerine benzerlik gösterdiği; örneğin, 1. notanın uşşak makamı dizisine, 2. notanın hüzzam makamı dizisine, 3. notanın rast makamı dizisine, 4. Notanın segâh makamı dizisine, 5. notanın buselik makamı dizisine,

6. notanın hicaz hümayun makamı dizisine, 7. notanın çargâh makamı dizisine, 8. notanın rast makamı dizisine uyum ve benzerlik gösterdiği, 3. ve 8. notaların her ikisinin de rast makamı dizisinde icra edildikleri fakat hafta sırasına uygun bir biçimde 3. ve 8. nota olarak adlandırıldıkları, kilisede icra edilen ilahilerin genellikle hicaz, uşşak, buselik ve rast makam dizilerine yatkın oldukları duyumsal (işitsel) analiz yöntemi ile konunun uzmanı olan kişilerle birlikte tespit edilmiştir. Ayrıca okunan ilahilerin makamlarına önemli olaylara göre (doğum, cenaze v.b.) yüklenen özel anlamların olduğu, örneğin cenazede daha çok hüznü çağrıştıran buselik ve saba makam dizilerinin ilahilerde kullanıldığı, doğum (vaftiz) töreninde ise uşşak makamındaki daha canlı dirilişi ifade eden ilahilerin okunduğu gözlemlenmiştir.

29. Arap Ortodoks Cemaatinin tarihte bazı çoktanrılı dinlerin kültlerini bırakarak Hristiyanlığı seçmiş olmaları, Hristiyanlık öncesi bazı çoktanrılı dinlerin farklı uygulamalarını da kendi dinlerine adapte etmelerini sağlamıştır. Fakat bu durum müziksel icralara yansımamıştır. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Azizlere ait portreler, Hz. İsa ve Meryem'i anımsatan ikonalar mevcuttur. İnançlarına göre Arap Ortodokslar, ibadetlerinde ikonalara saygı gösterirler fakat tapmazlar. Kilisede ibadetler sadece Allah'a yapılır. İkonaların kimi zaman ibadet aracı olarak kullanıldığı olmuştur. Ortodoks kiliselerinin çoğunda ikona bulunmaktadır (bkz. 23).

30. Arap Ortodoks Kilisesinde günlük ve haftalık (Pazar günleri) okunacak ilahiler hafta-makam algısı ile oluşturulmuş sıraya göre okunmaktadır. Günlük ve Pazar günleri okunan ilahiler, *Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı*'nda yer alan ilahiler içerisinden, haftalık sıralamaya, denk geldiği özel güne ve makama göre okunmaktadır. *Altınağızlı Yuhanna Tören Kitabı*'ndaki ilahiler 'yıllık bayram', 'özel gün' ve 'Azizleri anma günlerine göre bölümlere ayrılmıştır.

31. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde icra edilen ilahilerin haftalık makamsal sıra sisteminin bayram ve özel günlerde değişebileceği, eğer bayram Pazar gününe denk geldiyse o hafta Pazar günü okunacak ilahinin sırasına ait makam

dizisinden okunduğu, daha sonra bayram ve özel günlere uygun farklı makam dizilerine benzerlik gösteren ilahilerin sıralama bozularak söylenebildiği yapılan görüşmelerle ve gözlemlerle ortaya çıkarılmıştır.

32. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarında (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) yıllık bayramların en önemlileri *Noel* (Mesih İsa'nın bedende doğumu), *Paskalya* (İsa Mesih'in ölüler arasından dirilişi), *Vaftiz* (İsa Mesih'in Ürüdün nehrinde Vaftizci Yuhanna tarafından vaftiz edilmesi) ve *Pentakost* (Kutsal ruhun havarilere verilisi) bayramıdır. Bu bayramlarda da dinsel müzikler psalterler tarafından seslendirilir (bkz. 109). Bu bayramlar ve bayramlara özgü seslendirilen ilahiler aşağıda verilmiştir:

33. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde önemli toplumsal olaylarda (doğum/düğün/ölüm) ve yıl içerisinde önem arz eden bayramlarda okunan ilahiler, bu ilahilerin TSM'deki benzerlik gösteren makamsal yapıları ve konu içerikleri şu şekildedir;

-Doğum/Vaftiz Bayramı: Antakya Arap Ortodoks Kilisesi Cemaati'nde vaftizin önemi büyüktür. Çünkü vaftiz, Hristiyanlığa giriş anlamı taşır. Vaftiz ayininde psalterler tarafından Peder, çocuğu kutsanmış suya batırırken Altınağızlı Aziz Yuhanna tarafından düzenlenmiş olan *Son Akşam Yemeği Tören Kitabında* yer alan doğmuş olan İsa'nın vaftizini anlatan *Troparyon-Vaftiz İlahisi* olarak geçen Karar sesi 'La' olan 1. Notadan (uşşak makam dizisi ile benzerlik gösteren) '*Bi'itimedike Ya Rab Fi Nahril İlahisi*' (Ürdün Nehrindeki Vaftizin İle Ya Rab) okunmaktadır. İlahi, İsa Mesih'in Ürdün Nehri'ndeki vaftizini anlatmaktadır, bu nedenle Vaftiz Bayramı'nda da kilisede icra edilmektedir (bkz.196).

Vaftiz Ayini'nin sonunda, Peder ve cemaat bebeği masa etrafında tur attırdığında söylenen ve Peder Hizmetleri Kitabında yer alan *Entomul leyizne bil Mesih i'temedtom* (Mesih Adına Vaftiz Olanlar) sözleri ile başlayan, 1. Nota'dan, "Uşşak Makam Dizisi'nin" özelliklerini yansıtmaktadır. Bu sözlerle vaftiz olacak çocuk İsa Mesih'le özdeşleştirilmektedir (bkz. 123).

-Düğün/Nikah Akdi: Antakya Ortodoks Kilisesi'nde (Antakya Azizler Petrus ve Paulus Ortodoks Kilisesi) nikâh akdi yapılacağı zaman gelin ve damat kiliseye girip platforma doğru yürürken, *Peder Hizmetleri Kitabı*'nda yer alan, 4. Nota'dan "Segah Makam Dizisi" özelliklerini taşıdığı görülen, karar sesi 'la' olan, *İfrahi Eyyetuhel Melike, (Sevin Ey Bakirelerin ve Annelerin İftiharı Olan Kraliçe)* ilahisi, psalterler tarafından okunmaktadır. Bu ilahinin sözleri Meryem Anayı öven bir yapıdadır. Bu sözler ile gelin Meryem Ana ile özdeşleştirilmektedir (bkz. 128).

-Ölüm/Cenaze Töreni: Antakya Ortodoks Kilisesi'nde cenaze töreninde Peder Hizmetleri Kitabından 'Ölüye Rahmet Duası' okunduğu sırada cemaat tarafından 2. Nota olarak adlandırılan "Hüzzam Makam Dizisi" ile benzerlikler taşıyan "*Eyu Hel Muhalles, Erih Nefs, 'Erih Ya Rab Nefs Abdeke'*" (*Ey Kurtarıcı, Kulunun Ruhunu Ölmüş Olan Sadıklarla Birlikte Eyle*) ilahisi psalterler tarafından söylenmektedir (bkz. 135). İlahinin sözlerinde ölünün ruhunun huzur içinde olması dilenmektedir.

-Noel (Mesih İsa'nın Bedende Doğumu) Bayramı: *Troparion* (Pazar gününe özgü ilahi) ve *Noel Bayramı İlahisi* olarak adlandırılan "2. Notadan" okunan ilahi, 'si karar' sesinden icra edilir ve "Hüzzam Makamı Dizisi" ile benzerlikler göstermektedir. *Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı*'nda yer alan "*Mileduke Eyyu Hel Mesihu İlahisi'*" (*Ey Mesih İlahımız, Doğumun İnsanlar İçinde Bilgi Nurunun Doğmasını Sağladı*) ilahisi okunmaktadır. İlahi konu içeriği olarak Mesih İsa'nın doğuşunun yeryüzüne aydınlık getirdiğini ve çok tanrılı dinlerde olan güneşe ve yıldızlara tapınmanın son bulduğunu anlatmaktadır (bkz. 120-121).

-Vaftiz (Epifani, Mesih İsa'nın Vaftizi, Kıddes) Bayramı: Antakya Hristiyan Ortodoksları (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi cemaati), bu bayramı *Epifani, Mesih İsa'nın Vaftizi, Kıddes Bayramı* adlarını vererek kutlamaktadır. Vaftiz Bayramı, İsa'nın yeryüzüne doğuşunu simgeleyen

bayramlardan biridir. Epifani kelimesi, aynı zamanda İsa Mesih'in görünüşü anlamına gelmektedir. Antakya Hristiyan Ortodoksları Altınağızlı Aziz Yuhanna tarafından düzenlenmiş olan *Son Akşam Yemeği Tören Kitabı*'nda yer alan “*Bi'timedek Ya Rab fi Nahril Urdon Zaharata Secde Lisselus*” (*Ürdün Nehrindeki Vaftizin ile Ya Rab, Kutsal Üçlemeye Secde Zuhur Etti*) ilahisi okunmaktadır (bkz. 196). *Troparion* (Pazar gününe özgü ilahi), -Vaftiz İlahisi “1.notadan” okunan ilahi ‘la karar’ sesinden icra edilir ve “Uşşak Makamı Dizisi” ile benzerlik gösterir (uşşak makamı dizisi için bkz.79).

-Paskalya (Hz. İsa'nın Ölümü ve Dirilişi) Bayramı: Antakya Hristiyan Ortodoksları (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Cemaati), bu bayrama “geçmek” anlamı taşıyan “*Fısıh*” adını da vermektedir. Bayramda Kilise töreninde *Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı*'nda yer alan “*El Mesihu kam min beynil emvet, va vatiel mevte bil mevte*” (*Mesih ölümler arasından dirildi, ölümü ölümlerle ezdi ve Mezarlarda bulunanlara hayat verdi*) ilahisi okunmaktadır (bkz.117). “5. notadan” okunan ilahi, ‘sol karar’ sesinden icra edilir ve Buselik makamı dizisine benzerlik gösterir. İlahinin buseliğin rast perdesindeki şeddi olan “Nihavent Makamı Dizisi”nin özelliklerini taşıdığı söylenebilir (bkz.116). Bu ilahinin, konu olarak doğanın yeniden doğuşunu ve canlanışını ifade ettiği gözlemlenmiştir.

- Pentakost (İsa'nın Göğe Yükselişi) Bayramı: Hz. İsa, Paskalya gününden itibaren kırk gün süreyle havarilerine görünmüş ve Tanrının egemenliği hakkında konuşmuştur. Bu nedenle Antakya'da yaşayan Arap Ortodoks Hristiyanlar, Paskalyadan sonra kırkıncı günde İsa'nın göğe yükselişini kutlamaktadırlar. Kilisede yapılan ayinde *Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı*'nda yer alan “*Mubarakon ente eyyu hel Mesihu ilehune*”*Türkçesi (Balıkçıların üzerlerine Kutsal Ruh'u gönderip onları çok hikmetli kılan İlahımız Mesih sen mübareksin)* ilahisi okunur. “7. notadan” okunan ilahi ‘do’ karar sesinden icra edilir ve “Çargâh Makam Dizisi”nin seyir özelliklerini taşıdığı ve o etkiyi yarattığı söylenebilir (bkz.118).

34. Arap Ortodoks Kilisesi'nde önemli olaylar arasında olan doğum, ölüm, cenaze gibi toplumsal olaylarda ve önemli bayramlarda *İncil* ve *Peder Hizmetleri Kitabı*'nda yer alan bu günleri anlatan bölümlerin, duaların tecvidli (entanasyonlu) okunduğu; Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabı'nda yer alan ilahilerin ise psaltier tarafından makamsal olarak seslendirildiği gözlemlenmiştir.
35. Arap Ortodoks Kilisesi'nde ilahileri seslendiren kişilere “psalti” adı verilmektedir. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarında (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) Psalti olarak dinsel metinleri icra edecek kişinin, cemaatin içerisinde müziğe ilgisi bulunanlardan, küçük yaştan itibaren kiliseye gidip ayinlere katılarak diğer psaltierin performanslarını takip edenlerden seçildiği, bu geleneğin psalti olmak isteyen çocuklarda, repertuar ve usule alışkanlık kazandırdığı, Psaltierin yalnızca erkeklerden seçilmediği, kadınların da koroda yer aldığı, yeni nesil psalti adaylarını ise, yine psalti gurubunun seçtiği, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nde (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) bulunan koroda, 3 erkek ve 4 bayan olmak üzere toplam 7 kişilik bir psalti grubunun olduğu, bu sayının geleneksel olmadığı, istekli ve yetenekli kişilerin katılımı ile değişebileceği gözlem ve görüşmeler ışığında tespit edilmiştir (bkz. 140-141).
36. Antakya Arap Hristiyan Ortodokslarının (Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi) icra ettiği Ortodoks ilahiler, psaltierce icra edilirken psaltierin ilahilerin müziksel ritminden çıkmalarını engellemek için ‘dem tutma’ şeklinde bir icra gerçekleştirilmektedir. Bu icra, bir anlamda *ostinato* görevi gören ilkel bir çoksesliliktir. İcralarda, koroda yer alan psaltierden biri ana ezgiyi okurken, arka planda iki ya da üç psalti tarafından okunan ilahinin karar sesinin 3. veya 5. derece pesinden icra edilen alt ezgiye, *dem tutma* ismi verilmektedir. Kilisede psaltier tarafından düz metin şeklinde olup virgülle ayrılmış olan ilahilerde, ritmik yapıdan dolayı çoğu kez dem tutulurken, tecvitli okumada

ritim söz konusu olmadığından (serbest ritimli), bu dem tutma olgusu görülmemektedir.

37. Kilisede müzik icraları ikiye ayrılmaktadır. Pederler tarafından Arapça İncil'den okunan bölümler tecvitli bir şekilde okunmaktadır. Arapça İncil'i tecvitli okuma geleneği, Sami dillerinin yapısından ileri gelmektedir. Cemaat yalnızca İncil'in değil, Arapça icra edilen Minavon (Aylık-Gündelik Dua Kitabı), Tiryodion (Üçleme- Baba-Oğul-Kutsal Ruh Dua Kitabı), Bendikstariyon (Penta-Beş Dua Kitabı), El Muazzi (Mesih İsa'nın Dirilişi) Dua Kitabı, Peder Hizmetleri (İbadet kural ve kaidelerini barındıran derleme kitap), İman Yolu (Ortodoks Ritüelleri) dua ve tören kitaplarının Arapça mealini de tecvitli (entanasyonlu) olarak icra etmektedir. Ancak dinsel metinler Türkçe icra edildiğinde, Türkçe dil yapısına uymayan tecvitli icra geleneği ortadan kalkar ve metinler düz (entonasyonsuz) olarak okunur.
38. Arap Ortodoks Hristiyanların din dışı müzik terimleri ile dini müzik terimlerinin uyum gösterdiği gözlemlenmiştir. Ancak isimlendirme olarak farklılaşmanın olduğu, söz gelimi müzik için çan, dua, yortu; icracı için peder, psalti, icra için okuma, icra tekniği için tecvid, terimlerinin kullanıldığı ve bu terimlerin cemaatin kültürel ve dinsel kimliği ile şekillendiği gözlemlenmiştir.
39. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde kadın- erkek dinsel mekânlarda birlikte ibadet yapabilmektedir. Bu durum kilisede psaltirler arasında kadının yer alabilmesini sağlamıştır.
40. Antakya'da yaşayan Arap Ortodoks Cemaati'nin kilisede uygulamış oldukları ve Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde bulunan belirli makam dizileri ile benzerlik gösteren makam dizilerinin, Ermeni Kilisesi'nde, Süryani Kilisesi'nde, Yahudi Havrası'nda, Sünni Türk Dergâh Müzikleri'nde kullanıldığı, fakat kültürel yapı ve dil farklılıklarından dolayı farklı cemaatler tarafından değişik şekillerde adlandırıldıkları görülmektedir.

41. Antakya’da kültürel ve etnik farklılıklardan doğan zenginlik, düğün müziklerine de kullanılan dil, enstruman ve müziksel üslup yönünden yansımıştır. Antakya merkezde ve Reyhanlı’da genel olarak Arapça müziklerin düğünlerde tercih edildiği, düğün müziği olarak Antakya’da Samandağ tarzı müzik yapılırken, Reyhanlı’da Bedevi Arap kültürüne uygun müziklerin yapıldığı; Amik Ovası diye adlandırılan Kırıkhan’da Arapça’nın düğünlerde kullanılmadığı; Halebi türü oyun havaları denilen Gaziantep Oyun Havalarının çalındığı; özgün müzik türlerinin de icra edildiği gözlemlenmiştir. Antakya düğünlerinde genel olarak Arapça şarkıları icra eden ünlü sanatçıların; Mustafa Abul Fooz, Hamit el Fıratı, Aziz Nasuh, Nermin, Sara el Savas, Ali el Deek, Wafık Habib, İbrahim Saad, Yusuf Johar olduğu görülmüştür. Düğünlerde enstruman olarak Antakya merkezde genellikle sadece klavyenin (org) kullanıldığı, nadir olarak arada bazı düğünlere bağlamanın da kullanıldığı görülmüştür. Buradan da anlaşılabacağı üzere, Antakya’da Arap kültürü, Türkiye’nin diğer illerinden daha etkindir. Bu durum din-dışı düğün müziklerini de etkilemektedir.

42. ‘Antakya Medeniyetler Korosu’, ‘Antakya Belediyesi Tasavvuf Musikisi Korosu’ ve ‘Antakya Musiki Cemiyeti’ gibi kurumsal yapıların bünyesindeki koroların Antakya’da farklı cemaatlara mensup insanların müzik aracılığı ile bir araya gelmelerini ve kültürel olarak birlikte hareket edebilmelerini sağlamada etkili olduğu, müzikle oluşmuş bu birlikteliklerin Antakya’nın hoşgörü şehri olmasına katkı sağladığı, bu koroların şehir dışında vermiş oldukları konserlerle Antakya’yı tanııtma görevi üstlendikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALCORTA, Candace S. ve SOSIS Richard (2005), “Ritual, Emotion, and Sacred Symbols: The Evolution of Religion as an Adaptive Complex”, *Human Nature*, 16/4, pp.323-359.
- *Altınağzılı Aziz Yuhanna Tarafından Düzenlenmiş Son Akşam Yemeği Tören Kitabı*-Antakya Hristiyan Rum Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı- 2007.
- ALTINÖLÇEK, Semih (2013), “Bizans Müziği”, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı:36, Mayıs-Haziran, Kırgızistan, s.6.
- ANDREWS, George Whitfield (1916), “Music as an Expression of Religious Feeling”, *The Musical Quarterly*, 2/3, pp. 331-338.
- *Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Tanıtım Kitabı*, (2011), Antakya: Antakya Ortodoks Kilisesi Cemaat Vakfı Yayını.
- ATEŞ, Duygu (2011), “Türkiye’de Kültürel Kimlik Farkındalığı Yaratmada Bir Bilişim Sistemi Olarak Sosyal Ağların Rolü: Manav Türkleri Örneği”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Bilişim Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.8.
- ATSO (Antakya Ticaret ve Sanayi Odası) (2012), Hatay: Sosyo - Ekonomik Rapor.
- AYBARS, Bedri (2008), *Türk Musikisi Temel Bilgileri*, Ankara: Gökçe Ofset Matbaacılık.

- BAKAN, İsmail, BÜYÜKBEŞE, Tuba ve BEDESTENCİ, Çetin (2004), *Örgüt Sırlarının Çözümünde Örgüt Kültürü Teorik ve Ampirik Yaklaşım*, İstanbul: 1.Baskı, Aktüel Yayınları.
- BAHADIR, Gürhan (2011), “Farklı Medeniyetlerin ve Kültürlerin Birarada Yaşamaya Örnek Olarak ANTAKYA”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, Cilt:10, Sayı 38, s.355.
- BAILY John, COLLYER Michael (2006), “Introduction: Music and Migration”, *Journal Ethnic and Migration Studies*, Vol.32, No.2, March, pp.167-174.
- BARTH, Frederik (2001), *Etnik Gruplar ve Sınırları*, Çev.A. Kaya, S.gürkan, Frederik Barth (der.), Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- BATUK, Cengiz (2013), “Din ve Müzik: Dinler Tarihi Bağlamında Din Müzik İlişkisine Genel Bir Bakış”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, sayı: 35, ss.45-70.
- BILHMEYER, Karl ve TUCHLE, Herman (1972), *I. ve IV. Yüzyıllarda Hristiyanlık*, Çev. A. Güral, İstanbul: Güler Matbaası.
- BİLGİN, Nuri (1999), *Kollektif Kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- DOWNEY, Glanville (1961), *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arap Conquest*, Princeton Univ.Press, NEW JERSEY, Princeton, Erişim Tarihi: 3 Haziran 2014.
<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b4509012;view=1up;seq=218>
- DEMİR, Ömer ve ACAR, Mustafa (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları.

- DOĞAN, Mehmet (2008), *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- DOĞRUEL, Fulya (2005), *Hatay'da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü "İnsanîyetleri Benzer"*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DURAK, Nihat (2011), *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, İstanbul: Rağbet Yayınları
- DURKHEIM, Emile (2009), *Dini Hayatın İlk Şekilleri*, Çev: İzzet Er, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- ELIADE, Mircea (2003), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. II-III, Çev. Ali Berktaş, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- EMERSON, Robert. M. ve FRETZ, Rachel I., SHAW, Linda L. (2008), *Bütün Yönleriyle Alan Araştırması*, Ankara: Birleşik Yayınları.
- EMİROĞLU, Kudret ve AYDIN, Suavi (2003), *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- FENTON, Steve (2001), *Etnisite Irkçılık, Sınıf ve Kültür*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- İNCİL- *Kitabı Mukaddes-*
- GEDİKLİ BERBER, Şarika (2012), "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Yahudilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne Uyum Süreci: (Moiz Kohen Örneği)", *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fall 2012, pp. 1779-1800, Ankara.
- GIDDENS, Anthony (2005), *Sosyoloji*, (Haz. C.Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi.

- GÜL, Abdulkadir (2014), *Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya*, Ankara: Gece Kitaplığı (Yason) Yayıncılık.
- GÜL, Abdulkadir (2009), “XVI. Yüzyılda Antakya Kazasının Demografik Yapısı”, *Turkish Studies*, Volume 4/3, Spring, s.11.
- GÜNAY, Edip (2006), *Müzik Sosyolojisi – Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- GÜNAY, Enver (1998), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- GÜVENÇ, Bozkurt (2003), *Türk Kimliği*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (2010), *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- JOURNET, Nicolas (2009) , *Evrenselden Özele Kültür*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- KAPLAN, Ayten (2005), *Kültürel Müzikoloji*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- KARKIN, Metin, HAŞHAŞ, Sinan (2014), “Geleneksel Türk Halk Müziğinde Tür Sınıflandırmaları, Terminoloji ve Ayak Kavramı Konuları Üzerine Bir Araştırma”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 10, s.122-124.
- KATAR, Mehmet (2001), “Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ocak-Nisan 2001, c.3, s.17.
- KAYGISIZ, Mehmet (1999), *Müzik Tarihi*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

- KEHRER, Günter ve ROBERTSON, Roland, DURKHEIM, Emile (1996), *Din Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- KORKMAZ, Esat (2013), *Alevilik ve Aydınlanma*, İstanbul: Hiperlink Yayıncılık.
- LEWIS, Bernard (2000), *Orta Doğu'nun Çoklu Kimliği*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Sabah Yayınları.
- REINHARD, Kurt-Ursula (2007), *Türkiye'nin Müziği-1*, Ankara: Sun Yayınevi.
- PAREKH, Bhikhu (2002), *Kültürel Çeşitlilik Politikası*, Çev. Bilge Tanrıseven, Ankara: Phoenix Yayınları.
- MERRIAM, Allan P. (1964), *The Anthropology of Music*, Northwestern University Press.
- MUSTAN DÖNMEZ, Banu (2014), *Alevi Müzik Uyanışı*, Ankara: Gece Kitaplığı-Yason Yayıncılık.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1971), *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- ÖZKAN, İsmail Hakkı (2000), *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÖZTUNA, Yılmaz (2000), *Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Ankara: Can Yayınevi, s.362,474.

- ÖZTÜRK, Levent (1998), *Asrı Saadet'ten Hacı Seferlerine Kadar İslam Toplumunda Hristiyanlar*, İstanbul: İz Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Özhan (2009), *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Ankara: Phoenix Yayınevi, s.159.
- SAHİLLİOĞLU, Halil (1991), *İslam Ansiklopedisi: Antakya*, Cilt.3, s.229-230.
- SELANİK, Cavidan (1996), *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, s.37-42-43.
- SEGAL, Robert A (2012), “Dinsel Mit-Ritüel Kuram”, (Çev: N. Atabağsoy), *Milli Folklor Dergisi*, sayı: 94, s.175.
- SEVGİ, Pervin (2009), “Kültürel Zenginliğin Korunması ve Tanıtımı: Antakya Örneği, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü”, Ankara, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, s.56.
- SHERKAT, Darren E. (2013), “Dini Sosyalleşme: Etki Kaynakları Ve Araçların Etkileri”, (Çev: Ö. GÜNGÖR), *Turkish Studies - Volume 8/3*, Winter, Ankara, s. 279-297.
- SOMERSAN, Semra (2004), *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SÖZER, Vural (2012), *Müzik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- SUPICIC, Ivo (1982), “Music and Ceremony Another Aspect”, *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music*, Vol. 13, No. 1 (Jun.,1982), pp. 21-38.

Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014

<http://www.jstor.org/stable/3108061>.

- ŞAHİN, İlkay (2008), “Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik”, Ankara: *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 2, s. 269-285.
- TAHİNCİOĞLU, Yakup (2011), *Tarihleri Kültürleri ve İnançlarıyla 5500 Yıldır Bu Topraklarda Yaşayan Süryaniler*, İstanbul: Butik Yayıncılık.
- TEMEL EĞİNLİ, Ayşen ve IŞIK, Şevket (2012), “Akdeniz’de Çokkültürlülüğün Yükselen Sesi: Antakya Medeniyetler Korosu” , *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 21, sayı 2, Nisan- 2012, s.49-67.
- TISCHLER, Henry L. (1983), *Introduction to Sociology*, Florida: Harcourt Brace Press.
- TÜRKOĞLU, Ali Ekber (2006), *Geçmişten Günümüze Antakya ’da Hristiyanlık*, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.
- USLUOĞLU, Tevfik (2012), *Arap Hristiyanlar*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- YEPREM, Safa (2010), Uluslar arası Dinsel ve Kültürel Farklılıkların bir arada Yaşaması; İstanbul Tecrübesi Sempozyumu, Bildiri, s.421-456.
- YERASIMOS, Stefanos (2002), *Milletler ve Sınırlar*, Çev. Ş.Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.
- YILDIRIM, Münir (2005), *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*, Ankara: Andaç Yayınları.

- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- WOOLSTON, H.B., “Religious Emotion”, *The American Journal of Psychology*, Vol. 13, No. 1 (Jan., 1902), pp.62-79.
Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014
<http://www.jstor.org/stable/1412204>.

İnternet Kaynakları

- <http://www.antakyaortodoks.com>, Erişim tarihi: 16.10.2013.
- <http://analogion.com/site/html/MitriMurr.html>- Erişim Tarihi:04.05.2015
- <https://aydindurdu.wordpress.com/2013/11/08/batinilikte-varlik-kavraminin-anadoludaki-kokler-alevilik-bektasilik/>- ErişimTarihi:04.08.2015.

EKLER

Ek 1. Antakya Arap Ortodoks Kilisesinde Özel Gün ve Bayramlarda Okunan Notaya Alınan İlahiler -Ek.1.1. Vaftiz Bayramı İlahisi Notası

Nota 1.Vaftiz Bayramı İlahisi Bitimedike Ya Rab-Vaftizin İle Ya Rab

Notaya Alan: Engin GÜRPINAR-Ş.Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Altınağızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabından

Bi'timedike ya rab fi nahril Urdon zaharata secde lisselus İlahisi

Bi'timedike ya rab fi nahril Urdon zaharata secde lisselus
Lien sawtil eeb tekeddem leke bişşehede musemmiyen iyyeke
ibnen mahbuben
Val ruh bi heyet hememe yueyyidul hakkatil kelime fe ye men azharta
ve anartal a'lem eyyu hel Mesihul ilehul mejdulek.

Ürdün Nehrindeki Vaftizin İle Ya Rab

Ürdün Nehrindeki Vaftizin İle Ya Rab
Kutsal üçlemeye escede zuhur etti,
Zira Baba'nın sesi, seni sevgili oğul diye isimlendirerek şahadet etmiştir.
Ve ruh bir güvercin görünümünde kelimanın gerçekliğini teyit ediyor.
Sen ki zuhur ettin ve insanları aydınlattın ey Mesih İlahımız
Sana yücelik olsun

Ek.1.2. Noel Bayramı İlahisi Notası

Nota 2. Noel İlahisi Minel Batni Kable-Sabah Yıldızından Önce

Notaya Alan: Ş. Orçun AKGÜN- Derya K. DOĞAN

Altınağzılı Aziz Yuhanna Tören Kitabından

Minel batni kable kevkebil subhi velettuke ilahisi

Minel batni kable kevkebil subhi velettuke
Helefel rabbu velen yendem
Enneke entel kehinu ileddehir, ile rubbeti meliki sadak
Hallisna yebnallahi yemen vulide minel betul
Nehnul murattiline leke Aliluiya.

Sabah Yıldızından Önce İlahisi

Sabah Yıldızından önce seni doğurdum
Rab and içti ve pişman olmayacak
Sen Melkisedek tertibi üzere sonsuza dek kahinsin
Ey Tanrı'nın oğlu bizleri kurtar
Senki bakireden doğdun
Sana ilahiler ile Aliluiya.

Ek.1.3. Paskalya Bayramı İlahisi Notası

Nota 5. Paskalya Bayramı İlahisi El Mesihu Kama Min Beynil Emvet Mesih Ölüler Arasından Dirildi

Notaya Alan: Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Altınagızlı Aziz Yuhanna Tören Kitabından

El Mesihu Kama Min Beynil Emvet

El mesihu kama min beynil emvet
Va vati el mevte bil mevt
Ve vehebel heyete lil lezine fil kubur.

Mesih Ölüler Arasından Dirildi

Mesih ölüler arasından dirildi
Ölümü ölümle ezdi ve mezarda olanlara hayatı verdi.

Ek.1.4. Pentakost Bayramı İlahisi Notası

Nota 7. Ansra-Pentakost İlahisi Mubarakon Ente Eyyu Hel Mesihu Balıkçıların Üzerine Kutsal Ruhu Gönderip

Notaya Alan: Ş.Orçun AKGÜN- Derya K. DOĞAN

Altınağzılı Yuhanna Tören Kitabından

Ansra- Pentakost İlahisi

Mubarakon ente eyyu hel mesihu ilehune
Yemen azhartal sayyadine geziriyyil hikme
iz sekebt eleyhimil ruhal kudos
Ve bihimil meskuneti-ktanast
Ye muhibbel başaril mejdulek

Sana Yücelik Olsun İlahisi

Balıkçıların üzerine kutsal ruhu gönderip
Onları çok hikmetli kılan ilahımız Mesih sen
mübareksin
Onlarla bütün dünyayı avladın
Ey insanları seven sana yücelik olsun.

Ek.1.5. Aziz Paul ve Petrus Anma Günü İlahisi Notası

Nota 4. Azizler Petrus ve Pavlus Kilisesi İlahisi Eyyu Hel Mute Kaddimeni Ey Kudretlilerin Haverisel Kürsüsü

Notaya Alan: Orçun AKGÜN-Derya K.DOĞAN

Altınağzlı Aziz Yuhanna Tören Kitabından

Eyyu Hel Mute Kaddimeni

Eyyu hel mute kaddimeni fi keresi-musol,
Ve mu'ellimel meskune
Tevessele ile seyyidil kul en yemnehe-sselemete lil meskune
Ve li nufusine rehmete'luzma.

Ey Havarisel Kürsülerin Kıdemlileri

Ey havarisel kürsülerin kıdemlileri ve dünyanın öğretmenleri
Herkesin efendisine vasıta olunuz ki
Dünyaya barış ve bizlere büyük merhamet eylesin.

Ek.1.6. Ya Rabbal Kuvvat İlahisi Notası

Nota 6. Ya Rabbal Kuvvat (Kuvvetlerin İlahı) İlahisi

Notaya Alan: Engin GÜRPINAR-Derya K.DOĞAN

Mitri El-Murr'un Kutsal İlahiler
Kitabından

Ya Rabbal Kuvvat İlahisi

Ya Rabbal Kuvvat Kon Ma'ene
Fe İnnahu Leyselene
Fil Ehzeni Mu'inon Siveek
Ya Rabbal Kuvvat İrhemne

Ey Kuvvetlerin Rabbi İlahisi

Ey Kuvvetlerin Rabbi
Bizimle beraber ol
Çünkü üzüntülerimizde senden başka yardım
edenimiz yok
Ey Kuvvetlerin Rabbi Bizimle Ol.

Ek.2. Kişilerle Yapılan Yüz Yüze Mülakat Görüşme Dökümanları

Ek.2.1. Antakya Aziz Paul ve Petrus Rum Ortodoks Kilisesi

Pederi Dimitri Doğum İle Yapılan Görüşmenin Soruları ve Cevapları

1. İnanç olarak Hiyerarşik örgütlenmeleri nasıldır? Görevleri nelerdir?

1. Patrik ve Metropolitler için hiyerarşik örgütlenme; Rahip olarak yetişmiş olan Din adamları Sırayla; Diyakon, Peder, Arşimendrit (Kıdemli Peder), Metropolit ve en sonunda 20-25 Metropolitte oluşan Sen Sinod Meclisinin seçeceği bir Metropolit *Patrik* olabilmektedir. Görevleri ise Diyakon, Kilise Pederleri ve Arşimendritler Kilise hizmetlerini düğün, vaftiz, cenaze, hasta ziyaretleri ve cemaate yardım olunabilecek her konuda Cemaatlerini dinler ve çözüm bulmaya çalışırlar. Metropolit ise bir anlamda bölge başkanıdır. Mesela Halep Metropoliti; Halep te bulunan bütün Kiliselerin başıdır ve altında 10-12 Peder ve 8 Kilise vardır. Genel anlamda koordinatörlük yapar. Patrik ise Metropolitlerin başı olup, Metropolitlerde Patriğe bağlıdırlar.

2. Bu hiyerarşik yapılanma tüm Ortadoğu halklarının hepsinde aynı mıdır?

2. Evet sadece Ortadoğu halklarında değil, tüm dünyada ki Ortodoksları kapsar. Dünya üzerinde 9 Ortodoks Patrikhanesi ve 2 tanede Patriklik ayarında Başepiskoposluk düzeyinde yönetilen toplam 11 Kilise'miz mevcuttur.

3. Patrik bütün Hristiyan Ortodoks Arapların Patriği mi, yoksa bölgeye göre belirli bir bölgenin patriğini?

3. Patrik Antakya ve tüm doğu patriği olarak anılmaktadır. Tüm Hristiyan Ortodoks Arapların Patriği değildir.

4. Patrik, Metropolit, Piskoposların hangileri soydan ırktan gelmek zorunda, ya da Bu görevler için belirli yetiştiren okullar var mı, yoksa kendi aralarında seçimle mi geliyorlar?

4. Herhangi bir soy olma zorunluluğu yoktur. İlahiyat fakültelerinden mezun olmuş din adamları, evli olmamaları koşulu ile Rahip sıfatında olanlar; Diyakon, Peder, Arşimendrit, Metropolit olabilirler. Metropolitler de nihayetinde aralarından bir Patrik seçiyorlar.

5. Patriğin altında kaç Metropolit var? Hangi Bölgelerden sorumlular?

5. İhtiva ettiği bölgeye göre değişebilmektedir. Örneğin Antakya ve tüm doğu patriğimizin altında 22 metropolit vardır.

6. Metropolitin Baktığı alan ile Patriğin baktığı alan neye göre belirleniyor? Alan ve bölgeye göre mi?

6. Patrik bir nevi toparlayıcı ve koordinatördür. Tüm Metropolitlerden sorumludur. Metropolitler bir anlamda kuvvet komutanıdır, 1.ordu, 2.ordu, Ege ordu gibi. Patrik ise Genelkurmay başkanı gibi bir konumu vardır.

7. Diakon ve Papazın işlevi görevleri nelerdir?

7. Diakon Kilise içinde Papaz yardımcısıdır. Papaz olarak bazı şeyleri yapmaya yetkisi yoktur. Papazın bir anlamda yardımcısıdır. Örneğin Diakon Kutsal İncil'i okur, ama kutsal kâseyi taşıma yetkisi yoktur. Yine Diakon Ayin bitiminde Komünyonu kedisi alıp içemez, ancak Papazın elinden alır içer.

8. Rahip ile Papazın ayırımı nasıldır?

8. Rahip evlenmemiş olan Kilise Papazıdır, işte sadece Rahipler rütbece yükselebilirler, yukarıda bahsettiğimiz hiyerarşik sıra ile Arşimendrit, Metropolit ve

sonunda birisi Patrik olabilmektedir. Örneğin ben Papaz Dimitri Doğum olarak evli olduğum için sadece papaz olabilmekteyim, benim rahip Arşimendrit, Metropolit veya patrik olma şansım yoktur.

9. Kadın din görevlisi var mıdır? Kilise içinde dini bir görevi var mıdır? Rahibelik var mıdır?

9. Kadın din görevlisi yoktur, ama hizmetli olabilmektedir. Kilise içinde dini bir görevi yoktur, ama Kilise içindeki hizmetleri de azımsanamaz derecededir. Rahibelik özellikle manastırlarımızın olduğu bölgelerde vardır.

10. Kilisede görevli olan kişilerin belirli bir maaşı var mıdır? Cami imamı gibi devletten bir maaş alabiliyorlar mı, yoksa vakıf olarak bağışlardan mı bir gelir elde ediyorlar?

10. Tamamen Kilise Vakfının kendi gelirlerinden maaş almaktadırlar, cami imamı gibi Devletten herhangi bir gelirleri yoktur.

11. Kilise vakfı başkanının görevleri nelerdir? Neye karar verir ya da veremez?

11. Kilise vakıf başkanı 4 yılda bir yapılan seçimle gelen ve 7 kişiden oluşan Kilise Mütevelli heyetinin başkanıdır. Kanuni yollardan Kilise'mizin sahip olduğu vakıf mallarının korunması ve idamesi için çalışır ve bunları bir sonraki yönetimlere devreder.

12. Kilisede yapılan Etkinlik Bayram önemlilik olarak sırası nasıldır? Bu etkinliklerde ne gibi aktiviteler yapılmaktadır?

12. Kilise'deki etkinlik Bayram öncesi önemlidir. Bu etkinliklerde örneğin Noel öncesi 6 hafta her Çarşamba günü Kilise salonunda zeytinyağlı (*perhiz*) olduğumuz için, yemekler yapıldı, yemek bedelleri toplandı ve yardıma muhtaç ailelerin

çocuklarına bayramlık elbiseler alındı. Bu paskalya da da yapılıyor ve çoklu katılım sağlanıyor. Cemaatin birlik ve beraberliği açısından önemli faaliyetler yapılmaktadır.

13. Metropolit bütün etkinliklerde bulunabilmekte midir? Normalde metropolit nerde ikamet etmektedir? Sadece özel günler demi kiliseye gelmektedir?

13. Metropolit tüm etkinliklerde bulunamıyor, zira bizim mntıkadan sorumlu Metropolitimiz Paul Yazıcı Nisan ayında Suriye’de kaçırılmış olup,bir haber alınamamaktadır, ama zaten kaçırılmamış olsa da her etkinliğimize katılamamaktadır.Çünkü Halep’te O’nun da sorumlu olduğu bir Cemaati vardır.Metropolitler sadece özel günlerde değil her zaman Kiliselerde bulunurlar ama zamanlamalarını da ona göre yaparlar.

14. Dini müzik metinleri nereden alınmıştır? İncil, dua kitabı, ilahi kitabı mı hangisinden alıntılar yapılmaktadır belirli isimleri var mıdır?

14. Dini müzik metinleri, Kutsal kitaptan alınıp, notalandırılıp Kiliselere sunulmaktadır. Bunlara da *ilahi* denilmektedir.

15. İlahiler kulaktan mı yoksa notaları ve makamları ile mi öğreniliyor?

15. İlahiler Üniversitelerde ve İlahiyat fakültelerinde nota kitaplarından öğrenilmekte olup, bizler Hatay ve civarında bulunan kilise Papazları, koristler ve Cemaat nota bilmemekle beraber kulak dolgunluğu ile söylemekteyiz.

16. İlahilerin belirli isimleri var mı ya da farklı nota yazımları makam kitapları var mıdır?

16. Evet aynen her ilahinin belirli ismi notası ya da farklı nota yazımı vardır. Mesela Kilise’de kullandığımız 6.makam dediğimiz makam bizim bildiğimiz hazan makamıdır. 8.nota dediğimiz makam rast makamıdır.

17. Eğer belirli ilahi kitapları ve metinleri varsa kopyalarını alabilir miyiz tezde kullanmak üzere?

17. Size vermiş olduğum Altın Ağızlı Aziz Yuhanna tören kitabı elimde olan ve size yarayacak olan en ideal kitaptır.

18. Özellikle ilahilerini kullandıkları besteciler var mı?

18. Vardır. Bizans müziğinden alıntılar yapmış olan ve bunları Arapçaya derlemiş olan Dimitri Kutıya ve Mitri El Murr ‘un yapmış olduğu notalar ve ilahiler kullanılmaktadır.

19. Kilisede bulunan koro kaç kişiden oluşuyor? Bayan var mı?

19. Kilise’de bulunan korumuz 8 kişiden oluşuyor, aralarında 3 bayanda vardır. Bu Kiliselere ve Cemaatlere göre değışebilmektedir.

20. Dinsel ilahi seslendirenlere farklı bir isim veriyorlar mı (psalti gibi)?

20. Doğrudur. Proto Psalti (Baş okuyucu), Psalti ya da Terennümcü denilmektedir.

21. İncil okumak koristlerede öğretiliyor mu? Yoksa sadece din adamlarını okuyor?

21.İncil’i sadece Din adamları, Diakon, Papaz, Arşimendrit ya da Metropolit okur. Koristler İncil okuyamazlar.

22. Kilisede bulunan koroya katılmak için ne gibi bir özellik aranıyor? Koroya girecek kişi cemaat üyesi olmak zorunda mı, müzik bilgisi gerekiyor mu, yoksa sadece gönüllülük esasına mı dayanıyor?

22. Cemaatten olması, sesinin güzel olması ve en önemlisi gönüllülük esasının olması lazımdır.

23. Koristleri yetiştirmek için görevli olan koroların başı var mı?

23. Evet var çalışmalara gelmek isteyen kardeşlerimize bizler ya da Fadi Bey yardımcı olmaktadır.

24. Kadın ne zaman kilise korosuna girebilmiştir? Belirli bir yaş sınırı varmıdır?

24. Kadınlar 20. yüzyılın ortalarından itibaren ilahi söylemektedir. Belirli bir yaş sınırı olmamakla birlikte, ilahi söyleyen kişilerin 13-14 yaşından küçük olmaması arzu edilmektedir. Korodaki bayanlar Arapça okuma-yazma bilmemelerine rağmen Suriye ve Lübnan'dan getirttikleri ilahi kaset ve CD'lerden ilahileri kulaktan dolma dinleyerek seslendirirler. Bu bölgeden getirtilen kasetlerdeki ilahiler de Ortodoks Rum Hristiyanlara aittir. İlahiler mezmurlar kitabından, Mesih İsa, Meryem Ana'yı öven dize ya da şiirlerin notaya dökülmesi sonucu ortaya çıkan ezgilerdir. Belirli bir yaş sınırı yoktur. Kadının Kilise korosuna ne zaman girdiği ile bir bilgim yoktur, özür dilerim.

25. Rahip ve Peder aynı ruhani görevliyi mi temsil etmektedir?

25. 1.Rahip, kendini din adamlığına adayan ve genellikle manastırlarda yaşayan kişilere denir, her rahip olan kişinin Kilise Papazı olma zorunluluğu yoktur, bunun yanında rahip olupta Kilise Papazlığı yapanlar da vardır. Bunlar hiç evlenmezler ve Papazlıktan itibaren, Arşimendrit, Piskopos ve sonunda Piskoposlardan biri si de Patrik olurlar, Peder ise kelime anlamı ile Baba demektir, Arapça da *abuna*, İngilizce de *father* gibi isim alırlar.

26. Kilisede ayin ve törenlerde İncil'i sadece pederlerin okumalarının nedeni ruhani varlık olmalarıdır?

26. Kilise'de İncil'i okuyacak olan din adamları, İncil okunakla görevli olan *diyakon* rütbesindeki şahıs okur bu Papaz yardımcısıdır. Diyakon, Papaz veya Piskoposlar İncili okurlar, bunlarında ruhani varlıklarıyla ilgili bağları vardır

27. Kutsal yağ (meyron), doğumda(vaftiz töreni) ve ölümdede (cenaze töreninde) kullanılmaktadır. Bu yağ Hristiyanlığa girişi ve Hristiyan olarak ölmeyi mi simgelemektedir? “Kutsal yağla mesh etmenin anlamı: Episkopos tarafından kutsanmış güzel kokulu yağı yeni vaftiz olan kişiye sürmek Kutsal ruhun bir armağanı demektir. Artık çocuk Hristiyan olmuştur, yani kutsal Ruh'la mesh edilmekle peygamber ve kral olarak mesh edilen Mesih'e katılmış olur.” Bu sözler doğrudur?

27. Kutsal yağ meyron sadece vaftizde kullanılır, ölümdede meyron kullanılmaz, ölümdede toprak ve zeytinyağı kullanılır, vaftizde ise meshetmek, Kutsal Kilise gizemleri ya da sakramentlerden birisidir. Aslında vaftiz ile Hristiyan olan kimse Mesih İsa'yı giyinmekte ve meyron ile bu meshedilme ile beraber, kuvvetlendirme yapılmaktadır.

28. Kilisede okunan ilahilerin makamsal yapılarının duygusal bir yönü var mıdır? Örneğin cenaze töreninde nihavent makamından ilahinin okunmasının nedeni bu makamın daha ağır oluşu, ya da vaftiz töreninde 1. makam olan uşşak makamından ilahilerin okunmasının nedeni başlangıcı simgelemesi daha hareketli canlı özellikler taşıması mıdır? Böyle bir algı durumu var mıdır?

29. İlahilerin makamsal yapılarının duygusal yönleri vardır, mesela cenaze törenlerinde hem 5.makamda söylenen buselik makamı hem de 6.makamda Hicaz makamında söylenen hüznü simgeleyen makam kullanılır. Vaftiz töreninde söylenen ilahinin 1.makamda söylenmesinin başlangıç olup olmamasıyla ilgili bir alaka yoktur, örneğin Noel bayramının ilahisi 2.makamda söylenen bir ilahidir, eğer sizin dediğiniz şekilde başlangıç olsa idi, doğum bir başlangıç ise o zaman Noel ilahisin de 1

makamdan olması gerekmez miydi? Bu tamamen Kilise babaları ve manastırlarda yaşayan rahip ve piskoposların tayin ettikleri ve Kiliseler tarafından kabul gören bir durumdur.

29. Tören- ayin sırasında Pederler duaları okurken iç kısımda yer alan bir odaya girip çıkarak duaları okumaktadır. Bu bölümün özel bir ismi var mıdır, neyi simgeler?

30. Tören ayini sırasında Pederler *sunak*, *altar* ya da *heykel* dediğimiz bölümde hem tören kıyafetlerini giyerler ve ayini oradan icra ederler bu bölümde kutsal emanetler dediğimiz, Ekmek ve Şarap töreni hazırlanır, biz buna *efkaristiyya* diyoruz

30. İlahilere 1.makam, 2. makamdan okuyoruz demek yerine neden 1.notadan okuyoruz tabiri kullanılmaktadır?

31. 1.makam ya da 1.nota demenin hiçbir farkı yoktur, tamamen alışkanlık.

31. Peder Hizmetleri Kitabı ayinlere katılan cemaate dağıtılmak tamıdır? Vaftiz ayininde mesela cemaat ayini talip etsin diye cemaate bu kitaptan verilir mi?

32. Evet dağıtılıyor bir ara 1000 adet bastırdık alan yerine koymuyor. Vaftiz ya da başka törenlerimizi cemaat üyelerimizin takip etme şansları olmaktadır

32. Ya Rabbal Kuvvat ilahisinin Arapça ve Türkçesini söyler misiniz?

33. Ya Rabbal Kuvvat Kon Ma'ene, Fe İnnehu Leyselene

Fil Ehzeni Mu'inon Siveek, Ya Rabbal Kuvvat İrhemne

(Ey Kuvvetlerin Rabbi, Bizimle Beraber Ol. Çünkü Ü Züntülerimizde Senden Başka Yardım Edenimiz Yok. Ey Kuvvetlerin Rabbi Bizimle Ol.)

33. St. Georges (Aya Yorgi) beyaz atlı ejderha öldüren bir Aziz midir? St. Georges günü aynı zamanda yumurta bayramı- paskalya bayramına mı denk gelmektedir. Bugünün kutlanması ile Hıdrellez gününün kutlandığı gün 5 Mayıs 6 Mayısı bağlayan gece midir? Hatay’da Hıdrellez ya da St. Georges günü Müslüman ve Hristiyanlar tarafından birliktemi kutlanmaktadır. Hatay’da Arap Hristiyanlara ait St. Georges ya da Mar Corcus ismiyle türbeler var mıdır. Arap Ortodokslar 5 Mayıs gecesi ve 6 Mayıs sabahı bu güne özgü ayin yaparlar mı?

34. St .George beyaz atlı ejderha ve aslında kötülükleri yenen muazzam bir azizdir.Azizin günü esasında 23-Nisandır. Eğer Paskalya Bayramı 23 Nisandan önce ise Azizin bayramı 23 ünde kutlanır, yok eğer Paskalya Bayramı 23 Nisan ve sonrasına denk geliyorsa o zaman Azizin isim günü ŞARKİ takvime göre 6 Mayıs ta kutlanır. Hıdrellezin Hristiyanlık ile bir alakası yoktur. Hıdrellez yüzyıllardır baharın müjdecisi olarak kutlanan bir olaydır,sadece Paskalya Bayramımız 23-Nisan’dan sonra ya denk geldiğinde 6 Mayısta Şarki takvime göre kutladığımız da bazı çevreler sanki Aziz Georgios’u anma gününün sanki Hıdrellez ile bağdaştığını söylerler böyle bir olay yoktur.Arap Ortodokslar olarak bizler, ne Aziz Georgios ne de başka bir aziz veya azize adına herhangi bir türbe kullanmayız,bizlerin kutsal mekan olarak seçtiğimiz Kiliseler veya manastırlar vardır.

34. Antakya gibi farklı bölgelere yaşayan Rumlar, Fener-Ortodoks Rumları gibi Batılı değildir ve Doğu Rumları olarak Arap üst kimliğini benimsemiş görünmektedirler. Bu nedenle patrikhaneleri de Fener-Rum Ortodokslarından ayrılmaktadır. Bu durumu nasıl açıklarsınız?

35. Antakya Rum Ortodoks kilisesi ismindeki “Rum” sözcüğü “Anadolulu” anlamına gelmektedir.

36. Günümüzde Antakya kökenli kendilerini Arap Ortodoks olarak adlandıran Rum Ortodoks Hristiyanların sayısı kaç kişidir?

35. Türkiye'nin güney bölgesinde yaşayan Arap kökenli Ortodokslar olarak Mersin, Antakya, Samandağı, İskenderun, Altınözü ve köylerimizde yaşayanlar ile birlikte ele alındığında toplamda 12000 kişiyiz. İstanbul'da yaklaşık 2000 Rum asıllı Ortodoks kaldığını biliyoruz. Bu anlamda Türkiye'de 14000- 15000 arasında nüfusumuz değişmektedir. Antakya merkezde 1200 kişiyiz.

36. Ortodoksluğu nasıl tanımlarsınız?

37. “Ortodoksluk, Hristiyanlık mezheplerinden biridir. Sadece İstanbul Fener Rum Patrikhanesinin Patriği, İstanbul'da yaşar. Diğer patrikhanelerin patrikleri Kudüs'teki Kudüs'te yaşar, İskenderiye'deki İskenderiye'de yaşar. Sadece Antakya patriği 15.yy. sonlarına kadar burada yaşamıştır. Daha sonra depremlerden dolayı Osmanlı imparatorluğunun büyük eyaletlerinden olan Şam'a intikal etmiştir. Fakat ad olarak yine Antakya Patriği olarak kalmıştır” “Ortodoks mezhebini diğer Hristiyan mezheplerinden ayıran noktalardan bazıları şunlardır: Ruhani başkanları patriktir. Papanın üstünlüğünü, hazret-i İsa'nın vekili olduğunu, yanılmazlığını kabul etmezler. Rûh-ul-Kudüs'ün (kutsal ruhun) oğul yoluyla babadan çıktığını ileri sürerler. İbadetlerde kendi dillerini kullanma serbestliği vardır. Papazlar evlenebilir, keşişler, piskoposlar ve patrikler evlenemez. Boşanma serbestliği bazı şartlara bağlı olarak vardır” sözleriyle tanımlamaktadır

37. Kilisede Kible yönünün doğu oluşunun nedenini nedir?

38. İbadet yönümüz Doğu'dur. Kilisede sunak bölümü doğuya güneşin doğduğu yöne, Doğu'ya yani Kutsal Şehir olan Kudüs'e çevrilidir.

39. Ortodoks kiliseleri nasıl adlandırılır?

39. Ortodoks kiliselerinin, patrikhanelere bağlıdır ve yönetimleri buralardan yapılır, patriklikler Kudüs, İskenderiye, Antakya ve İstanbul (Fener-Rum)'dadır. Antakya da bir patriklik merkezidir. Patriklik olarak ilk kurulan patriklik Kudüs olduğunu daha sonra İskenderiye, Antakya ve İstanbul(Fener-Rum) patrikliklerinin kurulduklarını, günümüzde ise bu patrikliklere Bükreş, Romanya, Gürcistan gibi ülkelerde de patrikliklerin kurulduğunu, fakat Ermeni, Süryani gibi diğer dinlere ait Ortodoks patrikliklerinin ayrı olduklarını, fakat tüm Ortodoks patrikliklerinin öncüsü olarak İstanbul patrikliğinin öncü kabul edildiğini, bunun sebebini İstanbul'un Konstantinopolis Bizans İmparatorluğundan gelen önemliliğine bağlamaktadır.

40. Ortodoks kilisesinde icra edilen müzikler nasıl bir özellik taşır?

40. Ortodoks kilisesini temsil eden müziklere ilişkin anlayış, İslam'ı temsil eden müziklere ilişkin anlayışla paralellik göstermektedir. Bu müzik, hazzı ve eğlenceye hitap etmez, kilise hayatının özünün ve hakikatinin keşfedilmesini sağlamaya yönelik bir performanstır. Yani kilisede okunan ilahiler, kutsal ayinlerdeki ikonalarla ve şükran duygularıyla betimlenen dinsel esaslara dayanır.

41. Yıl içerisinde Antakya Ortodoks Kilisesinde hangi tür dini metin kaynakları kullanılmaktadır?

41. Antakya Arap Hristiyan Ortodoks Ayinlerinde, *Kitab-ı Mukaddes (İncil) bölümleri, Minavon Dua Kitabını, Tiryodiyon Dua Kitabını, Bendikstariyon Dua Kitabını, El-Muazzi Dua Kitabı, İman Yolu Dua Kitabı, Arapça Peder Hizmetleri Kitabını (Aziz Basileios, Roma Baş Episkoposu Aziz Gregorios Zeoloğos ve Altınağzılı Aziz Yuhanna bölümleri), Altınağzılı Aziz Yuhanna Son Akşam Yemeği Tören Kitabını, Arapça-Türkçe Peder Hizmetleri tören kitapları* kullanılmaktadır. Aziz Basiliyos'un

tören kitabı yılda on gün kullanılmaktadır. Bu günler; Paskalya perhizinin ilk beş pazarı, büyük Perşembe günü sabah ayini, paskalya öngünü(sebtil nur), Aziz Basiliyosu anma günü, noel bayramı ayini veya baramon(noele hazırlık) ayininde, vaftiz bayramı ayini veya baramon(vaftize hazırlık) ayinidir. Aziz Gregorios Zeoloğos'un tören kitabı Paskalya perhizinin her Çarşamba ve Cuma günleri yapılan kuddes-el procezmeni ayininde(gizemli ayin) kullanılır. Altınağızlı Aziz Yuhanna'nın tören kitabı Ortodoks kiliselerinde yıl içerisinde en çok kullanılan kitaptır. Bu kitaplarda Hz. İsa ve Meryem Ana'nın hayatını, Hıristiyanlık ve Hıristiyanlık adına şehit olmuş ya da büyük işler yapan Aziz ve Azizeleri öven sözler yer almaktadır.

42. Kullanılan kaynakların hangisi Türkçeye ve Arapçaya çevrilmiştir?

42. Antakya Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Kilisesi'nde icra edilen tören ve dua kitapları içerisinde sadece Altınağızlı Aziz Yuhanna'nın tören kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Diğer tören ve dua kitapları Yunancadan çevrilmiştir. Zannediyorum Yunancadan Arapçaya çeviriler 1880'li yıllarda başlamıştır. Çünkü Şam'da yaşayan Patrik Yunan asıllıyken, 1890'larda Arap asıllı bir Patrik seçilmiştir. Bu tören kitapları da o yıllarda çevrilmiş olabilir.

43. Kilisede çalgı kullanılır mı?

43. Kilisemizde biz enstruman olarak insan sesini kullanırız. Bizlere göre Allah'a ulaşacak, O'na yalvaracak en uygun ses, insan sesidir. Bu yüzden ilahi korosunda çalgı yoktur. Sadece ritim tutan, dem tutan kişiler vardır. Kilisemizde Arapça-Türkçe insan sesi ile ibadet yapılmaktadır.

44. Arapça kilisede ne zaman uygulanmaya başlanmıştır?

44. Antakya'da başta Arapça ve Türkçedir. Arapça 19. Yüzyıldan beri Ortodoks kilisesinin ayin dili olarak kabul edilmiş ve Yunancanın yerini almıştır.

45. Günlük ibadetler nasıl gerçekleştirilir?

45. Hristiyanlıkta günlük ibadet eskiden yedi kez yapılmaktaydı fakat günümüzde sabah ve akşam olarak iki kez yapılmaktadır. Suriye’de bulunan Saint George ve Saydnaya Manastırlarında hala günümüzde de ibadet gün içerisinde yedi kez tekrarlanmaktadır, hatta Yunanistan’da 24 saat yatmadan ibadet yapan manastırlar da bulunmaktadır. Ayin başlangıcından sonuna kadar ‘Kilise İncil Okuyucuları’ (pederler) tarafından, İncil, İncili anlatan, açıklayan diğerk aziz, Ortodokslara ait kutsal kitaplar belirli notaya göre okunmaktadır. Bu kutsal kitapların okunacağı yerler kilise takvimine göre Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlenmektedir. Eğer ayin yapıldığı gün, bayram veya aziz anma günü ise o güne ait kutsal kitap okunmakta ve anma törenleri yapılmaktadır.

46. Haftalık Pazar günü ibadet nasıl gerçekleştirilir?

46. Cemaatimiz, Kilisemize ha çıkararak girmekte ve ayine girerken kilisenin girişindeki Pavlus ve Petrus’un ikonalarını pp mum yakmakta ve dua etmektedir. Çünkü mum, inancımıza göre nurdur ve kutsal ışıktır. Cemaat, mum ile dualarını pekiştirmek istemekte, çünkü mumun kutsal ışık olduğu ve dualarının bu sayede kabul olduğu inancını taşımaktadırlar. Ne olursa olsun Pazar günü okunan ilahinin notası değişmez, Noel ayini Pazar gününe gelse de o hafta hangi notadan okunuyorsa Pazar gününün ilahisi o notadan okunur, daha sonra Noel ilahileri farklı notalardan okunabilir. Halk, kutsanmış ekmekten alıp kendileri cemaate dağıtmaktadır. Ayinde en önemli an Papaz’ın elinden kutsal ekmekten bir parça alıp yemek ve şaraptan içmektir. Papaz ekmek ve şarabı dağıtırken cemaat sıraya girmekte, bayanlar başlarına örtü alıp o şekilde Papaz elinden ekmek alıp şarap içmektedir.

47. Yıl içerisinde bayram ve özel günlerin takvimi nasıldır?

47. 01 Eylül: Yeni Yıl

08 Eylül: Meryem Ana'nın doğumu

14 Eylül: Kutsal Haç Bayramı

24 Eylül: İlk bayan şehit Azize Tekla'yı anma günü

26 Ekim: Büyük Aziz şehit Dimitrios'u anma günü

01 Kasım: Yoksul yaşamış Azizler Kozma ve Damianos'u anma günü

08 Kasım: Başmelekler Mikael ve Gabriel'i anma günü

13 Kasım: İstanbul Patriği Aziz Altınağızlı Yuhanna'yı anma günü

14 Kasım: Ünlü elçi Aziz Filipus'u anma günü

21 Kasım: Meryem Ana'nın tapınağa sunuluş bayramı

25 Kasım: Azize şehit Katerina'yı anma günü

27 Kasım: Büyük şehit Aziz İran'lı Yakub'u anma günü

04 Aralık: Azize şehit Barbara ve Aziz baba Şam'lı Yuhanna'yı anma günü

05 Aralık: Tanrısal doluluklu ve meshedilmiş Aziz baba Sabbas'ı anma günü

06 Aralık: Demre ve Likya episkoposu Aziz baba Nikolavos'u anma günü

09 Aralık: Azize Anna'nın Meryem Ana'ya gebe kalması bayramı

12 Aralık: Kıbrıs episkoposu mucize yapan Spiridon'u anma günü

25 Aralık: İsa Mesih'in bedence doğuşu bayramı, "Noel"

01 Ocak: İsa Mesih'in sünnet oluşu bayramı ve Kapadokya baş episkoposu

Büyük Basilios'u anma günü

06 Ocak: İsa Mesih'in Ürdün nehrinde vaftizi (Epifanya-Vaftiz Bayramı)

07 Ocak: Vaftizci Peygamber Yahya bayramı

17 Ocak: Aziz baba büyük Antonios'u anma günü

02 Şubat: Mesih İsa'nın Tanrı'ya sunulması (heykele girişi) bayramı

03 Şubat: Aziz ihtiyar Simeon'u anma günü

17 Mart: Tanrı adamı Aziz baba Aleksios'u anma günü

25 Mart: Meryem Ana'ya müjdeleme bayramı

05 Nisan- 6 Mayıs Arasındaki Bir Pazar Paskalya Bayramı

23 Nisan: Aziz, ünlü, yengili büyük şehit Georgios'u anma günü

21 Mayıs: Aziz büyük imparator Konstantin ve annesi Helena'yı anma günü

24 Haziran: Vaftizci Yahya'nın doğumu bayramı

29 Haziran: Aziz büyük elçiler Petrus ve Pavlus'u anma günü

20 Temmuz: Aziz Peygamber Elia'yı anma günü

06 Ağustos: Rab İsa Mesih'in görünümünün değişmesi (Tecelli) bayramı

15 Ağustos: Meryem Ana'nın uyuması (ölümü) bayramı

29 Ağustos: Vaftizci Yahya'nın başının kesilmesi anısı. Önemli gün ve bayramlarımızın sırasındır.

48. Bayramların en önemlileri hangileridir?

48. Hristiyanlıkta önemli üç bayram vardır. Mesih İsa'nın vaftiz olduktan sonra ortaya çıkışını temsil eden Epifani (Vaftiz Bayramı) ve Mesih'in doğuşunu simgeleyen Noel Bayramı, Mesih İsa'nın Çarmıha gerildikten sonra mezardan üçüncü gün dirilişini ifade eden Paskalya bayramıdır.

49. Vaftiz bayramı neyi ifade eder?

49. Doğu kiliselerinde bu bayram İsa Mesih'in Vaftizci Yuhanna tarafından Ürdün nehrinde vaftiz edilmesi anısına kutlanmaktadır. Vaftizci Yuhanna insanları yıkayarak Ürdün nehrinde günahlarından arındırıyordu, fakat onlara kendinden daha kuvvetli birinin geleceğinden (İsa Mesih'ten) bahsediyordu. İsa Mesih'de kendisinden vaftiz olmuştur.

50. Tiryodi neyi ifade eder?

50. Paskalya Bayramı öncesi Vergi toplayıcıları haftası ile birlikte(Ferisi ve Aşar) 1 Şubat ayının birinci günü ile birlikte "TİRYODİ"ye başlanır. Dört hafta süren Perhiz boyunca inananların itiraf ve günahlarını düşünme, bu günahlardan kurtulma ve dirayetli bir şekilde Paskalya perhizine başlamayı yüce Rabbimizden dileriz.

51. Noel bayramı nasıl kulanır?

51. Kutsal Kitaptan (İncil'den) bölümler okunarak ayin başlatılmaktadır. Önce Mezmur'dan 3/1-8, 38/1-22, 63/1-11, 88/1-18, 103/1-22, 143/1-12 pasajları Arapça tecvitli okunur. Bu esnada Peder tütsülerle Kiliseyi kutsar ve sunaktaki ritüellerini yapar. Daha sonra Matta İncil'i 1/18-25'den İsa'nın doğumunu anlatan pasajlar okunur. Peder Mezmur 50/1-19 pasajlarını okuduktan sonra İsa'nın doğumuna şükür eder ve ona övgüler sunulmasını talep eder. Daha sonra her zaman ki klasik kutsal ayin yapılır. Sosyal etkinlik olarak Noel süresince Kilisemizde; Perhiz yemekleri, Kermes, Çocuk piyesi ya da oratoryosu, Çocuklara yönelik eğlence, Noel Bayramı Ayini sonrası havai fişek gösterisi, Kilise salonumuzda Cemaat üyelerimiz ile resmi protokol ile bayramlaşma töreni ve Noel Balosu gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Paskalya bayramında ise Perhiz yemekleri, Kermes, Paskalya kahvaltısı, Kilise salonumuzda Cemaat üyelerimiz ve resmi protokol ile bayramlaşma töreni gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

52. Vaftiz sıralaması nasıldır?

52. Vaftiz olacak çocuk, doğumunun kırkinci günü sunağa veya altara sunulur. Çünkü İsa Mesih Yahudi şeriatına göre vaftizden 40. günde, 25 Aralık'tan 2 Şubat'a 40 gün geçmiştir 40. günde Ermiş Aziz Simeon tarafından sunağa sunulmuştur. Dolayısıyla bizim çocukları vaftiz ettirmemiz kutsal sunağa geçirme anlamında değildir. Vaftizden önce de aileler 40.gün anısına çocuğu kiliseye getirip sunağa sunarlar, fakat vaftiz tarihini kutsal sunağa girme ile adlandıramayız. Vaftiz sırasında çocuk, suya batırılarak manie olarak öldürölür, buradaki amaç eski insan benliğini ve Adem ile Havva'dan gelen günahkar insan benliğini öldürmektir, suya batırılan çocuk sudan çıkarılırken de Mesih İsa'yı giyinmiş halde aynen Mesih İsa'nın kalkışını, dirilişini simgeler. Papaz vaftiz olan çocuğa meyron duasını yaptıktan sonra kutsal yağı, alnına, gözlerine, burnuna, kulaklarına, dudaklarına, göğsüne, sırtına, ellerine ve ayaklarına sürmektedir. Yağı her sürüşünde "Kutsal Ruh olan armağanın mührü" sözlerini ifade etmektedir.

53. Kilisede nikah akdi için gerekli olan şartlar nelerdir?

53. Kilisede nikâh yapabilmemiz için, kişilerin kilisenin sakramentleri dediğimiz 7 tane gizem vardır (vaftiz, komünyon, meyron) gibi bunları yerine getirmiş olmaları gerekmektedir

— Hristiyanlıkta bulunan sakramentler;

1. Vaftiz: Hristiyanlığın kabulünün ikrarı.
2. Evharistya (Kinonia-Komünyon): Ekmek ve Şarap ayini.
3. Krizmasyon: Elçisel kilise geleneğı, Kutsal Ruh ile güçlendirme.
4. Tövbe ve Günah İtirafı: Ruhani kişiye, işlemiş olduğı günahı itiraf etme, tövbe etmek.
5. Yağ Sürme: Hasta yağı, ölüm halindeki kutsama.

6. Ruhbanlık: Rahiplik, Tanrı'ya kilise topluluğuna hizmet etmek için kendini adanmış kişiler, ruhani görevliler.

7. Evlilik: Evlilik antlaşmasıdır. Ortodoksluk düşüncesinde, evlilikte cinsel birliktelik değil ruhani birliktelik önemlidir ve bu birliktelik ancak iki taraf da Hristiyan olursa gerçekleşecektir. Ortodokslukta kilise nikâhı önemli ve kutsaldır. Kilisede iki Hristiyan arasında nikâh akdi yapılır. Bu ayin Pazar günleri yapılır ve yarım saat sürer.

54. Kilisede cenaze için tören nasıl gerçekleştirilir?

54. Ölen kişi için, 11 defa olmak üzere 3 çandan oluşan çan çalınır... $11 \times 3 = 33$ İsa Mesih'in bildiğimiz ve yazılı olan yaşını simgeler....Ayrıca cemaate duyurmak için cep telefonlarına mesaj geçme sureti ile insanlara haber verilmektedir. Arap Hristiyan Ortodokslarda evden kiliseye gidilmesi, kiliseden de mezarlığa gidilmesi aşamasında eskiden; önde haç' ı taşıyan kişi, arkasında papazlar, onların arkasında cenaze ve son olarak da cemaat yer alırdı fakat 20 yıldır böyle yapılmamaktadır. Artık kilisemizin morgu olduğu için cenazelerimizi direkt morga koymaktayız. Arap Ortodokslarda cemaattekililer kilisede, kuzeye ayakları- güneye baş kısmı yönünde yatırılan ölünün baş kısmında yer alırlar. Bu sırada papaz, cenazenin ayak kısmı olan kuzeyde yer alır ve yüzü cemaate dönüktür. Cenazenin yakınları ise tabutun iki yanında sıralanırlar. İncil' den ayetler ve Bap 4 diye adlandırılan Paulus' un Selaniklilere seslendiği mektubun ölümle ilgili bölümleri okunur. Arap Hristiyan Ortodokslarda İncil ve Paulus' un mektubu okunduğu sırada herkes ayağa kalkar ve törenin sonunda tabutun üzerindeki haçı öper. Papaz kutsal yağ ve toprak ile cenazenin yüzü üzerine bir haç çizer. Bu işlemten sonra cenazeye dokunulmaz. Kutsal yağın dökülmesiyle birlikte, “ dünyada kim olursan ol, mevkiin ne olursa olsun, yüz yıl önce ölenle sen eş değersin, şimdi aynısınız”, “ topraktan geldik toprağa gideceğiz” denir ve tabutun kapağı kapatılır. Vefat eden kişinin evinde ölen kişinin ruhunu ve ölü evini kötü ruhlardan korumak için tütsü ve bahur yakılmaktadır. Arap Hristiyan Ortodokslarda Peder cenazenin defin işlemi bittikten sonra üç gün, sabahları mezarlığa gider, dualar

okur ve bu uygulama sonrasında ev halkıyla beraber kiliseye gider taziyeler kilisede olmaktadır.

55. Kilisede psaltirler arasında bir kademe var mıdır?

55. Kilisedeki ilahi grubu içinde kademe atlamanın bir standardı yoktur: Bir yer boşaldığı zaman kilise korosunda o sıfatları taşıyan kişi var mı diye bakılır; bu sıfatı dolduracak kişiye görev verilir. İlahi grubunun içerisinde en üst makam "baş psaltirlik" tir. Bir kişinin baş psalti olabilmesi için ayin ritüellerini çok iyi bilmesi, geniş bir repertuara, olgun bir karaktere ve yönetici bir ruha sahip olması gerekmektedir.

Ek.2.2. Antakya Aziz Paul ve Petrus Rum Ortodoks Kilisesi Pederi Jan Deluller İle Yapılan Görüşmenin Soruları ve Cevapları

1. Kilisede nikâh akdi için önemli olan hususlar nelerdir?

1. Aile birliği inanç birliği ile olur. Vaftiz olmayan bir bedenle, vaftiz olan bir bedenin birlikte olması Hristiyan inancında günahıdır. Biz bu günaha iştirak edemeyiz. Herkesin kendi inanç kültüründe, kendi yapısında, kendi inancına karşı sorumlulukları vardır.

Ek.2.3. Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi Vakıf Başkanı Fadi Hurigil İle Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Vakfın ve vakıf üyelerinin görevlerini anlatırmısınız?

1. Vakıf Mütevelli heyetimiz: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı bir vakıftır. Vakıf Başkanı ve Yönetim kurulunun görevi; Vakfın yönetimi, Vakıf

varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesi, vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılması, yardıma muhtaç insanlara destek verilmesi, öğrenciler burs vermesi vb. işlevleri vardır. Vakfın içerisinde Vakıf Mütevelli Heyeti odası, sekreterlik odası, Azizler Petrus ve Pavlus Kilisesi, pederler odası, sosyal ve kültürel faaliyet salonları, kilisenin altında morg ve din adamlarının defnedildiği bir mezarlık bulunmaktadır. En son 1946 yılında vefat eden Peder Nikola, Kilise'nin altına defnedilmiştir

2. İnanç sisteminizdeki hiyerarşik yapı nasıldır?

2. Hristiyan Ortodoksluk inancına göre yeryüzünde bulunan her kilisenin bağımsız olduğunu, Ortodoks Baş Patriğinin (İstanbul Patriği) sadece söylemiş olduğu bağımsız kiliselerin başkanı olduğunu, Kilisenin başının Patrik olduğunu ve yetkisinin sadece kendi bölgesi ile sınırlı olduğunu, Doğu kiliselerinde en yüksek rütbeli kişinin Episkopos olduğunu, ayrıca her ülkenin Ortodoks kilisesinin kendi Sinod'unu seçeceğini ve seçmiş oldukları kendi Başpiskoposları tarafından idare edildiklerini, bu hiyerarşik yapının tüm doğu kiliselerinde (Rum Ortodoks, Süryani Ortodoks, Ermeni Ortodoks, Rus Ortodoks, Rumen Ortodoks, Bulgar Ortodoks, Gürcü Ortodoks) aynıdır.

3. İnançsal hiyerarşik yapının oluşması, görev yetkileri ve yetiştirilme şekillerinin belirlenmesinde izlenen yol nasıldır?

3. Patrik, Metropolit ya da Episkoposlar'ın 1890 yılına kadar Yunan kökenli olmasının zorunlu olduğunu ifade etti. Kullanılan ibadet dili de Yunanca idi. Bu topraklarda ayaklanmalar başlayıp, Yunan kökenli Patrik yerine Arap kökenli Patrik atanmıştır. İlk seçilen Arap Patrik Meletiyos Dumani'dir. (1890) bu tarihten itibaren ibadet dili Arapça'ya çevrilmiştir. Patrikhanemize bağlı Lübnan'daki Balamand Manastırına bağlı Üniversitede din adamı yetiştirilmektedir. Hangi bölgenin Metropolit ihtiyacı var

ise, Patrikhaneye bağı Sinod Meclisi yılda en az bir kere toplanır. Yapılan seçimle, seçilen kişiye görev tevdi edilir.

Ek.2.4. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağı Hatay İl Müftülüğü Armutlu Cami İmamı Ahmet Gürbüz İle Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Antakya'da yaşayan Sünni cemaatinde dini müziklerin ve ritüellerin, çeşitli şekillerde Kuran tilavetinde; ezan ve ilahi okumada, tecvitli icralarda, tekbir ve salâvat getirmede, mevlit ve zikir benzeri dini metinlerin okunmasında ve performansında kendini gösterdiği görülmektedir. Bu durumu nasıl açıklarsınız?

1. Camilerde yapılan musiki Türk müziğindeki şekil gibidir. Cami içinde ve dışında (minare ve avlu) yapılan dinsel müzikli uygulamalar genelde zamana bağı olarak Sabah ezanı sabâ makam dizisi içerisinde, öğle ezanı rast, hicaz, ikindi ezanı uşşak, bayati, akşam ezanı genelde segâh, yatsı ezanı ise uşşak, segah, bayâtî, nevâ makam dizileri kullanılarak icra edilmektedir. Salâlar ise genel olarak segâh makam dizisi içerisinde okunur fakat bazen ezan hangi makamda okundu ise o makamda da icra edildiği görülmektedir” sözleri ile ifade etmektedir.

2. Günümüzde Antakya'da bu dinsel müzikli uygulamaların dergâhlar da yapıldığı gözlemlenmektedir. Zikir olarak adlandırılan ve Sünni cemaatin genel olarak uyguladığı dinsel müzikli uygulama camilerde yapılmamaktadır, Antakya'da Sünni cemaatine ait tekke müziğı Kadiri tarikatına bağı dergâh evleri var mıdır?

2. Bu dergâh evleri Kadiri Tarikatına bağılı dergâh evleridir. Dergâh evlerinde Sünni cemaatine ait tekke müziğı verilmektedir. Bu musikinin verilmesi amaç değildir. Burada amaç müzik öğretmek değil insanların ibadete katılımını hazırlamaktır

3. Antakya Sünni cemaatinde zikir adı verilen ilahiler eşliğinde dans eder gibi yapılan ritüel şekli varmıdır?

3. Zikir Kuranı Kerim okunarak açılır daha sonra namaz kılınır ve namaza bağılı olarak zikir başlamaktadır. Kadiri tarikatının genel olarak kullandığı belirli makamlar vardır. Bu makamlar hüseyini, uşşak ve rast makamıdır. Bu ilahiler takım halinde okunur. Örneğın 10 tane hüseyini makamında ilahi, kaside arka arkaya okunur. Bu esnada ilahiler yavaş yavaş hızlanır, konsantrasyon başlar vücut vecd ile uyanır, zikire oturarak başlanır ve ayakta devam eder, daha sonra halkalar halinde dönülmeye başlanır. Bu zikire Kadiriler “devran” adını vermektedirler. Enstruman olarak def, ney, bendir kullanılmaktadır.

4. Antakya’da Sünni cemaatin geneli, Kadiri cemaatine mensuptur. Görüşme ve gözlemlerle, bu cemaatin cami ve dergâh evlerinde ibadetlerini sürdürdükleri, ibadetler ve müzikli uygulamaların kadın- erkek ayrı olarak yapıldığı görülmüştür. Kadınların ibadetlerini ve zikirlerini gerçekleştirdiğı dergâh evleri ile erkeklerin dergâh evleri aynı mıdır?

4. Zikir esnasında müziksel icra olarak ilahiler söylenir ve kendini kaptıran inanan insanlar artık ‘vecd’ halini almışlardır ve zikir sırasında değişik davranış şekilleri ile ruhsal açıdan rahatlarlar. Zikirin amacı insanın ibadete yoğunlaşmasıdır. Bu dayoğunlaşma kendini çığılık, hıçkırık, ağlama şeklinde de gösterebilmektedir. Bu durum sonrasında inanan kişi rahatlamış olarak zikiri sonlandırır. Cemaatin zikir

çekerken kutsiyet atfettiği çalgılar bendir, def, neydir. Kültürel fark açısından sünni zikirlerinde sadece bir cinsiyet vardır. Sadece bayanlar arasında ya da sadece erkekler arasında gerçekleştirilir. Sünni cemaatinde zikir dönülen mekânda resim, tablo vb. bulunmaz ve günah sayılır.

Ek.2. 5. Leyla Arslan İle Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Antakya şehrinde doğmuş ve hayatının büyük kısmını orada geçirmiş Arap Alevi(Nusayri) cemaatine mensup olan Arslan’a müziksel ibadet ve ritüelleri ile ilgili bilgi verir misiniz?

1. Antakyalı Arap Alevi cemaati olarak, Türk Alevileri gibi semah dönmeyiz, ibadet ederken müziği ibadetin içinde kullanmayız, Sünni cemaati gibi gün içinde namaz kılarız ve Ramazan ayında oruç tutarız, Kuran-ı Kerim’i Arapça okuruz, Hac geleneğimiz Sünnilerle aynıdır, bunun dışında gündelik hayatta genelde Türkçe müzik dinleriz, Arapça müziği daha çok yaşı ilerlemiş yaşlı nüfus dinlemektedir.

2. İnanç sisteminiz şeyhlik sistemine mi dayalıdır?

2. Antakya’da Ehlibeyt Alevi Vakfı bulunmaktadır. Bu cemaatte “Şeyhlik” sistemine dayanmaktadır. İbadetlerinde cem ve semah yoktur. Cenazelerini cem evinden değil camiden çıkarmaktadırlar. Cuma namazlarına giderler. Sünni cemaati ile aynı yaşar, ibadet ederler sadece ibadetin şekilleri farklı olabilir. Ramazan ayında oruca bir gün önce başlar, bayramı bir gün önceden kutlarlar. Şeyhlik babadan oğla geçer. Kanaat önderleri ise Nasreddin Eskiocak’dır.

3. Bölgede Nusayri Camisi ayrıdır? Sünnilerle aynı camilere mi giderler, yoksa evde mi yaparlar ibadetlerini?

3. Nusayrilerin türbeleri vardır, ya namaz türbelerde yada evlerde kılınır, Sünnilerin namaz kıldığı camilerde değil de, türbe ve evlerde kılarız.

Ek.2. 6. Antakya Katolik Kilisesi Görevlisi Zeynep Yakıcı ile Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Antakya Hristiyanlığı için bir eğitim merkezi haline gelmesine neden olan faktörlerdendir. Hristiyanlığın Katolik koluna mensup olan kişilerin nüfus sayısı 76-77 dir. Katolik kilisesinde kullanılan dil Türkçedir. Okunan ilahiler ve dini metinler Türkçe okunmaktadır. Antakya’da Katolik cemaatinin ibadetlerini gerçekleştirdikleri kilisede müzikli ayinler yapılmaktadır. Katolik kilisesinde yapılan müzikli ayinleri nasıl aktarırsınız?

1. Kilisemizde önceki zamanlarda İtalyanca ve Türkçe dilini kullanmaktaydık. Hafta içi ve Pazar günleri Türkçe, Cumartesi günleri ise İtalyanca dilini kullanırdık. Fakat İtalyanca bilenlerin sayısının azlığı nedeni ile kilisemizde ayinlerde ve müzikli ritüeller de sadece Türkçeyi dil olarak kullanmaktayız. Ayinlerde ilahilere çalgı olarak gitar, org ve def eşlik etmektedir. İlahileri kulaktan değil, notalarına bakarak okuruz.

Ek.2. 7. Antakya Medeniyetler Korosu Başkanı Yılmaz Özfirat ile Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Medeniyetler korusu ne zaman ve nasıl kurulmuştur?

1. 2007 yılında Turizm haftasının Hatay'dan başlatılması üzerine oluşturulmuş bir projedir, 2008 yılında dernekleşmiştir. Derneğin ismi Medeniyetler Korusu Derneğidir.

2. Koronun başkanı ve şefi kimdir?

2. Koronun başkanı ve şefi Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü mezunlarından Yılmaz Özfirat'dır. Koroyu çalışmalarda ve provalarda Yılmaz Özfirat çalıştırmaktadır.

3. Koronun içerisinde hangi cemaatlere mensup insanlar bulunmaktadır?

3. Koroda Antakya'da yaşayan üç semavi dinden oluşan Yahudi, Alevi-Nusayri, Ortodoks Rum ve Ortodoks Ermeni, Arap ve Türk Sünni, Katolik ve Protestan cemaatlerinden insanlar bulunmaktadır.

4. Konserlerde daha çok ne tür ve hangi dillerde müzikler yapılmaktadır?

4. Konserlerde 12 dilden şarkılar ve ilahiler okunmaktadır. Okunan bu eserlerin dilleri, farklı mezheplerden ve dinlerden insanların konuştukları ya da ibadet ettikleri dinlerden kaynaklanmaktadır. Bu diller İbranice, Ermenice, Arapça, Zazaca, Türkçe, Kürtçe, İngilizce, Fransızca, Lazca, Almanca, Yunanca, İtalyanca dır. Konserlerde tüm yukarıda sıralanmış olan din ve mezheplerin ilahilerinden ikişer tane söylenmektedir. Eşlik eden orkestra ise Mersin Devlet Opera ve Bale sanatçılarından oluşmaktadır. Koro; özelde Antakya'nın, genelde Türkiye'nin tanıtımına katkı

sağlamayı, halen var olan birtakım güzellikleri herkesle paylaşıp onlara yeni bir ufuk açmayı insanlığı doğruya ve güzelliğe çekmeyi, evrensel bir dil olan müzikle farklı medeniyetleri bir arada tutmayı hedeflemiştir.

5. İlahi olarak hangi ilahileri daha sık seslendiririsiniz?

5. Koronun konserlerde, Kürtçe, Zazaca şarkıların yanında Arap Ortodoks Kilisesinde icra edilen “Ya Rabbal Kuvvat” adlı ilahiye, Yahudi Havra’sında icra edilen “Şalom” adlı ilahiye ve Alevi deyişlerinden olan “Ötme Bülbül” isimli deyişi ve farklı dillerden dinsel ilahileri repertuarında seslendirmektedir. Koro ve orkestrada erkeklerle bayanlar eşit sayıda yer almaktadırlar.

6. Koronun korist sayısı kaç kişidir?

6. Sayı olarak en az 6 erkek, 6 bayan konserlerde görev almaktadır. En çok ise koroda 60 kadın, 60 erkek konserlerde görev almaktadır. Koro içinde rahip ve rahibeler, imamlar, kuyumcular, öğretmenler, öğrenciler, emekliler ve serbest meslek gruplarından kişiler bulunmaktadır. Bu koronun içerisinde koristlerden sadece 4 kişi profesyonel olarak müzik eğitimi almıştır. Diğer koristler amatör olarak müzikle uğraşmaktadır.

Ek.2. 9. Antakya Yahudi Cemaati Başkan Yardımcısı Harun Cemal İle Yapılan Görüşmeler Sorular Ve Cevaplar

1. Antakya’da Yahudi cemaatine mensup kaç kişi bulunmaktadır?

1. Antakya’da çoğunlukla Arap Yahudiliği olduğunu, Yahudilerin de dünyanın her yerinde olduğu gibi ticaretle uğraştığını belirtmektedir. Cemal’e göre Antakya’da şu anda Yahudi nüfusu 16 kişiden oluşmaktadır. Nüfusun bu kadar azalmasının sebebini Antakya’da yeterli ekonomik faaliyetin olmamasına bağlamaktadır.

2. Antakya’da bulunan Yahudi Havrasında ibadetler nasıl gerçekleşmektedir?

2. İbadetler İbranice yapılmaktadır. Günde 3 vakit namazları bulunmaktadır. Fakat cemaat sayıca az olmaları nedeni ile Cumartesi günü toplu namaz kılmaktadırlar. Havra’da ilahiler İbranice okunmaktadır. Dinsel metinler Tevrat’tan okunmaktadır. Okunan ilahiler Tevrat’tan türetilmiştir.

Ek.2.10. Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesi Din Görevlisi Ayhan Gürkan ile Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Antakya Süryani Ortodoks (Mor Barsavmo) Kilisesinde dini ibadet dönemleri ne şekilde yapılmaktadır?

1. Kilisemizde ibadet dönemlerimiz 8 haftaya ayrılmıştır. Uygulanan dinsel müzik performansında 1. İlahiler okunmadan önce ‘Ya Rab Bize Merhamet Eyle’ sözü söylenir daha sonra 1. hafta tüm ayin ve dualarda 1. makam, 2. hafta 2. makam kullanılır. Bu böyle devam eder. Herhangi bir sebeple 8 haftayı tamamlayamayacağımız durumlarda (örneğin o ay 4 değil 5 hafta sonu varsa) rast gele bir makamı çıkartırız. Ama 7. ve 8. makamı asla atlanmaz. 7. ve 8. makamın hem ayrı bir önemi vardır hem de bu makamlar bitiş hissi verdiği için cemaatin 1. makama geri dönebilmesini sağlamaktadır. 7. Makam ruhbanları anma gününde okunmakta, 8. makam ise ölüleri anma pazarında okunmaktadır. Bu iki makam kesinlikle atlanmamalıdır. Ay olarak pazarlar az ise 8. ve 7. makamlar kalıcıdır. 6. makamdan sonra inilir.

Ek.2.11. Antakya Ermeni Ortodoks Kilisesi Din Görevlisi (Papaz) Peder Avedis Tabaşyan ile Yapılan Görüşmeler Sorular ve Cevaplar

1. Tam olarak isim ve soy isminiz ve kilisedeki göreviniz?

Hatay Ermeni Kiliseleri Din Görevlisi (Papaz)Peder Avedis TABAŞYAN

2. Kilisenizin ismi nedir?

Hatay bölgesinde İskenderun Karasun Manuk Ermeni Kilisesi ve Vakıflı Köyü Surp Asdvadzadzin Ermeni kilisesi olarak faal olan 2 Kilisemiz mevcuttur.

3. Patriğiniz kimdir? Bölge olarak nerede yaşar?

Patriğimiz Türkiye Ermenileri Patriği II.MESROP MUTAFYAN'dır ve İstanbul daki Patrikhanededir.

4. Vakıflıda ortalama Ermeni cemaati nüfusu kaç kişidir?

Vakıflı köyümüzde toplam 35 hane ve 135 kişi mevcuttur.

5. Kilisenizde ibadet dönemleri nasıl ayrılmıştır? (Günlük-haftalık- yıllık) Bu dönemler kimler tarafından belirlenmiştir?

Ermeni Ortodoks kilisesi RESULİ VEYA APOSTOLİK OLARAK BİLİNEREN Kilise tabanına bağlı kilisedir.Ortodoks teolojisi olarak Kilise Babaları tarafından (İlk imanlı kilise ataları) oruç ve bayram evreleri olarak bilinen günler dışında kilise azizlerini anmak olarakda bilinen belirli günler vardır.hafta içi Çarşamba ve cumalar oruç günleri olarak bilinir.Pazar günü her zaman dirilişi temsil eden özel gündür.diğer günler ise azizilerin isim günleri ve özel kutlama günleri olarak adlandırılır..

6. Günlük-Haftalık-Yıllık okunan ilahilerin ayrı bir adlandırması var mıdır?

Bu ilahilerin notası var mıdır?

Ermeni Kilisesi içinde zengin ilahi içeriği olmakla birlikte 8 ses den oluşan günlük ses tonuna göre ayın seslendirilir ve tümünün notaları ilahilerin seslerine göre mevcuttur

7. Kilisenizde hangi dilde ibadetler gerçekleştirilmektedir? İlahiler hangi dilde okunmaktadır?

Ermeni Kiliselerinde tüm ayin ve ilahiler Ermenice dili ile seslendirilmektedir.fakat anlamayanlar için bazı Türkçe çeviriler yapılmıştır.

8. Kilisede hangi dini kaynaklardan dualar ve ilahiler okunur? İlahilerin kaynak metinleri hangi kitaplardır?

Hristiyanlık teolojisine uygun olan ilahilerde Tanrıya övgü ,haykırma ve terennüm içerikli sözlerle Tanrıya terennüm edilir.

9. Haftalık belirli bir makam sıralaması ve makamlara verilen farklı isimler var mıdır ne şekildedir? (örneğin 1.nota-uşşak makamı gibi)

Kilisede 8 sesdüzeni mevcuttur ayptsa, aypgen, pentsa, pengen, kimtsa, kimgen, tatsa, tagen, olarak Ermeni alfabesinin ilk dört harfi ve seslenirme makamları günlere göre değişirken asıl olarak ana makamların ses düzenidir. (Rast, Dügâh, Segâh, Çargâh, Neva, Hüseyinî, Eviç) gibi. Bununla ilgili kilisenin nota üstüne enbüyük eksikliğini gideren büyük müzisyen Hamparsum Limonciyan düzenlemiştir. Ermeni Kilisesi’nde temel olarak kullanılan 8 sesler bulunmaktadır. İlahiler bu seslere karşılık gelen makamlar ile okunmaktadır. Aynı zamanda “tartsıvadzk” denen alt makamlar da kullanılmak suretiyle makam sayısı artmaktadır.

ԱԶ (AYP TSA) – Heftgah; Nişaburek

ԱԿ (AYP GEN)– Segâh; Şet Acem

ԲԶ (PEN TSA)– Hüseyini; Şehnaz

ԲԿ (PEN GEN)– Acem; Ferah Feza

ԳԶ (KİM TSA)- Hicaz ; Eviç

ԳԿ (KİM GEN)– Sabağı ; Saba Zemzeme

ԴԶ (TA TSA)– Neva ; Hüzzam

ԴԿ (TA GEN)– Uşşak ; Rast, Şet Hicaz

10. Kilisede bir ilahi korusu var mıdır? Kaç kişiden oluşur? Nasıl eğitim görmektedirler? Müzik eğitimi almışlar mıdır?

İstanbuldaki birçok Kiliselerimizde korolarımız mevcuttur.sayıları değişirken Koro yöneticileri din görevlisi olanların yanısıra üniversite eğitilmiş ve yüksek lisanslı olarak hizmet edenve aynı zamanda gönülden Tanrıya Hizmet veren müzikle uğraşan öğretmenlerdir.(EDVİN GALİPOĞLU, HAGOP MAMİKONYAN, NİŞAN ÇALGICIYAN V.S....) GİBİ şuan görevde olan müzisyenlerdir.

11. Kilisede ilahi seslendirenlere farklı isim verirler mi (psalti gibi)?

Ermeni kiliselerinde okuyuculara MUGANNİ denir.yönetici yani koro yönetisine ise YERİŞTABED denir.

12. Vaftiz, Nikâh akdi ve Cenaze törenlerinde okunan ilahiler ayrı mıdır? Makamsal yapıları nasıldır?

Ermeni kilisesi törenlerinde okunan tüm dua ve ilahiler ayrıdır ve makamları sevinç, neşe ve üzüntüyü ifade eden yapısal makamlarla ifade edilir.

13.Evlilik nikâh akdi için inanç birliği şartı var mıdır?

Hristiyanlıkta Evlilik erkek ve kadının tekbir beden olduğu Tanrı önünde yapılan bir antlaşmadır. Aynı şekilde Ermeni Kilisesi örf ve adetlerince inanç birliğine önem verilir.

Ek 3. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi ve Kilisede Yapılan Özel Günler ve Kutlamalardan Fotoğraflar

Ek.3.1. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Giriş Kapısı ve Aziz Petrus ve Pavlus Betimlemesi

Şekil 36 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Giriş Kapısı

Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Şekil 37 Aziz Petrus ve Pavlus Betimlemesi

Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Ek. 3. 2. Kilisede Bulunan İkonalar:

Şekil 38 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Hz. İsa ve 12 Havari İkonası

2. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Aziz Petrus ve Pavlus İkonası
Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğa

Ek. 3. 3. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisenin İç kısmı

Şekil 39 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisenin İç kısmı

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Ek. 3. 4. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisede Psaltilerin İlahileri İcra Ettikleri Bölüm

Şekil 40 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisede Psaltilerin İlahileri İcra Ettikleri Bölüm
Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Ek. 3. 5. Kilisede Pederlerin Okuma Yaptıkları İç Kısım

Şekil 41 Kilisede Pederlerin Okuma Yaptıkları İç Kısım

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Ek. 3. 6. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Kilisenin Bahçe Kısım

Şekil 42 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Bahçe Kısım

Ek.3. 7. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Vaftiz Töreni Fotoğrafları

Şekil 43 15.04.2015 Arven Nikola ve Can Tomas Kertuş Kardeşlerin Vaftizi

Şekil 44 02.05.2015. Arya Hurigil'in Vaftiz Töreni

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

**Ek.3. 8. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalyadan 1 gün önceki
cumartesi defneyapraklarının atılması**

Ek.3. 9. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalya Bayramı Fotoğrafları

Şekil 45 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalya Bayramı Fotoğrafları

Fotoğraflayan: Dimitri Doğum

Şekil 46 12.04.2015 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi Paskalya Bayramı Fotoğrafları

Ek. 3. 10. Noel Bayramı Fotoğrafları

21.12.2014. Antakya Arap Ortodoks Kilisesi Noel Bayramı Fotoğrafları

Şekil 47 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi 21.12.2014 Noel Bayramı Kutlamaları
Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi 21.12.2014 Noel Bayramı Kutlamaları

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi 21.12.2014 Noel Bayramı Kutlamaları

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi 21.12.2014 Noel Bayramı Kutlamaları

Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

Ek.3. 11. Kilisede Düğünden Önce Damat Giyindirme Geleneği

Şekil 48 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesi'nde 28.06.2014 Orçun Yıldız'ın Damat Giyindirme Töreni -Fotoğraflayan: Fadi Hurigil

Ek. 3.12. Kilisede Nikâh Akdi Fotoğrafları

Şekil 49 Kilisede Nikâh Akdi Fotoğrafları

Edmon-Meşlin DOĞUM- 26.07.1964 Nikâh Akdi

Dimitri-Melek DOĞUM- 20.08.1995 Nikâh Akdi Fotoğrafi

Ek. 4. Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesinde Kullanılan Kutsal İlahiler Kitabından Bölümler

Kutsal Ayin Kitabından Pazar Günü
Ekmek –Şarap Kutsama Duası

Kutsal Ayin Kitabından Dünyadaki
Patrik İsimleri

Yıl	Hafta	Gün	İsim	Hafta	Yıl
1	1	1	1. Mayıs	1	1
2	2	2	2. Mayıs	2	2
3	3	3	3. Mayıs	3	3
4	4	4	4. Mayıs	4	4
5	5	5	5. Mayıs	5	5
6	6	6	6. Mayıs	6	6
7	7	7	7. Mayıs	7	7
8	8	8	8. Mayıs	8	8
9	9	9	9. Mayıs	9	9
10	10	10	10. Mayıs	10	10
11	11	11	11. Mayıs	11	11
12	12	12	12. Mayıs	12	12
13	13	13	13. Mayıs	13	13
14	14	14	14. Mayıs	14	14
15	15	15	15. Mayıs	15	15
16	16	16	16. Mayıs	16	16
17	17	17	17. Mayıs	17	17
18	18	18	18. Mayıs	18	18
19	19	19	19. Mayıs	19	19
20	20	20	20. Mayıs	20	20
21	21	21	21. Mayıs	21	21
22	22	22	22. Mayıs	22	22
23	23	23	23. Mayıs	23	23
24	24	24	24. Mayıs	24	24
25	25	25	25. Mayıs	25	25
26	26	26	26. Mayıs	26	26
27	27	27	27. Mayıs	27	27
28	28	28	28. Mayıs	28	28
29	29	29	29. Mayıs	29	29
30	30	30	30. Mayıs	30	30
31	31	31	31. Mayıs	31	31

Yıl	Hafta	Gün	İsim	Hafta	Yıl
1	1	1	1. Mayıs	1	1
2	2	2	2. Mayıs	2	2
3	3	3	3. Mayıs	3	3
4	4	4	4. Mayıs	4	4
5	5	5	5. Mayıs	5	5
6	6	6	6. Mayıs	6	6
7	7	7	7. Mayıs	7	7
8	8	8	8. Mayıs	8	8
9	9	9	9. Mayıs	9	9
10	10	10	10. Mayıs	10	10
11	11	11	11. Mayıs	11	11
12	12	12	12. Mayıs	12	12
13	13	13	13. Mayıs	13	13
14	14	14	14. Mayıs	14	14
15	15	15	15. Mayıs	15	15
16	16	16	16. Mayıs	16	16
17	17	17	17. Mayıs	17	17
18	18	18	18. Mayıs	18	18
19	19	19	19. Mayıs	19	19
20	20	20	20. Mayıs	20	20
21	21	21	21. Mayıs	21	21
22	22	22	22. Mayıs	22	22
23	23	23	23. Mayıs	23	23
24	24	24	24. Mayıs	24	24
25	25	25	25. Mayıs	25	25
26	26	26	26. Mayıs	26	26
27	27	27	27. Mayıs	27	27
28	28	28	28. Mayıs	28	28
29	29	29	29. Mayıs	29	29
30	30	30	30. Mayıs	30	30
31	31	31	31. Mayıs	31	31

Kutsal Ayin Kitabından Kiliselere Dağıtılan
Yıllık Aylara ve Haftalara Bölünmüş
Makam ve Özel Gün Sıra Listesi

**Şekil 50 Antakya Aziz Petrus ve Pavlus Kilisesinde Kullanılan Kutsal İlahiler Kitabından
Bölümler-Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan**

Ek.5. Antakya Katolik Kilisesi

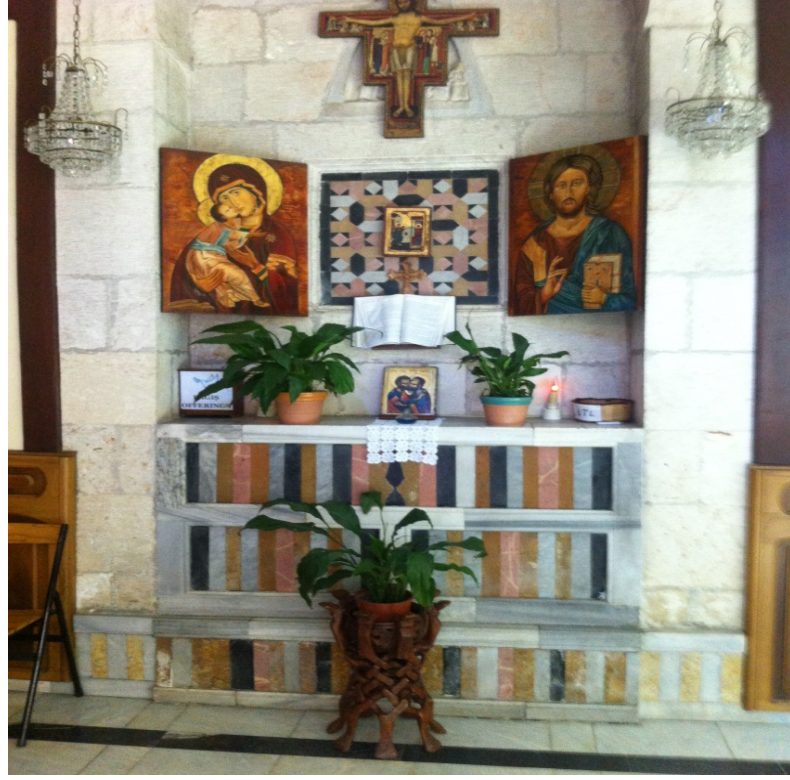
**Şekil 51 Antakya Katolik Kilisesi Giriş Kapısı
Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan**

Şekil 52 Antakya Katolik Kilisesi Ayin- Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

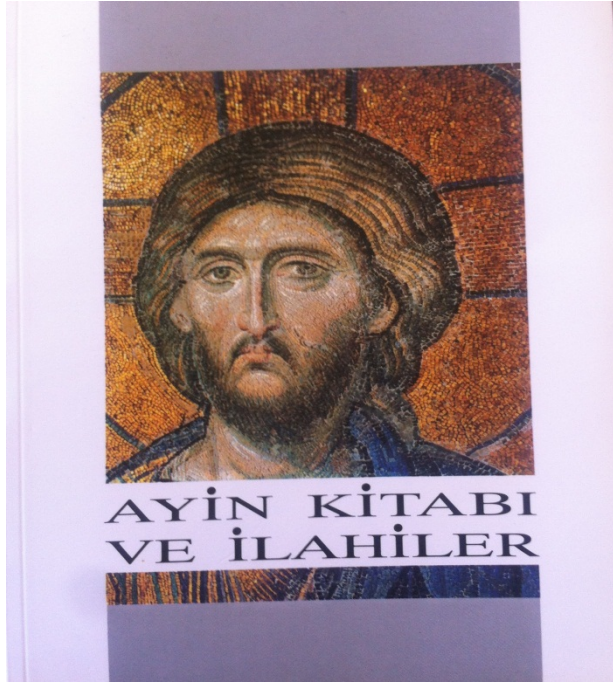
Şekil 53 Kilisenin İç Kısmı -Fotoğraflayan: Derya Karaburun Doğan

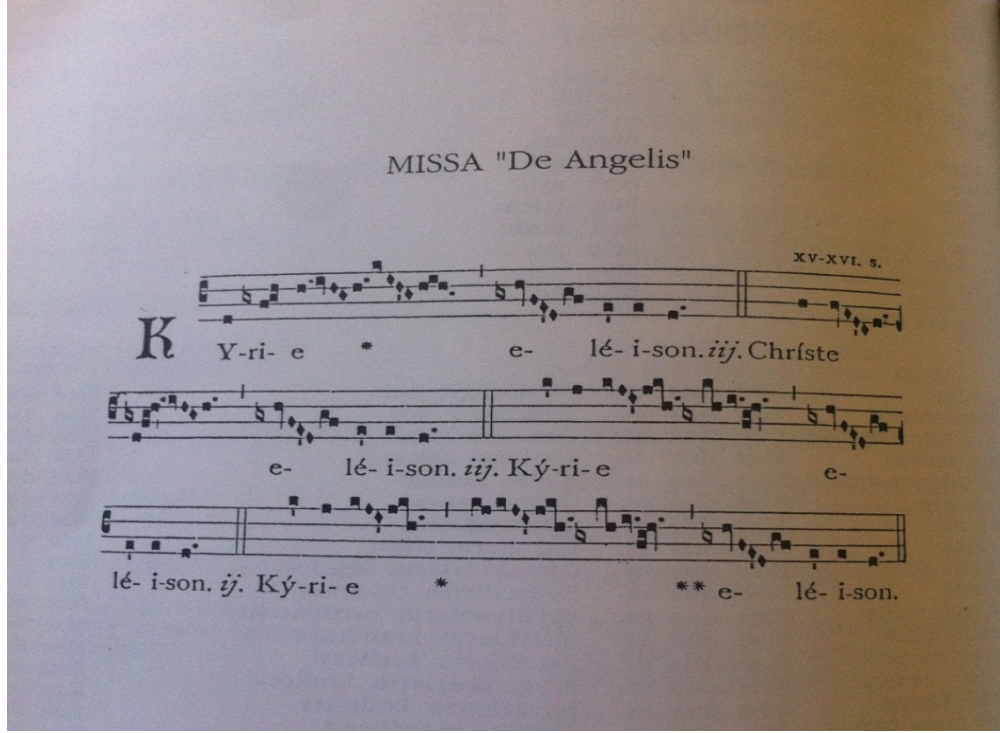
Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Şekil 54 Katolik Kilisesinde Bulunan Org- Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Şekil 55 Katolik Kilisesinde Ayinlerde Okunan Ayin ve İlahi Kitabı
Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN-Katolik Kilisesinde Ayinlerde Okunan Ayin Kitabından 'Kyrie Eleison'adlı İlahinin Notası

DOĞAUSTUR İLAHİ ÇOCUK

Doğmuştur ilahi çocuk,
 Ut dümbek kavalı çalalım,
 Doğmuştur ilahi çocuk,
 Gelişinden sevinelim.
 Dört bin seneden pek fazla,
 Peygamberlerden vaad edilmiş,
 Dört bin seneden pek fazla,
 Bekledik bu mesut vakti.
 Ah ne güzel ne sevimli,
 Ah lütfu ne mükemmel,
 Ah ne güzel ne sevimli,
 Bu tatlı ilahi çocuk.
 Ey İsa, ey kudretli kral,
 Çocuk olduğunuz halde,
 Ey İsa, ey kudretli kral,
 Bizim idare ediniz.

5 Gloria, gloria (canon)

Glo - ri - a, glo - ri - a, in ex - cel - sis De - o!

Glo - ri - a, glo - ri - a: al - le - lu - ia. al - le - lu - ia!

8 SESSİZ GECE KUTSAL GECE

Sessiz gece, Kutsal gece, herkes senin çevrende,
 Herşey parlak ve sakın, Kutsal ve tatlı yavru,
 Huzur ile uyu, huzur ile uyu.
 Sessiz gece, Kutsal gece, çobanlar nübette,
 Cennetten taşar kılar, melekler der Halleluya,
 Kurtarıcımız doğdu, kurtarıcımız doğdu.
 Sessiz gece, Kutsal gece, yüzün murla parlak,
 Taarı oğlu, sevgi ışık, Sen doğdun Zulmet bitti,
 Bizlere nur doğdu, bizlere nur doğdu.

7 O Rabdir
 O Rabdir
 Ölümünden dirildi,
 O Rabdir
 Her dız çöksün ve
 Her dıl söylesin ki
 Mesh İsa Rabbimiz.

6 Hosanna

Hosanna, Hosanna, Hosanna, Rabbin adına gelene
 Hosanna, Hosanna, Hosanna, Rabbin adına gelene
 Gökler ve yeryüzü ey Rabbin, seninle dolu seninle,
 Gökler ve yeryüzü ey Rabbin, seninle dolu seninle.
 Senin adına gelen Rabbin, takdis ve taziz edilsin
 Senin adına gelen Rabbin, takdis ve taziz edilsin

Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN- 21.12.2014 YılındaCemaate Dağıtılan Ayinde Okunacak İlahiler

Ek.6. Antakya Yahudi Havrası (Sinagog)

Şekil 56 Antakya Yahudi Havrasının Giriş Kapısı Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Havranın İç Kısmı

Ek.7. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi

Şekil 57 Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kilisenin Dış Kısmı

Fotoğraf: Derya Karaburun Doğan

Fotoğraf: Derya KARABURUN DOĞAN-Kilise Duvarında Asılı Olan İkona

Ek. 8. Antakya Azizler Petrus Ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde Vaftiz Töreni
Peder Dimitri Doğum ile 15.03.2015 Tarihinde Yapılan Görüşme
Sunağa sunma

Vaftizden önce çocuk doğduktan 40 gün sonra kilisede sunağa sunulur. Bu uygulamanın kökeni İncil'de Luka 2. bölüm 22-34'de "Meryem ve Yusuf arınma günlerinin bitiminde bebek İsa'yı Rabbe adamak için Yerus alim'deki tapınağa götürdüler. İsa'nın geleceğini Kutsal Ruh'tan  ğrenen Yahudi bilgelerinden Şimon da tapınağa gelerek İsa'yı annesinin kucağından alıp Tanrı'ya sunmuştur" kısmında görülmektedir. Peder tarafından sunağa sunulan  ocuk, bu uygulama ile Tanrı'ya adanmış ve onun hizmetçisi olmuştur.

Vaftiz Ayini-Töreni:

Vaftizden önce, vaftiz olacak çocuğun vaftiz annesi ya da babası aile tarafından seçilir ve kiliseye birlikte gidilir. Kilise içi ve dışı çocuğun cinsiyetine göre erkek  ocuksa mavi ve beyaz tüllerle, kız  ocuksa pembe ve beyaz tüllerle süslenir. Bu durum dini bir gereklilik değildir. Bir masanın üzerinde kutsal yağ (meyron), mumlar hazır bulunur. Komünyon için de sunağın kapısında çocuğa ekmek ve şarap verilir.

Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde öncelikle Peder vaftiz olacak çocuğa kilisede vaftiz anne ya da babasının kucağındayken dualar eder, burada yapılan dualarla çocuğun eski insan benliğinden çıkartılması ve Mesih İsa'yı giyindirilmesi gerçekleştirilir. Bu esnada dört okuma bölümünden sonra Papaz  ocuğun vaftiz annesi ya da babasını Batıya yönlendirerek çocuğun yerine Şeytanı reddetmeleri sağlanır ve büyük iman duası okunur. Sonra tekrar Doğuya dönülerek Mesih'e muvafakat etmeleri sağlanır. Bundan sonraki aşamada çocuğun batırılacağı su kutsanır. Daha sonra çocuğun yağ ile meshedilmesi için yağ kutsanır ve bu kutsanan yağ kutsanmış suya dökülür. Bu arada  ocuk Peder tarafından bütün vücudu meshedilecek şekilde kutsal yağ ile yağlanır. Sonra yağlanan  ocuk, biraz önce zeytinyağı dökülen kutsal suya batırılarak vaftiz işlemi yapılır. Bunuda yaparken Peder

–Oğul ve Kutsal Ruh adına diyerek üç kez çocuğu vaftiz suyuna batırır. Kurulanan çocuk bu aşamada da kutsal meyron yağı ile meshedilir ve taştan yapıllı olan vaftiz kuyusunda çocuk yıkanır.

Vaftiz esnasında, psalterler ve Peder, cemaatle birlikte çocuk havuzda yıkanırken *Altınağızlı Aziz Yuhanna* tarafından düzenlenmiş olan *Son Akşam Yemeğı Tören Kitabı*’nda yer alan doğmuş olan İsa’nın vaftizini anlatan Troparyon-Vaftiz İlahisi (Makam-1) olarak geçen 1. Notadan (uşşak makam dizisi ile benzerlik gösteren) ‘Bi’itimedike Ya Rab Fi Nahril İlahisi’ okunur. Arapça okunan ilahinin Türkçe meali aşağıdaki gibidir:

—***Bi’itimedike Ya Rab Fi Nahril İlahisi (Arapça)***

“Bi’timedek ya rab fi nahril Urdon zaharata secde lisselus. Lien sawtil eeb tekeddem leke bişşehede musemmiyen iyyeke ibnen mahbuben. Val ruh bi heyet hememe yueyyidul hakikatil kelime, fe ye men azharta va anartal a’lem eyyu hel Mesihul ilehul mejdulek...”

Türkçesi:

*“Ürdün nehrindeki vaftizin ile ya rab, kutsal üçlemeye secde zuhur etti,
Zira Baba’nın sesi, seni sevgili oğul diye isimlendirerek şahadet etmiştir.
Ve ruh bir güvercin görünümünde kelamın gerçekliğini teyit ediyor.
Sen ki zuhur ettin ve insanları aydınlattın ey Mesih ilahımız, sana yücelik olsun”.*

Yıkanma işleminden sonra çocuğa ilk komünyonu verilir ve havuz etrafında dönüş seromonisi yapılır¹³² ve Peder Hizmetleri Kitabında yer alan Türkçesi ‘Mesih adına vaftiz olanlar’ sözleri ile başlayan, 1. Nota’dan “uşşak makam dizisi” özelliklerini yansıtarak seyreden, Arapça okunan vaftiz ilahisi okunur. İlahinin Arapça ve Türkçe sözleri;

Arapçası

¹³² Kilisede bu havuz etrafında ya da masa etrafında dönüş seromonisi düğnlerde halay çekmeyi andırmaktadır.

- “*Entomul leyizne bil Mesih i’temedtom, vel Mesih lebistom, Haleluyia*” (3 Kere).

Türkçesi

- “*Mesih adına vaftiz olanlar, siz Mesih’i giyindiniz, Aleluya*” şeklindedir (3 Kere).

En son aşamada Aziz Pavlus’un Romalılara Mektubundan 6:2-11 bölümü okunur. Bundan sonra Aziz Matta İncil’inden 28:16-20 bölümü okunur ve vaftiz töreni biter (bkz. Ek.12)

Ek. 9. 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Noel Bayramı Ayininden Görüntüler.

Ek. 9. 1. Video Görüntüsü: 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Noel Bayramı Ayini-*Kutsal Ayin Kitabı ve Aziz Yuhanna Tören Kitabı*'ndan Bölümler.

Ek. 9. 2. Video Görüntüsü: 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Noel Bayramı Ayini- Seher Duasını Konu Alan İlahiler.

Ek. 9. 3. Video Görüntüsü: 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Noel Bayramı Ayini- Kontakion Okunması- Dem Tutma ve İncil'in Sunağa Geçirilmesi -Türkçe Okunan Bölümler-Seher Duasının Bitişi Ayinin Başlangıcı.

Ek. 9. 4. Video Görüntüsü: 21.12.2014 tarihinde, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Noel Bayramı Ayini-Psaltelerin İlahileri Seslendirişleri.

Ek. 10. Video Görüntüsü: Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Çiçek Bayramı.

Ek. 11. Video Görüntüsü: Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Kutsal İkonalar Haftası Videosu.

Ek. 12. Video Görüntüsü: 12.05.2015 tarihinde, Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Azra HURİGİL'in Vaftiz Töreni Görüntüsü.

Ek.13. Video Görüntüsü: 28.06.2009 tarihinde, Azizler Petrus ve Pavlus Ortodoks Kilisesi'nde yapılan Azizler Petrus ve Pavlus Bayramı Töreni Görüntüsü.

Ek.14. Ses Kaydı-1- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı.

Ek.14. 1. Ses Kaydı- 2- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı.

Ek.14. 2. Ses Kaydı- 3- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Nişan Töreni-Nikâh Akdi -Taç Giydirme).

Ek.14. 3. Ses Kaydı- 4- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Kilisede Dönüş Seremonileri).

Ek.14. 4. Ses Kaydı- 5- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Cenaze Töreni Duası).

Ek.14. 5. Ses Kaydı- 6- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Kilisede Okunan İlahiler-1).

Ek.14. 6. Ses Kaydı- 7- Dimitri DOĞUM İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı (Kilisede Okunan İlahiler-2).

Ek.15. Ses Kaydı- 8-Antakya Medeniyetler Korosu İcracı- Dimitri DOĞUM-Ya Rabbal Kuvvat İlahisi.

Ek.16. Ses Kaydı- 9-Fadi HURİGİL İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı.

Ek.17. Ses Kaydı- 10-Yılmaz ÖZFIRAT İle Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı.

Ek. 18. Ses Kaydı- 11- Ahmet GÜRBÜZ ile Yüz Yüze Yapılan Görüşme Kaydı.

Ek. 19. Video Görüntüsü: 15.08.2015 Tarihinde Yapılan Katolik Kilisesi Ayini.